

ข้าม...

จดหมายข่าว

สมาคมจดหมายเหตุสยาม

The Archive Association of Siam Newsletter

ฉบับที่ 5 (ตุลาคม 2551 - กันยายน 2552)

» สารบัญ

สารจากนายกสมาคมจดหมายเหตุสยาม	1
บทบรรณาธิการ	8
จากห้องสมุด...สู่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ : นครรัฐวาติกัน-เดนมาร์ก โดย พิชญ์นาฏ วยาคำ	11
ทัศนะเกี่ยวกับจดหมายเหตุดิจิทัลและลิขสิทธิ์ข้อมูลดิจิทัล โดย สมสรวง พฤติกุล	21
ข้อเรียกร้องว่าด้วยการปกป้องและรักษามรดกโสדתศน์ไทย ในวันมรดกโสדתศน์โลก 27 ตุลาคม 2551 โดย กรรณิกา ชิวักดิ์	25
มรดกโสדתศน์และอนาคตของความทรงจำ โดย ชิวสิทธิ์ บุญยเกียรติ	33
ประสบการณ์และบทเรียนจากการทำฐานข้อมูล พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย โดย ปณิดา สระวาสี	47
จดหมายเหตุวัฒนธรรมกับจริยธรรมในการใช้เอกสาร โดย ันวดี สุขประเสริฐ	59
เบื้องหลังคนใน โดย สิทธิศักดิ์ รุ่งเจริญสุขศรี	69
ความเป็น "สยาม" ที่ "Museum Siam" โดย สุเจน กรรพฤทธิ์	81
เทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 2551 โดย ยุภาพร ธัญวิวัฒน์กุล	95
โครงการจัดสัมมนาวิชาการประจำปีสมาคมจดหมายเหตุสยาม 2551	100
รายงานกิจกรรมของสมาคมจดหมายเหตุสยามในรอบปีที่ผ่านมา	102

» แนะนำผู้เขียนบทความ

พิชญ์นาฏ วยาคำ	บรรณารักษ์ กองบรรณสารและห้องสมุด กระทรวงการต่างประเทศ
สมสรวง พฤติกุล	รองศาสตราจารย์ประจำสาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
กรรณิกา ชิวักดิ์	หัวหน้างานพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์
ชิวสิทธิ์ บุญยเกียรติ	นักวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
ปณิดา สระวาสี	นักวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
ันวดี สุขประเสริฐ	นักวิชาการเอกสารสนเทศ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
สิทธิศักดิ์ รุ่งเจริญสุขศรี	นักวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
สุเจน กรรพฤทธิ์	นักเขียนประจำกองบรรณาธิการ นิตยสารสารคดี
ยุภาพร ธัญวิวัฒน์กุล	นักการศึกษา ฝ่ายวิชาการและพัฒนาเครือข่าย

» ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

» บรรณาธิการ

ชิวสิทธิ์ บุญยเกียรติ

» กองบรรณาธิการ

ดาวเรือง แนวทอง, กิตติยา ใจใหญ่, อติสร เพชรคุ้ม

» รูปเล่ม

วรมันต์ โสภณปฏิมา

» สนับสนุนการจัดพิมพ์โดยสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

>> สารนายกสมาคมจดหมายเหตุสยาม

สวัสดิ์ท่านสมาชิกและมิตรของสมาคมจดหมายเหตุสยาม

การประชุมใหญ่สามัญประจำปีสมาคมฯ ปีที่แล้วที่จังหวัดนครพนม ที่ประชุมสมาชิกมีมติเห็นชอบให้เปลี่ยนชื่อสมาคมจดหมายเหตุไทย เป็นสมาคมจดหมายเหตุสยาม (The Archive Association of Siam) เพื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ว่ามีพลเมืองหลากหลายชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม ที่อาศัยอยู่ในดินแดนประเทศนี้

การจัดประชุมประจำปีแต่ละครั้ง สมาคมฯ ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก แต่การดำเนินงานของสมาคมฯ ไม่ได้แสวงหาผลกำไร รายได้ของสมาคมฯ จึงมีเพียงเงินบริจาคและค่าสมัครสมาชิก ซึ่งรวมแล้วเป็นเงินไม่มาก ทำให้สมาคมฯ สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างราบรื่นปีนี้เป็นปีที่ 9 สถานะทางเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในภาวะขาลง ทำให้การสมัครสมาชิก และเงินบริจาคลดลงไปมาก ขณะนี้สมาคมมีเงินอยู่ในบัญชีทั้งสิ้นจำนวน 55,923.19 บาท ในปีนี้สมาคมฯ ได้รับความร่วมมือในการจัดประชุมจากกระทรวงวัฒนธรรม ให้ความอนุเคราะห์ในการจัดทำจดหมายเหตุสยาม และท่านปลัดกระทรวงวัฒนธรรม คุณวีระ โรจน์พจนรัตน์ ยังให้เกียรติเดินทางมาเป็นประธานในพิธีเปิดการประชุมในครั้งนี้ด้วย

เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวในแวดวงจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ สมาคมฯ กำหนดจัดให้มีการอบรมเรื่อง การบริหารและดำเนินงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ วันจันทร์ที่ 27 ถึงวันพุธที่ 28 เมษายน 2552 หลักสูตรการอบรมแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ภาคทฤษฎี 2 วัน และการศึกษาดูงาน 1 วัน ขอประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกและผู้สนใจทุกท่าน ติดต่อขอรายละเอียดที่ฝ่ายเลขานุการสมาคมฯ ได้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

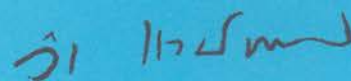
ในนามคณะกรรมการสมาคมฯ ใคร่ขอบคุณหน่วยงานหลายแห่งที่ไม่ได้กล่าวออกนามในที่นี้ และเหล่าผู้มีมิตรทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของสมาคมฯ ให้ประสบผลสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยดีตลอดมา

» คำนำปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

เอกสารเก่า คัมภีร์ ภาพถ่าย ภาพยนตร์ รวมถึงสื่ออื่นๆ ได้บันทึกเรื่องราวทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์อันเป็นมรดกที่มีคุณค่าเพื่อส่งต่อให้ผู้คนรุ่นหลัง แต่สื่อบันทึกเหล่านี้จะสามารถคงสภาพจนถึงมืออนุชนได้หรือไม่ เป็นเรื่องที่น่าสนใจและสำคัญยิ่ง ดังนั้น จุดหมายเหตุนับเป็น ‘กองหน้า’ ที่จะช่วยปกป้องและสืบทอดเอกสารได้ตามเจตนารมณ์ดังกล่าว ในปัจจุบันนี้ งานจุดหมายเหตุขยายวงออกไปมากขึ้น หอจุดหมายเหตุแห่งชาติไม่ได้เป็นหน่วยงานของรัฐที่ทำงานในเรื่องดังกล่าวแต่เพียงแห่งเดียว แต่หน่วยงานราชการหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยยังส่งเสริมให้มีการจัดตั้งและดำเนินงานด้านจุดหมายเหตุอย่างเป็นรูปธรรม

กระทรวงวัฒนธรรมตระหนักในความสำคัญของจุดหมายเหตุ จึงส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งหอจุดหมายเหตุในระดับท้องถิ่นเพื่อดำเนินงานจุดหมายเหตุท้องถิ่น และจัดทำบันทึกจุดหมายเหตุท้องถิ่นของตนไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ฉะนั้น งานจุดหมายเหตุจึงทวีความสำคัญมากขึ้น ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ของที่มาและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การที่สมาคมจุดหมายเหตุสยามสามารถรวมกลุ่มบุคคลในสายวิชาชีพเดียวกันถือเป็นความพยายามในการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ของวิชาชีพ รวมทั้งความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การทำงานจุดหมายเหตุพัฒนาต่อไป การประชุมประจำปีของสมาคมที่หมุนเวียนไปตามภูมิภาคต่างๆ แสดงถึงความพยายามเข้าถึงกลุ่มผู้ทำงานที่หลากหลาย และการจัดพิมพ์จุดหมายเหตุอย่างต่อเนื่องทุกปี ยืนยันถึงความตั้งใจที่จะให้สมาคมเป็นเวทีของการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการ กระทรวงวัฒนธรรมในฐานะหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ ยินดีที่ได้มีส่วนสนับสนุนการจัดประชุมประจำปีของสมาคมจุดหมายเหตุสยาม และการจัดพิมพ์จุดหมายเหตุประจำปีนี้ เพราะนั่นหมายถึงการขยายความร่วมมืออันดีระหว่างรัฐและองค์กรทางวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรมหวังเป็นอย่างยิ่งว่า สมาคมฯ จะดำเนินการจุดหมายเหตุอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหล่าสมาชิก และผู้ที่สนใจทั่วไปได้สื่อสารและแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับจุดหมายเหตุ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เรื่องราวเหล่านี้จะพัฒนาให้ผู้คนมีความเข้าใจในตนเอง เมื่อใดที่คนมีความเข้าใจในตนเอง ย่อมจะเปิดใจรับฟังผู้อื่น และเข้าใจถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้มีเพียงเรื่องของศิลปวัฒนธรรมหรือเรื่องราวในอดีตแต่หนหลัง แต่ยังสามารถเข้าใจความร่วมมือ ‘การปะทะและประสาน’ ของกระแสโลกาภิวัตน์กับความเป็นไทย ดังนั้น งานวัฒนธรรมจะเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมและผู้คนได้อย่างก้าวหน้าต่อไป

(นายวิระ โจรน์พจนรัตน์)

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

»ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ ของสมาคมจดหมายเหตุสยาม

สมาคมจดหมายเหตุสยาม ก่อกำเนิดจากความพยายามของกลุ่มบุคคลจากองค์กรจดหมายเหตุ ทั้งภาครัฐและเอกชน ด้วยความตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญของเอกสารข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ รวมทั้งผู้ปฏิบัติงานในสายวิชาชีพจดหมายเหตุและเอกสาร สมาคมจดหมายเหตุสยามได้รับอนุญาตให้จัดตั้ง เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2544 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อรวมกลุ่มองค์กร และบุคลากรวิชาชีพจดหมายเหตุ เป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพจดหมายเหตุ กับองค์กรจดหมายเหตุอื่นๆ
2. เพื่อเสริมสร้างผลักต้นการศึกษา ค้นคว้าและวิจัย วิชาการจดหมายเหตุและระบบงานจัดการเอกสาร และสาขาที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อประสานข้อตกลงร่วมกันในการจัดระเบียบมาตรฐานการจัดเก็บ การอนุรักษ์ตลอดจนระบบการจัดการจดหมายเหตุและเอกสารข้อมูลทุกรูปแบบที่ยังคงอยู่ในกระแสการใช้งาน
4. เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจงานจดหมายเหตุออกสู่สาธารณชน เป็นการกระตุ้นให้มีการอนุรักษ์และจัดเก็บ ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์และจดหมายเหตุ อันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาและมรดกวัฒนธรรมของชาติ
5. เพื่อสนับสนุนและเพิ่มทักษะความรู้ทางจดหมายเหตุและเอกสารให้แก่ผู้ปฏิบัติในหน่วยงานจดหมายเหตุ และศูนย์เอกสารด้วยการจัดอบรม ประชุมเชิงปฏิบัติการ สัมมนา ฯลฯ
6. เพื่อประสานความสัมพันธ์ที่ดีกับนักวิชาการสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น นักประวัติศาสตร์ นักการศึกษา ภัณฑารักษ์ นักบริหาร ตลอดจนนักวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ
7. เพื่อประสานความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรทางจดหมายเหตุร่วมกัน ทั้งด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และอุปกรณ์อื่นๆ
8. เพื่อประสานความสัมพันธ์และความร่วมมือกับองค์กรและหน่วยงานจดหมายเหตุระหว่างประเทศ เพื่อพัฒนาความรู้ และแลกเปลี่ยนวิทยาการจดหมายเหตุในระดับภูมิภาคและระดับโลก

» สมาชิกรัฐสภาตามมติหมายเหตุสยาม ปี 2551

สมาชิกประเภทหน่วยงาน/องค์กร ตลอดชีพ

- ห้องเอกสารอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ
- หอสมุดและจดหมายเหตุ ธนาคารแห่งประเทศไทย
- มหาวิทยาลัยทักษิณ
- บริษัท กัญญามาลัยภาพยนตร์ จำกัด
- คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- งานหอจดหมายเหตุ ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- สำนักคณะกรรมการกฤษฎีกา
- ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
- สำนักบรรณสาร มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต
- มูลนิธิสยามกัมมาจล
- กลุ่มอนุรักษ์เอกสารของคณะรัฐมนตรี สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล
- โครงการจดหมายเหตุ สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สำนักพระราชพิธี
- พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์
- จดหมายเหตุรัฐสภา กลุ่มงานพิพิธภัณฑ์และจดหมายเหตุ
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
- ศาลปกครอง
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ไทยพีบีเอส)
- ห้างหุ้นส่วนจำกัด สำนักพิมพ์ซิดด์เวอร์ม
- หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- แหล่งเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา โรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช
- สำนักหอสมุดกลาง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
- โรงเรียนไพศาลพิทยาคม
- บริษัท โรเตอร์ (ประเทศไทย) จำกัด
- สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยรังสิต
- สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
- ศูนย์วิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
- มูลนิธิเจมส์เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน
- บริษัท อุตสาหกรรมไหมไทย จำกัด
- บริษัท อุตสาหกรรมไหมไทย จำกัด (คุณวุฒิมิ อนุรักษ์กุล)
- สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข
- สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

สมาชิกประเภทบุคคลตลอดชีพ

- พนิดา ภัทรพิเศษพงศ์
- ชาญณรงค์-รัตนพร เดชะรัชต์กิช
- ธนพล ทับทิม
- ศ.มารุต บุนนาค
- กมลเทพ อรรถกมล
- ชวน หลีกภัย
- พญ.กรรณิการ์ ตันประเสริฐ
- ธงชัย ลิขิตพรสวรรค์
- รศ.ดร.สมสรวง พุทธิกุล
- อุบลกาญจน์ เขียรอุกฤษฏ์
- วนิดา จันทนทัศน์
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
- วิศาล รุจทิฆัมพร
- ดร.ณิ แก้วม่วง
- นเรนทร์ ปัญญาภู
- สุนทรีย์ สังข์อุยทธ์
- เอมอร ตันเกียรติ
- กรรณิกา ชิวักดิ์
- อัจฉรา เฟ่งพานิช
- ทรงจิต พูลลาภ
- กชกร แซ่แต้
- ลัดดา วิวัฒน์สุระเวช
- พ.ต.อ. (พิเศษ) วิชาญ จำปีศรี
- พัชรินทร์ ชันทอง
- ประกายศรี ไชสูงเนิน
- สุภาพร สมจิตต์
- พจนา มนตรีสา
- ชูจิตร สุดถนนอม
- ธเนศ กองประเสริฐ
- ปราณี วงษ์ขวลิตกุล
- ทรงยศ แวหวงษ์
- Ms. Linda S. McIntosh
- นพ.พรชัย พรกุลประสิทธิ์

สมาชิกประเภทองค์กรรายปี

- กองวิทยบริการศาลยุติธรรม
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- กองห้องสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- การไฟฟ้านครหลวง
- ศูนย์บรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
- งานจัดหาและเตรียมทรัพยากรสารสนเทศ สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
- ฝ่ายบริการสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
- หน่วยจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สำนักบรรณสารสนเทศการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ศูนย์สารสนเทศการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

สมาชิกประเภทบุคคลรายปี

- ประดิษฐ์ สรรพช่าง
- อรุณี ทรงพัฒนา
- เยาวลักษณ์ กริ่งไกร
- ปราณี ไร่จวนจร
- ภัสรา พงษ์พิศ
- วันเพ็ญ สิ้นธวัช
- สุนันท์ อยู่คงดี
- ภาวนา ชันกาญจน์
- วรณา แก้วกล้า
- พลตรีหญิงวิภาศิริ จินตสุวรรณ

>> คณะกรรมการ

สมาคมคหบดีสยามยุคปัจจุบัน

>> นายกสมาคม

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
413/38 ด.อรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700
E-mail : charnvilkasetsiri@yahoo.com
โทรศัพท์ 02-424-5768 โทรสาร 02-433-8713

>> อุปนายก

สมสรวง พฤติกุล

สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
9/9 หมู่ 9 ด.แจ้งวัฒนะ ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120
E-mail : diisom@hotmail.com
โทรศัพท์ 02-5047-777 กด 8 ต่อ 3847, 086-893-9184

กรรณิการ์ ดันประเสริฐ

มูลนิธิพระดาบส
384-386 ด.สามเสน (ตรงข้ามหอสมุดแห่งชาติ)
ท่าवासกรี กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ 02-2827000, 02-281-0377

>> เลขาธิการ

วนิดา จันทนทัตต์

หัวหน้าหอสมุดปวย อีงกากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
99 หมู่ 18 ด.พหลโยธิน ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12121
E-mail : wanida@tu.ac.th
โทรศัพท์ 02-564-4440-59 ต่อ 1301, 1310 โทรสาร 02-986-9609

เอมอร ดันเสถียร

หอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์อัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด
ชั้น 11 ด.รัชดาภิเษก แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์ 02-515-4782, 086-301-7992 โทรสาร 02-515-4783
E-mail : aimorn_lib@yahoo.com

>> ผู้ช่วยเลขานุการ

ดาวเรือง แนวทอง

นักเอกสารสนเทศ หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
E-mail : fuarchives@yahoo.com
โทรศัพท์ 02-613-3840-1 โทรสาร 02-222-0149

>> เกรียงยศ

ธงชัย ลิขิตพรสวรรค์

กรรมการผู้จัดการ สำนักพิมพ์ต้นฉบับ
6/14 ถ.งามวงศ์วาน 23 ต.บางกระสอ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000
โทรศัพท์ 02-952-9203, 081-808-4455 โทรสาร 02-272-0239

>> ปฏิคม

สุริย์รัตน์ วงศ์เสงี่ยม

ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
ด.สามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ 02-282-3826 โทรสาร 02-281-5341

>> นายทะเบียน

กรรณิกา ชิวภักดี

หัวหน้างานพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ
กรมประชาสัมพันธ์ พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์
9 ซ.อารีสัมพันธ์ ด.พระราม 6 แขวงสามเสนใน เขตพญาไท
กรุงเทพฯ 10400
E-mail : kannika_museum@yahoo.com
โทรศัพท์ 02-618-2323 ต่อ 2212, 081-904-9827
โทรสาร 02-618-2323 ต่อ 2213

» ประชาสัมพันธ์

ขจรศักดิ์ สงมุลนาค

ศูนย์ข้อมูลสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7
998/1 ถ.พหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
E-mail : tvicch7@hotmail.com
โทรศัพท์ 02-272-0202-10 ต่อ 347, 089-203-4427
โทรสาร 02-272-0888

สุภัตตรา ภูมิประภาส

ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น (The Nation)
23/665 หมู่บ้านนันทนาการเดิน 2 ซ.ท่าอิฐ ถ.รัตนธิเบศร์
ต.บางรักน้อย จ.นนทบุรี 11000
E-mail : subhatra@nationgroup.com
โทรศัพท์ 02-371-0042 ต่อ 2611, 2642, 081-376-0360
โทรสาร 02-751-4446

» วิเทศสัมพันธ์

ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช

นักวิชาการอิสระ
เดอะเมดิซีน 737 สุขุมวิท 41 เขตวัฒนา กทม. 10110
E-mail : tangsirivanich@hotmail.com

» กรรมการ

ชนิษฐา วงศ์พานิช

อดีตผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
111 / 52 ถ.นครสวรรค์ เขตป้อมปราบฯ กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ 02-282-8107, 081-309-8186 โทรสาร 02-282-9073

ธนาพล อีวสกุล

กองบรรณาธิการ สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน
1026/220 ถ.พระราม 4 แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120
E-mail : thanapol173@hotmail.com
โทรศัพท์ 02-677-6594-5, 086-826-1074

จรรยารัตน์ สุวรรณภูสิทธิ์

Assistant Director of Studies with Responsibility for Thai Studies
โรงเรียนนานาชาติเซนต์สตีเฟ่น
998 ถ.วิภาวดีรังสิต แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์ 02-513-0270, 086-544-5488 โทรสาร 02-930-3307

พันธุ์พิงค์ ธรรมธัช

กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารคณะรัฐมนตรี
สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
ทำเนียบรัฐบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ 02-280-6264

สมฤทธิ ลือชัย

นักวิชาการอิสระ
48/210 หมู่บ้านวังทองวิลเลจ 2 ซ. 33/1 ถ.เสรีไทย แขวงคลองกุ่ม
เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ 02-377-5644, 081-696-6003 โทรสาร 02-377-5644
E-mail : somrit8266@hotmail.com

ชวนพิศ เต็งอำนาจ

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
ถ.สามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ 02-281-1599 โทรสาร 02-281-5341
E-mail : chuanpit_17516@hotmail.com

สมถวิล ลือชาพัฒนพร

9/1 หมู่ 7 ถ.พุทธบูชา แขวงบางมด เขตจอมทอง กรุงเทพฯ 10150
โทรศัพท์ 02-874-8279

>> บทบรรณาธิการ

ชีวสิทธิ์ บุญยเกียรติ

ข้าม ก. ผ่านจากข้างหนึ่งไปยังอีกข้างหนึ่ง, ล่วงพ้นสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยผ่านเหนือสิ่งนั้นไป, ล่วงพ้นช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542

คำว่า “ข้าม” นี้ น่าจะเป็นคำที่เหมาะสมสำหรับการหยิบยกมาพูดคุยกันในจดหมายข่าวสมาคมจดหมายเหตุสยามในฉบับนี้ ทำไม? คำตอบที่อาจจะฟังดูไม่ง่ายต่อความเข้าใจ แต่ผมในฐานะบรรณาธิการจะขอลงมืออธิบาย

ข้ามเวลา

งานจดหมายเหตุเป็นงานที่จะต้องรักษาให้ “สื่อ” ที่บันทึกข้อมูลอยู่ข้ามกาลเวลา หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นภารกิจพื้นฐานของงานวัฒนธรรมนี้ บทความแรกของ พิชญ์นาฏ วยาคำ กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้อย่างชัดเจน เธอบอกเล่าประสบการณ์การเดินทางไปต่างประเทศ ด้วยภารกิจการค้นหาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติวาติกัน และเดนมาร์ก บทความของเธอ เรื่อง “จากห้องสมุด... สู่อจดหมายเหตุแห่งชาติ : นครรัฐวาติกัน-เดนมาร์ก” แสดงให้เห็นประวัติอันยาวนานของหอจดหมายเหตุทั้งสองแห่ง และเอกสารชิ้นสำคัญที่ได้รับการรักษาไว้เป็นอย่างดี

สมสรวง พงดิกุล ชวนเราย้อนกลับไปทบทวนความเข้าใจเกี่ยวกับเอกสารจดหมายเหตุประเภทหนึ่งในบทความที่เธอให้ชื่อว่า “ทัศนะเกี่ยวกับจดหมายเหตุดิจิทัลและลิขสิทธิ์ข้อมูลดิจิทัล” โลก ‘ดิจิทัล’ เป็นเสมือนไม่เท่าวิเศษที่เสกสรรคืบแต่งให้สิ่งที่ไม่มิตัวตนเป็นจริงขึ้นมาได้ อันได้แก่ข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว หรือภาพกราฟิก หรือกระทั่งเสียง เมื่อนักจดหมายเหตุจะต้องเผชิญกับเอกสารที่มีลักษณะดังกล่าว เราจะพิจารณาอย่างไรว่าสื่อชิ้นนั้นคือเอกสารจดหมายเหตุ และหากเราต้องการสงวนรักษาบรรดาข้อมูล “เสมือนจริง” เราจะปฏิบัติด้วยวิธีใด

งานเขียนของ กรรณิกา ชิวักดิ์ดี ว่าด้วย “ข้อเรียกร้องว่าด้วยการปกป้องและรักษามรดกโสตทัศนไทยในวันมรดกโสตทัศนโลก 27 ตุลาคม 2551” สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคในการเก็บและรักษาสื่อโสตทัศนในบ้านเรา คงไม่ใช่เรื่องง่ายเลย หากนักจดหมายเหตุผู้ต้องใช้กำลังกาย กำลังใจ และกำลังสมองเพียงอย่างเดียว เพื่ออนุรักษ์สื่อดังกล่าวไว้เป็นมรดกสืบทอดไปยังคนรุ่นลูกหลาน รัฐควรมีบทบาทอย่างไรหรือไม่ เป็นประเด็นหลักที่กรรณิกาต้องการตีแผ่

ข้ามพรมแดน

เอกสารใดๆ ที่ได้รับการพิจารณาเป็นจดหมายเหตุและได้รับการอนุรักษ์แล้ว แต่กลับไม่ได้ใช้ประโยชน์ เอกสารนั้นก็ยังไม่ได้ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ คำอธิบายเช่นนี้เชื่อมต่อกับสิ่งที่นักสารสนเทศเรียกว่า “การเข้าถึง” ชิวสิทธิ์ บุญยเกียรติ ประมวลประสบการณ์จากการดูงาน ณ สถาบันโสตทัศนแห่งชาติ

ฝรั่งเศส ในบทความเรื่อง “มรดกโสทัดสันและอนาคตของความทรงจำ” นัยหนึ่ง เนื้อหาในบทความนับเป็นบทตอบโต้กับ “ข้อเรียกร้องฯ” ทั้งในแง่นโยบายของรัฐที่แสดงให้เห็นว่า ฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับมรดกโสทัดสันมากเพียงใด จึงได้ก่อตั้งสถาบันดังกล่าวอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม และอีกนัยหนึ่ง บทความแสดงให้เห็นว่า สถาบันโสทัดสันแห่งชาติ ฝรั่งเศส ไม่ได้ใส่ใจเพียงการพัฒนาเทคโนโลยีในการเก็บรักษาสื่อโสทัดสัน แต่ยังมีมุ่งพัฒนาวิธีการใช้ประโยชน์และเผยแพร่สื่อวัฒนธรรมเช่นจดหมายเหตูโสทัดสัน เพื่อให้เข้าถึงมวลชนหลายระดับและหลากหลายรูปแบบมากที่สุด

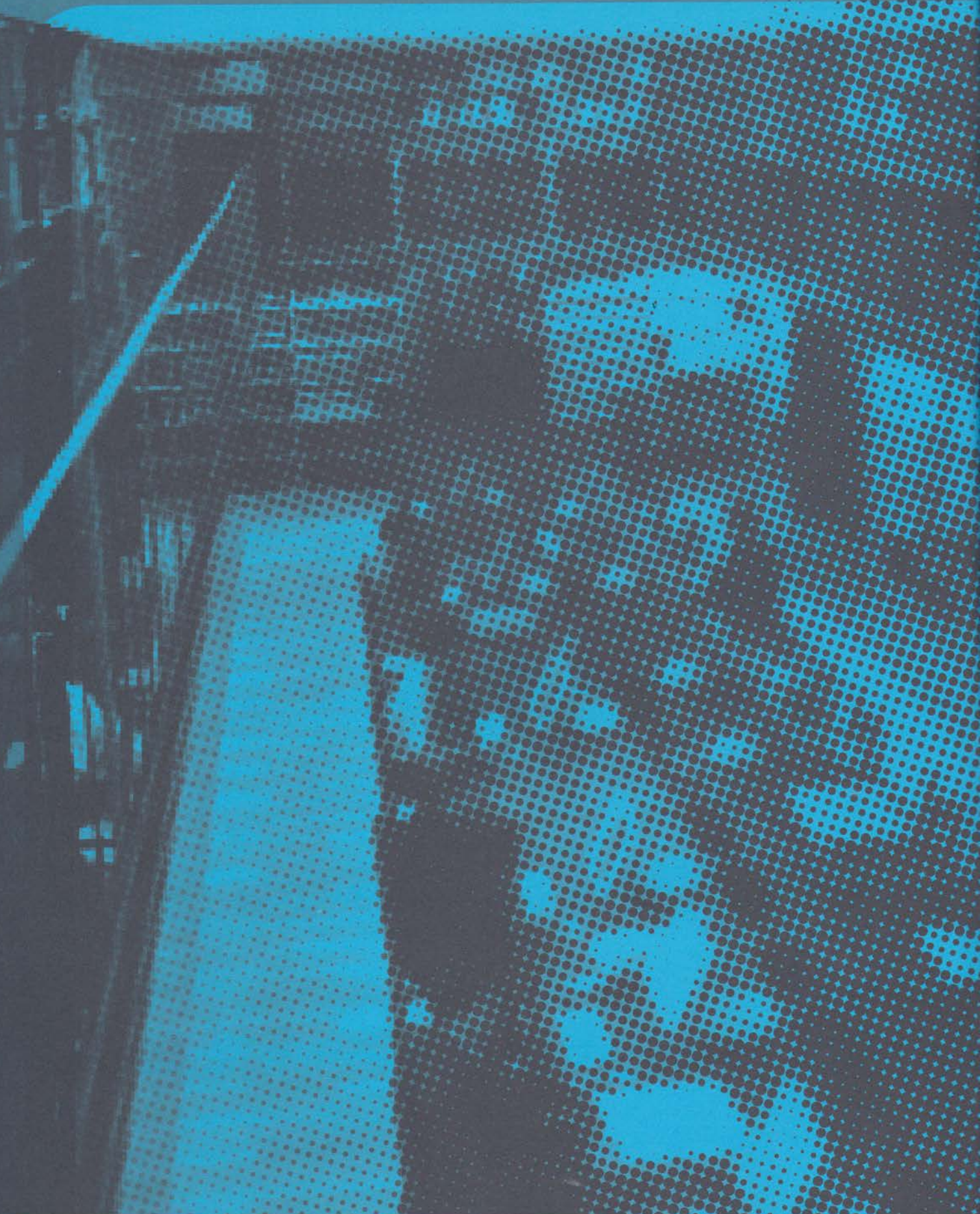
บทเรียนจากการทำงานวิจัยพิพธภัณฑ์ท้องถิ่นของ ปณิดา สระวาสิ เรื่อง “ประสบการณ์และบทเรียนจากการทำฐานข้อมูลพิพธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย” อาจไม่ได้สอดคล้องกับงานจดหมายเหตูเสียทีเดียว แต่การสรุปบทเรียนจากการทำฐานข้อมูลออนไลน์ ช่วยให้เรามองเห็นถึงพัฒนาการทางความคิดในการสร้างสื่อ และนำมาปรับใช้กับการเผยแพร่งานจดหมายเหตูสู่สาธารณชน หัวใจสำคัญของการทำฐานข้อมูลที่ปณิดาเสนอไว้ได้แก่ “การอัปเดต” และการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของเว็บเพจ เพื่อให้ทันต่อความต้องการของผู้ใช้ข้อมูล

ข้ามวัฒนธรรม

เมื่อเอกสารใดๆ ได้รับการพิจารณาว่าเป็นจดหมายเหตู เอกสารนั้นย่อมดำรงสถานภาพเป็นสมบัติสาธารณะ (ตามแนวคิดตะวันตก) เพื่อให้ผู้คนในสังคมสามารถศึกษา และนำไปใช้ในวาระต่างกันไปตามความสนใจ แต่เมื่อเราพิจารณากลุ่มเอกสารที่บันทึกข้อมูลทางวัฒนธรรมบางประเภท ความเป็นสาธารณะของจดหมายเหตูตามแนวคิดดังกล่าว อาจไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างเต็มที่ ในบทความเรื่อง “จดหมายเหตูวัฒนธรรมกับจริยธรรมในการใช้เอกสาร” ธนวดี สุขประเสริฐ หยิบยกตัวอย่างข้อขัดแย้งในการเปิดเผยเอกสารของบรรดานักชาติพันธุ์วรรณนาที่บันทึกเรื่องราวทางวัฒนธรรมในสังคมอื่น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี บทความนำเสนอทางออกในการใช้จดหมายเหตูวัฒนธรรมไว้ด้วยเช่นกัน

การบันทึกเรื่องราวทางวัฒนธรรม ได้สร้างความสงสัยให้กับนักจดหมายเหตูอย่าง สิทธิศักดิ์ รุ่งเจริญสุขศรี ในฐานะของผู้ที่ใกล้ชิดกับเอกสารบันทึกข้อมูลภาคสนามของ ศ.ไมเคิล มอร์แมน เขาได้จาะไนให้เห็น “สายตา” ของผู้ศึกษาวัฒนธรรม ว่ากอปรขึ้นจากมุมมองและค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ติดตัวไปกับพวกเขา เมื่อทำงานภาคสนาม บทความเรื่อง “เบื้องหลังคนใน” มีใจ “การแฉ” อคติหรือความเอนเอียงทางวัฒนธรรม เพื่อลดทอนคุณค่าในการศึกษาทางมานุษยวิทยา ในทางตรงข้าม เนื้อหาได้สร้างความเข้าใจถึงความ เป็นมนุษย์ เมื่อใครก็ตามที่จะต้องอยู่ในพื้นที่ต่างวัฒนธรรม หรือ “สนามข้ามวัฒนธรรม” อย่างสถานการณ์ที่นักมานุษยวิทยาเผชิญอยู่

ข้ามเวลา-ข้ามพรมแดน-ข้ามวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นชีวิตของจดหมายเหตูที่อิงอยู่กับ (1) เวลา อันหมายถึงการสืบทอดสื่อวัฒนธรรมจากชั่วอายุคนหนึ่งสู่อีกชั่วอายุคนหนึ่ง (2) พรมแดน หรือพื้นที่ในการเชื่อมโยงคลังจดหมายเหตูกับผู้คนที่จะมาใช้ประโยชน์จากข้อมูลเหล่านั้น และ (3) วัฒนธรรม คือบริบทต่างๆ ที่เข้ามาสัมพันธ์กับเอกสาร หากงานจดหมายเหตูเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขพื้นฐานดังที่กล่าวมาแล้ว เหล่านักจดหมายเหตูจะปฏิบัติกรอย่างไร เพื่อยังให้จดหมายเหตู “มีชีวิต” ตามกระแสของสังคมที่เปลี่ยนไปอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน

จากห้องสมุด...สู่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ : นครรัฐวาติกัน – เดนมาร์ก

มิชฌนาฏ วะยาคำ

ในอดีต แหล่งเก็บรวบรวมหนังสือ เอกสารต้นฉบับ ลายมือ และเอกสารจดหมายเหตุ คือ โบสถ์ วิหาร หรือ วัง การแย่งชิงอำนาจหรือสงครามทำให้มีการจัดทำเอกสาร เพื่อแสดงถึงประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนและเผ่าพันธุ์ และเมื่อมีการจัดเก็บและให้บริการเอกสารจดหมายเหตุมากขึ้น ส่งผลให้รัฐหลายแห่งจัดตั้งห้องสมุดขึ้นมาเพื่อเก็บรวบรวมหนังสือและเอกสารจดหมายเหตุไว้โดยเฉพาะ

บทความนี้เป็นการแนะนำสถาบันทางวัฒนธรรมที่จัดเก็บ อนุรักษ์ และรักษาหนังสือและเอกสารจดหมายเหตุ จากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสได้ไปเยี่ยมชมและศึกษาดูงาน¹ ณ หอจดหมายเหตุนครรัฐวาติกัน หอสมุดและหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เดนมาร์ก หลายสิ่งหลายอย่างล้วนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ไปเยือนอย่างผู้เขียนต้องจดหมายเหตุไว้ ผู้เขียนจึงได้รวบรวมข้อมูลจากประสบการณ์มาถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้รับความรู้ร่วมกันในจดหมายข่าวฉบับนี้

หอจดหมายเหตุนครรัฐวาติกัน (Archive secret vatican) หรือ ARCHIVO SEGRETO VATICANO

หอจดหมายเหตุนครรัฐวาติกันจัดตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1612 ตั้งอยู่ที่ Cortile del Belvedere 00120 Citta del Vaticano ในนครรัฐวาติกัน

¹ เยี่ยมชมและศึกษาดูงาน ระหว่างการเดินทางไปราชการ พร้อมคณะข้าราชการ กระทรวงการต่างประเทศ ตามโครงการอนุรักษ์เอกสารประวัติศาสตร์ไทยที่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี และสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก.

² โบสถ์เซนต์ปีเตอร์เริ่มสร้างเมื่อ ค.ศ. 1506 กว่าจะแล้วเสร็จสมบูรณ์ใช้เวลา นานถึง 150 ปี งานก่อสร้างอยู่ภายใต้การบริหารงานของพระสันตะปาปาถึง 20 องค์ เพื่อให้โบสถ์เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของนักบุญปีเตอร์ และแสดงความยิ่งใหญ่ของคริสตจักร ตลอดจนเป็นศูนย์กลางศาสนาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก.

“นครรัฐวาติกัน” เป็นศูนย์กลางคริสตจักร และตั้งอยู่ภายในเขตกรุงโรม ประเทศอิตาลี แต่อำนาจการปกครอง มิได้ขึ้นอยู่กับอิตาลี นครรัฐวาติกันเป็นรัฐอิสระที่สำคัญทางศาสนา คือภายหลังจากที่อิตาลีลงนามในสนธิสัญญาออมรับ สถานะนครรัฐวาติกัน เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1929 และต่อมาในปี 1960 รัฐอิสระนี้ได้รับการจารึกให้เป็นดินแดนที่ต้องได้รับการปกป้องรักษาเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมและศาสนจักรสถานที่สำคัญ เช่น โบสถ์เซนต์ปีเตอร์ พิพิธภัณฑ์ หอสมุด และหอจดหมายเหตุ เป็นต้น

» ประวัติและการบริหารงานหอจดหมายเหตุ

นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 4 เป็นต้นมา เอกสารจดหมายเหตุในอิตาลีได้รับการเก็บรักษาไว้ในโบสถ์หรือวิหารเล็กๆ ในพระราชวังลาเตรัน แต่เมื่อมีการแย่งชิงอำนาจระหว่างฝ่ายศาสนาและฝ่ายพลเรือนเกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดการตื่นตัวที่ต้องใช้และจัดทำเอกสารประวัติศาสตร์เพื่อแสดงถึงเกียรติภูมิ อำนาจของบุคคล กษัตริย์ ราชวงศ์ พระและรัฐบาล กันมากขึ้น จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 13 วาติกันได้จัดตั้ง “ห้องสมุด” ขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมเอกสารจดหมายเหตุ ต่อมาในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาคริสต์ศตวรรษที่ 14 โบสถ์หรือวิหารเล็กๆ เก่าแก่และทรุดโทรมลงมาก พระสันตะปาปาจูเลียส ที่ 2 ซึ่งทรงอุปถัมภ์ศิลปินยุคฟื้นฟูที่สำคัญคือ ราฟาเอล ไมเคิล แองเจโล พระองค์ทรงวางศิลาฤกษ์ในการสร้างมหาวิหารเซนต์ปีเตอร์อันใหญ่โตงดงามขึ้นแทนวิหารเล็กๆ หลังเดิม เมื่อ ค.ศ. 1506² ระหว่างการดำรงตำแหน่งพระสันตะปาปา

เอกสารจดหมายเหตุบางส่วนได้เก็บรักษาไว้ที่โบสถ์เซนต์ปีเตอร์ บางส่วนเก็บไว้ที่อาคารซาร์ดูลาเรีย

ลานหน้าโบสถ์เซนต์ปีเตอร์

(Chartularia) ซึ่งอยู่ใกล้กับตึตัสอาร์ค และบางส่วนเก็บไว้ที่เวสเทียรี (Vestiary) ในพระราชวังลาเตรัน อย่างไรก็ตาม ระหว่างสงครามการแย่งชิงและปล้นทรัพย์สินในกรุงโรม เอกสารส่วนใหญ่สูญหายไป ในศตวรรษที่ 15 พระสันตะปาปาอูร์บัน ที่ 6 พระสันตะปาปาโบนิฟาซี ที่ 9 และพระสันตะปาปาเกรกอรีที่ 12 ทรงเห็นความสำคัญของเอกสารจดหมายเหตุมาก จึงได้จัดตั้ง "หอจดหมายเหตุนครรัฐวาติกัน" ขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1612 เพื่อทำหน้าที่เก็บรวบรวมและรักษาเอกสารจดหมายเหตุไว้โดยเฉพาะภายในอาคารเก่าที่สร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1582 ในพระราชวังอโพลีโตลิก (Apostolic)

การบริหารงานหอจดหมายเหตุนครรัฐวาติกันแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ หอสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นส่วนที่จัดแสดงภาพวาดผลงานของศิลปินที่มีชื่อเสียงมากมาย ในปี 1615 งานจดหมายเหตุแยกออกมาเป็นอิสระ ต่อมา ค.ศ. 1783 เอกสารจดหมายเหตุ

ที่เก็บรักษาในหอจดหมายเหตุวาติกันได้รับการนำไปเก็บรักษาไว้ที่กรุงโรม และเมื่อถึงยุคนโปเลียนที่ 1 ค.ศ. 1810 เอกสารจดหมายเหตุและงานศิลปะทุกชิ้นนำไปเก็บรักษาไว้ที่กรุงปารีส จนถึง ค.ศ. 1815 ต่อมา ค.ศ. 1817 เอกสารจดหมายเหตุได้รับการนำกลับมาเก็บรักษาที่นครรัฐวาติกันอีกครั้ง ระหว่างการขนย้ายดังกล่าว เอกสารจดหมายเหตุบางส่วนสูญหายไปบ้าง

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนงานจดหมายเหตุได้แบ่งออกเป็นสัดส่วน ได้แก่ ห้องจัดเก็บเอกสารจดหมายเหตุ ห้องบริการ ห้องจัดแสดงภาพวาด แผนที่ภูมิศาสตร์ของนครรัฐวาติกัน จนกระทั่งสมัยพระสันตะปาปาจอห์นปอลที่ 2 (พ.ศ. 2523) ได้สร้างอาคารหอจดหมายเหตุนครรัฐวาติกันขึ้นมาโดยเฉพาะ ตั้งอยู่ที่ Cortile del Belvedere 00120 Citta del Vaticano ในนครรัฐวาติกัน กลายเป็นแหล่งรวบรวมเอกสารประวัติศาสตร์อันมีคุณค่ามหาศาล และเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมของโลกแห่งหนึ่ง

ห้องค้นคว้าและนั่งอ่านเอกสารหอจดหมายเหตุนครรัฐวาติกัน Sara di Studio Leone XIII (Leo XIII Study Room)

» เอกสารจดหมายเหตุและการจัดเก็บ

เอกสารจดหมายเหตุที่เก็บรักษาไว้ในหอจดหมายเหตุนครรัฐวาติกัน ล้วนเป็นเอกสารโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และเป็นหลักฐานสำคัญยิ่งของคริสตจักรที่ยังคงเหลืออยู่หลังสงครามตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 4 เป็นต้นมา นอกจากนี้ ยังมีเอกสารราชการของนครรัฐวาติกันจนถึงสมัยพระสันตะปาปาจอห์นปอลที่ 2 โดยใช้ระบบการจัดเก็บตามลักษณะเนื้อหาสาระและหัวเรื่องของเอกสาร เรียงลำดับปี

สำหรับเอกสารที่จัดเก็บและเปิดให้บริการค้นคว้าแล้ว ได้แก่ เอกสารจดหมายเหตุ ช่วงปี 1825-1922 เอกสารชุดอื่นๆ ช่วงปี 1923-1939 รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยตามหัวเรื่องที่หอจดหมายเหตุนครรัฐวาติกันกำหนดไว้ว่า "Archivio della Delegazione Apostolica in Thailandia (Siam) ซึ่งเป็นเอกสารเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทย-วาติกัน เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2440 และเสด็จครั้งที่ 2 พ.ศ. 2450 และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มประเทศในอินโดจีน เป็นต้น

» การให้บริการและเครื่องมือช่วยค้น

1. การให้บริการเอกสารจดหมายเหตุเพื่อการค้นคว้าวิจัย เริ่มมาตั้งแต่สมัยพระสันตะปาปาเลโอที่ 13 (ค.ศ. 1878-1903) โดยจัดให้มีห้องค้นคว้าและอ่านเอกสารชื่อว่า Sara di Studio Leone XIII (Leo XIII Study Room)
2. ผู้ใช้บริการต้องแจ้งความประสงค์ที่จะขอใช้บริการล่วงหน้า เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ให้ทำหนังสือรับรองจากสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานมายื่นต่อเจ้าหน้าที่เพื่อทำบัตรและลงทะเบียนผู้ให้บริการ และต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่หอจดหมายเหตุนครรัฐวาติกันกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด คือห้ามขีดเขียนใดใดลงบน

เอกสารโดยเด็ดขาด ห้ามส่งเสียงดัง และห้ามนำสัมภาระ เครื่องมือสื่อสารทุกชนิด เข้าห้องค้นคว้า ยกเว้นกระดาษ โน้ต และดินสอเท่านั้น

3. การใช้เอกสาร ผู้ใช้บริการต้องเขียนบัตรยืมเอกสาร มอบให้เจ้าหน้าที่เพื่อหยิบเอกสารให้ เมื่ออ่านเอกสารยังไม่จบสามารถฝากเอกสารไว้บนชั้นที่จัดให้พร้อมติดสำเนาบัตรยืมไว้ ซึ่งจัดให้ยืมอ่านได้ภายในห้องอ่านเอกสารเท่านั้น
4. การให้บริการสำเนาเอกสาร ผู้ใช้บริการต้องเขียนบัตรขอทำสำเนาเอกสารมอบให้เจ้าหน้าที่ เพื่อจัดทำสำเนาเอกสารให้ โดยคิดอัตราค่าบริการทำสำเนาตามรูปแบบเอกสารแต่ละประเภท

เครื่องมือช่วยค้น ผู้ใช้บริการสามารถตรวจค้นรายการเอกสารได้จากบัญชีรายการเอกสาร (finding books) ซึ่งจัดทำเป็นรูปเล่ม มีหน้าสารบัญ แยกตามหัวเรื่องและหมายเลขแฟ้ม เขียนด้วยลายมือเป็นภาษาอังกฤษ จัดเรียงเล่มตามปีไว้บนชั้นไม้แบบเปิด เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถหยิบเปิดดูได้เองตามวัตถุประสงค์ บัญชีรายการเอกสารมีตั้งแต่ ค.ศ. 1825-1922 รวมจำนวนกว่า 125 เล่ม (มากกว่า 800,000 แผ่น) และคอมพิวเตอร์ช่วยสืบค้นรายการเอกสาร ซึ่งได้จัดตั้งไว้ให้บริการอยู่บริเวณกลางห้องและโต๊ะนั่งอ่าน

เวลาทำการ เปิดให้บริการแก่นักศึกษา นักวิจัยทั่วไป ทุกวันจันทร์-วันเสาร์ เวลา 08.15-13.00 น. เว้นวันหยุดราชการ ระหว่างวันที่ 15 กันยายน-11 กรกฎาคม ในปีถัดไป

หอสมุดและหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เดนมาร์ก

เดนมาร์กเป็นอีกประเทศหนึ่งในยุโรปที่มีวัฒนธรรมการจัดเก็บรักษาหนังสือและเอกสารจดหมายเหตุมายาวนาน ปัจจุบันหอสมุดและหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เดนมาร์ก สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม หอสมุดแห่งชาติ (The National Library) ตั้งอยู่ที่ The Black Diamond, Soren Kierkegaards Plads I Copenhagen, Denmark และหอจดหมายเหตุแห่งชาติเดนมาร์ก (Danish National Archives) ตั้งอยู่ที่ Rigsarkivet (The Danish National

Archives) Rigsdgsgaarden 9 DK-1218 Copenhagen, Denmark

» ประวัติความเป็นมา

เมื่อ ค.ศ. 1648 สมัยสมเด็จพระเจ้าเฟรเดอริกที่ 3 (King Frederik III) หอสมุดเป็นส่วนหนึ่งของพระราชวัง ต่อมาได้สร้างอาคารหอสมุดขึ้นมาโดยเฉพาะอยู่ตรงข้ามกับพระราชวังคริสเตียนบอร์ก (Christiansborg) (ปัจจุบันคือ รัฐสภาแห่งเดนมาร์ก) เพื่อเก็บรวบรวมหนังสือ เอกสารต้นฉบับตัวเขียน เอกสารจดหมายเหตุ และเอกสารส่วนบุคคล จนกระทั่งศตวรรษที่ 19 หอสมุดได้เปลี่ยนบทบาทไปเป็นหอสมุดเพื่อสาธารณชน จึงได้สร้างอาคารหอสมุดหลังใหม่เมื่อ ค.ศ. 1906 และเปิดให้บริการอย่างเป็นทางการเรื่อยมา (ปัจจุบันใช้เป็นส่วนเก็บหนังสือด้านภาษาและวรรณคดีทั่วไป-H.J.Holm's Library) ต่อมาในปี 1927 ได้ใช้เป็นหอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยโคเปนเฮเกน และ ค.ศ. 1932 งานหอสมุดและงานจดหมายเหตุแยกออกจากกันอย่างเป็นทางการ

ค.ศ. 1989 "หอสมุดแห่งชาติ" ได้ถือกำเนิดขึ้นด้วยการรวมหอสมุดพระราชวังและหอสมุดมหาวิทยาลัยโคเปนเฮเกน และใช้ชื่อว่า National Library and The University Library for The University of Copenhagen ระหว่าง ค.ศ. 1996-1998 มีการสร้างอาคารหอสมุดแห่งชาติหลังใหม่และเปิดใช้อย่างเป็นทางการเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1999 เรียกชื่อว่า The Black Diamond เป็นอาคารสูง 8 ชั้นรวมชั้นใต้ดิน หอสมุดแห่งชาติมีพื้นที่ใช้สอยประมาณ 20,733 ตารางเมตร ประกอบด้วยห้องต่างๆ ทั้งหมด 450 ห้อง เช่น ห้องสมุด ห้องจัดนิทรรศการ ห้องจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ด้านภาพถ่ายและศิลปะของชาวเดนมาร์ก ห้องประชุม ห้องอาหาร และห้องขายหนังสือ เป็นต้น ภายในอาคารผนังห้องอ่านหนังสือกันด้วยกระจก ซึ่งผลิตในประเทศเยอรมัน แต่ละแผ่นมีความสูง 6 เมตร กว้าง 2.4 เมตร หนา 16 มิลลิเมตร มีน้ำหนัก 576 กิโลกรัม และที่บริเวณชั้น 3 ของอาคารมีทางเดินเชื่อมระหว่างอาคารแบล็คไดมอนด์ (The Black Diamond) กับอาคารหอสมุด H.J.Holm's Library ที่สร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1906 ด้วย

อาคารหอสมุดแห่งชาติเดนมาร์ก The Black Diamond

หอสมุดแห่งชาติเดนมาร์ก [The National Library]

การบริหารงานหอสมุดแห่งชาติ แบ่งอาคารที่ตั้งออกเป็น 3 แห่ง ได้แก่ 1) ห้องสมุดคณะมนุษยศาสตร์ (The Royal Library Amager) 2) ห้องสมุดคณะวิจัยด้านสังคมศาสตร์และกฎหมาย (The Royal Library Fiolstraede) ในมหาวิทยาลัยโคเปนเฮเกนเป็นส่วนบริการข้อมูลสารสนเทศให้แก่นักศึกษาโดยเฉพาะ และ 3) ห้องสมุดมนุษยศาสตร์ทั่วไป (The Royal Library Siotsholmen) ตั้งอยู่ที่อาคารแบล็คไดมอนด์ เป็น “หอสมุดแห่งชาติ” บริการข้อมูลสารสนเทศให้แก่ประชาชนทั่วไป และได้เก็บรวบรวมหนังสือ สิ่งพิมพ์ไว้มากที่สุดในยุโรปเหนือ แบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่

1. ฝ่ายแผนที่ แผนที่ภูมิ และภาพถ่าย
2. ฝ่ายเอกสารต้นฉบับตัวเขียนและหนังสือหายาก

3. ฝ่ายโสตทัศนศึกษา ได้แก่ ดนตรีและภาพยนตร์
4. ฝ่ายหนังสือ สิ่งพิมพ์ตะวันออกและศาสนายิว

» ทรัพยากรสารสนเทศและการจัดเก็บ

ทรัพยากรสารสนเทศที่จัดเก็บและให้บริการในหอสมุดแห่งชาติ โดยเฉพาะฝ่ายสิ่งพิมพ์ตะวันออกและศาสนายิว ได้เก็บรวบรวมเอกสาร สิ่งพิมพ์ วารสาร ของประเทศในภูมิภาคเอเชียไว้จำนวนมาก มีทั้งภาษาอังกฤษและภาษาท้องถิ่น ได้แก่ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีภาษาอารบิกและภาษาเปอร์เซีย ภูมิภาคเอเชียกลาง มีภาษาตุรกี ภาษามองโกเลีย และภาษาทิเบต ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีภาษาอินโดนีเซีย ภาษาพม่า ภาษาเขมร ภาษาลาว และภาษาไทย นอกจากนี้ยังได้จัดเก็บหนังสือสมุดไทย เรื่อง รามเกียรติ์ที่เขียนด้วยอักษรล้านนาไว้ด้วย และมีหนังสือและสิ่งพิมพ์จำนวนมากที่จัดพิมพ์

ตั้งแต่ ค.ศ. 1950 เป็นต้นมา ซึ่งทางหอสมุดแห่งชาติได้ลง ทะเบียนและจัดทำบัตรรายการออนไลน์ไว้ให้บริการแล้ว ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ยังมีหนังสือที่จัดพิมพ์ก่อน ค.ศ. 1950 ที่ยังไม่ได้ลงทะเบียนไว้ ปริมาณหนังสือที่จัดไว้ให้ บริการบนชั้นเปิดมีประมาณ 1 ล้านเล่ม ได้แก่ หนังสือ อ้างอิง จำนวนกว่า 65,000 เล่ม หนังสือพิมพ์รายวัน จำนวน 3,000 เรื่องจากประเทศต่างๆ วารสารจำนวน 800 ฉบับ (ภาษาเดนิช) ซึ่งผู้ใช้สามารถหยิบดูได้ด้วยตนเอง มีหนังสืออีกจำนวนมากเก็บไว้ในชั้นปิดและติดบาร์โค้ดไว้ ทุกเล่ม ผู้ใช้บริการสามารถแจ้งขอยืมโดยใช้บัตรสมาชิก หอสมุด / สั่งจองและขอยืมหนังสืออ่านภายในห้องสมุดได้

>> การให้บริการและเครื่องมือช่วยค้น

1. บริการค้นคว้าข้อมูลสารสนเทศให้แก่นักศึกษาแห่ง มหาวิทยาลัยโคเปนเฮเกน นักศึกษาชาวต่างประเทศ ที่พักและศึกษาอยู่ในเดนมาร์ก และบริการค้นคว้าวิจัย ให้แก่ผู้ใช้ทั่วไป
2. บริการจองและยืมหนังสือ สิ่งพิมพ์ ได้ทั้งในส่วน The Royal Library Amager ส่วน The Royal Library Fiolstraede และส่วน The Royal Library Slotsholmen โดยใช้บัตรสมาชิกห้องสมุด ยืมได้ครั้งละ 1 เดือน และสามารถยืมต่อได้อีก 1 เดือน เมื่อครบกำหนด หาก ไม่มีคืนจองต่อไว้ สามารถยืมได้สูงสุดไม่เกิน 3 เดือน สำหรับหนังสือจองให้ยืมได้ 2 สัปดาห์-1 เดือน
3. บริการสืบค้นข้อมูลสารสนเทศ ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ สืบค้นภายในหอสมุด จากฐานข้อมูลออนไลน์ และแจ้ง ยืมผ่านระบบออนไลน์ โดยใช้บัตรสมาชิกห้องสมุด
4. บริการค้นคว้าเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ e-book และ e-Journal
5. บริการอุปกรณ์ติดตั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อเชื่อมต่อ อินเทอร์เน็ตและสิ่งอำนวยความสะดวกด้าน IT สำหรับ ผู้ใช้บริการที่นำคอมพิวเตอร์มาเอง
6. บริการอ่านหนังสือเฉพาะภายในหอสมุดเท่านั้นได้แก่ หนังสือที่พิมพ์ก่อน ค.ศ. 1900 หนังสืออ้างอิง และ หนังสือหายาก

7. บริการวารสาร และหนังสือพิมพ์รายวันฉบับใหม่ และ ฉบับล่วงเวลา 3 ปี
8. บริการวิทยานิพนธ์จากมหาวิทยาลัยโคเปนเฮเกน เป็นต้น

เวลาทำการ เปิดให้บริการทุกวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 10.00-17.00 น. วันเสาร์ เวลา 10.00-14.00 น. เวลาจอง และยืมหนังสือออนไลน์ ผู้ใช้บริการสามารถสั่งจองและ ขอยืมหนังสือได้ทุกวันจันทร์-ศุกร์ ก่อนเวลา 07.30 น. และปิดรับคำสั่งจองหลังเวลา 14.00 น. เมื่อผู้ใช้บริการ ได้รับการตอบรับทางอีเมลแล้ว สามารถมาติดต่อขอยืม หนังสือ ได้ที่บรรณารักษ์ห้องสมุด

หอจดหมายเหตุแห่งชาติเดนมาร์ก (Danish National Archives)

การบริหารงานจดหมายเหตุ ภายหลังจากที่แยก งานจดหมายเหตุออกมาเป็นอิสระเมื่อ ค.ศ. 1932 หอจดหมายเหตุแห่งชาติเดนมาร์กมีหน้าที่รับมอบและเก็บ รวบรวมเอกสารจดหมายเหตุจากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ สำนักพระราชวัง สำนักนายกรัฐมนตรี หน่วยงานราชการ เอกชนและบุคคล มีหน้าที่ประเมินคุณค่าเอกสารเป็นเอกสาร จดหมายเหตุโดยใช้หลักเกณฑ์ด้านคุณค่าได้แก่ คุณค่า ทางการบริหาร คุณค่าทางกฎหมาย และคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์ และมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับหน่วยงาน ของรัฐในการดูแลรักษาเอกสารที่ยังไม่ได้ส่งมอบให้กับ หอจดหมายเหตุและการทำลายเอกสารที่ไม่มีคุณค่าใดใด

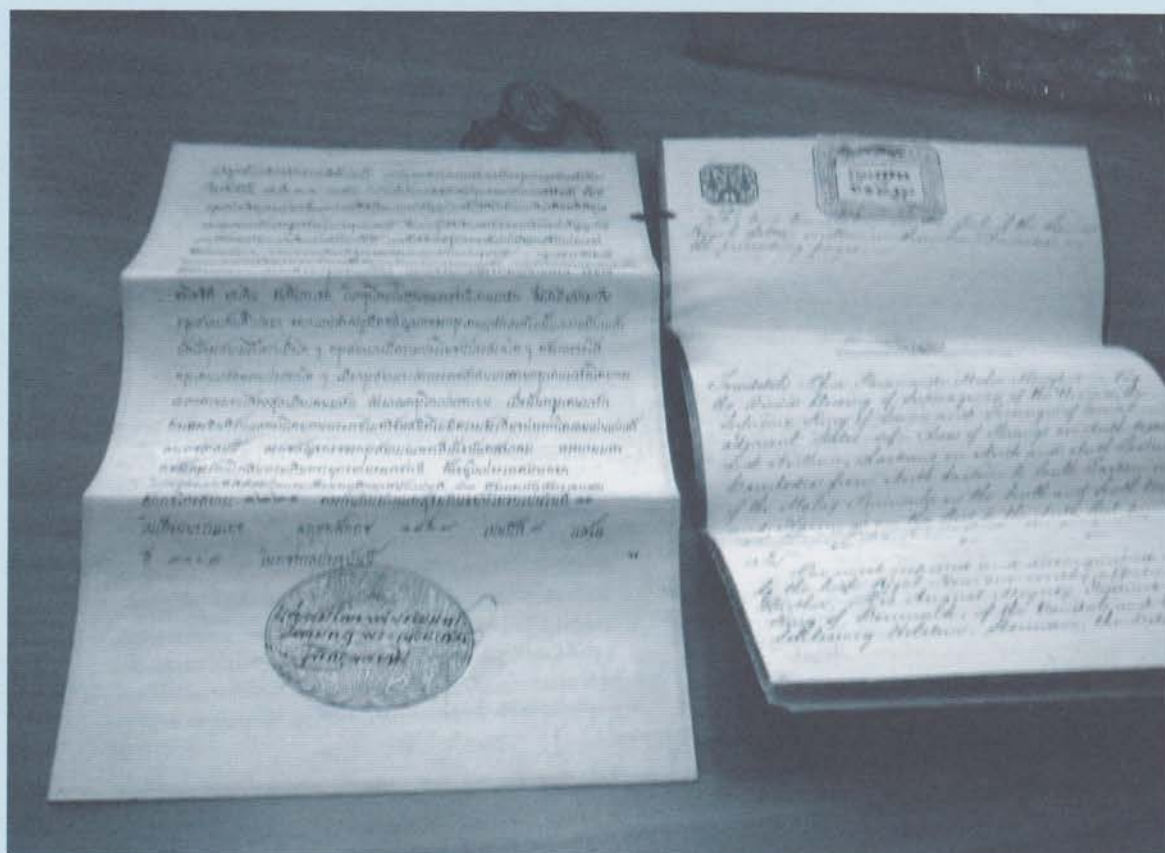
การประเมินคุณค่าเอกสาร ถือปฏิบัติตามพระราช บัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ ค.ศ. 1992 ที่กำหนดให้ หน่วยงานของรัฐส่งมอบเอกสารประวัติศาสตร์ที่มีอายุครบ 30 ปี⁴ ให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติเพื่อเก็บรักษาและให้ บริการค้นคว้า ค.ศ. 1997 หอจดหมายเหตุแห่งชาติร่วมกับ กระทรวงวัฒนธรรมกำหนดแนวทางการประเมิน คุณค่าเอกสารที่หน่วยงานเก็บไว้เกินกว่า 30 ปี แล้วให้ ส่งมอบหอจดหมายเหตุแห่งชาติเก็บรักษาต่อไป สำหรับการ ทำลายเอกสาร ได้กำหนดแนวการประเมินคุณค่าเอกสาร

⁴ เดิมกฎหมายบริหารเอกสารราชการ ค.ศ. 1970 กำหนดให้หน่วยงานของ รัฐส่งมอบเอกสารราชการที่มีอายุครบ 20 ปี ไปเก็บที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ปัจจุบันตามพระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ ค.ศ. 1992 กำหนดให้ หน่วยงานของรัฐส่งมอบเอกสารประวัติศาสตร์ที่มีอายุครบ 30 ปี

คือ เอกสารทุกฉบับไม่สามารถจัดเก็บไว้ได้ทั้งหมดอาจต้องทำลายไปบ้าง และการทำลายเอกสารจะต้องผ่านการพิจารณาจากหัวหน้าหน่วยงานและขอความเห็นชอบจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติก่อน สำหรับเอกสารที่มีอายุไม่ถึง 30 ปี อาจโอนย้ายไปเก็บที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติได้ เช่น เอกสารที่หน่วยงานเห็นว่ายังมีความสำคัญแต่ไม่จำเป็นต้องใช้อ้างอิงแล้ว โดยต้องผ่านการพิจารณาจากหัวหน้าหน่วยงาน และเอกสารที่จะส่งมอบต้องจัดหมวดหมู่ตามหน่วยงานเจ้าของเอกสาร ทำเครื่องหมายช่วยค้น และกำหนดอำนาจการใช้เอกสารก่อนส่งมอบให้หอจดหมายเหตุ

สำหรับการอนุรักษ์เอกสาร ได้นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการสแกนเอกสารสำคัญไว้ในรูปซีดีรอมและไมโครฟิล์มเมื่อ ค.ศ. 1998 โดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระของเอกสารเป็นสำคัญเพื่อประหยัดพื้นที่ในการจัดเก็บและเป็นการอนุรักษ์เอกสารต้นฉบับไว้ แม้จะมีค่าใช้จ่ายสูงแต่ก็สามารถเก็บข้อมูลได้นานถึง 100 ปี และสามารถสืบค้นจากคอมพิวเตอร์ได้ทุกรายการ เอกสารที่เก่าหรือชำรุดมากจะซ่อมและห่อหุ้มด้วยกระดาษอนุรักษ์ก่อนทำการสแกนหรือถ่ายไมโครฟิล์ม เอกสารต้นฉบับได้จัดเก็บใส่กล่องกระดาษไรครัดไว้ที่ห้องเก็บโดยควบคุมอุณหภูมิและความชื้นที่เหมาะสม เพื่อรักษาเอกสารไม่ให้ชำรุดเสียหายจากสภาพแวดล้อมภายนอกหรือเกิดจากสภาพความเป็นกรดของกระดาษหรือหมึก เป็นต้น

ตัวอย่างสนธิสัญญาระหว่างไทย-เดนมาร์ก ที่ลงนามร่วมกัน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สนธิสัญญาว่าด้วยมิตรภาพ การค้า และการเดินเรือ ไทย-เดนมาร์ก ลงนามที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2401

สัญญาในระหว่างกรุงสยามกับกรุงเดนมาร์ก ลงนามที่กรุงโคเปนเฮเกน วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2456

» เอกสารจดหมายเหตุและการจัดเก็บ

เอกสารจดหมายเหตุที่เก็บรักษาไว้ในหอจดหมายเหตุแห่งชาติเดนมาร์ก เป็นเอกสารสำคัญที่ได้เก็บรวบรวมมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 จนถึงปัจจุบัน มีความยาวรวมกว่า 140 กิโลเมตร เอกสารทุกฉบับจะได้รับการประเมินคุณค่าและดูแลรักษาตามหลักวิชาการจดหมายเหตุโดยจัดเรียงเอกสารไว้ตามระเบียบเดิมที่หน่วยงานเจ้าของเอกสารเคยจัดมาก่อนโอนย้ายมาเก็บที่หอจดหมายเหตุ (original order) มีทั้งเอกสารกระดาษ เอกสารต้นฉบับลายมือเขียน แผนที่ แผนที่ภูมิ ภาพวาด เอกสารราชการ เอกสารสำคัญ และสนธิสัญญาและกฎหมาย เช่น

- เอกสารราชการของกระทรวงการต่างประเทศเดนมาร์ก ที่ได้ส่งไปเก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 โดยเฉพาะเอกสารประวัติศาสตร์ระหว่าง ค.ศ. 1770-1972 แบ่งออก 2 กลุ่ม ได้แก่ เอกสารด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ และเอกสารด้านการทูตและกงสุล มีความยาวรวมประมาณ 10,000 ฟุต เอกสารส่วนใหญ่จะแยกเก็บรักษาไว้สถานที่เก็บของเอกชน มีเอกสาร

จดหมายเหตุส่วนหนึ่งเพียง 3-4 % เท่านั้นที่จัดเก็บรักษาไว้ในอาคารหอจดหมายเหตุแห่งชาติโดยกระทรวงการต่างประเทศได้จัดทำเครื่องมือช่วยค้นมีคำบรรยายเกี่ยวกับหน่วยงานเจ้าของเอกสาร รายการเอกสารแต่ละชุด พร้อมหมายเลขกล่อง เลขชุด ช่วงระยะเวลาของเอกสาร และหัวเรื่องกำกับไว้ เพื่อความสะดวกในการสืบค้น มีเอกสารช่วง ค.ศ. 1909-1972 ได้จัดทำบัญชีรายการเอกสารไว้เรียบร้อยแล้ว และการใช้เอกสารจะต้องแจ้งผ่านหอจดหมายเหตุแห่งชาติก่อนทุกครั้ง

- เอกสารประเภทสนธิสัญญาระหว่างไทย-เดนมาร์ก ที่ได้ลงนามร่วมกันในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ สนธิสัญญาว่าด้วยมิตรภาพการค้า และการเดินเรือ ไทย-เดนมาร์ก ลงนามที่กรุงเทพฯ วันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2401 (Treaty of Friendship, Commerce and Navigation between Siam and Denmark signed at Bangkok, on 21 May 1858) และ "สัญญาในระหว่างกรุงสยามกับกรุงเดนมาร์ก ลงนามที่กรุงโคเปนเฮเกน วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2456

การจัดเก็บรักษาสถิติสัญญาและกฎหมายจะห่อหุ้มด้วยผ้าขาวและเก็บลงกล่องไม้ เพื่อรักษาสภาพของเอกสารและกล่องตราอาร์ม

แลได้แลกเปลี่ยนพระราชานุญาต ราตีไฟ⁶ ทั้ง 2 ฝ่าย ที่กรุงเทพฯ วันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2455” (Treaty between Siam and Denmark defining the Jurisdiction to be exercised over Danish Subjects in Siam, signed at Copenhagen, March 15, 1913) ซึ่งหอจดหมายเหตุแห่งชาติเดนมาร์กได้นำมาจัดแสดงไว้ให้ดู แต่โดยปกติแล้ว เอกสารดังกล่าวได้จัดเก็บไว้เป็นอย่างดีในห้องนิรภัย

» การให้บริการและเครื่องมือช่วยค้น

1. บริการค้นคว้าวิจัยแก่นักเรียน นักศึกษา นักวิจัย นักประวัติศาสตร์และบุคคลทั่วไปที่ต้องการค้นคว้าข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยสามารถติดต่อขอใช้บริการกับนักจดหมายเหตุได้
2. บริการห้องอ่านเอกสารจดหมายเหตุ โดยผู้ใช้ต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด เช่น ห้ามส่งเสียงดัง และห้ามนำสัมภาระต่างๆ เข้าห้องอ่าน

เอกสาร ให้เก็บไว้ในชั้นเก็บสัมภาระที่จัดให้เท่านั้น ยกเว้น กระดาษโน้ต และดินสอ

เครื่องมือช่วยค้น ซึ่งได้จัดทำเป็นบัญชีรายการ เอกสาร (finding books) ไว้ให้บริการค้นหาเอกสารที่ได้ จัดเข้าระบบไว้แล้วในบัญชีรายการเอกสารจะมีคำแนะนำ การใช้และคำบรรยายถึงหน่วยงานเจ้าของเอกสาร รายการเอกสารแต่ละชุด พร้อมหมายเลขกำกับเอกสาร แต่ละชุดไว้ มีทั้งภาษาอังกฤษและภาษาเดนิช

เวลาทำการ เปิดให้บริการทุกวันจันทร์ถึงวันเสาร์ เวลา 09.00-16.00 น. เว้นวันอาทิตย์ วันหยุดราชการ และวันเสาร์ ช่วงตั้งแต่วันที่ 2 พฤษภาคม-31 สิงหาคม เปิดจองและให้ยืมเอกสารได้ทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ เวลา 09.00-12.30 น. และ 13.00-14.30 น.

» แหล่งข้อมูลเพิ่มเติม

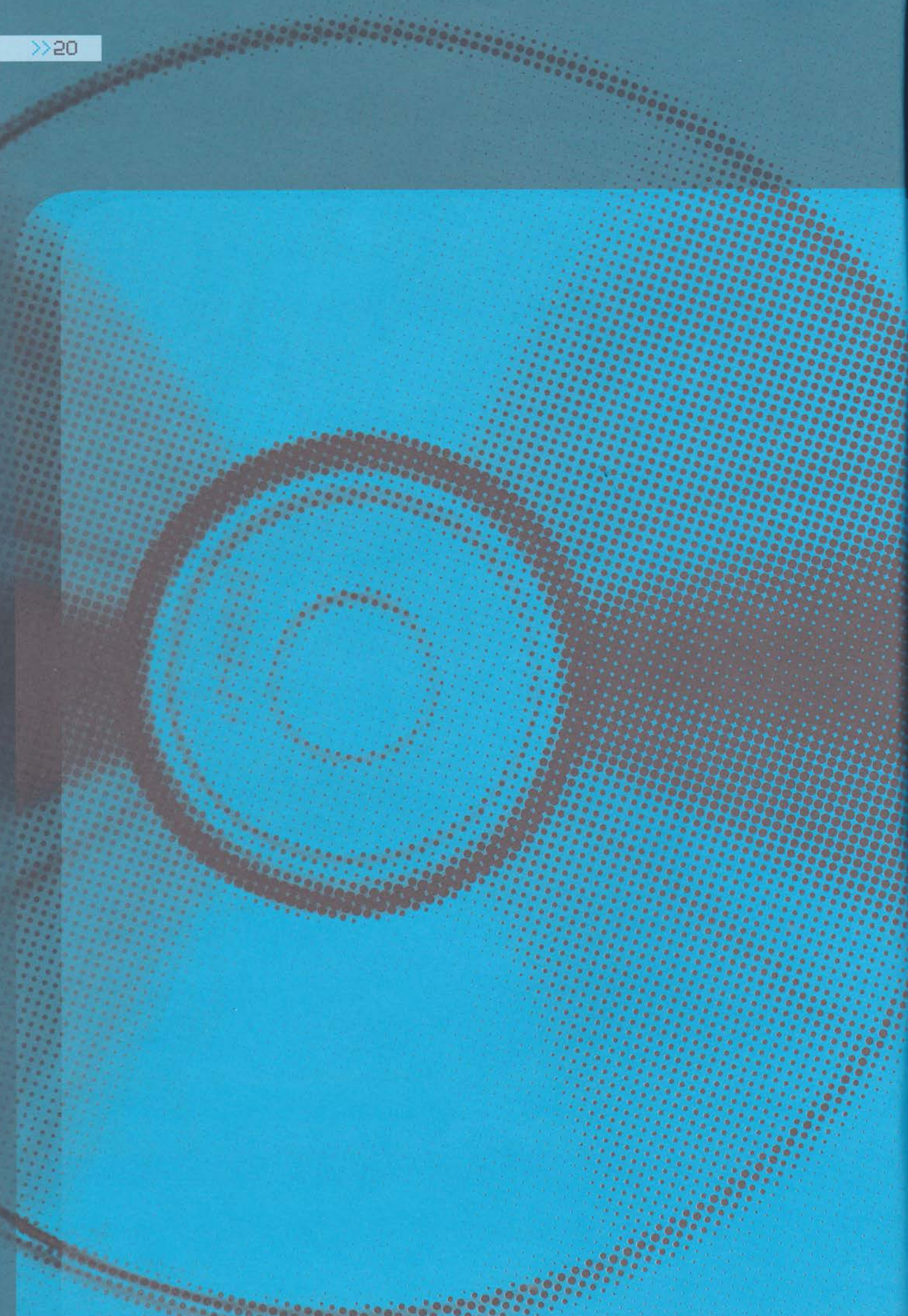
www.vatican.va

www.sa.dk/danish_national_archives

www.kb.dk/en/index.html

www.mfa.go.th

⁶ Ratifies หรือ Ratification (of a treaty) แปลว่าให้สัตยาบัน

ทัศนะเกี่ยวกับความหมายเหตุดิจิทัล

และลิขสิทธิ์ข้อมูลดิจิทัล

รองศาสตราจารย์ ดร. สมสรวง นฤติกุล

บทความนี้ นำเสนอเชิงความคิดเห็นเกี่ยวกับ “จดหมายเหตุดิจิทัล” และ “งานจดหมายเหตุดิจิทัล” รวมถึงข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องลิขสิทธิ์ข้อมูลดิจิทัล ในมุมมองของผู้เขียน

จดหมายเหตุดิจิทัล (digital archives) คืออะไร

การพิจารณาถึงความหมายของคำ “จดหมายเหตุดิจิทัล” หรือ “เอกสารจดหมายเหตุดิจิทัล” ต้องย้อนกลับมาพิจารณาถึงความหมายของคำว่า “จดหมายเหตุ” หรือ “เอกสารจดหมายเหตุ” แบบดั้งเดิมก่อน

T R Schellenberg ปรมาจารย์ทางจดหมายเหตุชาวอเมริกัน ให้ความหมายไว้ว่า “จดหมายเหตุ คือเอกสารของสถาบันของรัฐหรือเอกชนที่ได้พิจารณาแล้วว่า มีคุณค่าต่อการจัดเก็บรักษาเพื่อการอ้างอิงและการศึกษาวิจัย และได้มีการเก็บหรือได้รับการคัดเลือกให้เก็บรักษาไว้ในสถาบันจดหมายเหตุ” สำหรับชาวอังกฤษและประเทศที่เคยอยู่ในเครือจักรภพอังกฤษ จะอ้างอิงถึง Sir Hilary Jenkinson ปรมาจารย์ทางจดหมายเหตุชาวอังกฤษ ที่ให้ความหมายของจดหมายเหตุไว้ว่า “เอกสารที่ได้สะสมโดยกระบวนการตามธรรมชาติในการดำเนินงานของภาครัฐหรือเอกชนและหลังจากนั้นได้นำมา ดูแลรักษาเพื่อการอ้างอิงโดยบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบ”

โดยสรุปเอกสารจดหมายเหตุ คือ เอกสารบุคคล ครอบครัว หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้จัดทำขึ้นหรือรับไว้เพื่อการดำเนินงานตามภารกิจ พันธกิจและหน้าที่รับผิดชอบและนำมาเก็บรักษาเนื่องจากยังมีคุณค่าต่อเนื่องต่อองค์กร

ปัจจุบัน มนุษย์ได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและชีวิตการทำงาน ทำให้ลักษณะของเอกสารที่สร้างหรือจัดทำขึ้น รับไว้ ใช้และเก็บรักษาจึงเปลี่ยนแปลงจากเดิม เอกสารแบบดั้งเดิมในแบบเอกสารอะแนล็อก (analog) ที่มีการบันทึกข้อมูลลงบนแผ่นหิน หนังไม้ ผ้า กระดาษ ฟิล์ม แถบแม่เหล็ก เริ่มเปลี่ยนไปเป็นเอกสาร/ข้อมูลดิจิทัล (digital) ที่บันทึกลงแผ่นบันทึกและเก็บข้อมูลดิจิทัล เช่น แผ่นดิสก์ แผ่นซีดี แผ่นดีวีดี

รูปแบบ โครงสร้าง รูปร่างและขนาดของเอกสารปัจจุบันจึงมีหลากหลาย เช่น จดหมาย หนังสือราชการ แฟ้มเอกสาร บันทึกประจำวัน (diary) สมุด บัตร/สมุดทะเบียน บัตรดรรชนี แผนที่ พิมพ์เขียว โปสเตอร์ ไมโครฟิล์ม ไมโครฟิช อพอร์เจอร์การ์ด ภาพถ่าย เทปเสียง เทปวีดิทัศน์ แผ่นบันทึก/เก็บข้อมูล (แผ่นดิสก์ แผ่นซีดี แผ่นดีวีดี) รวมถึงฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ เว็บไซต์ เว็บล็อก (web log) หรือ บล็อกส์ (blogs) และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail)

ด้วยเหตุนี้คำ “จดหมายเหตุดิจิทัล” หรือ “เอกสารจดหมายเหตุดิจิทัล” จึงเกิดขึ้นและอาจจำแนกได้ 2 นัย ความหมายแรก หมายถึง “จดหมายเหตุ” หรือ “เอกสารจดหมายเหตุ” แบบดั้งเดิมสร้างขึ้นเป็นข้อมูลอะแนล็อกและถูกแปลงให้เป็นข้อมูลดิจิทัลและบันทึกเก็บไว้ ความหมายที่สอง หมายถึง เอกสารหรือข้อมูลที่บุคคล ครอบครัว และหน่วยงานสร้างขึ้นโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เป็นเอกสาร/ข้อมูลดิจิทัลตั้งแต่เกิด (born-digital) และมีการใช้ คัดเลือกและเก็บรักษาเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรืออยู่ในระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่ต้องใช้ฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ในการเปิดอ่าน

งานจดหมายเหตุดิจิทัล

งานจดหมายเหตุแบบดั้งเดิมประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ ดังนี้ การจัดหาหรือการรับมอบเอกสาร การคัดเลือกและประเมินคุณค่าเอกสาร การจัดเรียง จัดทำคำอธิบาย และเครื่องมือช่วยค้นเอกสาร การสงวนรักษาเอกสาร และการให้ใช้/การบริการเอกสารจดหมายเหตุ

งานจดหมายเหตุดิจิทัลย่อมมีขอบข่ายงานเช่นเดียวกับงานจดหมายเหตุแบบดั้งเดิม จากความหมายของคำ “จดหมายเหตุดิจิทัล” ที่มี 2 นัย

ในความหมายแรก งานจดหมายเหตุจะดำเนินการตามปกติ และยังคงเก็บเอกสารจดหมายเหตุต้นฉบับไว้ แต่จะเพิ่มกิจกรรมคือการแปลงข้อมูลของเอกสารต้นฉบับให้เป็นข้อมูลดิจิทัล และบันทึกลงบนแผ่นบันทึกข้อมูลที่เหมาะสม และมีการจัดทำเครื่องมือเข้าถึงข้อมูลดิจิทัลที่แปลงไว้ด้วย

ส่วนงานจดหมายเหตุดิจิทัลสำหรับเอกสารที่เป็นข้อมูลดิจิทัลตั้งแต่เกิด (born-digital) นั้น มีความแตกต่างจากงานจดหมายเหตุแบบดั้งเดิม เพราะงานจดหมายเหตุต้องดำเนินการเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่การสร้างเอกสาร และต้องคำนึงถึงการดูแลรักษา (preservation) ให้เอกสารจดหมายเหตุคงทนอยู่ได้ยาวนาน (longevity) และสามารถนำข้อมูลมาใช้ได้โดยข้อมูลนั้นยังคงมีความบูรณภาพ (integrity) ถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์เหมือนเดิมไม่ว่าวันและเวลาและเทคโนโลยีจะเปลี่ยนแปลงไป

งานจดหมายเหตุดิจิทัลมีความซับซ้อนมากเนื่องจากคุณลักษณะของเอกสารดิจิทัลที่อาจสูญหายและชำรุดเสียหายได้ง่าย และในการอ่านข้อมูลต้องพึ่งพาทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่เหมาะสม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและตลอดเวลาของเทคโนโลยีดิจิทัล งานจดหมายเหตุดิจิทัลที่สำคัญและท้าทายของนักจดหมายเหตุในปัจจุบัน คือ การสงวนรักษาข้อมูลดิจิทัล (digital preservation) และ การสงวนรักษาข้อมูลของเอกสาร (preservation metadata)

กลยุทธ์ที่ใช้ในการสงวนรักษาข้อมูลดิจิทัลที่นิยมใช้ในงานจดหมายเหตุ คือ *refreshing, migration, replication, emulation, metadata attachment, trustworthy digital objects*

Refreshing คือการย้ายข้อมูลที่บันทึกอยู่ในสื่อแบบ

เดียวกันให้คัดลอกมาบรรจุอยู่ที่ใหม่ที่เป็นสื่อแบบเดียวกัน ทั้งนี้หากเทคโนโลยีเปลี่ยนไปอาจต้องใช้วิธีการโยกย้ายข้อมูล (migration) วิธีการนี้นิยมใช้กับสื่อสโตนท์ที่บันทึกสารสนเทศลงบนเทปแม่เหล็ก เช่น แถบบันทึกเสียงและแถบบันทึกภาพที่ต้องมีการคัดลอกข้อมูลมาบรรจุบนเทปแม่เหล็กใหม่เมื่ออายุของการสำเนาข้อมูลนั้นครบระยะเวลาตามที่กำหนด รวมถึงการทำสำเนาข้อมูลจากวัสดุชนิดหนึ่งมาเป็นวัสดุอีกชนิดหนึ่ง เช่น การทำสำเนาจากเทปเสียงแบบตลับมาเป็นเทปเสียงแบบม้วน จากแผ่นดิสก์เป็นเทปคอมพิวเตอร์ จากฟิล์มไมโครทเป็นฟิล์มที่มีอายุคงทนถาวรกว่า และจะต้องทำสำเนาข้อมูลแยกไว้เป็นข้อมูลสำรอง (back-up) ที่ต้องเก็บรักษาไว้แยกจากชุดที่ให้ผู้ใช้งานใช้ได้อีก 1 ชุด นอกจากนี้ ยังรวมถึงการปรับรูปแบบ (format) คือการจัดระบบสื่อเก็บข้อมูลใหม่จากประเภทหนึ่งเป็นอีกประเภทหนึ่งที่เหมาะสมและใช้ได้ และ reformat คือ การเปลี่ยนหรือย้ายข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จากสื่อเก็บประเภทหนึ่งไปสู่สื่อเก็บอีกประเภทหนึ่งโดยมีการเปลี่ยนรูปแบบของรหัสตัวอักษรแต่ไม่เปลี่ยนแปลงเนื้อหา เช่น การย้ายข้อมูลจากเทปแม่เหล็กบนแผ่นดิสก์เกิดต การเปลี่ยนข้อมูลจาก EBCDIC เป็น ASCII¹

Migration คือ การย้ายข้อมูลดิจิทัลมาทั้งระบบ รวมถึงคุณลักษณะประจำตัว ในการย้ายข้อมูลจะทำการเขียนโปรแกรมพิเศษ และใช้ในกรณีเช่น สื่อเก็บข้อมูลที่มีอยู่ไม่สามารถเปิดอ่านได้เนื่องจากบันทึกด้วยระบบคอมพิวเตอร์รุ่นเก่าที่เลิกใช้แล้ว ดังนั้นต้องมีการเขียนโปรแกรมเฉพาะเพื่อให้สามารถเปิดอ่านข้อมูลดังกล่าวได้ โดยยังรักษาบูรณภาพ (integrity) ของเอกสารนั้น

Emulation คือการสร้างระบบจำลองเพื่อให้ทำหน้าที่หรือให้ทำงานแทนระบบเดิมที่ล้าสมัย การสร้างระบบจำลองอาจเป็น applications, operating systems หรือ hardware platforms

¹ EBCDIC (เอบีซีดี) ย่อมาจาก extended binary coded decimal interchange code เป็นชื่อรหัสคอมพิวเตอร์รหัสหนึ่งที่บริษัทไอบีเอ็มคิด เพื่อกำหนดไว้สำหรับเปลี่ยนเลขฐานสิบเป็นเลขฐานสองแบบขยาย

ASCII หรือ “มาตรฐานที่เกิดจาก American Standards Committee on Information Interchange” เป็นรหัสตัวอักษร : โดยจะแทนตัวอักษรด้วยรหัสหรือค่าตัวเลข เช่น ตัวอักษร “A” ถูกแทนด้วยค่า 65 ในขณะที่ตัวอักษร “B” แทนด้วยค่า 66 และ “C” คือ 67 ตามลำดับ รหัส ASCII นี้เอง ซึ่งถูกนำมาใช้งานในการแสดงข้อมูล รูปแบบเอกสาร ที่สามารถพิมพ์ให้เห็นในขณะที่ยังบันทึกบนระบบคอมพิวเตอร์ จะใช้ในการเก็บเป็นตัวเลขแทน เป็นข้อมูลที่สามารถนำไปแสดงได้ในทุกแพลตฟอร์ม แต่ก็มีข้อเสียที่ เป็นรูปแบบที่นำเอา (ไม่สวยงาม) ไม่สามารถแสดงในรูปแบบตัวหนา ตัวเอียง หรือขีดเส้นใต้ และไม่มีรูปแบบที่ดูเป็นกราฟฟิก แต่อย่างไรก็ตาม ถือว่าเป็นแบบในการแสดงตัวอักษรที่ง่ายที่สุด และเข้าใจได้ในทุก ระบบ

Metadata attachment เอกสาร/ข้อมูลดิจิทัลจะมี Metadata คือ ข้อมูลเกี่ยวกับเอกสารดิจิทัล เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ผลิต สิทธิการใช้ เงื่อนไขต่างๆ ประวัติการจัดเก็บและสงวนรักษา และสิทธิในการบริหาร Metadata ของเอกสารดิจิทัลต้องอยู่แนบไว้ในแฟ้มเอกสารดิจิทัลด้วย สำหรับรูปแบบของภาษาที่ใช้ ควรเป็น SGML or XML²

Trustworthy digital objects คือการสร้างระบบให้ผู้ใช้เชื่อถือว่าเป็นเอกสารดิจิทัลนั้นเป็นเอกสารที่แท้จริง

นอกจากนี้การบริหารงานจดหมายเหตุดิจิทัลต้องคำนึงถึงเรื่อง Digital standard ด้วย

» ลิขสิทธิ์ข้อมูลดิจิทัล

โดยทั่วไปผลงานสร้างสรรค์รวมถึงงานเขียนที่สร้างขึ้นโดยมีเจ้าของ งานเขียนดังกล่าวย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของแต่ละประเทศโดยอัตโนมัติ ข้อมูลดิจิทัลที่สร้างโดยมีเจ้าของผลงานดังกล่าวย่อมได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกัน แต่หากข้อมูลดิจิทัลนั้นอยู่บนเว็บไซต์จะมีประเด็นเรื่องลิขสิทธิ์ที่ยังเป็นข้อถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง และปัญหาที่กล่าวถึงกันมากในปัจจุบันคือเรื่องลิขสิทธิ์ของซอฟต์แวร์ ทั้งเรื่องการใช้ (access) และการคัดลอก (copying) โดยปกติเรื่อง Fair Use (การใช้อย่างยุติธรรมเพื่อสาธารณะ) สำหรับงานเขียนนั้นจะอนุญาตให้บรรณารักษ์สามารถดำเนินการทำสำเนางานเขียนเพื่อให้ผู้ใช้ได้ใช้ถือเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะได้ แต่สำหรับข้อมูลดิจิทัลที่อยู่บนเว็บไซต์ผู้ใช้สามารถจัดหา ใช้และคัดลอกข้อมูลด้วยตนเอง จึงเป็นความรับผิดชอบของผู้ใช้

ปัจจุบันกฎหมาย และหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์ทางด้านข้อมูลดิจิทัลรวมทั้งซอฟต์แวร์ คือ สัญญาอนุญาตของครีเอทีฟคอมมอนส์ (creative commons license agreement) ซึ่งเป็นโครงการเพื่อคัดแปลงและแบ่งปันงาน

สร้างสรรค์อย่างเสรี ที่นายลอว์เรนซ์ เลสสิก (Lawrence Lessig) ศาสตราจารย์กฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ได้ริเริ่มขึ้นเมื่อปี 2002 สัญญาดังกล่าวกำหนดถึงการอนุญาตให้คนทั่วโลก เผยแพร่ จัดแสดง ทำซ้ำและโพสต์งานต่างๆ บนเว็บไซต์ภายใต้ข้อกำหนดจากเจ้าของลิขสิทธิ์ และในสหรัฐอเมริกา ได้ออก The Digital Millennium Copyright Act-DMCA ที่กล่าวถึงลักษณะการใช้ข้อมูลดิจิทัลและซอฟต์แวร์ว่ามีลักษณะต่างๆ เช่น ให้คัดลอกเก็บไว้ใช้งาน (copying) การขออนุญาตเพื่อนำไปใช้งาน (licensing) การร่วมใช้ (shareware) การให้ใช้แบบให้เปล่า (freeware)

ในประเทศไทยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลดิจิทัลและคอมพิวเตอร์ได้เริ่มประกาศใช้หลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่ผู้สร้างและผู้ใช้ข้อมูลดิจิทัลต้องติดตามและศึกษาอย่างละเอียดเพราะหลายอย่างใกล้เคียงตัวมากและอ้างว่าไม่รู้กฎหมายไม่ได้

» บรรณานุกรม

http://www.archivists.org/glossary/term_details.asp?DefinitionKey=156 retrieved 4 October 2008

<http://www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf> retrieved 5 October 2008

http://www.stks.or.th/web/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=564&Itemid=99999999 retrieved 5 October 2008

² SGML (Standard Generalized Language Markup Language) ที่เป็นการกำหนดในการสร้างหรือจัดทำเอกสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ที่กำหนดโดย W3C หรือ World Wide Web Consortium สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก <http://www.w3.org/TR/REC-xml> ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่เปิดให้แอปพลิเคชันต่างๆ สามารถเรียกไปใช้งานได้ เช่น บนเว็บไซต์ต่างๆ เป็นต้น XML ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของ Standard Generalized Language Markup Language (SGML)

XML (Extensive Markup Language) เป็นฟอร์แมตที่อธิบายถึงรายละเอียดของโครงสร้างและแบบของข้อมูลเป็นภาษาหรือชุดคำสั่งเกี่ยวกับข้อมูลบนเว็บ XSL เป็นภาษาที่ใช้สำหรับแปลงหรือจัดรูปแบบให้กับเอกสาร การแปลงเอกสารมีประโยชน์ในกรณีที่บริษัทหนึ่งใช้ Schema แบบหนึ่งและลูกค้าใช้ Schema อีกแบบหนึ่ง แต่บริษัทหนึ่งสามารถแปลงเอกสาร XML ของลูกค้าที่ใช้ Schema ต่างกันมาเป็น Schema ของบริษัทได้ โดยข้อมูลภายในเอกสาร XML ยังเหมือนเดิม อีกทั้งสามารถปรับแต่งข้อมูลให้ตรงตามชนิดอุปกรณ์รับข้างและยังสามารถเขียนสคริปต์เพื่อแปลงเอกสารได้ด้วย

WINTER

WINTER
WINTER
WINTER
WINTER
WINTER

ข้อเรียกร้องว่าด้วยการปกป้องและรักษามรดกโสตทัศนศึกษาไทย ในวันมรดกโสตทัศนศึกษาโลก 27 ตุลาคม 2551

กรรณิกา ชิวภักดิ์

ภาพโลโก้วันมรดกโสตทัศนศึกษาโลกแห่งประเทศไทย
(หอภาพยนตร์แห่งชาติออกแบบ)

สื่อโสตทัศนศึกษา โดยทั่วไปหมายถึง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวและเสียง ในอดีตการจัดเก็บข้อมูลของหน่วยงานจดหมายเหตุทั่วโลกต่างมุ่งเน้นการจัดเก็บกระดาษเนื่องจากเป็นสื่อเก่าอายุนับพันปี ขณะที่สื่อโสตทัศนศึกษาอายุเพียงร้อยปีเศษจัดเป็นสื่อสมัยใหม่จึงทำให้ข้อมูลโสตทัศนศึกษาในช่วงร้อยปีที่ผ่านมามีสูญหายเป็นจำนวนมาก ทั้งโดยเจตนา อุบัติเหตุและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ปัจจุบันองค์การว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม ของสหประชาชาติ หรือ **ยูเนสโก (UNESCO)** ตระหนักถึงการสูญเสียข้อมูลในรูปโสตทัศนศึกษา ได้ประกาศให้วันที่ 27 ตุลาคมของทุกปีนับตั้งแต่ พ.ศ. 2549 เป็น **วันมรดกสื่อโสตทัศนศึกษาโลก (World Day for AV Heritage)** โดยร้องขอให้ประเทศสมาชิกจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อช่วยกันปกป้องและดูแลรักษาข้อมูลที่อยู่ในรูปสื่อโสตทัศนศึกษา โดยมุ่งเน้นสื่อโสตทัศนศึกษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตและเสี่ยงต่อการสูญเสียข้อมูลอย่างรุนแรง ได้แก่ ภาพเคลื่อนไหวและเสียง

ที่มาของวันมรดกโสตทัศนศึกษาโลกมาจากการประชุมใหญ่ขององค์การยูเนสโก ครั้งที่ 21 ณ กรุงเบลเกรด อันตรงกับวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2523 บรรดาประเทศสมาชิกยูเนสโกได้ลงมติรับรองเอกสารที่เรียกว่า ข้อเสนอ

สื่อโสตทัศนศึกษาของกรมประชาสัมพันธ์
(พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์)

แนะว่าด้วยการพิทักษ์และรักษาภาพเคลื่อนไหว (Recommendation for the Safeguarding and Preservation of Moving Images) เนื่องจากภาพเคลื่อนไหว เช่น ฟิล์มภาพยนตร์ เทปวีดิทัศน์ เป็นสื่อที่บอบบางเสียหายได้ง่ายที่ผ่านมามีสื่อประเภทดังกล่าวถูกปล่อยปละละเลยให้เสื่อมสภาพและสูญหายไปเป็นจำนวนมาก และผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ได้ตระหนักถึงปัญหานี้

ข้อเสนอดังกล่าวจัดทำขึ้นเพื่อเรียกร้องให้บรรดาประเทศสมาชิกของยูเนสโกได้เห็นถึงความสำคัญและดำเนินการพิทักษ์และอนุรักษ์ภาพเคลื่อนไหวในแต่ละประเทศ ทั้งนี้ ภาพเคลื่อนไหวหมายถึง ภาพยนตร์ วิดิทัศน์ และยังคงครอบคลุมถึงสื่อบันทึกเสียง อาทิ กระบอกเสียง แถบบันทึกเสียง แผ่นเสียง อันเป็นสื่อที่เปราะบางและเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพได้ง่าย เนื่องจากสื่อโสตทัศนต้องได้รับการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพแวดล้อมทั้งอุณหภูมิและความชื้นที่เหมาะสม ฉะนั้น สื่อดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการปกป้องและรักษาเพื่อให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติสืบไป ข้อเสนอนี้ยังเรียกร้องให้ประเทศสมาชิกที่ยังไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดๆ ที่ทำหน้าที่ดูแลรักษามรดกโสตทัศน ให้จัดตั้งองค์กรประเภทนี้ขึ้นอย่างน้อยแห่งหนึ่ง

หลังจากเวลาผ่านไป 25 ปี เมื่อ พ.ศ. 2548 องค์กรยูเนสโกได้จัดประชุมและศึกษาทบทวนข้อเสนอนี้ ปรากฏว่าสถานการณ์การอนุรักษ์มรดกโสตทัศนของโลกยังอยู่ในขั้นวิกฤตและทวีความรุนแรงมากขึ้นในยุคดิจิทัล ดังนั้นเพื่อกระตุ้นให้ประเทศสมาชิกตระหนักถึงปัญหา และขยายผลข้อเสนอนี้ในหมู่ประเทศสมาชิก องค์กรยูเนสโกจึงกำหนดให้วันที่ 27 ตุลาคม ของทุกปีเป็นวันมรดกโสตทัศนโลก เพื่อให้ประเทศสมาชิกจัดกิจกรรมต่างๆ อันสอดคล้องหรือสนองตอบข้อเสนอนี้

การปกป้องและรักษามรดกโสตทัศนในบ้านเรา

สำหรับประเทศไทย ประวัติศาสตร์การปกป้องและรักษามรดกโสตทัศนของชาติเริ่มขึ้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2509 ในที่ประชุมของคณะอนุกรรมการด้านสื่อสารมวลชนในกำกับของคณะกรรมการชาติว่าด้วยยูเนสโก ประเทศไทยมีมติเรียกร้องให้หอสมุดแห่งชาติตั้งแผนกเก็บรักษาฟิล์มภาพยนตร์ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมขึ้น แต่ไม่เกิดผลทางการปฏิบัติแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม หลายปีผ่านไป หอสมุดแห่งชาติได้รับการสนับสนุนจากเอกชนให้จัดตั้งห้องสมุดดนตรี ซึ่งพัฒนาต่อมาเป็นหอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทำหน้าที่เก็บรักษามรดกโสตทัศนเฉพาะด้านดนตรี และอีกหลายปีต่อมา เอกชนได้เรียกร้องและสนับสนุนให้กรมศิลปากรจัดตั้งหอภาพยนตร์แห่งชาติขึ้นเมื่อปี 2527 ทำหน้าที่ปกป้องและเก็บรักษามรดกโสตทัศนด้านภาพยนตร์และวิดิทัศน์ของชาติด้วยความบากบั่นอย่างแรงกล้า ทั้งๆ ที่ยังไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ ทำให้หอภาพยนตร์แห่งชาติได้รับรางวัลเหรียญเงินของยูเนสโก เมื่อ พ.ศ. 2530 นับเป็นเกียรติประวัติของหอภาพยนตร์แห่งชาติและเป็นเกียรติภูมิของประเทศไทย

ฟิล์มภาพยนตร์ที่เสื่อมสภาพของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ขอนแก่น (ภาพพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสิมพันธ์)

พิพิธภัณฑ์การกระจายเสียง กรมประชาสัมพันธ์

Broadcasting Museum
Public Relations Department
Bangkok, Thailand

พิพิธภัณฑ์การกระจายเสียง กรมประชาสัมพันธ์ (ภาพจากพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์)

ปี 2533 ภาคเอกชนพยายามเรียกร้องให้มีการจัดตั้งหอวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์แห่งชาติ มีขบวนการผลักดันกันอยู่พักหนึ่งก็อ่อนสลายไป จนเมื่อปี 2543 กรมประชาสัมพันธ์จึงจัดตั้งพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์ขึ้น ต่อมาได้พัฒนามาเป็นพิพิธภัณฑ์การกระจายเสียงและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ ในปัจจุบัน พิพิธภัณฑ์ฯ ทำหน้าที่เก็บรักษามรดกโสตทัศน์เฉพาะของกรมประชาสัมพันธ์

ส่วนหน่วยงานภาครัฐก็เอกชนที่ทำด้านการผลิตสื่อ เช่น บริษัทผลิตแผ่นเสียง ผลิตเทปเสียง ผลิตรายการวิทยุ ผลิตรายการโทรทัศน์ ในอดีตที่ผ่านมา ไม่มีแนวคิดและการดำเนินการจัดเก็บรักษาผลงานของตนให้เป็นมรดกโสตทัศน์ของชาติหรือแม้แต่ของตนเอง ยังผลให้สื่อดังกล่าวสูญหายไปพร้อมกับการล้มหรือเลิกกิจการ ในระยะหลังเมื่อมีตัวอย่างการริเริ่มจัดตั้งหน่วยงานเพื่ออนุรักษ์มรดกโสตทัศน์ของชาติ หน่วยงานภาคเอกชนหลายแห่งจึงเริ่มเห็นคุณค่าและประโยชน์ทางธุรกิจและเริ่มเก็บรักษามรดกโสตทัศน์ที่เป็นผลงานของตนเอง

นายพดุมิพล ประชุมผล กับเครื่องเล่นและกระบอกเสียงที่อนุรักษ์ (ภาพจากพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์)

เทปรายการโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์
(ภาพจากพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์)

แต่สำหรับภาคประชาชน มีเอกชนส่วนบุคคลจำนวนหนึ่งที่มีใจรักหวงแหนและเก็บสะสมสื่อโทรทัศน์เพื่อเป็นมรดกของชาติ บางคนเก็บสะสมเจียบๆ เป็นส่วนตัวไม่ให้ใครชื่นชม บางคนเก็บสะสมเพื่อการแลกเปลี่ยนซื้อขาย แต่หลายคนจัดแสดงคลังสื่อโทรทัศน์ให้สาธารณชนร่วมชื่นชมและเรียนรู้ศึกษา เช่น พิพิธภัณฑ์เครื่องเล่นกระบอกเสียงและหีบเสียงไทย บ้านพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น เอกชนเหล่านี้มีคุณูปการอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์มรดกโทรทัศน์ของชาติ เพราะไม่ได้ทำด้วยอำนาจหน้าที่หรือได้สินจ้างรางวัล แต่พวกเขาดำเนินการต่างๆ ด้วยความรัก ความรู้ และความกตัญญูต่อชาติ

สถานการณ์ในปัจจุบัน

สถานการณ์ด้านการปกป้องและอนุรักษ์มรดกโทรทัศน์ในประเทศไทยอยู่ในระดับที่จำกัด แต่ละปีฟิล์มภาพยนตร์ เทปรายการโทรทัศน์ แถบบันทึกเสียง และแผ่นเสียง ซึ่งถูกทำลายอย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เราต้องพิจารณาสื่อโทรทัศน์ใน 2 ลักษณะคือ ส่วนที่เป็นตัวสื่อที่ไ้บันทึก (carrier) กับส่วนข้อมูล (information) หรือเนื้อหาสาระ (content) ปัจจุบันข้อมูลสื่อโทรทัศน์จำนวนมากสูญหายเนื่องจากขาดการอนุรักษ์และจัดเก็บตัวสื่อทางกายภาพอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะประเทศไทยที่มีปัจจัยเสี่ยงต่อการสูญเสียข้อมูลอย่างมากเนื่องจาก

ประเทศตั้งอยู่ในแถบร้อนชื้น ความร้อนจากแสงแดดและความชื้นจากสภาพแวดล้อมล้วนเป็นตัวทำลายกายภาพของสื่อโทรทัศน์ทุกประเภทอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

และยิ่งเมื่อพิจารณาสถานการณ์โดยรวมของการปกป้องและรักษามรดกโทรทัศน์ของประเทศไทย ปรากฏว่ายังอยู่ในสภาพที่ล่าช้า สื่อโทรทัศน์จำนวนมากของประเทศได้สูญหายไปแล้ว ส่วนที่หลงเหลืออยู่ ตลอดจนที่กำลังได้รับการผลิตออกมาเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะในรูปของสื่อดิจิทัล กำลังตกอยู่ในความเสี่ยงต่อการสูญเสียไปตลอดเวลา หากไม่ได้รับการอนุรักษ์ให้ถูกต้องและทันเหตุการณ์

ปัญหาเฉพาะหน้าของประเทศไทยก็คือ การที่หน่วยงานซึ่งทำงานด้านการปกป้องและรักษามรดกโทรทัศน์ของชาติ ยังไม่มีศักยภาพพอที่จะดูแลมรดกโทรทัศน์ของชาติ ขาดเครื่องมืออุปกรณ์ บุคลากรในการทำงาน ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์และสงวนรักษาสื่อโทรทัศน์ ขาดแหล่งเรียนรู้ ขาดห้องปฏิบัติการ ขาดนักวิชาการ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดนโยบายของรัฐ ในการสนับสนุนการอนุรักษ์และสงวนรักษาสื่อโทรทัศน์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ นอกจากนี้ยังขาดกฎหมายรองรับในการจัดเก็บสื่อโทรทัศน์ที่สำคัญของชาติที่ครอบคลุมทั้งภาครัฐและเอกชน

แผ่นป้ายรณรงค์วันสื่อทัศนโลก 27 ตุลาคม
(ภาพจากพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์)

วันสื่อทัศนโลกแห่งประเทศไทย และข้อเรียกร้อง

หน่วยงานหลักสี่แห่งด้านการอนุรักษ์สื่อทัศน ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ หอภาพยนตร์แห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ และหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์ ศูนย์ข้อมูลทาง โทรทัศน์ฝ่ายข่าวช่อง 7 และสมาคมอนุรักษ์เครื่องเล่น กระบอกเสียงและหีบเสียงไทย ต่างตระหนักถึงความสำคัญ และร่วมมือกัน เพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องของยูเนสโก ด้วยการรวมตัวกันจัดงานวันสื่อทัศนโลกแห่งประเทศไทยขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี 2549 และเป็นประเทศแรกของโลก ดังปรากฏบนเว็บไซต์ของยูเนสโก¹ และเว็บไซต์ที่ คณะผู้จัดงานโดยอาจารย์พดุมิพล ประชุมผลจัดทำคือศูนย์ มรดกสื่อทัศนแห่งชาติ²

วันมรดกสื่อทัศนโลก ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2550 นอกจาก หน่วยงานหลักข้างต้นแล้วยังมีหอสมุดดนตรีทุกกระหม่อม สิรินคร สมาคมจดหมายเหตุไทย (ปัจจุบันสมาคมจดหมายเหตุสยาม) และสมาคมอนุรักษ์สื่อทัศนแห่งประเทศไทย-

แปซิฟิกหรือ South East Asia Pacific Audio Visual Archive Association (SEAPAVAA) ร่วมจัดงาน สำหรับ การจัดงานวันมรดกสื่อทัศนโลก ครั้งที่ 3 ปีนี้ นอกจาก หน่วยงาน ที่ร่วมกันจัดงานในปีที่ผ่านมา ยังมีหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับสื่อทัศนเข้าร่วม ได้แก่ Modern Nine TV, Thai PBS และพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า- เจ้าอยู่หัว และบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมเป็นภาคีคือ อาจารย์ จเลิศ เจษฎาวลัย และนางเดือนใจ สินธุวนิก ผู้ได้รับการ เลือกตั้งเป็นประธานสมาคมอนุรักษ์สื่อทัศนแห่ง เอเชีย-แปซิฟิกคนปัจจุบัน

รัชกาลที่ 5 เสด็จขึ้นจากเรือพระที่นั่ง ณ กรุงเบิร์น พ.ศ. 2440
(ภาพจากฟิล์มภาพยนตร์ของหอภาพยนตร์แห่งชาติ)

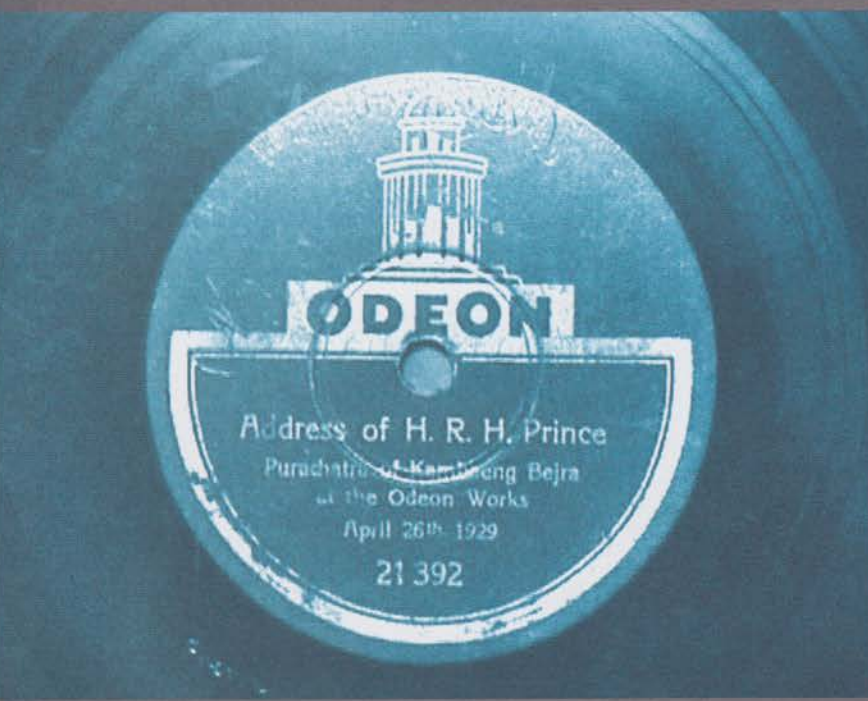
¹ www.ccaaa.org/wdavh.

² www.talkingmachine.org/thaiavheritage/index.html.

บัญชี 100 มรดกโลกที่คนไทยต้องรู้

กิจกรรมหลักอย่างหนึ่งที่เครือข่ายผู้ปฏิบัติงานปกป้องและอนุรักษ์มรดกโลก ศักดิ์นิยมของชาติเร่ร่อนทำคือ จัดทำ 'บัญชี 100 มรดกโลกที่คนไทยต้องรู้' เพื่อรวมมรดกโลกที่คนไทยต้องรู้ของชาติทั้งภาคเหนือและภาคใต้และเสียงที่สำคัญเมื่อขึ้นบัญชีอนุรักษ์และสงวนรักษาไว้ให้เป็นมรดกของชาติ โดย ททบ.5 มรดกโลกที่คนไทยต้องรู้ ได้รวบรวมมีสื่อภาพยนตร์อันทรงคุณค่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 สมาคมอนุรักษ์เครื่องเล่นกระบอกเสียงและต้นเสียงไทยรวบรวมเพลงจากแผ่นเสียงสมัยรัชกาลที่ 5 คลาสิกหลายยี่ห้อ อาทิ แผ่นเสียงตราพรตามีปีก แผ่นเสียงตราไอเดียน และตราฟ้าหมี ส่วนนิทรรศการและหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์รวบรวมเสียงสำคัญที่เคยออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

บัญชีมรดกโลกที่คนไทยต้องรู้ 1 คือมีสื่อภาพยนตร์เกี่ยวกับเมืองกรุงสยาม (รัชกาลที่ 5) เสด็จพระราชดำเนินเยือนกรุงเบรจิน น.ศ. 2496 ถ่ายทำโดยช่างถ่ายหนังชาวสวิส ชื่อ อองรี ลา วานซี คลาสิก ความยาวประมาณ 1 นาที กำกับโดยสนใจ เชิญชม บัญชี 100 มรดกโลกที่คนไทยต้องรู้ ได้ที่เว็บไซต์ศูนย์มรดกโลกที่คนไทยต้องรู้ และหากท่านใดมีภาพยนตร์ เชิญส่งนามอบให้หอภาพยนตร์แห่งชาติ ส่วนภาพยนตร์เทปเสียงและแผ่นเสียง เชิญส่งนามอบให้นิทรรศการและหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์ โดยด่วน ก่อนที่ภาพและเสียงบนแผ่นฟิล์มจะสูญสลายไปอย่างเรียกกลับคืนไม่ได้

รัชกาลที่ 7 (จากพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว)

ในปีนี้ เครือข่ายผู้ปฏิบัติงานปกป้องและรักษามรดก
 วัสดุของชาติในหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ได้
 เรียกร้องต่อรัฐบาลไทยในการปกป้องและรักษามรดก
 วัสดุอันทรงคุณค่าของชาติอย่างเป็นรูปธรรม 3
 ประการ ดังนี้

1. สนับสนุนโครงการอนุรักษ์ภาพยนตร์ส่วนพระองค์ใน
 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งยึดเยื้อมา
 นานกว่ายี่สิบห้าปีและส่งผลให้ฟิล์มภาพยนตร์ที่เคยมี
 อยู่ 300 กว่าม้วนเหลือรอดอยู่ไม่ถึง 100 ม้วน ปัจจุบัน

กำลังดำเนินการร่วมกันระหว่างสถาบันพระปกเกล้า
 และสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ให้สำเร็จเป็นจริง

2. สนับสนุนหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการปกป้อง
 และรักษามรดกวัสดุของชาติโดยตรงในปัจจุบัน
 ได้แก่ หอภาพยนตร์แห่งชาติ และหอสมุดดนตรีพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช กรมศิลปากร
 และพิพิธภัณฑ์การกระจายเสียงและหอจดหมายเหตุ
 กรมประชาสัมพันธ์ ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาให้เป็น
 หน่วยงานที่เข้มแข็งให้งบประมาณอย่างเพียงพอ
 เหมาะสมกับภารกิจ
3. สนับสนุนการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลและออกข้อแนะนำ
 ตลอดจนกฎระเบียบให้หน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน
 และสาธารณชนได้เกิดความตระหนักถึงสถานการณ์
 วิกฤติของการอนุรักษ์มรดกวัสดุและร่วมมือในการ
 ปกป้องและเก็บรักษาสื่อวัสดุอย่างถูกหลักวิชาการ
 เพื่อให้เป็นมรดกของชาติสืบไป

การปกป้องและรักษามรดกวัสดุของประเทศ
 ไทยทั้งภาพเคลื่อนไหวและเสียงต้องเร่งดำเนินงานอย่าง
 เร่งด่วนและต้องทำงานแข่งกับเวลา มิฉะนั้นภาพและเสียง
 จะสลายและสูญหายไปอย่างเรียกกลับคืนมาไม่ได้ ดังนั้น
 รัฐบาลจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญต่อหน่วยงานที่
 ทำหน้าที่ปกป้องรักษาสื่อวัสดุ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็น
 มรดกส่วนหนึ่งทางวัฒนธรรมที่จำเป็นอย่างยิ่งในการ
 สงวนรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการ
 ศึกษาเรื่องราวต่างๆ ของสังคมไทยตลอดไป

เรียกร้องให้สังคมตระหนักถึงการอนุรักษ์สื่อวัสดุ
 (ภาพจากพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์)

มรดกสื่อกิตติมและอนาคตของความทรงจำ

ชีวลีทซ์ บุญยเกียรติ

« Nous construisons l'avenir de votre mémoire. »

เอกสารประชาสัมพันธ์สถาบันโสตทัศนแห่งชาติ ฝรั่งเศส

คุณลอง จินตนาการถึงภาพข่าว สัมภาษณ์บุคคลสำคัญ สุนทรพจน์ของผู้นำประเทศ ละครโทรทัศน์หลังข่าว โฆษณา หรือรายการวาไรตี้โปรดในช่วงสุดสัปดาห์ ที่คุณได้ชมไปแล้วเมื่อวานนี้ สัปดาห์ที่แล้ว เดือนที่ผ่านมา ปีกลาย หรือในวัยเยาว์ คุณนึกถึงภาพอะไรบ้าง คุณมองเห็นความเปลี่ยนแปลงใดบ้างที่เกิดตลอดช่วงสิบปี ยี่สิบปี หรือสามสิบปีที่ผ่านมาในช่วงชีวิต

รายการโทรทัศน์เหล่านี้ได้จารึกภาพของสังคม อุดมคติ ความคิดฝันของผู้คน หรือประสบการณ์ของใครบางคนในฐานะของปัจเจกบุคคลอย่างที่ปฏิเสธไม่ได้ ภาพเหล่านั้นอาจจะยังคงในความทรงจำหรือเลือนหายไปกับช่วงวัยที่เปลี่ยนแปลงไปในชีวิตของคนเรา แต่หากวันหนึ่งคุณสงสัยใคร่รู้ หรือลูกหลานของคุณปรารถนาที่จะหาอดีต หาดภาพของสังคมที่พ่อแม่ของเขาเคยอาศัยอยู่ หรือหาภาพ ความคิด ความใฝ่ฝัน และความเชื่อที่ปู่ย่าตายายของเขา เคยสมทาน คุณคิดว่าภาพเล็กๆ ที่เคยโลดแล่นบนจอแก้ว

ที่เราเห็นอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน จะมีให้ลูกหลานได้ค้นหาหรือไม่ หรือบางทีคุณอาจจะกล่าวอย่างตัดรอนว่า คงไม่ใช่เรื่องที่จะต้องคิด เพราะไม่เห็นเกี่ยวข้องกับปากท้องของเราและเงินทองที่จะมาใช้จับจ่ายภายในครอบครัว ก็ย่อมเกิดขึ้นได้

แต่ในวันนี้ ผมอยากเชิญให้คุณได้รู้จักสถาบันแห่งหนึ่งที่ยึดมั่นในหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่ง “เราจะสรรค์สร้างอนาคตความทรงจำของคุณ” สถาบันโสตทัศนแห่งชาติ ประเทศฝรั่งเศส (Institut national de l'audiovisuel-France) นำประโยคดังกล่าวนี้มาบอกเล่าถึงหน้าที่และภารกิจของตนเองไว้อย่างชัดเจน แต่หากผมจะถามต่อไปว่า สถาบันแห่งนี้เขาสร้างความทรงจำอะไรที่จะสืบสานไปในอนาคต ความทรงจำเหล่านั้นเป็นของใคร มาจากไหน หรือด้วยวิธีการใดที่ความทรงจำจะส่งผ่านไปในวันข้างหน้า คำถามนี้ กระตุ้นให้ผมมองหาคำตอบและทำความเข้าใจกับองค์การทางวัฒนธรรมของรัฐบาลฝรั่งเศสแห่งนี้

สถาบันโสตทัศนแห่งชาติ ฝรั่งเศส เป็นหนึ่งในอาคารปฏิบัติการด้านอนุรักษ์ สื่อโสตทัศน ซึ่งนับเป็นมรดกที่สำคัญของชาติ (ภาพโดยชีวลีทซ์ บุญยเกียรติ)

ผมมีโอกาสได้ไปเยี่ยมเยือนสถานที่ทำงานของผู้จัดเก็บความทรงจำเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2551 สถานที่ดังกล่าวตั้งอยู่เลขที่ 4 ถนนยุโรป เมืองบริยง-ซูร์-มาร์น ประเทศฝรั่งเศส ในการเยี่ยมชมครั้งดังกล่าว ผมได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจาก สเตฟานนี ราบูร์แดง โกดแบร์ท เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิเทศสัมพันธ์และ ลิเดีย บูโดท์ เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ในการบรรยายสรุปเกี่ยวกับหน้าที่และพันธกิจของสถาบัน รวมทั้งการนัดหมายกับฝ่ายปฏิบัติการในส่วนงานต่างๆ เพื่อให้ผมได้มีโอกาสหาประสบการณ์ตรงกับสถานที่ปฏิบัติการ และยังสามารถตั้งคำถามกับผู้ทำงานเท่าที่ต้องการ

ในเบื้องต้นนี้ ผมขอทำความเข้าใจกับคำว่า “โสตทัศน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชื่อสถาบัน จริงๆ แล้วต้องกล่าวว่า สถาบันแห่งนี้ทำหน้าที่เหมือนกับหอจดหมายเหตุแห่งชาติ สถานที่จัดเก็บเอกสารสำคัญของชาติ แต่ในที่นี้ เป็นการจัดเก็บสัญญาณวิทยุและโทรทัศน์ที่ผลิตหรือกระจายสัญญาณภาพและหรือเสียงในประเทศฝรั่งเศส นอกจากนี้ยังรวมถึงฟิล์มภาพยนตร์ขาวในอดีตก่อนที่จะมีการพัฒนาเป็นระบบออกอากาศด้วยสัญญาณโทรทัศน์ ด้วยเหตุนี้สถาบันดังกล่าวจึงได้รับการขนานนามว่า “สถาบันโสตทัศนแห่งชาติ” ทั้งนี้ หน้าที่หลักของสถาบันคือ การจัดหาและจัดเก็บเอกสารโสตทัศน การให้บริการ ทั้งในสถานที่และออนไลน์ รวมทั้งกิจกรรมการศึกษาอื่นๆ และที่สำคัญที่สุดได้แก่ การสร้างมูลค่ากับมรดกโสตทัศนดังกล่าวในรูปแบบต่างๆ ดังจะได้กล่าวต่อไป

นอกจากการทำงานเช่นที่กล่าวมา สถาบันโสตทัศนแห่งชาติ ฝรั่งเศส ได้ดำเนินโครงการพัฒนาความรู้ เทคนิควิธีการ และเผยแพร่ระบบการจัดการข้อมูลด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างไม่หยุดยั้ง เพื่อให้งานจดหมายเหตุดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและพัฒนาไปพร้อมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การพัฒนาดังกล่าวยังเน้นภารกิจในการตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการเอกสารในลักษณะต่างๆ และความต้องการดังกล่าวกลายเป็นเงื่อนไขที่กำหนดให้สถาบันคิดค้นรูปแบบการเผยแพร่ที่จะอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการอย่างถึงที่สุด ฉะนั้น หากจะให้ผมสรุปรูปแบบการทำงานและผลผลิตของสถาบันด้านจดหมายเหตุแห่งนี้ จะปรากฏในสี่ด้านที่สำคัญ ได้แก่

หนึ่ง วิศวกรรมมรดก ซึ่งผมแปลมาจากภาษาฝรั่งเศสว่า *Ingénierie patrimoniale* หน้าที่ในส่วนนี้จึงหมายถึงการอนุรักษ์ ลงทะเบียน จัดเก็บ จัดทำข้อมูล ซ่อมแซม

แปลงสื่อ และเผยแพร่ โดยมีแนวคิดสำคัญอยู่ที่การเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตามระยะเวลา และยังให้มรดกมีชีวิตชีวาในทุกๆ มิติ วิศวกรรมมรดกขยายความหมายไปถึงการให้คำแนะนำและร่วมปฏิบัติการกับหน่วยงานและสถาบันที่อยู่ในขอบข่ายงานดังกล่าว

สอง การจัดหลักสูตรและวิศวกรรมการเรียนการสอน หรือ *Formation et ingénierie pédagogique* สถาบันสร้างคนป้อนสู่ตลาดงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องภาพและเสียงด้วยหลักสูตรในระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ สถาบันได้ถ่ายทอดประสบการณ์ทำงานและเปิดตัวสู่สากล ด้วยการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานด้านวิทยุและโทรทัศน์ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก และต้อนรับผู้ปฏิบัติการในสายอาชีพในรูปแบบการฝึกงานหรือการฝึกอบรมระยะสั้น การจัดอบรมดังกล่าวนี้เป็นไปทั้งในฝรั่งเศสและในต่างประเทศ

สาม การจำหน่ายภาพและเสียง คลังภาพและเสียง โทรทัศน์ที่มีจำนวนมากกว่าหกแสนชั่วโมง ไม่ว่าจะเป็นภาพข่าว รายงาน ปกตินกะบันเทิง ละครโทรทัศน์ สารคดีเกี่ยวกับภาพยนตร์ รายการหรือข่าวสารกีฬา นอกจากนี้ยังมีคลังรายการวิทยุที่ส่งสัญญาณไว้ตั้งแต่หกสิบปีที่ผ่านมา สถาบันจัดจำหน่ายเอกสารดังกล่าวตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงด้วยระบบออนไลน์

สี่ การพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ เพื่อการวิจัยการสร้างสรรค์และกิจการทางวัฒนธรรม สถาบันร่วมมือกับเครือข่ายระหว่างประเทศในการจัดการมรดก (การป้องกันและอนุรักษ์ข้อมูล การจัดการด้วยระบบดิจิทัล และอื่นๆ) รวมไปถึงการจัดประชุมนานาชาติทั้งในฝรั่งเศสและต่างประเทศ การผลิตรายการภาพยนตร์เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและความบันเทิง และการสร้างแนวร่วมกับสถาบันทางวัฒนธรรมอื่นๆ ในการเผยแพร่การใช้ประโยชน์จากคลังจดหมายเหตุสัญญาณวิทยุและโทรทัศน์

จากข้อสรุปข้างต้น ผมขอขยายความเฉพาะในส่วนแรกหรือวิศวกรรมมรดก และส่วนที่สามหรือการจำหน่ายภาพและเสียง นัยหนึ่ง เนื่องจากเนื้อหาดังกล่าวสัมพันธ์โดยตรงกับการดูงาน และอยู่ในความสนใจของผมตั้งแต่ก่อนจะมีโอกาสไปเยี่ยมเยือนเจ้าหน้าที่ถึงสถานที่ทำงาน แต่อีกนัยหนึ่ง ผมปรารถนาจะชี้ให้เห็นว่า การวางนโยบายและแผนงานที่ดีในองค์กรทางวัฒนธรรมเช่นสถาบันโสตทัศนแห่งชาติ เป็นการส่งเสริมให้งานวัฒนธรรมเข้าไปอยู่ในสำนึกของสังคม คุณค่าของมรดกไม่ได้อยู่เพียงวัตถุหรือเอกสารที่เราจัดเก็บ มากไปกว่านั้น มรดกจะทรงคุณค่า

อยู่ได้เมื่อผู้ปฏิบัติการเฝ้าเพียรค้นหาวิธีการสื่อสารกับ
สาธารณชนในระดับกว้าง

» วิสักรรมรดกกับการสืบสานวัฒนธรรม ด้วยระบบดิจิทัล

สถาบันโสตทัศนแห่งชาติได้รับการจัดตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อปี 1995 ซึ่งเกิดมาจากการรวมตัวของสถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์จำนวนสี่แห่ง ได้แก่ TF1, FR2, FR3 และ Radio France และได้กำหนดนโยบายที่สำคัญในการจัดเก็บมรดกแห่งชาติ (สัญญาณภาพและเสียงจากสถานีวิทยุและโทรทัศน์) ต่อมาในปี 1999 สถาบันให้ความสำคัญกับการนำระบบดิจิทัลมาเป็นแก่นแกนการทำงาน วัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งคือ ระบบดิจิทัลนี้สามารถจัดการให้มรดกที่จัดเก็บไว้สะดวกต่อการใช้งานและการสืบค้น ทั้งสำหรับคนในวงการโทรทัศน์วิทยุ นักวิจัย รวมไปถึงสาธารณชนทั่วไป หน่วยปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดเก็บเอกสารยังมี “บ้านวิทยุ” หรือ Maison de la Radio ที่จัดเก็บเอกสารจดหมายเหตุเสียงอันเป็นสื่อบันทึกเสียงแบบเดิม และสถานปฏิบัติการอื่นที่กระจายตัวตามภูมิภาคถึง 6 แห่ง ได้แก่ ลีล สตราสบูร์ค ลียง มาร์เซย์ ตูลูส และนองส์ แน่นนอนว่าเมื่อมีส่วนของการจัดเก็บย่อมมีส่วนการให้บริการ งานบริการในสถานที่ตั้งอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ ส่วนงานบริการออนไลน์ ปรากฏในเว็บเพจที่แตกต่างกันตามกลุ่มเป้าหมายที่สถาบันโสตทัศนต้องการเผยแพร่ไป

ทำไมผมถึงเกริ่นนำเกี่ยวกับประวัติขององค์กรและรูปแบบการทำงาน เพราะผมเห็นบทเรียนสำคัญสำหรับการสร้างองค์กรทางวัฒนธรรม คือการมองเห็นเส้นทางที่เอื้อประโยชน์ต่อชนหมู่มาก เหตุผลหนึ่ง หน่วยงานแห่งชาตินี้ได้รับเงินทุนหมุนเวียนจำนวน 2 ใน 3 มาจากเงินสนับสนุนของรัฐบาล ซึ่งถือเป็นการใช้งบประมาณของแผ่นดิน แต่ในอีกทางหนึ่ง สถาบันตระหนักถึงความอยู่รอดที่ไม่ได้พึ่งพิงเงินสนับสนุนเพียงอย่างเดียว การหารายได้กลายเป็นพันธกิจสำคัญที่ทำให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ซึ่งดูจะเป็นองค์กรที่ไม่มุ่งหวังเรื่องกำไร ได้ขยับให้ตนเองก้าวข้ามการเป็นหน่วยงานที่ตั้งรับแต่เพียงอย่างเดียว

การหารายได้เป็นไปในลักษณะของการใช้ความชำนาญของตนเองในการจัดการเอกสารจดหมายเหตุให้กับสถานีโทรทัศน์ การจัดหลักสูตรการศึกษาระดับสูง การจัดอบรม นอกจากนี้ ยังมีทุนสนับสนุนจากประชาคมยุโรปสำหรับงานวิจัย ผมคิดว่า การวางนโยบายที่รอบด้านและการวางแผนบุคลากรที่สอดคล้องกับความเจริญ

เติบโตของงานจัดการมรดกเช่นนี้ ช่วยสะท้อนข้อจำกัดบางประการขององค์กรลักษณะที่ใกล้เคียงกันในบ้านเราหรือไม่ คงเป็นเรื่องที่ต้องการศึกษาเปรียบเทียบต่อไป

วิศักรรมรดกที่ผมจะได้กล่าวในที่นี้ จะแบ่งเป็นสองส่วน ได้แก่ (1) การจัดการข้อมูล อันหมายถึง การปกป้องข้อมูลจากสื่อที่กำลังเสื่อมสลายไปทุกวัน การจัดเก็บสัญญาณวิทยุและโทรทัศน์ที่เป็นไปตามกฎหมายที่เรียกว่า Dépôt légal ของประเทศฝรั่งเศส และดบท้ายด้วยระบบการรักษา ข้อมูลด้วยระบบดิจิทัล ผมขอใช้ชื่อประเด็นนี้ว่า “คลังภาพ-เสียงที่ไม่ใช่เพียงกรจุจดหมายเหตุ” และ (2) การเผยแพร่ข้อมูล ที่ไม่ใช่เพียงการเปิดให้บริการในสถานที่ให้บริการที่จัดสร้างขึ้นมาเฉพาะ แต่เป็นการให้บริการในระยะไกลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ระบบการเผยแพร่ “นอกสถานที่” ของสถาบันโสตทัศนแห่งชาตินี้ มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเขาคิดถึงการออกแบบระบบเผยแพร่ที่แปรไปตามกลุ่มผู้ใช้ที่แตกต่างกัน เนื้อหาในส่วนนี้จะปรากฏในหัวข้อ “ความทรงจำที่อนุรักษ์ไว้ นั่นคือความทรงจำที่ร่วมแบ่งปัน”

» คลังภาพ-เสียงที่ไม่ใช่เพียงกรจุจดหมายเหตุ

การจัดเก็บข้อมูลของสถาบันโสตทัศนแห่งชาติเป็นไปในสองลักษณะคือ Dépôt légal และจดหมายเหตุ โสตทัศนที่มาจากสถานีวิทยุและโทรทัศน์ ที่มาของเอกสารจดหมายเหตุทั้งสองรูปแบบมีวัตถุประสงค์ วิธีการทำงาน และการนำไปใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ ผมจะขออธิบายถึงเอกสารทั้งสองประเภท โดยจะกล่าวถึงที่มา และลักษณะของเอกสาร จากนั้น จะกล่าวถึงลักษณะการจัดการข้อมูล เป็นลำดับ

Dépôt légal

แนวคิดเกี่ยวกับ Dépôt légal ได้รับการบัญญัติขึ้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟร็องซัวส์ที่หนึ่ง เมื่อปี 1537

“

กฎหมายดังกล่าวได้รับการบัญญัติขึ้นในสมัยพระเจ้าฟร็องซัวส์ที่ 1 ในปี 1537 (ดำรงสที่มองเปเลลิเยร์) การมอบให้รัฐไว้เป็นสมบัติสาธารณะประกอบด้วย

- การรวบรวมและอนุรักษ์เอกสารทุกรูปแบบที่จัดพิมพ์หรือเผยแพร่ในฝรั่งเศส เพื่อเป็นคลังอ้างอิง
- การจัดตั้งและเผยแพร่ในหอสมุดแห่งชาติฝรั่งเศส

- การบริการให้สืบค้นเอกสารในหอสมุด โดยอยู่ภายใต้การคุ้มครองโดยกฎหมายและในเงื่อนไขที่สอดคล้องกับข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์ทางปัญญา และการอนุรักษ์¹

”

ในกรณีของรายการโทรทัศน์และวิทยุ บทบัญญัติดังกล่าวเริ่มบังคับใช้เมื่อปี 1992 นั้นหมายความว่า สัญญาณภาพและเสียงใดที่ผลิตและหรือเผยแพร่ในประเทศฝรั่งเศสและแผ่นดินโพ้นทะเลจะได้รับการบันทึกและจัดเก็บไว้ที่สถาบันแห่งนี้ ไม่ต่างจากหอสมุดแห่งชาติที่จัดเก็บหนังสือที่จัดพิมพ์ทุกเล่ม ทั้งนี้ การใช้ประโยชน์จะเป็นไปเพื่อการศึกษาและวิจัยเท่านั้น ข้อมูลดังกล่าวไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการค้าในรูปแบบใดๆ ได้ ในปัจจุบันนี้ สถาบันจัดเก็บสัญญาณจากสถานีโทรทัศน์จำนวน 55 ช่องสัญญาณ และสถานีวิทยุ 17 ช่องสัญญาณ ในแต่ละปี มีปริมาณของข้อมูลมากกว่าสามแสนชั่วโมง จนถึงปัจจุบัน สถาบันโสตทัศนฯ จัดเก็บสัญญาณวิทยุและโทรทัศน์ประมาณหนึ่งล้านหนึ่งแสนชั่วโมงไว้ในกลุ่มสมบัติสาธารณะ

มุสตาฟา มิฮูบิ (Mustapha Mihoubi) เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบการจัดเก็บสัญญาณวิทยุกล่าวถึงประวัติของการจัดเก็บสัญญาณประเภทนี้ไว้ว่า

“

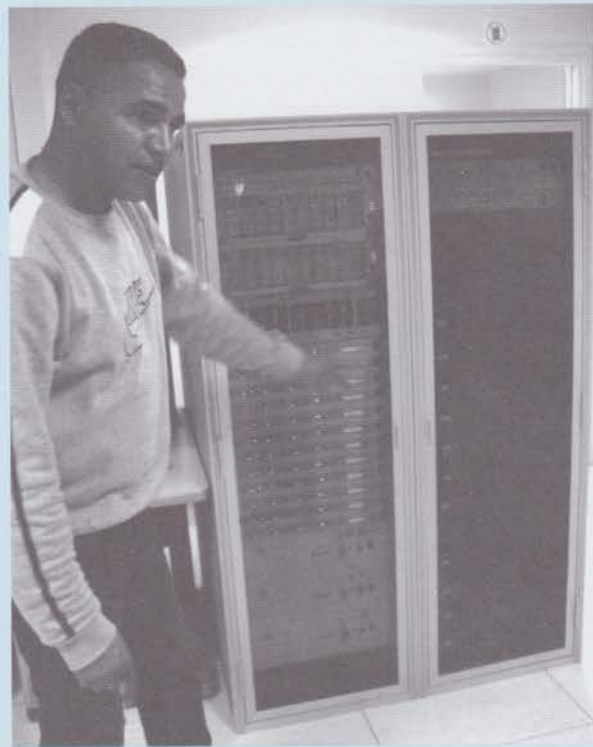
เราเริ่มต้นในปี 1994 ด้วยการจัดเก็บรายการวิทยุจากสถานีของรัฐจำนวน 5 ช่องสัญญาณ ได้แก่ France Bleu, France Culture, France Inter, France Musique และ France Info เราได้ติดตั้งจานดาวเทียมและรับสัญญาณที่ส่งออกจากสถานีวิทยุเหล่านั้น การจัดเก็บระบบสัญญาณจะดำเนินการจัดเก็บสองช่องสัญญาณ นั้นหมายความว่าเราจัดเก็บสัญญาณตามเวลาจริง และจะลอสัญญาณ เพื่อเป็นสัญญาณในชุดที่สอง ตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง ในกรณีที่มีปัญหาของการบันทึก เราจะมีระบบในการติดตามไปยังสถานี เพราะที่สถานีจะมีการบันทึกด้วยระบบแอนะล็อก สถาบันฯ ได้ทำข้อตกลงกับ Radio France ในการยืมและนำสื่อดังกล่าวมาดัดแปลงเป็นสัญญาณดิจิทัล และบันทึกเสริมเข้าไปยังช่วงรายการที่เกิดปัญหาในการจับสัญญาณ...

เครื่องคอมพิวเตอร์จะจับสัญญาณแล้วแปลงสัญญาณเป็นระบบดิจิทัล ก่อนที่จะส่งข้อมูลไปบีบอัดและบันทึกลงบนแผ่นดิสก์ต่อไป ในแต่ละครั้งเครื่องจะบันทึกข้อมูลลงบนแผ่นดิสก์จำนวนสองแผ่นเสมอ แผ่นหนึ่งใช้

สำหรับการจัดเก็บเข้าคลัง และอีกแผ่นหนึ่งใช้สำหรับส่งไปยังพื้นที่บริการ ปริมาณของแผ่นดิสก์ที่บันทึกข้อมูลจำนวนไม่มาก เพราะวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีที่สามารถบีบอัดข้อมูลในแต่ละสถานีลงไปในดิสก์หนึ่งแผ่นได้ในปริมาณที่มาก...

การทำงานในลำดับต่อไปเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เอกสาร หรือ documentalist ซึ่งมีหน้าที่คล้ายบรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่จะให้ข้อมูลต่างๆ ในเนื้อหาของรายการวิทยุ ใครที่อยู่ในรายการวิทยุ เนื้อหาของรายการโดยสังเขปเป็นอย่างไร

”

มุสตาฟา มิฮูบิกำลังอธิบายถึงระบบการทำงานของกรจับสัญญาณวิทยุและแปลงสัญญาณเป็นเอกสารดิจิทัล ก่อนนำไปสู่การบันทึกลงสื่อและการจัดทำเป็นเอกสารจดหมายเหตุในลำดับถัดไป (ภาพโดย ชิวสิทธิ์ บุญเกียรติ)

เอริค รอลท์ (Eric Rault) เจ้าหน้าที่รับผิดชอบจัดเก็บสัญญาณโทรทัศน์ พยายามอธิบายให้ผมเห็นถึงความสำคัญของการคิดถึงเทคโนโลยี และการพัฒนาสื่อการบันทึกให้ทันต่อโลกอิเล็กทรอนิกส์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

¹ Dépôt légal, Bibliothèque nationale de France, <http://www.bnf.fr/page/s/infopra/depotleg/dl-france.htm>, accessed on 27 May 2008.

อิริค โรลท์ นำชมห้องปฏิบัติการในการจัดเก็บสัญญาณโทรทัศน์ที่ทำงานตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง (ภาพโดย จิรศรี บุญเกียรติ)

“

เราเริ่มดำเนินงานนี้ตั้งแต่ปี 2000 เราทำการจับสัญญาณโทรทัศน์และแปลงเป็นระบบดิจิทัล ซึ่งในปัจจุบันมีทั้งสิ้น 94 ช่องสัญญาณ ตลอด 24 ชั่วโมง... ส่วนสื่อที่เราเลือกใช้เก็บข้อมูล ต้องเป็นสื่อที่ยังคงใช้งานโดยทั่วไป ทำไม? มีข้ออธิบายอยู่สองประการ ประการแรก ไม่ว่าใครก็ตามสามารถอ่านข้อมูลได้ ประการที่สอง เมื่อใดก็ตามที่มีการผลิตสื่อเป็นจำนวนมาก นั่นหมายถึงความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ...

ระบบบันทึกที่จะต้องใช้พื้นที่จัดเก็บน้อยที่สุด รวมไปถึงราคาของสื่อที่นับวันก็ถูกลง และในอนาคตเรากำลังพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการจัดเก็บข้อมูลของช่องสถานี ต่อหนึ่งวันลงในแผ่นดีวีดีแผ่นเดียว ลองคำนวณง่าย ๆ หากเรามีช่องสถานีที่เราต้องจัดเก็บสัญญาณทั้งหมดหนึ่งร้อยช่อง และยังคงให้มีการบันทึกรายการโทรทัศน์ตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง ในปัจจุบัน เราใช้ระบบการจัดเก็บ MPECC ที่บันทึกลงแผ่นดีวีดีสามแผ่น แล้วเราต้องทำสำเนาไว้สองชุด นั่นหมายความว่าในวันรุ่งขึ้น เราจะต้องทำงานด้านข้อมูลกับสื่อที่มีจำนวนถึง 600 แผ่น ลองจินตนาการว่า เช้าวันจันทร์ที่ต่อเนื่องจากวันหยุดเสาร์อาทิตย์ ปริมาณของสื่อจะ

มากเกินไปกว่าที่เราจะรับมือได้ ฉะนั้น เราต้องสร้างระบบการจัดเก็บที่ประหยัดพื้นที่ในการบันทึกลงสื่อ

”

ทำไมสถาบันต้องจัดเก็บทั้งรายการโทรทัศน์และวิทยุตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง เราคงเดากันได้ไม่ยากว่า เมื่อสถาบันได้กำหนดให้ตนเองทำหน้าที่เป็นหอจดหมายเหตุแล้ว หน้าที่ของการจัดเก็บเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่เราจะต้องไม่ลืมว่า โดยปกตินักจดหมายเหตุมักเป็นผู้ประเมินความสำคัญของเอกสาร และจะคัดเลือกเอกสารที่ “สำคัญ” สำหรับการดำเนินการทางจดหมายเหตุ แต่ในกรณีของรายการโทรทัศน์และวิทยุคงเป็นเรื่องยากที่จะระบุว่ารายการใดมีความสำคัญมากหรือน้อยไปกว่ารายการอื่น อิริค โรลท์ ยังให้ข้อคิดเห็นเชิงสังคมวิทยาของการจัดเก็บสัญญาณโทรทัศน์แบบตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงด้วยว่า

“

เป็นเรื่องยากยิ่งที่เราจะตัดต่อรายการโทรทัศน์ออกมาจากบริบทของการแพร่ภาพ ไม่ว่าจะเป็นเวลาในการ

แพร่ภาพ หรือช่องสถานีที่แพร่ภาพ ย่อมมีนัยสำคัญด้วยเช่นกัน... ลองจินตนาการ ระหว่างรายการโทรทัศน์ที่แพร่ภาพ เวลาประมาณสี่นาฬิกาทางช่องสัญญาณเคเบิลเล็กๆ แห่งหนึ่ง ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมน้อยกว่ารายการที่แพร่ภาพทางสถานีโทรทัศน์ระดับชาติใน "ช่วงเวลาทอง" (prime time)

๑๑

อย่างไรก็ตาม สองสิ่งที่สถาบันที่ทำหน้าที่ด้านงานจดหมายเหตุจะต้องคำนึงถึง ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และการพัฒนาความชำนาญการของผู้ปฏิบัติการในองค์กร อีริค โรลท์ ย้ำให้เห็นความสำคัญของข้อคำนึงสองประการนี้ไว้

๑๑

เอกสารที่เป็นดิจิทัลไม่ได้อยู่ในสภาพที่ถาวร แต่เอกสารดังกล่าวจำต้องพร้อมสำหรับการโยกย้ายข้อมูล ทั้งในแง่ของตัวสื่อที่ใช้สำหรับการบันทึกและรูปแบบ (format) ในการบันทึก... ลองพิจารณาง่ายๆ หากมีข้อมูลที่บันทึกไว้ในเครื่องมือพกพา ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือ Palm หรืออื่นๆ แล้วเมื่อวันหนึ่งเทคโนโลยีเปลี่ยนไป เราไม่สามารถอ่านข้อมูลเหล่านั้นได้ การบอกว่าข้อมูลดิจิทัลสามารถอยู่ได้เป็นร้อยปี คงไม่ใช่เรื่องที่เรากล่าวกันในที่นี้ เราต้องดูว่าเครื่องมือและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปจะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบันทึกอยู่เสมอๆ ฉะนั้น การจัดเก็บข้อมูลลงสื่อไม่ว่าจะในรูปแบบใดก็ตาม เราจะกำหนดการจัดเก็บพื้นฐานไว้เพียงสิบถึงสิบห้าปี แต่หากถามว่าในอนาคตจะเป็นเช่นไร คงไม่ใช่เรื่องที่จะตอบได้ในขณะนี้

ส่วนการสร้างความรู้ความชำนาญของเจ้าหน้าที่และพัฒนาความรู้ภายในองค์กร คือความพร้อมที่สถาบันจะโยกย้ายข้อมูลตามเทคโนโลยีของวันพรุ่งนี้ มีฉะนั้นแล้วเราคงไม่สามารถปฏิบัติการได้ตามแผนงานที่ได้ตั้งไว้ การทำงานจะต้องประกอบกันระหว่างการทำงานด้านเทคนิคและการทำงานวิเคราะห์เอกสาร งานทั้งสองส่วนมีความสำคัญและมีเนื้องานของตนเอง ดังนั้น การขาดบุคลากรไม่ว่าจะเป็นส่วนงานใดก็ตามในการทำงาน จะกลายเป็นภาระที่เพิ่มขึ้นให้กับงานส่วนที่เหลือ การวิเคราะห์เอกสารจะมีส่วนสำคัญในการดึงเนื้อหาที่สำคัญในเอกสารและสามารถจัดทำข้อมูลที่เกี่ยวเนื่องกับเอกสารนั้น ด้วยเหตุนี้ เอกสารจะเป็นข้อมูลที่สามารถสืบค้นได้ด้วยระบบฐานข้อมูล

๑๑

จดหมายเหตุจากสถานีโทรทัศน์และวิทยุ

ข้อมูลโสตทัศนประเภทนี้แตกต่างไปจากข้อมูลประเภท dépôt légal หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นที่มา ขั้นตอนการปกป้องข้อมูล การอนุรักษ์ตัวสื่อดั้งเดิม และการจัดเก็บข้อมูลที่ผ่านกระบวนการแปลงสัญญาณภาพเสียงเป็นดิจิทัล รวมถึงขั้นตอนและเงื่อนไขของการเผยแพร่และใช้ประโยชน์จากข้อมูลประเภทนี้

ฌีร์การ์ด มาติโอท์ (Gérard Mathiot) เจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการปกป้องและแปลงสัญญาณข้อมูล เรียกส่วนงานของเขาว่า "la Chaîne SNC ซึ่งมีที่มาจากคำว่า Sauvegarde, Numérisation, Communication หรือ หากจะแปลกันในภาษาไทยอาจจะพอถอดความได้ว่า ปกป้อง แปลงสัญญาณ และสื่อสาร วัตถุประสงค์สำคัญคือ การจำหน่ายเอกสารจดหมายเหตุสำหรับผู้ผลิตสื่อที่ต้องการใช้ภาพ-เสียงเก่าประกอบการผลิตรายการใหม่ อย่างไรก็ตาม ผมจะกล่าวเฉพาะขั้นตอนการเก็บกู้ข้อมูลและแปลงสัญญาณสำหรับเนื้อหาในส่วนนี้ ส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารหรือการเผยแพร่เอกสารโสตทัศนจะไปปรากฏอีกครั้งในหัวข้อ "ความทรงจำที่ร่วมแบ่งปัน"

๑๑

ที่ผ่านมา ข้อมูลโสตทัศนจะได้รับการบันทึกไว้ในรูปแบบของฟิล์ม วิดีทัศน์ และเทป รายการโทรทัศน์หลายชุดได้รับการผลิตไว้ตั้งแต่เมื่อ 20 30 หรือ 40 ปีที่แล้ว เมื่อเรากลับไปสำรวจสื่อเหล่านั้น จะพบว่าอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม ปัญหาของสื่อดังกล่าวคือ การจัดเก็บที่ไม่เหมาะสม ความชื้นและอุณหภูมิเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเสื่อมสลาย... ด้วยเหตุนี้ เราได้จัดตั้งแผนงานฉุกเฉินสำหรับเก็บกู้ข้อมูลทั้งหมดประมาณหกแสนชั่วโมงสำหรับรายการวิทยุและอีกหกแสนชั่วโมงเป็นรายการโทรทัศน์ แผนดังกล่าวใช้เวลาการทำงานทั้งหมด 15 ปี และได้เริ่มต้นการทำงานเมื่อปี 2001 ทั้งนี้การทำงานจะเสร็จสิ้นใน ค.ศ. 2015

เรามีสื่ออยู่สองประเภทใหญ่คือ ประเภทม้วนที่เป็นฟิล์มและเทปขนาดหนึ่งนิ้วและสองนิ้ว ส่วนอีกประเภทหนึ่งเบตา (เบตาคี เบตาอะแนลล็อก เบตาแคม) โดยส่วนใหญ่แล้วเราสามารถแปลงสัญญาณของสื่อประเภทหลังนี้เป็นดิจิทัลได้โดยตรง ส่วนสื่อประเภทฟิล์มและม้วนวีดิทัศน์นั้น เราจะต้องกู้สภาพของตัวสื่อก่อน เพื่อให้สื่อพร้อมที่จะถ่ายทอดหรือแปลงสัญญาณ จากนั้น เป็นการบันทึกไฟล์ดิจิทัลจากการแปลงข้อมูลลงดิจิทัลเบตา การทำงานบางครั้งเป็นไป

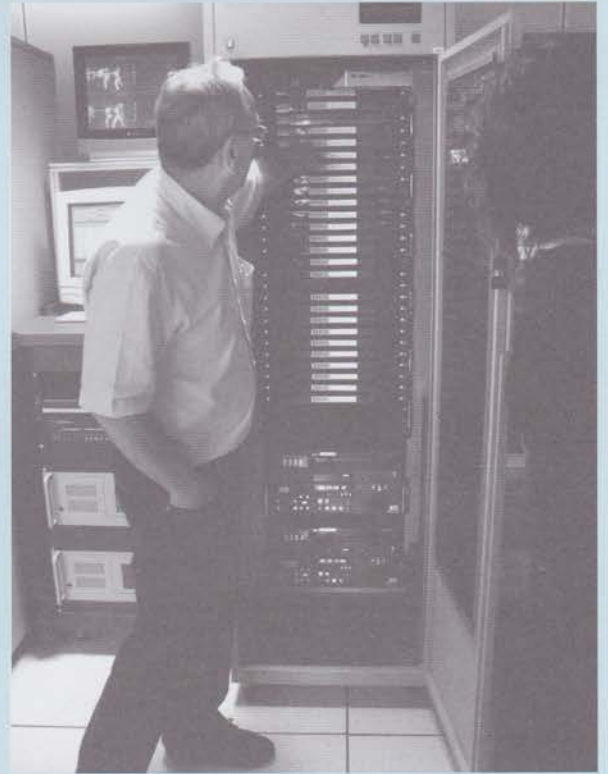
อย่างยากลำบาก ด้วยสภาพของม้วนเทปที่ไม่ได้เหมาะสมกับการอ่านข้อมูล นั้นหมายความว่านักเทคนิคต้องใช้เวลามากยิ่งขึ้น บางครั้งต้องใช้เวลา 3-4 ชั่วโมง สำหรับการอ่านและแปลงข้อมูลที่มีความยาวหนึ่งชั่วโมง

นอกจากนี้ เรายังมีรายการโทรทัศน์ที่บันทึกลงในม้วนฟิล์ม ซึ่งจะต้องใช้เวลานานกว่ามาก ตั้งแต่การอนุรักษ์ฟิล์ม และนำไปเล่นกับเครื่อง *telesimulacre* เพื่อแปลงสัญญาณลงในม้วนวีดิทัศน์ ในการทำงานดังกล่าว เราต้องใช้ความระมัดระวังด้วยการสังเกตในแต่ละเฟรม ฉะนั้น เราจึงทำงานกับสื่อที่มีลักษณะเป็นม้วนก่อน อนึ่ง หากเราได้สำรวจสภาพของสื่อม้วนแล้วอยู่ในสภาพที่ดี เราจัดจ้างองค์กรภายนอกในการแปลงสัญญาณ ซึ่งคิดเป็นจำนวนประมาณร้อยละ 20-30 ของสื่อประเภทนี้

”

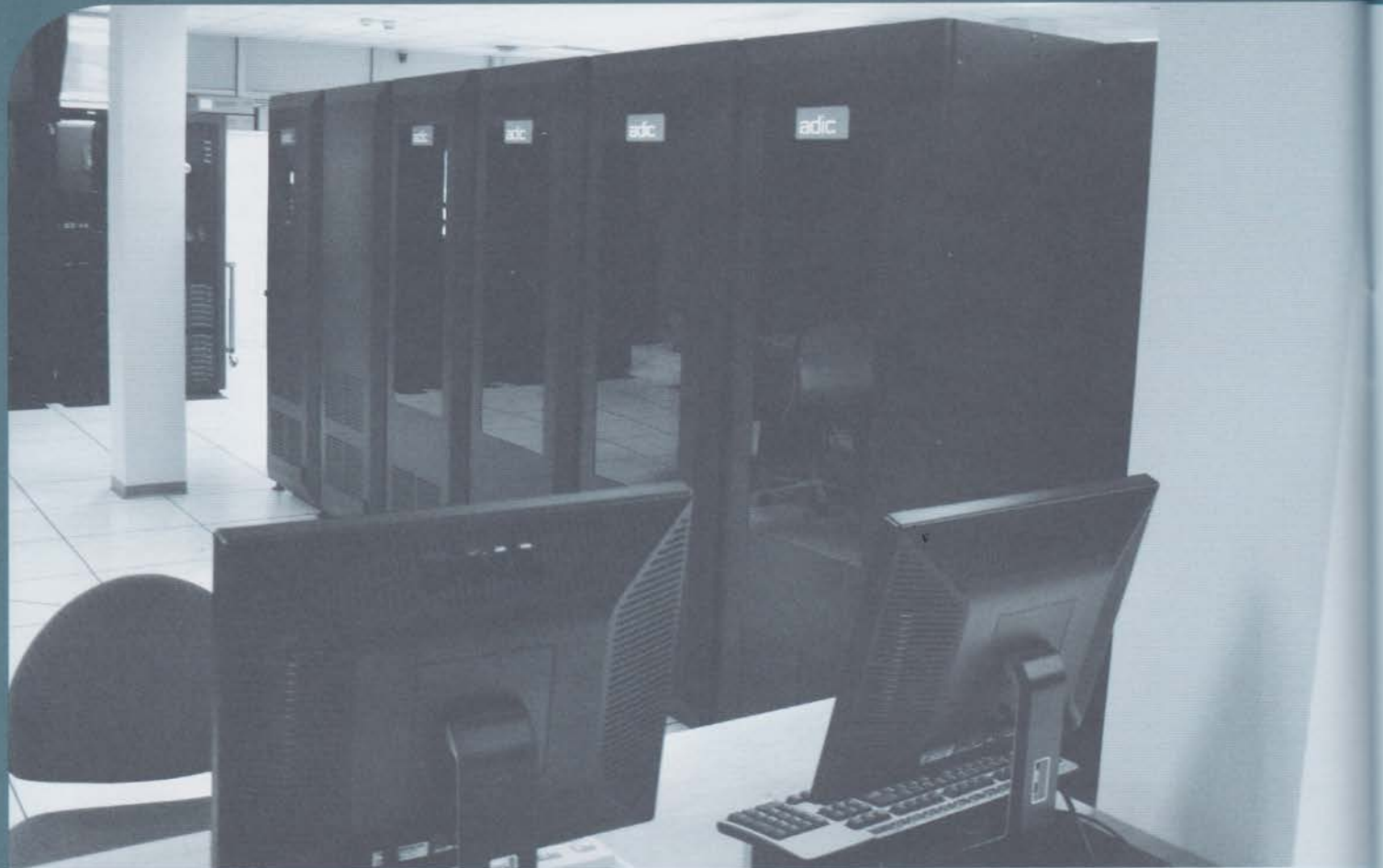
เดราร์ดี มาติโอท์ ยังได้ยกตัวอย่างการแปลงสัญญาณจากสื่อประเภทเบตาที่เริ่มต้นด้วยการค้นหาและบันทึกทรานส์มิชชันแรกและภาพสุดท้ายของม้วน เพื่อเป็นดัชนีของสื่อ การแปลงข้อมูลเป็นไปในสองลักษณะได้แก่ไฟล์ที่มีความละเอียดของภาพขนาดต่ำ สำหรับการเรียกดูข้อมูลเท่านั้น หรือ MPEC 1 และไฟล์ที่มีความละเอียดของภาพสูงสำหรับการใช้งาน หรือ MPEC2 ข้อมูลประเภทแรกจะบันทึกไว้ในม้วนและจัดเก็บใน server ที่มีม้วนสื่อถึง 1,700 ม้วน ข้อมูลประเภทนี้จะส่งไปยังระบบออนไลน์ ส่วนข้อมูลประเภท MPEC2 จะบันทึกลงม้วนและจัดเก็บโดยสามารถเรียกใช้เพื่ออ่านข้อมูลและส่งให้กับลูกค้าต่อไป

ไม่ว่าจะเป็นเอกสารประเภท *dépôt légal* หรือเป็นสื่อประเภทจดหมายเหตุที่มาจากสถานีวิทยุและโทรทัศน์ ข้อมูลทั้งสองประเภทล้วนเป็นมรดกโสตทัศนที่สถาบัน

(ภาพซ้าย) เครื่องจักรที่ใช้ในการปรับสภาพของม้วนเทปก่อนที่จะนำสื่อไปปฏิบัติการอื่นๆ ในการแปลงสัญญาณภาพ-เสียงให้เป็นเอกสารดิจิทัลต่อไป (ภาพโดยซีวลิทธี บุญเกียรติ)

(ภาพขวา) เดราร์ดี มาติโอท์ กำลังอธิบายขั้นตอนการทำงานของเครื่องจักรที่ทำหน้าที่แปลงสัญญาณจากสื่อที่บันทึกข้อมูลโสตทัศนเป็นเอกสารดิจิทัล เครื่องจะทำงานแปลงสัญญาณได้ประมาณ 20 ชิ้น และมีสภาพหัวและท้ายของสื่อไว้เป็นเอกสารอ้างอิงไว้เป็นข้อมูลประกอบเอกสารดิจิทัลโดยอัตโนมัติ (ภาพโดย ซีวลิทธี บุญเกียรติ)

server ที่มีระบบ “แขนกล” ในการวิ่งหาเอกสารดิจิทัลที่ต้องการใช้งาน และจัดส่งเข้าเครื่องอ่านเพื่อถ่ายทอดข้อมูลที่ต้องการ จากนั้น นำส่งให้ลูกค้าที่แสดงความประสงค์ที่ต้องการใช้สื่อต่อไป (ภาพโดย ชิวลิทธิ์ บุญยเกียรติ)

โสตทัศนแห่งชาติปรารถนาจะส่งต่อความทรงจำไปยังคนรุ่นต่อไป การทำให้สังคมเห็นความสำคัญของมรดกประเภทนี้คือ การผลักดันให้ผู้คนใช้และเล็งเห็นประโยชน์ของเอกสารโสตทัศนเหล่านี้ สถาบันโสตทัศนแห่งชาติวางแผนและพัฒนาช่องทางในการสื่อสารกับกลุ่มผู้ใช้ที่แตกต่างกันในแต่ละช่องทาง ปรากฏจุดประสงค์และรูปแบบของการเผยแพร่ที่น่าจะได้อลองพิจารณากัน

» ความทรงจำที่อนุรักษ์ไว้ นั่นคือความทรงจำที่ร่วมแบ่งปัน

ตั้งแต่ปี 1992 หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งนอกเหนือไปจากการกู้ข้อมูลโสตทัศน อนุรักษ์ และจัดเก็บเอกสารด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่คือการพัฒนากระบวนการให้บริการในสถานที่และออนไลน์ที่มีการกำหนดประเภทข้อมูลและรูปแบบการเผยแพร่ไปตามกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ สถาบันโสตทัศนแห่งชาติให้ความสำคัญกับสถานภาพของเอกสารเป็นสำคัญ นั้นหมายความว่า เอกสารชุดใดที่สามารถเผยแพร่

แพร่สู่สาธารณชนระดับกว้างตามกฎหมายของ dépôt légal ในขณะที่เอกสารอีกจำนวนหนึ่ง เผยแพร่ในระดับที่จำกัดด้วยเหตุผลในทางลิขสิทธิ์ และการใช้ประโยชน์จากเอกสารในเชิงพาณิชย์

ผมได้สรุปวิธีคิดในการกำหนดรูปแบบการบริการและเนื้อหาของการให้บริการไว้อย่างย่อ ณ ที่นี้ เพื่อให้ผู้อ่านได้ไปสัมผัสกับมรดกโสตทัศนของชาติฝรั่งเศสด้วยตนเอง ด้วยเว็บเพจที่กล่าวถึงในแต่ละหัวข้อ ทั้งนี้ ปรัชญาสำคัญที่เลขาธิการสถาบันโสตทัศนแห่งชาติแจ้งไว้อย่างชัดเจนในเอกสารประชาสัมพันธ์ฉบับหนึ่งถึงการเปิดคลังข้อมูลสู่สาธารณชน เอ็มมานูเอล ฮูก (Emmanuel Hoog) กล่าวว่า “การให้บริการต่อสาธารณชนจะต้องเป็นไปอย่างดีที่สุด นวัตกรรมใหม่ๆ เป็นสิ่งที่วางความเป็นตัวเราตั้งแต่การก่อตั้งสถาบัน และมนุษยชาติคือเป้าหมายปลายทางที่ทำให้ความทรงจำเหล่านี้มีชีวิต ด้วยความทรงจำเหล่านี้เกิดขึ้นและสร้างสรรค์ขึ้นโดยมนุษย์ และเป็นไปเพื่อผู้คนทั่วทุกหนแห่ง”

การกล่าวถึงการให้บริการอยู่บนแนวคิดของการวางกลุ่มเป้าหมายที่สถาบันกำหนดไว้สี่กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักวิจัยและนักศึกษา กลุ่มครูและนักเรียน กลุ่มสื่อมวลชน และกลุ่มสาธารณชนทั่วไป

การให้บริการสืบค้นในสถานที่

“ศูนย์อิน่า” หรือ Inathèque เป็นสถานที่ให้บริการสืบค้นและให้ข้อมูลจากคลังโสตทัศนที่ตั้งอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติฝรั่งเศส ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำแซน นครหลวงปารีส เน้นการให้บริการแก่นักวิชาการ นักวิจัย และนักศึกษา สถาบันโสตทัศนแห่งชาติได้เก็บสถิติเปรียบเทียบจำนวนเวลาการใช้บริการจากเอกสารโสตทัศนที่น่าสนใจคือ ในปี 2000 มีจำนวนการใช้อยู่ที่ประมาณ 46,893 ชั่วโมง ในอีกสี่ปีต่อมา มีการใช้บริการถึง 98,405 ชั่วโมง ตัวเลข ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงปริมาณการใช้บริการที่มีมากขึ้น และความต้องการของผู้ใช้บริการที่ให้ความสำคัญกับเอกสารประเภทนี้ในงานวิจัยของตนเอง

การให้บริการในสถานที่ไม่ได้กระจุกตัวอยู่เฉพาะในนครหลวง สถาบันโสตทัศนแห่งชาติขยายพรหมแดนการให้บริการไปยังเมืองสำคัญตามภูมิภาคต่างๆ ด้วยหวังให้มรดกโสตทัศนนี้เข้าถึงผู้ใช้บริการที่เป็นนักวิชาการต่างพื้นที่

ได้มากยิ่งขึ้น ประกอบด้วยลิมเมืองทางเหนือ สตราสบูร์ก เมืองทางตะวันออก เรนส์เมืองทางตะวันตก ลียงเมืองทางตะวันออกเฉียงใต้ นั้รถไฟเร็วจากนครหลวงไปเพียงสอง ชั่วโมง ตูลุสและมาร์เซย์ส์เมืองสองแห่งทางตอนใต้ของประเทศ

Jalons : บริการออนไลน์เพื่อประวัติศาสตร์ร่วมสมัย

www.ina.fr/jalons ในที่นี้ผมขอใช้คำว่า “เว็บเพจจาลงส์” เป็นคลังข้อมูลจดหมายเหตุโสตทัศนเพื่อการศึกษา ที่มีผู้สอนและนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาและนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นเป้าหมายสำคัญ คำว่า “jalons” จะ เป็นอุปมาที่สถาบันโสตทัศนแห่งชาติเลือกใช้ได้อย่างน่าสนใจ นัยหนึ่ง jalon หมายถึงชิ้นไม้หรือเหล็กที่เราใช้ปักเพื่อค้ำยันให้กิ่งก้านของพืชเติบโตไปในทิศทางที่ต้องการ และอีกนัยหนึ่ง jalon เป็นอุปลักษณ์ของการเริ่มต้นสิ่งที่เราจะกระทำต่อไปในอนาคต ด้วยเหตุนี้ เว็บเพจจาลงส์จึงทำหน้าที่เป็นประตูเบื้องต้นที่จะวางกรอบความคิดและความสนใจของเยาวชน หรือเป็นสิ่งที่กระตุ้นกลุ่มคนกลุ่มนี้ให้หันมามองจดหมายเหตุประวัติศาสตร์เพื่อเข้าใจเรื่องราวของสังคมร่วมสมัย

(ภาพซ้าย) ปกเอกสารประชาสัมพันธ์เว็บเพจ “จาลงส์” สำหรับกลุ่มครู อาจารย์ นักเรียน และ นักศึกษา ที่ต้องการใช้เอกสารโสตทัศนในการศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย

(ภาพจากเอกสารประชาสัมพันธ์สถาบันโสตทัศนแห่งชาติ ฝรั่งเศส)

(ภาพขวา) รายละเอียดในเว็บเพจของ “จาลงส์” การเผยแพร่เอกสารโสตทัศนไม่ใช่เพียงการให้ดูภาพเสียงในเอกสาร แต่ให้ข้อมูลเสริมได้แก่ บริบทประวัติศาสตร์ บทถอดเสียง และผู้ใช้บริการสามารถดาวน์โหลดเอกสารไปใช้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา โดยจะต้องเสียค่าบริการเป็นรายปี

(ภาพจากเอกสารประชาสัมพันธ์สถาบันโสตทัศนแห่งชาติ ฝรั่งเศส)

des outils qui facilitent l'usage des documents

navigation

consultation

recherche

www.ina.fr/jalons

nous construisons l'avenir de votre mémoire

โครงการเว็บเพจจาลงนี้เกิดมาจากความร่วมมือของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานอุดมศึกษาและวิจัย และสถาบันโสตทัศนแห่งชาติ เนื้อหาประกอบด้วยประเด็นใหญ่ๆ ทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ พลเมืองศึกษา ภาษา ฝรั่งเศส ศิลปะ และวิทยาศาสตร์ ผู้สอนและนักประวัติศาสตร์จะทำงานร่วมกันในการคัดเลือกเอกสาร วิเคราะห์และประมวลเนื้อหาตามกลุ่มประเด็น และสังเคราะห์เป็นข้อมูลประกอบเอกสารที่สามารถสืบค้นได้ เพื่อให้ทั้งนักเรียน นักศึกษา และครูอาจารย์เข้าถึงเอกสารโสตทัศนฯ ไม่ว่าจะ เป็นภาพข่าว รายการโทรทัศน์และวิทยุ ตั้งแต่ ค.ศ. 1914 ถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ข้อมูลเอกสารจะได้รับการอ้างอิงในลักษณะที่สัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์และสื่อเทคโนโลยีพัฒนาไปในแต่ละช่วงเวลา

ณ ปัจจุบันนี้ สถาบันโสตทัศนฯ ให้บริการเอกสารออนไลน์ในเว็บเพจนี้ 770 ชิ้น และได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะให้บริการเพิ่มเติมได้ถึง 3,000 ชิ้น ในปี 2009

Inamediapro.com เพื่อมีอาชีพ

การให้บริการในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นคลังทรัพยากรที่ให้ผู้คนทั่วโลกที่ต้องการใช้ประโยชน์จากเอกสารโสตทัศนฯ Inamediapro.com ตอบรับกับนโยบายของการตลาดและการค้าเชิงพาณิชย์ของสถาบัน ผู้ใช้บริการสามารถสืบค้น ทำสำเนา ดัดแปลง แก้ไข เพื่อใช้ในกิจการของตนเองภายใต้ข้อตกลงที่ผู้ให้บริการแจ้งไว้กับสถาบันฯ ฟรองซัวส์ มาซูอีน (Françoise Mazouin) เจ้าหน้าที่เอกสารสนเทศได้เล่าความถึงพัฒนาการของระบบการให้บริการ ประเภทลูกค้า และระเบียบการใช้เอกสาร

“

ในสมัยแรกที่ให้บริการตั้งแต่ 1991 ลูกค้าน่าจะส่งรายชื่อเอกสารและช่วงของเนื้อหาในสื่อที่ต้องการใช้ด้วยโทรสาร ซึ่งในปัจจุบันเมื่อมีระบบ inadiapro.com ลูกค้าสามารถดูตัวอย่างวีดิทัศน์ออนไลน์ และคลิกเลือกรายการสื่อและช่วงเวลาที่ต้องการใส่ “ตะกร้า” ลูกค้าโดยส่วนใหญ่เป็นมืออาชีพที่ต้องการใช้ภาพประกอบสารคดี พวกเขาทำงานให้กับสถานีโทรทัศน์ เช่น การจัดทำสารคดีที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์และบุคคล และในการขอใช้บริการจะมีค่าธรรมเนียม...

สถาบันโสตทัศนฯแห่งชาติซื้อสื่อดังกล่าวมาพร้อมกับลิขสิทธิ์ เพื่อการจัดเก็บ แปลงข้อมูล และให้บริการ อย่าง

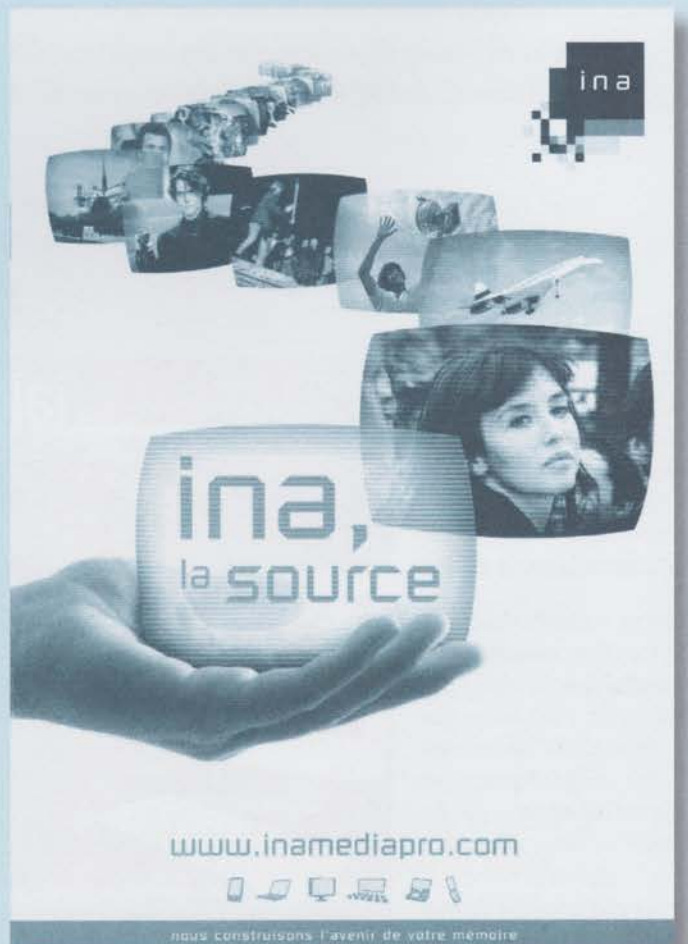
รายการ Tour de France² หรือรายการกีฬาอื่นๆ นั้น ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัทผู้ผลิตรายการ และสถาบันโสตทัศนฯได้ลิขสิทธิ์ในการจัดจำหน่ายและใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการค้นหา ผู้ใช้บริการสามารถค้นตามประเด็นที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ประเด็นมาจากการกำหนดของเจ้าหน้าที่เอกสารสนเทศของสถาบัน เช่น การกำหนดเนื้อหาตามบุคคลสำคัญที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ ไม่ว่าจะเป็นนักแสดง นักร้อง นักการเมือง หรือการค้นหาตามประเด็นทางวิชาการ เช่น สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ภูมิศาสตร์ และยังมีประเด็นย่อยๆ ในประเด็นใหญ่เหล่านั้นด้วย

”

ลิเดีย บูโดท์ เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ผู้ให้การต้อนรับผมตลอดการเยี่ยมชม ได้กล่าวอย่างจริงจังว่า

² การแข่งขันจักรยานที่เดินทางไปที่ฝรั่งเศส ซึ่งจะจัดขึ้นทุกๆ ปี-ผู้เขียน.

“

ผู้ใช้บริการที่ยื่นเรื่องขอจัดทำสำเนาเอกสาร จะต้องแจ้งวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้งานไว้แต่แรก ระบบดังกล่าวนับเป็นการจำกัดรูปแบบ ลักษณะ และจำนวนครั้งในการใช้งานไว้แต่ต้น ลูกค้าจะต้องเคารพต่อรูปแบบการใช้งานตามที่ตกลงไว้แต่แรก

”

นอกจากนี้ในปัจจุบัน สถาบันโสตทัศนศึกษาายังมีการให้บริการแบบเร่งด่วน 24 ชั่วโมง เมาราร์ด มาติโอท์ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงาน SNC กล่าวสรุปรูปแบบการให้บริการดังกล่าวไว้ในช่วงท้ายของการเยี่ยมชมห้องปฏิบัติการจัดเก็บเอกสารจดหมายเหตุโสตทัศนศึกษาที่สามารถจำหน่ายได้

“

เมื่อลูกค้าแจ้งความจำนงขอใช้บริการเอกสารโสตทัศนศึกษาแบบเร่งด่วน เราจะส่งข้อมูลดังกล่าวกลับไปภายในสอง

ชั่วโมงด้วยระบบดาวเทียม เช่น หากสถานีโทรทัศน์ที่เป็นลูกค้าอยู่ในต่างประเทศหรือในประเทศก็ตามแต่ สิ่งสำเนาเอกสารในเวลา 18.00 น. เพื่อนำไปออกข่าวภายในเวลา 20.00 น. เราต้องแน่ใจว่าภาพและเสียงดังกล่าวจะถึงมือลูกค้าได้อย่างทันท่วงที ส่วนการบริการแบบเร่งด่วนนี้มีเจ้าหน้าที่ประจำ แต่ไม่ได้ทำงานตลอด 24 ชั่วโมง ในกรณีที่เอกสารตามคำขอยังไม่ได้รับการแปลงในรูปแบบดิจิทัล เจ้าหน้าที่จะไปค้นหาเอกสารต้นฉบับ ทำการอ่านเอกสารในห้องปฏิบัติการและจัดส่งให้กับลูกค้าโดยด่วนต่อไป ทั้งนี้ทั้งนั้น ผู้ปฏิบัติการต้องมั่นใจว่าเอกสารเหล่านั้นมีสถานภาพที่สามารถตัดแปลงและจัดส่งได้

”

ในปัจจุบัน inamediapro.com ให้บริการทั้งรายการวิทยุและโทรทัศน์ ทั้งนี้ สถาบันโสตทัศนศึกษากำหนดไว้ว่าในปี 2009 สถาบันฯ จะต้องให้บริการออนไลน์ได้ทั้งหมด 500,000 ชั่วโมง โดยเป็นรายการโทรทัศน์จำนวน 400,000 ชั่วโมง และรายการวิทยุอีก 100,000 ชั่วโมง

(รูปซ้าย) ปกเอกสารประชาสัมพันธ์เว็บไซต์ www.inamediapro.com การให้บริการสำหรับวงการสื่อสารมวลชนที่ต้องการใช้เอกสารโสตทัศนศึกษาประกอบการทำสารคดี สกู๊ปข่าว หรืออื่นๆ (ภาพจากเอกสารประชาสัมพันธ์ สถาบันโสตทัศนศึกษา ฝรั่งเศส)

(รูปขวา) ตัวอย่างเว็บไซต์ที่กำหนดขอบเขตการค้นหาเอกสารโสตทัศนศึกษา เอกสารแต่ละชิ้นประกอบด้วยชื่อเอกสารที่ต่างกันสามชื่อ ได้แก่ ชื่อที่บอกบุคคลหลักที่ปรากฏในเอกสาร ชื่อเหตุการณ์ และชื่อประเด็น นอกจากนี้ ยังบอกวันที่เกิดเหตุการณ์ ช่วงเวลาของสื่อ ในหน้าย่อยของเอกสาร จะมีระบบการแสดงผลเอกสารในแต่ละช่วงเวลาย่อย เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้บริการเลือกเฉพาะช่วงเวลาที่ต้องการใช้ภาพ ทั้งนี้ ค่าใช้บริการจะผันแปรไปตามช่วงเวลา ที่ซื้อเอกสารโสตทัศนศึกษา (ภาพจากเอกสารประชาสัมพันธ์ สถาบันโสตทัศนศึกษา ฝรั่งเศส)

ina.fr เพื่อสาธารณชนในระดับกว้าง

ด้วยความพยายามของสถาบันโสตทัศนฯ ในการแปลงเอกสารต่างๆ เป็นดิจิทัล สาธารณชนสามารถเข้าไปสืบค้นและดูเอกสารออนไลน์ได้ที่เว็บเพจ ina.fr เอกสารจดหมายเหตุที่ให้บริการออนไลน์มีความยาวของภาพและเสียงเป็นจำนวน 20,000 ชั่วโมง หากคิดตามรายการโทรทัศน์เป็นจำนวนมากกว่า 100,000 รายการ และจะเพิ่มเป็น 25,000 ชั่วโมงในปี 2009 กาแนล บาแซง (Kanäle Basin) สาธิตการให้บริการที่เว็บเพจดังกล่าว พร้อมอธิบายถึงรูปแบบการให้บริการ

“

ในหน้าเว็บเพจแบ่งออกเป็นสามส่วนคือ (1) ส่วนขมวีดิทัศน์ซึ่งเป็นส่วนหลักของหน้า จะปรากฏขึ้นเมื่อมีการกำหนดประเด็นที่ต้องการสืบค้นและผู้ให้บริการเลือกชมเอกสารจาก (2) รายชื่อของเอกสารที่กำหนดในการสืบค้น อาจเป็นการสืบค้นจากชื่อบุคคล หรือประเด็นที่เจ้าหน้าที่เอกสารเสนอแนะ กำหนดไว้ โดยจะมีสัญลักษณ์รูปดาวที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับประเด็นที่ค้นหา ยิ่งจำนวนดาวมาก ยิ่งสัมพันธ์กับเงื่อนไขการค้นหาที่เรากำหนดไว้ และเมื่อผู้ให้บริการดูฟุตเตจใดๆ แล้ว รายชื่อของรายการจะปรากฏที่คอลัมน์ด้านขวาของเว็บเพจ ผู้ให้บริการสามารถดูเอกสารนั้นๆ ได้ภายใน 48 ชั่วโมง ทั้งนี้ หากต้องการซื้อเอกสารนั้น ก็สามารถทำได้เช่นกัน...

การจัดแสดงเอกสารภาพ-เสียงที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์ร่วมสมัยยังมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความคุณค่าให้กับเอกสารในคลัง เช่น ในช่วงเวลานี้ มีเทศกาลภาพยนตร์เมืองคานส์ เจ้าหน้าที่จะนำเอกสารที่เคยเผยแพร่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลในอดีตมาเป็นวีดิทัศน์ประจำวัน

”

เนื้อหาทั้งหลายที่ผมได้กล่าวมาแต่ต้น เพื่อย้ำให้เห็นว่าปรัชญาและนโยบายของการอนุรักษ์สื่อโสตทัศนฯ เป็นเรื่องที่สำคัญพอๆ กับการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี และทักษะเทคนิคของผู้ปฏิบัติการที่จะปรับไปตามวิวัฒนาการของเทคโนโลยี รวมทั้งการเผยแพร่คลังจดหมายเหตุสู่

สาธารณชนก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการอนุรักษ์ ทั้งนี้ เป็นการผลักดันให้มรดกโสตทัศนฯ เข้าไปอยู่ในมโนสำนึกของผู้คนในสังคม

เมื่อสามสี่เดือนที่ผ่านมาี้ ผมเห็นภาพข่าวของกลุ่มคนที่ใส่เสื้อสีเหลืองบนถนนราชดำเนินและในท่าเนียบรัฐบาลบนจอโทรทัศน์แทบทุกคืน พวกเขาออกมาทำกิจกรรมการเมืองบางประการบนท้องถนน พวกเขาใช้เวลาแรมเดือนในการประกาศวาระทางการเมือง และเรียกร้องให้สังคมออกมาร่วมเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองที่พวกเขาคิดว่าน่าจะช่วยให้บ้านเมืองนี้หลีกเลี่ยงพ้นจากวงจรอุบาทว์ทางการเมือง

การดำเนินการต่างๆ ล้วนอยู่ภายใต้สัญลักษณ์บางประการ ดังที่ผมยกตัวอย่างการแต่งกาย “เสื้อสีเหลือง” แต่เมื่อผมนึกย้อนถึงภาพเหตุการณ์ในลักษณะที่คล้ายกันผู้คนจำนวนมากใส่เสื้อสีเหลืองและออกมาบนท้องถนนเมื่อประมาณกลางปีที่แล้ว ผมไม่แน่ใจว่า ผู้อ่านยังพอระลึกถึงกลุ่มคนเหล่านั้นได้หรือไม่ พวกเขามาร่วมพิธีสำคัญที่ทางรัฐบาลให้ความสำคัญในระดับรัฐพิธี พวกเขาใส่เสื้อเหลืองด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างจากกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่ผมกล่าวไปแล้วอย่างสิ้นเชิง

ผู้อ่านเคยลองพิจารณาไหมครับว่า ประชาชนผู้สวมเสื้อสีเหลืองและมาปรากฏกายบนถนนราชดำเนินทั้งสองครั้งสามารถบอกอะไรกับเรา ณ ปีนี้ พุทธศักราชนี้หรือไม่ก็ปีข้างหน้า เรายังสามารถให้ความคิดเห็นหรือตอบคำถามได้ไม่ยากนัก แต่ผู้อ่านลองจินตนาการนะครับว่า หากเวลาผ่านไปถึงสักห้าสิบปี ร้อยปี หรือมากกว่านั้น คนรุ่นหลังที่จะเกิดขึ้นมาแทนที่ผู้อ่านหรือผู้เขียนอย่างผม พวกเขาจะได้รับทราบถึงเหตุการณ์ “คนเสื้อเหลือง” ในช่วงก่อนและหลังทศวรรษ 2550 ได้อย่างไร

แน่นอนคนรุ่นนั้นอาจค้นหาเอกสารที่สามารถนำพวกเขาย้อนกลับมาในช่วงเวลาที่เรายู่ในขณะนี้ แล้วจะมีความเป็นไปได้แค่ไหนที่พวกเขาสามารถหาภาพเคลื่อนไหวหรือเอกสารประเภทอื่นก็แล้วแต่ที่ฉายให้เห็นภาพเหตุการณ์ในช่วงนี้ คนจำนวนหนึ่งอาจตอบว่า พวกเขาสามารถหาเอกสารโสตทัศนฯ ได้ตามสถานีโทรทัศน์ที่เห็น

ความสำคัญและจัดทำคลังข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบ (หากองค์กรนั้นๆ ยังอยู่ถึงศตวรรษข้างหน้า!) แต่ขณะเดียวกัน สถานีโทรทัศน์อื่นๆ ที่อาจไม่มีงบประมาณที่มากพอในการอนุรักษ์สื่อดังกล่าว หรือผู้บริหารไม่ได้เห็นความสำคัญของการเก็บรักษาความทรงจำที่อยู่ในสื่อไฮตัทศน์ ถึงศตวรรษโน้นแล้ว ลูกหลานของเราอาจจะพบเอกสารเพียงบางฉากตอนจากสถานีโทรทัศน์บางแห่ง พวกเขาคงได้รับรู้ประวัติศาสตร์จากมุมมองบางแง่มุมเท่านั้น ป่านนั้นเราคงเรียกร่องอะไร

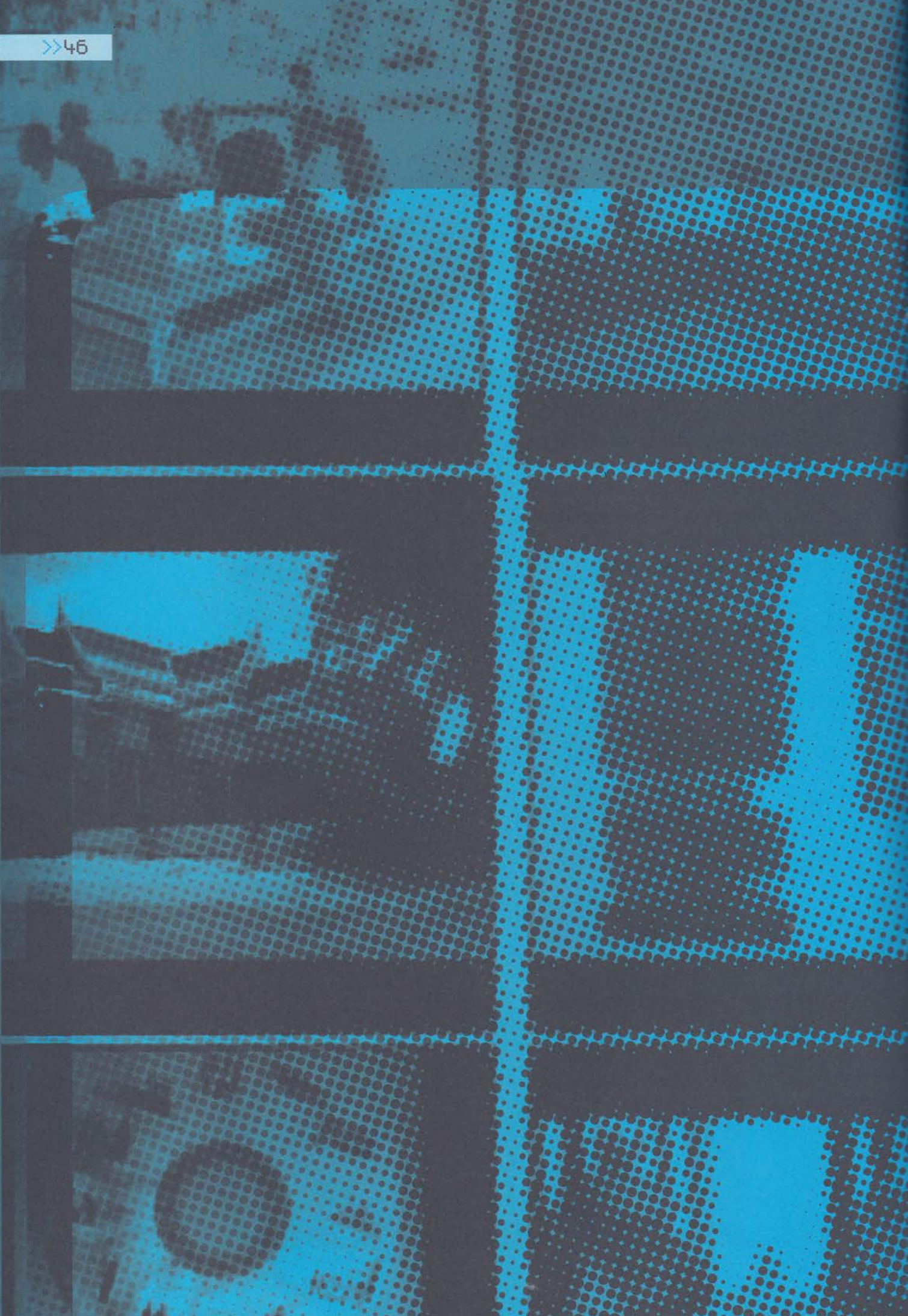
ไม่ได้มากนัก เพราะมรดกไฮตัทศน์ที่ตกหายไประหว่างกาลเวลาไม่ได้รับการจัดการและส่งทอดความทรงจำของเราไปสู่คนรุ่นหลัง หรือเราพอใจกันอยู่เช่นนี้แล้ว เนื่องด้วยพื้นที่ของสื่อโทรทัศน์กว่าคอนเท้นต์ไปด้วยรายการบันเทิงหรือไม่ก็ละครหลังข่าว ผู้คนจำนวนไม่น้อยคงรีบบอกว่าไม่มีอะไรให้จดจำจาก “อำนาจของความไร้สาระ” หรือคุณจะทำอย่างไร?

» หมายเหตุจากผู้เขียน

ผมขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สถาบันไฮตัทศน์แห่งชาติ ฝรั่งเศส ทั้งที่ได้กล่าวชื่อและไม่ได้กล่าวถึงในบทความ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลีเดีย บูโดท์ ที่ทำหน้าที่ต้อนรับตั้งแต่หน้าประตูจนถึงส่งผมกลับออกจากสถาบันฯ ในช่วงประมาณหกโมงเย็นเศษ นับเป็นเวลาที่ดีกว่าสี่ชั่วโมงที่ผมได้เยี่ยมชมดูงานสถาบันแห่งนี้

อนึ่ง ข้อมูลหลายแห่งที่ปรากฏในบทความนี้มาจากเอกสารประชาสัมพันธ์ของสถาบันฯ ทั้งที่มีการอ้างอิงและไม่ได้อ้างอิงในบทความ เนื่องด้วยข้อจำกัดของข้อมูลบรรณานุกรมที่ไม่สามารถหยิบยกขึ้นมาให้ผู้อ่านไปสืบค้นต่อไป ผมขอขอบคุณ ผศ. สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร ผู้ให้คำแนะนำในการแก้ไขต้นฉบับ และนวลพรรณ บุญธรรม ในการพิสูจน์อักษร

ท้ายนี้ ผมขอเชิญให้ผู้อ่านสร้างประสบการณ์เยี่ยมชมสถาบันไฮตัทศน์แห่งชาติ ฝรั่งเศส ด้วยตนเอง อย่างน้อยบนโลกข้อมูลข่าวสารออนไลน์ทาง www.ina.fr แล้วคุณจะพบว่าผมไม่ได้กล่าวเกินจริง

ประสบการณ์และบทเรียนจากการทำฐานข้อมูล พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย

ปณิศา สระวาสี

การจัดทำ ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น อยู่ภายใต้ร่มใหญ่ของโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ที่เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่กลางปี 2546 เพื่อต้องการสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทยมีความเข้มแข็ง นำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนความรู้ รักสามัคคีวัฒนธรรม เรื่องราว วิถีชีวิตของท้องถิ่นให้กว้างขวางออกไป ทั้งนี้ในระยะแรกของโครงการจึงเป็นการทำความรู้จักและทำความเข้าใจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยการสำรวจ ค้นคว้า ค้นหา และรวบรวมข้อมูลต่างๆ ของพิพิธภัณฑ์ในทุกมิติ

อาณาบริเวณของงานพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย หนังสือที่เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยทั้งเชิงวิชาการ และการแนะนำพิพิธภัณฑ์ มีอยู่ไม่มากนัก และส่วนใหญ่เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ของหน่วยงานราชการ พิพิธภัณฑ์เอกชน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันพอสมควรแล้ว ในขณะที่ข้อมูลของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและพิพิธภัณฑ์ของชาวบ้านที่กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศกลับมีอยู่ไม่มากนัก

ระยะแรกของการทำงาน วิธีการที่จะได้ข้อมูลพิพิธภัณฑ์ชาวบ้านที่โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทำได้คือ การหาเครือข่ายเจ้าหน้าที่วัฒนธรรมในท้องถิ่น มีทั้งอาจารย์มหาวิทยาลัย นักวิชาการท้องถิ่น ที่สนใจและมีความรู้ในเรื่องพิพิธภัณฑ์หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่ก่อนแล้ว ท่านเหล่านี้จะเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ และแนะนำให้เรารู้จักกับคนทำพิพิธภัณฑ์ในพื้นที่ เมื่อเราทำความรู้จักในเบื้องต้นกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในพื้นที่ระยะหนึ่ง โครงการเลือกใช้การประชุมเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ตามภูมิภาคทั่วประเทศเป็นเครื่องมือในการทำความรู้จักกับชาว

พิพิธภัณฑ์ให้มากขึ้นทั้งในเชิงจำนวนและคุณภาพ โดยเชิญตัวแทนของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละแห่งเข้ามาประชุม ข้อมูลจากการประชุมเครือข่ายจากผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วยประวัติความเป็นมา ปัญหาอุปสรรค ความต้องการ และการจัดการต่างๆ นอกจากนี้การประชุมยังเป็นโอกาสที่ชาวพิพิธภัณฑ์ทำความรู้จักซึ่งกันและกัน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ระหว่างคนทำพิพิธภัณฑ์กับนักวิชาการ และเป็นเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงชาวพิพิธภัณฑ์ เพื่อช่วยเหลือกัน ติดต่อส่งข่าวสารข้อมูลระหว่างกันด้วย

อีกวิธีการที่นักวิจัยประจำโครงการฯ เเสาะหาข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคือ การเดินทางไปสำรวจและทำความรู้จักพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่น่าสนใจในแต่ละพื้นที่ด้วยตนเอง เรานำรายชื่อพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ได้จากการประชุมตามภูมิภาค นักวิชาการท้องถิ่น หนังสือ อินเทอร์เน็ต มากำหนดเส้นทางการสำรวจ ขณะสำรวจภาคสนามยังอาจได้รายชื่อเพิ่มเติมจากคำแนะนำของพิพิธภัณฑ์ที่เราไปสำรวจด้วย เราเชื่อว่ากระบวนการสำรวจเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการเชื่อมโยงเรากับชาวพิพิธภัณฑ์ เป็นการทำความรู้จักซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ต่อไปในอนาคต

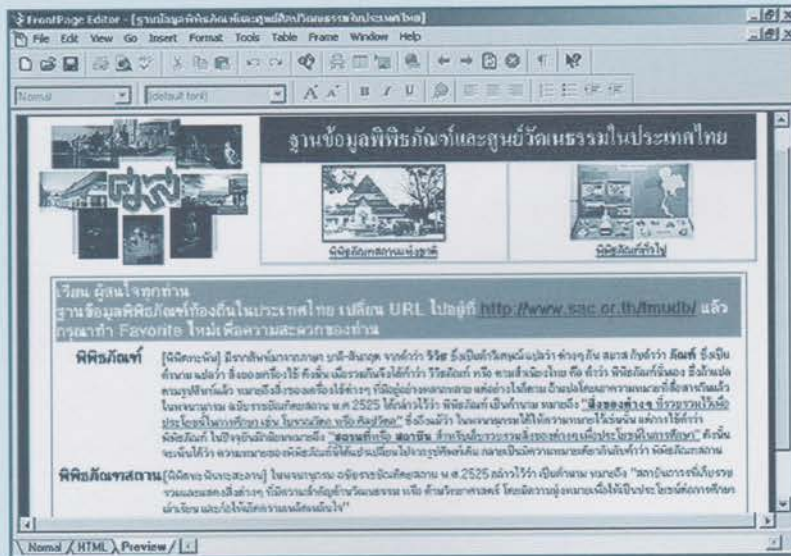
ข้อมูลของพิพิธภัณฑ์ ทั้งประวัติความเป็นมา เนื้อหา การจัดแสดง การจัดการ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้รับการบันทึกไว้ในรูปของบันทึกภาคสนาม ภาพถ่าย วิดิทัศน์ รวมไปถึงเอกสารสิ่งพิมพ์ของทางพิพิธภัณฑ์ (แผ่นพับ หนังสือ) สื่อแต่ละประเภทจะได้รับการจัดหมวดหมู่และแยกเก็บไว้ในตู้จัดเก็บเฉพาะ ข้อมูลดังกล่าวนอกจากมีความสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินงานในส่วนงานวิจัยและพัฒนาของโครงการแล้ว ในอีกทางหนึ่ง เรายังเผยแพร่

ข้อมูลดังกล่าวเพื่อให้คนในวงกว้างรู้จักพิพิธภัณฑ์ชาวบ้าน และพิพิธภัณฑ์ของคนเล็กๆ มากยิ่งขึ้น โดยการจัดทำฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย

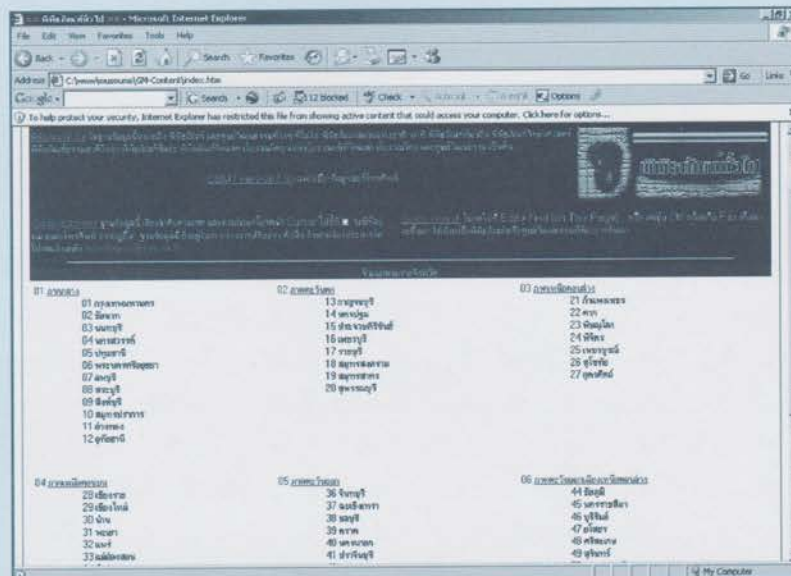
» เรื่องของการออกแบบ

ก่อนจะเป็นฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เห็นในปัจจุบันนี้ โครงการได้ปรับแก้ฐานข้อมูลเป็นระยะๆ เพื่อตอบสนองการใช้งานให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มากที่สุด คือ จัดข้อมูลอย่างเป็นระบบ เข้าถึงง่าย มีโปรแกรมที่สามารถค้นหาข้อมูลได้

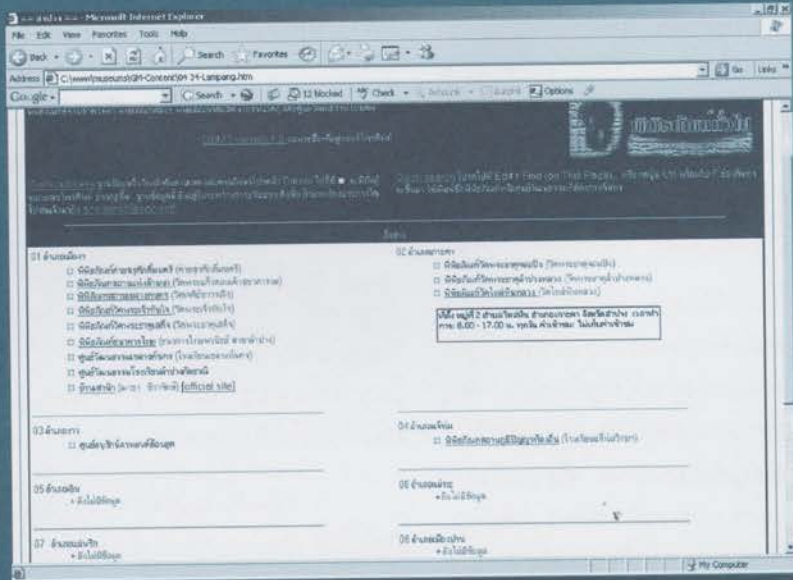
เดิมนั้นศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรได้จัดทำฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยอยู่ก่อนแล้ว และเมื่อศูนย์ฯ ได้ริเริ่มโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในปี 2546 ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เจ้าหน้าที่โครงการจึงใช้ฐานข้อมูลเดิมนี้ในการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลต่างๆ ที่ได้มาจากการสำรวจและการจัดประชุมสัมมนา แต่ฐานข้อมูลดังกล่าวมีลักษณะเป็นเว็บเพจ (web page) คือเป็นการนำข้อมูลและภาพถ่ายไป “แปะ” ไว้บนหน้าเว็บเท่านั้น โครงสร้างหน้าเว็บเป็นเพียงการแบ่งข้อมูลพิพิธภัณฑ์ตามรายการ ภาค ราชจังหวัด และอำเภอตามลำดับ และไม่มีส่วนของการสืบค้นข้อมูล

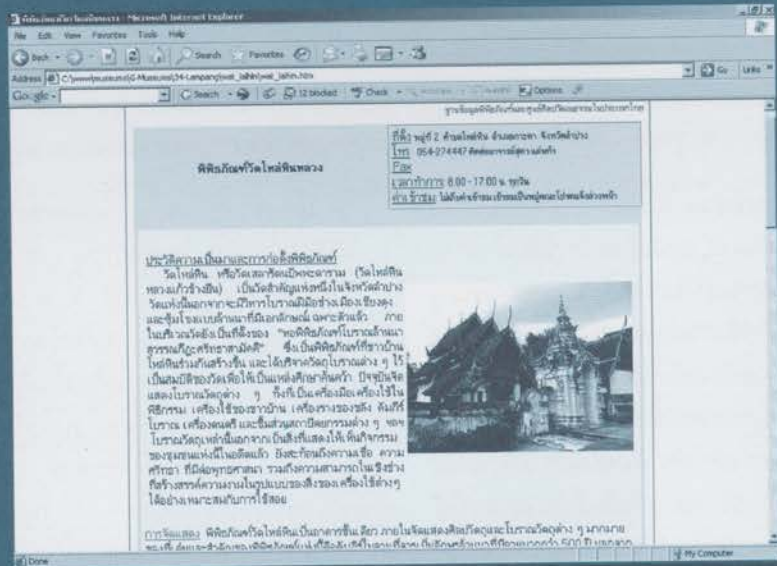
หน้าแรก (home) ของฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (เดิม)

รายชื่อพิพิธภัณฑ์แยกตามภาคและจังหวัด

รายชื่อพิพิธภัณฑ์แยกตามอำเภอ

หน้ารายละเอียดประวัติความเป็นมา การจัดแสดง ของพิพิธภัณฑ์

» ข้อจำกัดบางประการจากฐานข้อมูลเดิม

ประการแรก โครงสร้างหน้าเว็บเพจที่เป็นการจำแนกพิพิธภัณฑ์ตามรายจังหวัด กลายเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้ผู้ใช้ต้องทราบแหล่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์มาพอสมควร ถ้าผู้ใช้ไม่ทราบที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์แห่งนั้นๆ ก็จะเป็นเรื่องยากในการค้นหาพิพิธภัณฑ์ที่ต้องการ ต้องคลิกลิงก์ไปตามจังหวัดจนกว่าจะเจอพิพิธภัณฑ์ที่ต้องการ

ประการที่สอง การไม่มีระบบสืบค้น ทำให้ที่ผู้ใช้ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ตามเงื่อนไขหรือความสนใจของตนเอง เช่น หากผู้ใช้ต้องการค้นหาพิพิธภัณฑ์บางประเภท โบราณคดี ชาติพันธุ์ ศิลปะการแสดง ผ้าและสิ่งทอ หรือต้องการค้นหาวัตถุข้าวของบางประเภทที่พิพิธภัณฑ์จัดแสดง

ประการที่สาม พิพิธภัณฑ์บางประเภทที่เรียกว่า Virtual Museum หรือพิพิธภัณฑ์เสมือนจริงที่อยู่ในอินเทอร์เน็ต ไม่มีสถานที่ตั้ง หรือในอีกกรณีหนึ่ง พิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ อย่างเช่น พิพิธภัณฑ์ของจิ๋ว ซึ่งไม่มีที่พื้นที่จัดแสดงถาวร ข้อมูลของพิพิธภัณฑ์ประเภทนี้จะไม่สามารถนำมารวมเข้าไปอยู่ในฐานข้อมูลเดิม ที่มีโครงสร้างแบบจำแนกตามรายจังหวัดได้

จากปัญหาการเข้าถึงข้อมูล ความสะดวกของผู้ใช้ รวมถึงเงื่อนไขและข้อจำกัดของฐานข้อมูลเดิมดังกล่าว โครงการจึงได้ออกแบบฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นใหม่ โดยผู้ใช้งานสามารถสืบค้นข้อมูลผ่านหน้าจอ ทั้งจากระบบการสืบค้นคำสำคัญ และระบบแผนที่ นอกจากนี้ยังนำคลังข้อมูลที่มีอยู่มาบูรณาการลงบนฐานข้อมูล ทั้งภาพถ่าย วิดีทัศน์ แผ่นพับประชาสัมพันธ์ที่ได้รับการสแกน บทความเชิงวิชาการ จุลสารในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล และบรรณนิทัศน์

การทำงานออกแบบฐานข้อมูลเป็นการทำงานสองส่วนหลักคู่ขนานกันไป คือ 1) การพัฒนาโปรแกรมระบบจัดการฐานข้อมูล และการออกแบบหน้าจอ (user interface) 2) การเตรียมข้อมูลเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบ

1. งานออกแบบหน้าจอ นักวิชาการที่สำรวจภาคสนาม เป็นผู้จำแนกประเภทข้อมูลและชนิดข้อมูลในการเผยแพร่ จากนั้นเป็นการวาดผังโครงสร้าง ตำแหน่งเมนูต่างๆ ที่ต้องการ ไล่เรียงไปที่ละหน้าในแผ่นกระดาษ ตั้งแต่ (1) หน้าแรก (home) (2) หน้าแสดงผลการค้นหา (search result) (3) หน้าแสดงข้อมูลแต่ละพิพิธภัณฑ์ และ (4) หน้าแสดงแหล่งข้อมูลที่สามารถสืบค้นเพิ่มเติมได้ แล้วส่งให้โปรแกรมเมอร์เขียนโปรแกรมให้ตรงกับสิ่งที่นักวิชาการได้ออกแบบไว้

การทำฐานข้อมูลนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดที่ต้องการให้เป็นฐานข้อมูลออนไลน์ที่สืบค้นได้ และเป็นเว็บไซต์ที่สื่อสารกับสังคม หมายถึงการส่งข่าวสารความเคลื่อนไหว ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ ดังนั้นรูปแบบของฐานข้อมูลนี้จึงผสมระหว่างฐานข้อมูลที่สืบค้นได้กับส่วนการประชาสัมพันธ์และแหล่งค้นคว้าต่างๆ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) ส่วนประชาสัมพันธ์ตัวโครงการฯ และแหล่งค้นคว้า ประกอบไปด้วย เมนูเกี่ยวกับโครงการ (about us) ข่าวพิพิธภัณฑ์ (news) บทความพิพิธภัณฑ์ (articles) จุลสารก้าวไปด้วยกัน (newsletter) museum society (useful link) และติดต่อเรา (contact us)

2) ส่วนระบบสืบค้น ใน search box ประกอบไปด้วยการสืบค้นผ่าน 4 ช่องทาง ได้แก่ ชื่อพิพิธภัณฑ์หรือคำสำคัญ (key word) เนื้อหาการจัดแสดง การบริหารจัดการ และที่ตั้ง (ภาค/จังหวัด/อำเภอ) และระบบสืบค้นในแผนที่

2. งานเตรียมข้อมูลเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบ ประกอบด้วยข้อมูลหลัก 12 รายการ อาทิ "เกี่ยวกับโครงการ" "ข่าวพิพิธภัณฑ์" "บทความพิพิธภัณฑ์" "ข้อมูลรายพิพิธภัณฑ์ (ในรูปแบบบทความ)" โดยนักวิชาการเป็นผู้เขียนหรือเรียบเรียง และส่งต่อไปกับโปรแกรมเมอร์

การจัดประเภทเนื้อหาการจัดแสดง เป็นอีกเครื่องมือที่เป็นตัวช่วยในการค้นหาข้อมูลให้กับผู้ใช้ จากประสบการณ์ที่ได้เห็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของไทยมาไม่น้อย เราพบว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยหลากหลายมาก และมีลักษณะเฉพาะตัว การจำแนกพิพิธภัณฑ์นั้น ส่วนหนึ่งมาจากการประสบการณ์ที่ได้จากการสำรวจเป็นหลัก และนำมาเทียบเคียงกับการจัดประเภทพิพิธภัณฑ์ขององค์กรอย่างสภาการพิพิธภัณฑ์สถานระหว่างประเทศ ICOM (International Council of Museums)

โครงการกำหนดประเภทของพิพิธภัณฑ์ ดังนี้ คือ 1. วิถีชีวิตท้องถิ่น / ภูมิปัญญา 2.ชาติพันธุ์วิทยา 3. ประวัติศาสตร์ / โบราณคดี 4. เกี่ยวเนื่องกับศาสนา 5. ศิลปะ / การแสดง 6. งานอนุรักษ์สถาปัตยกรรม 7. บุคคลสำคัญ 8. ผ้า/สิ่งทอ 9. เครื่องปั้นดินเผา 10. ธรรมชาติวิทยา 11. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 12. การแพทย์และสาธารณสุข 13. การสื่อสาร / โพรเซส 14. การเงินการธนาคาร / เงินตรา 15. กฎหมายและราชทัณฑ์ 16. การทหาร และ 17. อื่นๆ

การไปสำรวจภาคสนามแต่ละครั้ง นักวิจัยถ่ายภาพไว้จำนวนมากด้วยกล้องดิจิทัล และจัดเก็บไว้ในเซิร์ฟเวอร์ (server) ส่วนกลางของศูนย์ฯ แต่สำหรับการแสดงผลภาพถ่ายสำหรับผู้ใช้งานข้อมูลทั่วไป ผู้ดูแลฐานข้อมูลคัดเลือกภาพถ่ายเพื่อการเผยแพร่ประมาณ 15-20 ภาพ สำหรับพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง อาทิ ภาพการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ วัตถุชิ้นสำคัญของพิพิธภัณฑ์ จากนั้นทำการย่อขนาดภาพให้เหมาะสมกับการแสดงผล และแบ่งแยกไฟล์ตามรหัสพิพิธภัณฑ์ แล้วอัปโหลดเข้าสู่ฐานข้อมูล

¹ อ่านรายละเอียดได้ใน ปรีดดา เดลิมนแก้ว กอนันตกุล และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ระยะที่ 1 : สร้างเครือข่ายและสำรวจสภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). 2547.

แผ่นพับของพิพิธภัณฑ์นับเป็นข้อมูลอีกประเภทหนึ่ง พิพิธภัณฑ์หลายแห่งนิยมทำแผ่นพับเพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ของตนเอง รูปแบบแผ่นพับของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งมีลักษณะแตกต่างกัน บางแห่งพิมพ์สีสวยงาม บางแห่งเพียงแค่อายเอกรสารขาวดำ เจ้าของพิพิธภัณฑ์บางแห่งแจกจ่ายแผ่นพับของตัวเองไปจนหมดโดยลืมเก็บตัวอย่างแผ่นพับของตนไว้ก็มี ด้วยเหตุนี้ แผ่นพับจึงเป็นเอกสารสำคัญสำหรับการจัดเก็บและน่าจะเผยแพร่ให้คนทั่วไปได้อ่านในฐานะข้อมูลด้วยเช่นกัน

เพื่อเป็นการแนะนำผู้ใช้ให้สามารถค้นคว้าในระดับลึกได้ต่อ ฐานข้อมูลจึงมีการทำบรรณนิทัศน์ เป็นการรวบรวมรายชื่อสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ทั้งหนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความในนิตยสาร วารสาร หนังสือพิมพ์ เว็บไซต์ ที่ผู้ใช้สามารถไปค้นคว้าเพิ่มเติมได้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์นั้นๆ โครงสร้างประกอบด้วย ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง พิมพ์ลักษณ์ แหล่งค้นคว้า และลิงค์ในอินเทอร์เน็ต

» «การอิมเดท» คือหัวใจของฐานข้อมูล

งานจำแนกและจัดแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์ เป็นงานสำคัญหนึ่งของงานฐานข้อมูล โดยเฉพาะการแบ่งประเภทพิพิธภัณฑ์ตามเนื้อหาการจัดแสดง ทั้งนี้ เป็นการอาศัยข้อมูลจากภาคสนามและการประยุกต์ใช้กับการจำแนกประเภทของสภาการพิพิธภัณฑสถานระหว่างประเทศ หรือ ICOM หากแต่เมื่อทำงานได้ระยะหนึ่ง เราพบว่า ประเภทที่จำแนกไว้ในครั้งแรก ไม่ครอบคลุมพิพิธภัณฑ์บางประเภท หรือพิพิธภัณฑ์บางแห่งที่มีเนื้อหาการจัดแสดงที่ไม่ตรงกับประเภทที่เราจำแนกไว้ก่อนหน้านี้ ฐานข้อมูลจึงจำเป็นต้องปรับการจำแนกประเภทการจัดแสดงอีกครั้งหนึ่ง

การปรับการจำแนกประเภทครั้งใหม่ นี้ ได้ตัดประเภทพิพิธภัณฑ์ “เกี่ยวเนื่องกับศาสนา” ออก เนื่องจากชื่อนี้ไม่ครอบคลุมกับสิ่งที่พิพิธภัณฑ์จัดแสดง เดิมทีจำแนกประเภทพิพิธภัณฑ์กลุ่มนี้ออกมา เพื่อต้องการสื่อถึงพิพิธภัณฑ์ที่อยู่ในวัดซึ่งมีบุคคลิกโดดเด่นเฉพาะตัวมาก คือมีข้าวของมากมายหลากหลายประเภท ทั้งวัตถุที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น พระพุทธรูป ผู้พระธรรม คัมภีร์ไบเบิล และข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน จำพวก ถ้วยชาม หม้อ ไห เครื่องจักสาน ดังนั้นเราจึงตั้งชื่อประเภทการจัดแสดงลักษณะเช่นนี้เสียใหม่ว่าเป็น “พิพิธภัณฑ์วัด”

นอกจากนี้ยังเพิ่มประเภทการจัดแสดงที่ยังไม่ครอบคลุมไปอีก 2 ประเภท คือพิพิธภัณฑ์พระป่า และ

บ้านประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งปรับชื่อพิพิธภัณฑ์การทหาร เป็น พิพิธภัณฑ์การทหาร / สงคราม อย่างไรก็ตาม การแบ่งประเภทพิพิธภัณฑ์ตามเนื้อหาจัดแสดง เป็นเพียงการแนะแนวทางการสืบค้นให้ผู้ใช้งานได้ใช้งานง่ายขึ้น

การแบ่งประเภทหรือการจัดหมวดหมู่นี้ไม่มีเส้นแบ่งตายตัว เนื่องจากพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งมีข้าวของจัดแสดงหลากหลาย ดังนั้นพิพิธภัณฑ์หนึ่งแห่งสามารถเข้าอยู่ในประเภทเนื้อหาการจัดแสดงได้มากกว่าหนึ่งประเภท เช่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนังตะลุง สุชาติ ทรัพย์สิน จ.นครศรีธรรมราช สังกัดอยู่ทั้งในหมวด “วิถีชีวิตท้องถิ่น / ภูมิปัญญา” และ “ศิลปะ / การแสดง” ฉะนั้น งานการแบ่งประเภทสามารถเพิ่มเติม และเปลี่ยนแปลงได้เสมอเมื่อพบว่ายังไม่ครอบคลุมเพียงพอ

หัวใจอีกประการหนึ่งของการทำฐานข้อมูลออนไลน์ คือ การอัปเดตข้อมูล ฐานข้อมูลที่ไม่มีการอัปเดตข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ อาจกล่าวได้ว่าฐานข้อมูลนั้น “ตาย” ทั้งนี้หมายถึงตัวฐานเอง และนั่นที่มาจากผู้ใช้ เมื่อผู้ใช้เข้ามาในฐานแล้วพบว่าฐานข้อมูลไม่มีข้อมูลอัปเดตใหม่ หรือการอัปเดตแต่ละครั้งค่อนข้างกินเวลานาน ในที่สุดผู้ใช้จะค่อยๆ หายไป และลดจำนวนลง

วิธีการง่ายๆ ของโครงการฯ ที่ทำให้ผู้ใช้ทราบว่ามี การอัปเดตข้อมูลใหม่ๆ คือ การเพิ่มเมนู “1 เดือนที่ผ่านมา มีพิพิธภัณฑ์ได้อัปเดต” บนหน้า home page เมื่อเรานำเข้าข้อมูลพิพิธภัณฑ์ใหม่ๆ ข้อมูลที่อยู่ในเมนูนี้จะอัปเดตอัตโนมัติตามวันเวลาที่เรานำเข้าข้อมูล อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญอีกประการที่จะดึงให้คนเข้ามาใช้ฐานข้อมูลนี้อย่างสม่ำเสมอ คือ ส่วนแหล่งค้นคว้าอื่น คือ ข่าวพิพิธภัณฑ์ บทความ พิพิธภัณฑ์ จุลสาร รวมไปถึงกระดานถาม-ตอบ ที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้เข้ามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ซึ่งควรจะมีการเคลื่อนไหวสม่ำเสมอเช่นกัน

การตรวจสอบสถิติการเยี่ยมชมเว็บไซต์ พบว่าสถิติการเข้าชมในส่วนของแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม ได้แก่ ข่าวพิพิธภัณฑ์ และบทความพิพิธภัณฑ์ เป็นเมนูที่ผู้ใช้เข้ามาคลิกชมในลำดับต้นๆ นอกเหนือไปจากการเข้าไปอ่านข้อมูลรายพิพิธภัณฑ์ในฐานข้อมูล สถิติเหล่านี้เป็นการยืนยันความสำเร็จในเบื้องต้นของฐานข้อมูล ในแง่ที่เราพยายามสร้างช่องทางสื่อสารและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สู่สังคม ซึ่งในประเทศไทยเองความรู้ด้านนี้ยังมีจำกัดอยู่มาก และยังไม่มีความหน่วยงานใดที่สร้างฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในลักษณะนี้มาก่อน

ค้นหาข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย

ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย

Local Museum Database

หน้าหลัก
เกี่ยวกับโครงการ
จุดสาร
ข่าวพิพิธภัณฑ์
บทความพิพิธภัณฑ์
กระดานเสวนา
ติดต่อเรา
คนส.

Museum Search

English Version

แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งพิพิธภัณฑ์

1 เดือนที่ผ่านมา มีพิพิธภัณฑ์ที่ update

ค้นหาตามเงื่อนไขต่อไปนี้

ระบุ ชื่อพิพิธภัณฑ์ / คำสำคัญ

ระบุ เนื้อหาการจัดแสดง (หากต้องการค้นหาเฉพาะ 1 สาขา ให้คลิกเป็นประเภทที่ CI1 ดังต่อไปนี้ รวมทั้งการเลือกชนิดสื่อ)

เลือกทั้งหมด

วัตถุสิ่งของ/ภูมิปัญญา

ชาติพันธุ์วิทยา

ประวัติศาสตร์โบราณคดี

ศิลปะ/การแสดง

งานอนุรักษ์สถาปัตยกรรม

บุคคลสำคัญ

ผ้าสิ่งทอ

เครื่องปั้นดินเผา

กฎหมายและราชบัณฑิต

การทหารสงคราม

ธรรมชาติวิทยา

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

การแพทย์และสาธารณสุข

การสื่อสาร/ประเพณี

วัด

พระพุทธรูป

บ้านประวัติศาสตร์

อื่นๆ

ระบุ ผู้บริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

เลือกทั้งหมด

วัด

ชุมชน

เอกชน

สถานศึกษา

หน่วยงานราชการ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วัดและชุมชน

ระบุ ภาค

เลือกทุกภาค

ระบุ จังหวัด

เลือกทุกจังหวัด

ระบุ อำเภอ/เขต/กิ่งอำเภอ

เลือกทุกอำเภอ

ความหลากหลายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย

ข้อมูลพิพิธภัณฑ์

[จุดข้อมูลพิพิธภัณฑ์ x x จังหวัด xxxxxxxx จังหวัด]

เงินตรา สว่างเมื่อ พ.ศ. 2440 เป็นเงินล้านและพิมพ์ธนาคารแห่งประเทศไทยโดยกรมธนารักษ์พิมพ์โดย มณีรัตน์ พิมพ์ ได้ในปี ๒๕...

จุดสาร

[พิพิธภัณฑ์ 15]

ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 มี.ย.-ก.ย. 2551

"มีเรื่องเล่า ที่ความทรงจำ สร้างชาติท้องถิ่น ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น"

ข่าวพิพิธภัณฑ์

กรุงเทพฯ

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ระหว่างวันที่ 3 - 5 พฤศจิกายน 2551 ณ ศูนย์วัฒนธรรมชาวไทยจีน กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นเวทีกลางให้สมาชิกเครือข่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี ระหว่างชาวชุมชนไทยกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

สร้างพิพิธภัณฑ์กับวัดโบราณเก่า วัดมหาธาตุยุพราชรังสฤษฎิ์ - โทศมเมื่อ 21 ตุลาคม 2551

พระครูศรีสุทธธมฺม ผู้ว่าเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ ๓ เมือง จ. พัทธนนท์ วัดมหาธาตุฯ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดโบราณเก่าวัดสิงห์ของระเทศกัมพูชาที่สร้างมาตั้งแต่ก่อนพุทธปรมาตม์ ปางต่างๆ วัดโบราณเก่าที่ชาวเมืองสิงห์ได้มีโบราณสถาน เช่น ศาล กะลา กอสม กอสมโพธิะที่ กะลาหิน ทอง นาก เครื่องใช้ โลหะ กระจก พญานาคโบราณ พระไตรปิฎก อนุสาวรีย์ ภาพวาดพระพุทธรูป และวัตถุโบราณ เป็นต้น ปัจจุบันอยู่ที่วัดโบราณ วัดโบราณเก่าเมืองสิงห์ ๒ ซอยวัดสิงห์อยู่ริมฝั่งในเขตพญา และตั้งพระพุทธรูปเป็นพระพุทธรูปศิลปะเขมรสมัยเขมรโบราณที่มีอายุมากกว่า 5,000 ปี (วัดโบราณสิงห์จะระจะ ไม่เป็นพระ ไม่เป็นพระเมือง) ซึ่งพระพุทธรูปนี้คือพระพุทธรูปที่สร้างมาตั้งแต่ก่อนพุทธปรมาตม์ และตั้งพระพุทธรูปและพระพุทธรูปและพระพุทธรูปเป็นชิ้นส่วน เป็นเวลาของพุทธ 2 ชิ้น พระพุทธรูป ชิ้นหนึ่งเป็นพระพุทธรูป ส่วนชิ้นที่สอง ส่วนที่สร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ของเก่า อาคารศิลปะวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นเมื่อวันที 4 เมษายน 2550 โดยยึดเอาเจดีย์ที่วัดสิงห์ ซึ่งในชุมชน เป็นพระพุทธรูปที่สร้างมาตั้งแต่โบราณเมืองสิงห์ พระพุทธรูปชิ้นนี้จำนวน 90,000 บาท ต่อมาวัดสิงห์ ปรากฏถึงใน การก่อสร้างตั้งพระพุทธรูป และมีพระพุทธรูปและพระพุทธรูป 20 ชิ้นขึ้นไปแล้ว 800,000 บาท แต่มีบาทที่ประดิษฐานพระพุทธรูปจำนวนมา โดยใช้งบ 15-6 ล้านบาท ผู้มีจิตศรัทธาช่วยทำบุญติดต่อบริจาคได้ที โทร ได้ที โทร 09-6579-7851 หรือที่ศูนย์วัฒนธรรมชาวไทยจีน กรุงเทพมหานคร โทร 02-003242-0

ที่มา: ข่าวสด 13 ตุลาคม 2551

หน้าแรก (home)

ดังนั้นเพื่อให้ฐานข้อมูลน่าสนใจและนำเสนอข้อมูลที่ เป็นประโยชน์แก่คนทุกกลุ่มให้มากที่สุด โครงการจึงจะนำ ระบบข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้กับ ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยเชื่อมโยงพิกัดทางภูมิศาสตร์ ของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งเข้ากับฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ แสดงผลผ่านฟรีแวร์อย่าง Google map ทั้งนี้เป้าหมายใน

อนาคตของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร คือ การผนวกข้อมูล จากฐานข้อมูลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย และฐานข้อมูลงานวิจัยทาง ชาติพันธุ์ในประเทศไทย รวมเข้ากับระบบข้อมูลสารสนเทศ ทางภูมิศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ และวิจัย ทางวิชาการต่อไปในอนาคต

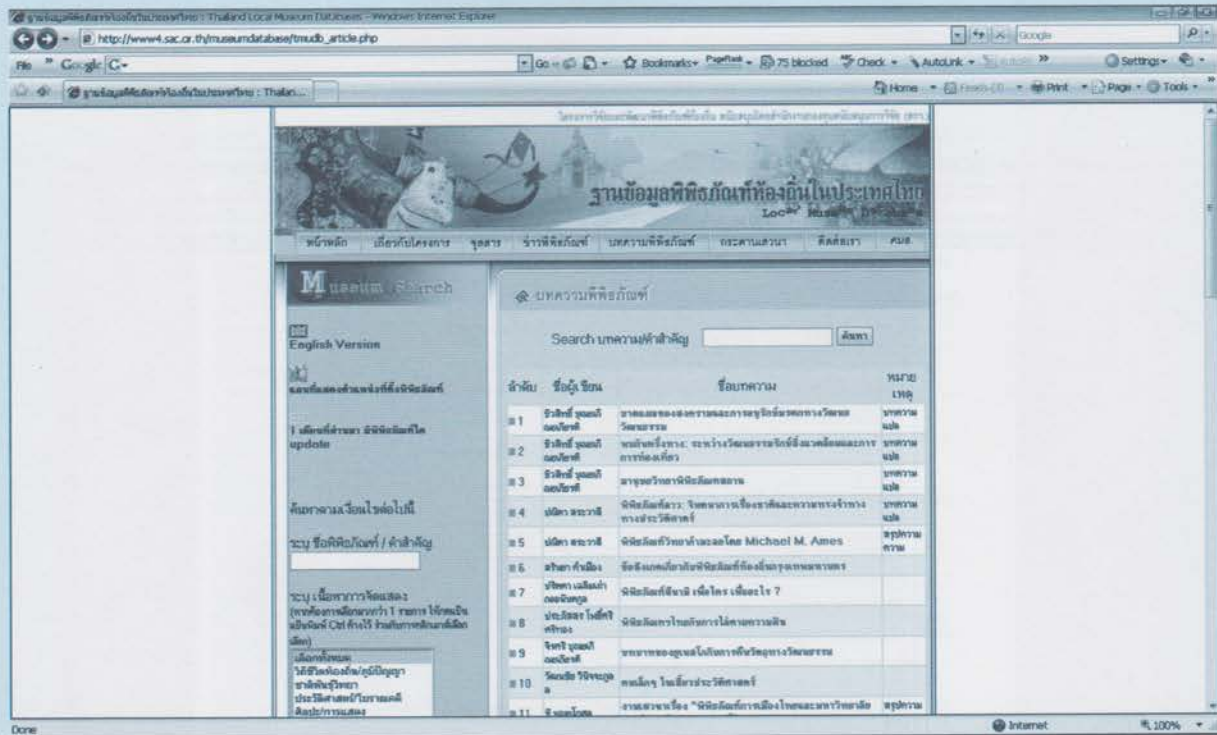
หน้ารู้จักโครงการ (about us)

หน้าข่าวพิพิธภัณฑ์

หน้าจุลสารพิพิธภัณฑ์

หน้าบทความพิพิธภัณฑ์

หน้าผ่านพิพิธภัณฑ์

หน้าบรรณานิตค้น

» บทเรียนปลายทาง

เมื่อนึกย้อนกลับไปจุดเริ่มต้นของการทำฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เราไม่ได้นิยามความหมายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างเป็นทางการ เป็นลายลักษณ์อักษร แต่โครงการฯ และผู้ปฏิบัติการได้นิยามความหมายของ “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” อย่างกว้างๆ คือ พิพิธภัณฑ์ที่ไม่ใช่พิพิธภัณฑ์ของกรมศิลปากรหรือหน่วยงานราชการ แต่เป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กที่ดำเนินการโดยคนในท้องถิ่น องค์กรในชุมชน เราต้องการทำความเข้าใจและเผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ผู้คนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยรู้จัก หรือมีข้อมูลเผยแพร่จำนวนจำกัด

เมื่อสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามมากขึ้นเรื่อยๆ เราตระหนักว่า การที่จะเข้าใจชีวิตวัฒนธรรมและวิถีของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้นั้น ต้องอาศัยข้อมูลพิพิธภัณฑ์แบบอื่นๆ ด้วย อาทิ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ของหน่วยงานราชการ พิพิธภัณฑ์เอกชน พิพิธภัณฑ์ในมหาวิทยาลัย ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด/อำเภอ เพื่อทำความเข้าใจบริบทและเงื่อนไขที่พิพิธภัณฑ์นั้นๆ สัมพันธ์กับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ข้อมูลดังกล่าวช่วยให้เรามองเห็นภาพความเคลื่อนไหวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้มากยิ่งขึ้นด้วยเหตุนี้ ข้อมูลและเนื้อหาในฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หากรวมถึงพิพิธภัณฑ์ทุกแห่งทุกประเภทที่มีในประเทศ

ประสบการณ์จากการสำรวจและทำงานกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังทำให้โลกทัศน์ของผู้ปฏิบัติงานที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นค่อยๆ ขยายออกไปด้วยเช่นกัน แรกเริ่มนั้นเรานิยามพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโดยมองในแง่การดำเนินการคือเป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กที่จัดตั้งโดยชุมชน หรือวัด เพื่อให้ขอบเขตการทำงานของเราชัดเจนและทำงานง่ายขึ้น แต่เมื่อเดินทางสำรวจพิพิธภัณฑ์ และได้เห็นพิพิธภัณฑ์มากขึ้น เรากลับเกิดคำถามต่างๆ มากมายตามมา

พิพิธภัณฑ์ที่ดำเนินการโดยวัดหรือชุมชนบางแห่ง ครอบครองวัตถุข้าวของที่จัดแสดงมาจากที่อื่น ภาคอื่น ไม่ใช่ของท้องถิ่น อย่างนี้จะเรียกว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้หรือเปล่า ?

พิพิธภัณฑ์บางแห่งที่จัดแสดงข้าวของจากที่อื่น ซึ่งเป็นข้าวของที่ท้องถิ่นไม่เคยมี ไม่เคยเห็น แล้วต้องการให้คนในท้องถิ่นได้เห็น ได้รู้จัก ได้เรียนรู้ แบบนี้จะถือว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นด้วยหรือไม่?

พิพิธภัณฑ์ของหน่วยงานราชการ ที่มีอาคารจัดแสดงสถาปัตยกรรมตะวันตกทันสมัย แต่มีเนื้อหาจัดแสดงเกี่ยวกับท้องถิ่น จะนับว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นด้วยหรือเปล่า?

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหลายแห่ง ที่ดำเนินงานโดยกรมศิลปากร มีส่วนจัดแสดงว่าด้วยเรื่องราวพื้นถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ เช่นนี้แล้วเข้าข่ายจะเรียกว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้ไหม ฯลฯ

ตอนนี้คงจะไม่มีคำตอบสำเร็จรูปให้กับคำถามต่างๆ เหล่านี้ แต่สิ่งที่สำคัญมากกว่านั้นคือ คำถามที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน กลายเป็นสิ่งที่จุดประกายให้โครงการฯ ค้นหาคำตอบ ต่อยอดความคิด และ “อัปเดต” วิถีการทำงาน รูปแบบงานวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ไปสู่สังคมในวงกว้างต่อไป

» เอกสารอ้างอิง

ปรีติดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ระยะที่ 1 : สร้าง เครือข่ายและสำรวจสภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. เสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2547.

วาทะพหุวัฒนธรรม กับจริยธรรมในการใช้เอกสาร

ธันวาคม สุปประเสริฐ

ปัจจุบัน ข้อมูลหรือความรู้ได้กลายมาเป็น “ทรัพย์สิน” ประเภทหนึ่ง แต่ทรัพย์สินเหล่านี้แปรเปลี่ยนมาเป็นสิ่งมีค่าได้อย่างไร ทั้งๆ ที่ไม่มีตัวตน จับต้องไม่ได้ เหตุใดจึงต้องมีการตกลงกันหรือกำหนดกฎหมาย ข้อบังคับเพื่อปกป้องรักษาสิ่งที่เป็นนามธรรมนี้ โดยพื้นฐานแล้วความรู้สามารถเปลี่ยนเป็นทรัพย์สินได้สองทาง ประการแรกเมื่อความรู้นั้นเป็นความลับ และสองเมื่อความรู้นั้นได้รับรองตามกฎหมายว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญา เช่น ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร สิ่งประดิษฐ์เกี่ยวกับอุตสาหกรรมที่ขึ้นทะเบียนแล้ว และเครื่องหมายการค้า¹

ความรู้ที่เป็นความลับ ได้แก่ ความลับทางการค้า ความรู้ความชำนาญด้านใดด้านหนึ่ง และพิธีกรรม ซึ่งความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมนี้เองที่กลายมาเป็นประเด็นถกเถียงในแวดวงวิชาการ โดยเฉพาะกลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับการใช้เอกสารที่ไม่เปิดเผย (unpublished materials) ด้านมานุษยวิทยา ชาติพันธุ์วิทยา ภาษาศาสตร์ มานุษยวิทยา-ชีวการแพทย์ (Biomedical Anthropology)² เป็นต้น

ประเด็นที่มีการพูดถึงคือ การควบคุมการเข้าถึง และใช้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง เสรีภาพในการเข้าถึงข่าวสารข้อมูลบางครั้งอาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมของผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม แม้จะมีกฎหมาย ลิขสิทธิ์หรือทรัพย์สินทางปัญญาออกมา แต่กฎหมายดังกล่าว

ยังไม่สามารถปกป้องดูแลข้อมูลได้ทุกระดับชั้น ชนพื้นเมืองจึงเริ่มเข้ามาเรียกร้องสิทธิความชอบธรรมในการจัดการเอกสารที่บรรจุข้อมูลความรู้วัฒนธรรมของพวกเขา หลายสถาบันที่เก็บเอกสารจดหมายเหตุเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง จึงต้องเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเอกสารกลุ่มนี้

ทำไมสิ่งเหล่านี้ถึงเป็น “ประเด็นร้อน” อะไรทำให้เจ้าของวัฒนธรรมมีความรู้สึกอย่างรุนแรงในการลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิ ทั้งๆ ที่เอกสารเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่ได้ใช้แล้ว และถูกทิ้งไว้ในคลังเอกสารมานานนับปี ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้เอกสารตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นมาน้อยเพียงใด และหาทางออกให้กับปัญหาเหล่านี้ได้อย่างไร

» ความกังวลของเจ้าของวัฒนธรรม

Michael F. Brown กล่าวถึงประเด็นนี้ในบทความเรื่อง “Cultural Records in Question : Information and Its Moral Dilemmas” เขาชี้ให้เห็นถึงประเด็นที่ชนพื้นเมืองอินเดียนเผ่าโฮปี (Hopi) ในสหรัฐอเมริกา รู้สึกวิตกกังวลกับเอกสารที่มีข้อมูลวัฒนธรรมของพวกเขาซึ่งถูกเก็บรักษาไว้ในคลังเก็บเอกสารของประเทศ ในปี 1994 ประธานของชนเผ่าโฮปีได้ยื่นจดหมายไปถึงพิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุหลายแห่งในอเมริกา เพื่อขอร้องขอให้ระงับการให้บริการวัตถุและเอกสารที่นักวิจัยไม่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของวัฒนธรรม ประธานชนเผ่าโฮปีอ้างนโยบายรัฐที่มีต่อชนพื้นเมืองตามรัฐบัญญัติการปกป้องและการส่งกลับวัตถุอันเนื่องด้วยพิธีกรรมฝังศพไปสู่ถิ่นเดิมของชนพื้นเมืองอเมริกันปี 1990 หรือ NAGPRA (The Native American Graves Protection and Repatriation Act of 1990) ที่ระบุให้ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องชี้แจงกระบวนการฝังศพ

¹ Harry Hillman Chartrand, “Intellectual Property Rights in the Postmodern World,” *The Journal of Arts Management, Law and Society*, Vol. 25, No. 4, 1996, p.310.

² คือศาสตร์ทางมานุษยวิทยาที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างชีวศาสตร์การแพทย์กับพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ก่อให้เกิดภาวะทางด้านสุขภาพ โดยเน้นไปที่วิธีการทางชีววิทยาทางการแพทย์ ชีววิทยาทางพฤติกรรม และระบาดวิทยา เพื่อจะเข้าใจการกระจายและการแพร่เชื้อของเชื้อโรค กลไกของเซลล์และโมเลกุลของการทำให้เกิดโรค และปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยด้านชีววิทยา และวัฒนธรรมสังคม ที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ต่อสุขภาพ (ข้อมูลจาก <http://biomedical.binghamton.edu/about.htm>)

สิ่งที่ใช้ในหลุมฝังศพ วัตถุที่เป็นสิ่งสำคัญทางศาสนา โดยกระบวนการพิจารณาคดีส่วนใหญ่ในอเมริกา ผู้อ้างสิทธิต้องแสดงหรือพิสูจน์หลักฐานด้วยเอกสารและใบรับรอง สิ่งนี้ทำให้ชนพื้นเมืองเกิดความลำบากใจที่จะต้องเปิดเผยหรือแสดงความรู้สัมพันธ์กับศาสนาและความเชื่อ เพื่อพิสูจน์ว่าวัตถุที่มีการอ้างสิทธิ์นั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประธานเผ่าโฮปียังกล่าวอีกว่าแม้แต่แห่งไม้ที่ใช้ขุดดินก็มีพิธีกรรมในการใช้ ปัญหาที่สำนักงานอนุรักษ์วัฒนธรรมชนเผ่าโฮปี (The Hopi Cultural Preservation Office) ต้องประสบคือการต่อสู้กับข้อกำหนดของ NAGPRA อันนำมาซึ่งความขัดแย้งรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นกับหोजดหมายเหตุในสหรัฐอเมริกา แคนนาดา ออสเตรเลีย และประเทศอื่นๆ

ประเด็นที่ชนพื้นเมืองวิตกกังวล คือการควบคุมการใช้เอกสารที่มีข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็ภาพถ่าย ภาพร่าง แถบบันทึกเสียง สิ่งประดิษฐ์ที่ใช้ในพิธีกรรม บันทึกทางมานุษยวิทยา และการถอดความวรรณกรรมบอกเล่า รวมไปถึงความไม่น่าไว้วางใจของสถาบันในการจัดการเอกสารจดหมายเหตุ นอกจากนี้ยังมีความขัดแย้งในเรื่องมุมมองของคำว่า "ข้อมูล" ที่ไม่สอดคล้องกัน กล่าว

คือกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมมองการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างเป็นอิสระว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เพราะการเปิดเผยข้อมูลจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ ประดิษฐ์กรรมทางวิทยาศาสตร์ ฯลฯ การเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีจึงดูราวกับว่าเป็นหลักพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยและเป็นกุญแจสำคัญของการเปิดสังคม

แต่ในมุมมองของชนพื้นเมืองผู้เคยตกเป็นเมืองขึ้นมาก่อนไม่ได้คิดเช่นนั้น ตัวอย่างเช่น ในศตวรรษที่ 17 นักบวชชาวสเปนได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาของชนพื้นเมืองอินเดียนในเปรู การเก็บข้อมูลในครั้งนั้นไม่ได้นำมาเก็บรักษาเพื่อคนรุ่นหลัง แต่เป็นไปเพื่อทำลายการบูชาทางศาสนา ภายหลังเมื่อได้รับอิสระในการนับถือศาสนาตามกฎหมายสหรัฐฯ ชนพื้นเมืองจึงพยายามปกป้องและรักษาความรู้ของตนเองด้วยการทำตัวให้เจียบที่สุดและแบ่งปันข้อมูลเมื่อจำเป็นเท่านั้น

การเห็นคนนอกเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากศาสนาของตัวเอง ทำให้ชนชาวอินเดียนมีความรู้สึกอย่าง

ภาพหมู่บ้านชนพื้นเมืองอินเดียนเผ่าโฮปี ถ่ายโดย Edward S. Curtis ในปี 1905 (ภาพจาก www.old-picture.com)

แรงกล้าที่จะกระตุ้นให้เกิดการควบคุมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม พิธีกรรมทางศาสนา สถานที่แสวงบุญ เรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของพวกเขา เพลง ศิลปะของชนพื้นเมืองดั้งเดิม ความรู้เรื่องพืชที่เป็นยา ความหลากหลายของพืชพันธุ์ แม้แต่ลำดับชั้นของสายตระกูลของประชากรที่อยู่ห่างไกล สิ่งที่ถูกกล่าวมานี้ยังไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ และยังผลให้บุคคลภายนอกเข้าถึงและนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้อย่างง่ายดาย

ภาพถ่ายและบันทึกภาคสนามของ Reverend H.R. Voth (1855-1931) เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้เราเผชิญกับคำถามที่คลุมเครือทางด้านศีลธรรมและจริยธรรมในการใช้เอกสารจดหมายเหตุ

Voth เป็นมิชชันนารีและนักชาติพันธุ์วิทยาที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนชนพื้นเมืองโฮปิวีกว่า 20 ปี หน้าทีของ Voth ในการเป็นทั้งมิชชันนารีและนักวิจัย ทำให้เห็นข้อขัดแย้งที่ว่าเป้าหมายของการเก็บข้อมูลเป็นไปเพื่อต้องการทำลายศาสนาหรือเป็นการอนุรักษ์ศาสนาด้วยบันทึก

เอกสารเหล่านั้นกันแน่ แม้ภาพถ่ายและบันทึกการสำรวจเกี่ยวกับพิธีกรรมของชาวโฮปิวีจะเป็นบันทึกที่ดีที่สุดเท่าที่เคยมีมาและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการศึกษาวัฒนธรรมของชาวโฮปิวี (ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี 1920) แต่ชาวโฮปิวีกลับต้องขมขื่นกับความสำเร็จของ Voth ที่ล่วงล้ำเข้าไปในพิธีกรรมของพวกเขา

Voth จึงถูกมองจากชาวโฮปิวีว่าเขาเป็นเหมือนพอมดที่เข้าไปโมยความลับในพิธีกรรมและศาสนพิธีจำนวนมากของพวกเขา แม้ 50 ปีให้หลัง ผู้นำเผ่ายังพิจารณาว่าเอกสารบันทึกของ Voth ทำลายวัฒนธรรมของชาวโฮปิวี โดยได้รับการยกย่องว่าเป็นข้อมูลความลับมีค่าต่อสาธารณชน ทั้งๆ ที่ข้อมูลดังกล่าวควรได้รับอนุญาตให้เผยแพร่โดยผู้เชี่ยวชาญทางศาสนาเท่านั้น การระงับใช้เอกสารต้นฉบับของ Voth แทบไม่ได้ช่วยอะไร เพราะรูปภาพและบันทึกภาคสนามของ Voth ได้มีการผลิตซ้ำและตีพิมพ์ครั้งแล้วครั้งเล่า

ภาพพิธีกรรมที่เรียกว่า flute ceremony ของชนพื้นเมืองอินเดียนเผ่าโฮปิวี ที่บ่อน้ำ Tureva Sic ถ่ายโดย Edward S. Curtis ในปี 1905 (ภาพจาก www.old-picture.com)

ในประเทศอื่นๆ ที่มีคนพื้นเมืองอาศัยอยู่เช่นใน ออสเตรเลีย ปรากฏการตกเถียงเกี่ยวกับข้อมูลทางศาสนา ของชาวอะบอริจิน สังคมชาวอะบอริจินมีความวิตกกังวล ในการถ่ายโอนความลับทางพิธีกรรมของตนไปยังชาว อะบอริจินกลุ่มอื่นๆ มากกว่าที่ข้อมูลเหล่านี้ถูกส่งไปยังกลุ่ม ที่ไม่ใช่ชาวอะบอริจิน ข้อมูลบางชุดจำกัดแม้กระทั่งสมาชิก ที่เป็นผู้หญิง ปัจจุบันคลังเก็บเอกสารสาธารณะจึงจำกัด การเข้าถึงข้อมูลและวัตถุจัดแสดงที่มี "ความอ่อนไหว" ซึ่ง หมายความว่าถึงแม้พวกเขาจะเป็นชาวอะบอริจินแต่ถ้า ไม่ใช่สมาชิกของชุมชนที่เป็นเจ้าของเอกสารเหล่านั้น ก็จะถูกจำกัดการใช้เอกสารชุดนั้นเช่นกัน

Grace Koch นักจดหมายเหตุจากสถาบันอะบอริจิน ศึกษาแห่งออสเตรเลีย (The Australian Institute of Aboriginal Studies) ซึ่งเป็นสถาบันที่จัดเก็บเอกสาร จดหมายเหตุประเภทแถบบันทึกเสียง วิดิทัศน์ รูปภาพ

และฟิล์มภาพยนตร์ รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมของ ประชากรพื้นเมืองของออสเตรเลีย ชนเผ่าอะบอริจินและ ชาวเกาะที่อาศัยอยู่บริเวณช่องแคบตอเรส (Torres Strait)

Koch ได้ชี้ให้เห็นปัญหาในการบริหารจัดการหอ-จดหมายเหตุชาติพันธุ์ขนาดเล็ก และการให้บริการเอกสาร จดหมายเหตุที่มีข้อมูลด้านวัฒนธรรม เขากล่าวว่าเอกสาร ประเภทภาพยนตร์และรูปภาพพิธีกรรมยังมีข้อจำกัดใน การเข้าใช้ เนื่องจากเหตุผลทางด้านวัฒนธรรม เช่น ข้อมูล บางอย่างของชนเผ่าอะบอริจิน จะอนุญาตให้คนบางกลุ่ม บางเพศ หรือคนที่มีสถานะเฉพาะเท่านั้นสามารถเข้าดูข้อมูล ได้ แต่ด้วยเทคโนโลยีการค้นคว้าข้อมูลด้วยอินเทอร์เน็ต ทำให้คนจากทั่วทุกมุมโลกเข้ามาที่สถาบันเพื่อใช้เอกสาร จดหมายเหตุด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป ผู้ใช้จำนวน มากต้องการทำสำเนา ซึ่งจำนวนผู้ใช้ยิ่งมากขึ้นเท่าไร ก็ ยิ่งยากที่จะควบคุม

การรำรำของชาวอะบอริจินอียิปต์ถึงชีวิตของชุมชน ความสัมพันธ์ของมนุษย์ รวมไปถึง ความผูกพันของผู้คนกับดินแดนและคนอื่น ๆ ศิลปินชาวอะบอริจินรุ่นใหม่มักจะแสดงการรำรำ นี้ในที่สาธารณะ อย่างไรก็ตามพวกเขายังคงกับรักษาการแสดงจำนวนมากเป็นความลับเพื่อ การประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ การวาดลวดลายต่างๆ บนร่างกายของผู้แสดงเกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมนิยมประเพณี กฎหมายและความเชื่อ ชนพื้นเมืองหลายกลุ่มแสดงการรำรำนี้เพื่อ อนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี และส่งต่อไปยังชาวอะบอริจินรุ่นต่อไป (ภาพจาก http://www.digitalphoto.com.au/tag/indigenous_dance ถ่ายโดย Ted Szukalski เดือนสิงหาคม ปี 2006)

» ทางออกของผู้ดูแลเอกสาร

จากกฎหมายการต่อต้านการเลือกปฏิบัติที่บังคับใช้ในสหรัฐอเมริกาในปัจจุบัน ทำให้ผู้ดูแลเอกสารส่วนใหญ่รู้สึกลำบากใจที่จะปฏิเสธการให้บริการที่อยู่บนเงื่อนไขของลักษณะเฉพาะทางชาติพันธุ์ เพศ หรือความเกี่ยวพันทางศาสนาของผู้ใช้ หอจดหมายเหตุบางแห่งจึงให้หลักสามัญสำนึกโดยการระบุลงไปอย่างชัดเจนว่าเอกสารชุดใดที่มีข้อมูลที่อ่อนไหว จะกำหนดให้นักวิจัยติดต่อกับชนเผ่าอินเดียนก่อนจะใช้ นอกจากนี้ยังใช้ความระมัดระวังอย่างมากในการเตรียมจัดนิทรรศการเพื่อให้แน่ใจว่าพวกเขาไม่ได้บรรจุข้อมูลทางศาสนาที่ไม่เหมาะสมกับเด็กอินเดียนและคนที่ไม่มีความรู้หรือประสบการณ์

ทางออกที่น่าสนใจอีกประการคือการให้เจ้าของวัฒนธรรมเองเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเอกสารของตนเอง ดังเช่นที่สถาบันอะบอริจินศึกษาแห่งออสเตรเลียได้พยายามทำอยู่ โดยสถาบันและคณะกรรมการร่วมระหว่างชนเผ่าอะบอริจินและชาวเกาะที่อาศัยอยู่บริเวณช่องแคบตอเรส สนับสนุนให้มีการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของชนพื้นเมืองเกี่ยวกับกฎหมายและนโยบายที่จะมีผลต่อวัฒนธรรมและทรัพย์สินทางปัญญาของพวกเขา ดังนั้น ในปี 1989 จึงมีรัฐบัญญัติคุ้มครองการ

เผยแพร่เอกสารที่มีผลในทางลบต่อชาวอะบอริจินหรือชาวเกาะที่อาศัยอยู่บริเวณช่องแคบตอเรส ปัจจุบันจึงไม่ได้บันทึกวัสดุสารสนเทศใดๆ ลงในเว็บเพจของสถาบัน มีเพียงรายการวัสดุเท่านั้นที่สามารถเปิดเผยได้

สิ่งสำคัญในการจัดการเอกสารจดหมายเหตุอีกประการคือ ใบนำฝากเอกสาร (deposit form) แบบดังกล่าวต้องระบุสิทธิตามกฎหมายของสถาบันในการจัดการเอกสาร ผู้นำฝากต้องระบุอย่างชัดเจนว่าเมื่อมอบเอกสารชุดนั้นไปแล้ว เอกสารทั้งหมดจะเป็นทรัพย์สินของสถาบันหรือชนพื้นเมืองยังคงมีสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา และอนุญาตให้ใช้เอกสารภายใต้เงื่อนไขใดบ้าง หากเอกสารใดที่สถาบันเป็นผู้เก็บรักษาได้รับการเผยแพร่และตีพิมพ์ ผู้ใช้ต้องติดต่อและเจรจาเงื่อนไขต่างๆ กับเจ้าของเอกสารโดยตรง

ด้วยเหตุนี้ สถาบันจึงมีนโยบายจ้างคนพื้นเมืองเข้ามาทำงาน เป้าหมายหลักของสถาบันคือ การเปลี่ยนจากสถาบันวิจัยและเป็นศูนย์เอกสารเกี่ยวกับชนพื้นเมือง ไปสู่การเป็นสถาบันวิจัยและจัดเก็บเอกสารที่จัดการโดยชนพื้นเมืองเพื่อชนพื้นเมือง ซึ่งหมายความว่าชนพื้นเมืองอะบอริจินและชาวเกาะที่อาศัยอยู่บริเวณช่องแคบตอเรส จะทำงานเคียงข้างไปกับชาวออสเตรเลียอื่นๆ ที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมต่างกัน

Craig Greene ผู้จัดการฝ่ายให้บริการเอกสารสนเทศของ AIATSIS (Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies) ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่เป็นคนพื้นเมืองอะบอริจิน (ภาพจาก <http://www.aiatsis.gov.au> ถ่ายโดย Caroline Carmody)

เพื่อให้ความสัมพันธ์ในการทำงานเป็นไปได้อย่างดี สถาบันได้จัดการอบรมเจ้าหน้าที่ทุกคนให้เข้าใจความแตกต่างของวัฒนธรรม โดยเชื่อว่าคนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม จำเป็นต้องเข้าใจพื้นฐานของแต่ละวัฒนธรรม พฤติกรรมที่ยอมรับได้ในวัฒนธรรมหนึ่งอาจไม่เป็นที่ยอมรับในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง เจ้าหน้าที่ของสถาบันทั้งหมดจะต้องให้ความสำคัญกับความเป็นชนพื้นเมืองมากขึ้น

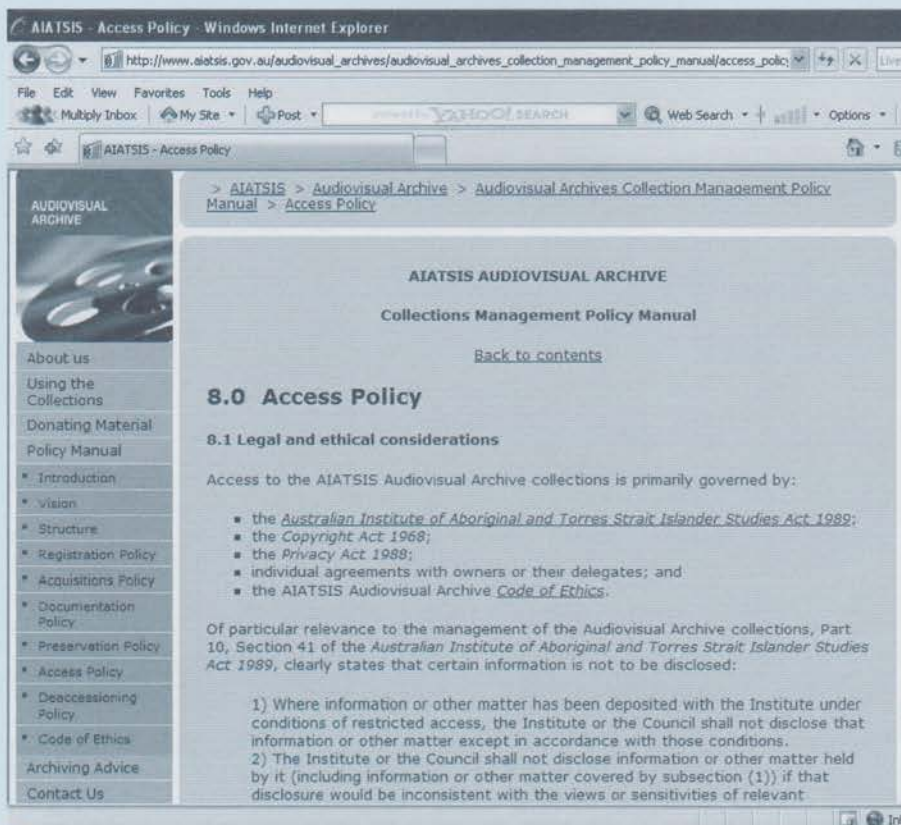
ในส่วนของกาให้บริการ ทศวรรษที่ผ่านมากลุ่มผู้เข้ามาใช้หลักๆ คือกลุ่มคนพื้นเมือง บางคนรู้สึกผิดหวังที่ได้รับการปฏิเสธเมื่อขอสำเนาเอกสารเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน อาจเป็นเพราะมีข้อจำกัดในการใช้บางประการที่ระบุไว้ในเงื่อนไขการนำฝาก หรืออาจจะเป็นเพราะผู้ที่ดูแลเอกสารเป็นบุคคลจากวัฒนธรรมอื่น ดังนั้น สถาบันจึงแก้ปัญหาเหล่านี้โดยการตั้งหน่วยงานที่เรียกว่า Access Unit ซึ่งเป็นหน่วยที่ให้บริการการเข้าใช้ข้อมูล เจ้าหน้าที่ในหน่วยนี้เป็นคนพื้นเมือง เมื่อมีการขอสำเนารูปภาพหรือแถบบันทึกภาพและเสียง จะต้องติดต่อกับหน่วย Access Unit ก่อนการที่เลือกเจ้าหน้าที่ที่เป็นคนพื้นเมืองมาให้บริการเพราะเห็นว่าคนพื้นเมืองมีความพึงพอใจที่จะติดต่อกับคนพื้นเมืองด้วยกันมากกว่า มีความเข้าใจในส่วนลึกของกันและกันว่าต้องการอะไร และเจ้าหน้าที่ที่เป็นคนพื้นเมืองสามารถ

อธิบายกฎและขั้นตอนต่างๆ ได้อย่างอิสระ และรู้ดีว่าจะไม่เกิดการตีความการสื่อสารที่ผิดพลาด ส่วนงานที่เกี่ยวกับการจัดเก็บและอนุรักษ์เอกสารจะเป็นหน้าที่ของนักจดหมายเหตุ

» ข้อควรตระหนักในการใช้เอกสารจดหมายเหตุ

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น เราจะเห็นถึงความวิตกกังวลของเจ้าของวัฒนธรรมและเจ้าของแหล่งที่มาของเอกสารเกี่ยวกับการเข้าไปใช้ข้อมูลบางอย่างในเอกสารเหล่านั้น และหลายๆ สถาบันที่เป็นผู้ดูแลรักษาเอกสารทางวัฒนธรรมเหล่านี้ได้พยายามหาหนโยบายในการทำงานที่ยังคงให้บริการแก่สาธารณะแต่เคารพและปกป้องเจ้าของวัฒนธรรมอยู่

สำหรับคนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเอกสารเหล่านี้ รวมไปถึงผู้ที่เข้าไปใช้เอกสารเหล่านี้ ควรมีความระมัดระวังอย่างไรในการจัดการหรือใช้เอกสาร เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหรือข้อถกเถียงตามมาทีหลัง ที่ผ่านมามีแต่กรณีการใช้ที่ละเมิดกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเกิดปัญหาด้านจริยธรรม ดังนั้นสิ่งที่ผู้ให้บริการและผู้ใช้งึงตระหนักคือ "กฎหมายควบคู่ไปกับจริยธรรม"

ที่เว็บเพจของ AIATSIS จะระบุหลักการในการใช้เอกสารจดหมายเหตุสตูดิโอให้ผู้ใช้ทราบอย่างชัดเจน พร้อมทั้งระบุข้อควรตระหนักทั้งในด้านกฎหมายและจริยธรรม

(ภาพจาก http://www.aiatsis.gov.au)

AIATSIS - Enquiry Form - Windows Internet Explorer

http://www.aiatsis.gov.au/audiovisual_archives/access/enquiry_form

File Edit View Favorites Tools Help

Multiply Inbox My Site Post SEARCH Web Search Options

AIATSIS - Enquiry Form

AIATSIS AUDIOVISUAL ARCHIVES

LATEST NEWS ABORIGINAL STUDIES PRESS AUDIOVISUAL ARCHIVE LIBRARY RESEARCH

> [AIATSIS](#) > [Audiovisual Archive](#) > [Using the Collections](#) > [Enquiry Form](#)

AUDIOVISUAL ARCHIVE

About us
Using the Collections
Requesting Copies
Enquiry Form
Search Audio Finding Aids
Donating Material
Policy Manual
Archiving Advice
Contact Us

First name

Surname

Organisation (if applicable)

Address

Postcode

Country

Email address (this field is compulsory)

Telephone (BH) (this field is compulsory)

Mobile phone

Fax number

Type of material sought:

- Photographs
- Sound recordings
- Film or video

Request details (What kind of material are you looking for? Please provide as much information as possible, such as people's names, place names and language names). For statistical purposes, are you: (answering this question is optional)

- Aboriginal
- Torres Strait Islander

Reason for request (Why do you want to access this material?)

TOP OF PAGE

[AIATSIS Home](#) | [Latest News](#) | [ASP](#) | [Audiovisual Archive](#) | [Library](#) | [Research](#)

» กฎหมาย

เมื่อผู้บริจาคมอบเอกสารให้หอจดหมายเหตุ ผู้บริจาคอาจเลือกที่จะรักษาสีทึบไว้หรือมอบสีทึบให้ผู้รับฝากทั้งหมด หากบุคคลนั้นเลือกที่จะรักษาสีทึบไว้ เอกสารเหล่านี้จะได้รับการลงทะเบียนลิขสิทธิ์ภายใต้ชื่อของผู้บริจาคหรือเป็นลิขสิทธิ์ภายใต้ชื่อของผู้รับฝากก็ได้ ไม่ว่าจะเลือกแบบใดก็ตาม สำหรับกฎหมายของสหรัฐอเมริกา การใช้เอกสารอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางกฎหมายที่เรียกว่า "fair use" หมายถึงเงื่อนไขที่สามารถใช้เอกสารซึ่งเป็นลิขสิทธิ์ของผู้ใดคนหนึ่งโดยไม่ต้องจ่ายค่าลิขสิทธิ์ โดยจะอนุญาตให้ใช้ได้เพื่อวัตถุประสงค์ในการวิจารณ์ ให้ความเห็น รายงานข่าว การศึกษา การทำวิจัย และการใช้อื่นๆ ที่ไม่ได้แสวงหาผลประโยชน์และกำไร

หอจดหมายเหตุส่วนมากจะให้ผู้ใช้อ่านและลงนามเอกสารที่ระบุเจตนาในการใช้เอกสารอย่างชัดเจน ผู้ใช้และผู้ให้บริการต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบตามกฎหมายของตนเอง รวมทั้งรักษาเอกสารให้ได้ตามเจตนา นั้น แต่ในความเป็นจริง การควบคุมการใช้เอกสารให้เป็นไปตามนโยบายนับเป็นเรื่องยาก บางครั้งเอกสารได้สูญหายไปแล้วก่อนที่จะมีการควบคุมเกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงยังไม่เป็นที่ชัดเจนว่าผู้เป็นเจ้าของจะสามารถรักษาสีทึบของตนได้ครอบคลุมข้อมูลทุกระดับภายใต้กฎหมายนี้เพียงใด ในอนาคตสิทธิบางอย่างเหล่านี้อาจกำหนดให้อยู่ในชุมชนดั้งเดิมหรืออยู่กับบุคคลที่อยู่ในชุมชนนั้นเท่านั้น

ถ้าหากยังไม่มีการจดลิขสิทธิ์ คลังที่รับฝากเอกสารจะเป็นผู้มีสิทธิทั่วๆ ไปในการใช้เอกสารแบบที่เรียกว่า "fair use" ผู้รับฝากจะกำหนดนโยบายหรือแนวทางเฉพาะในการควบคุมเอกสารที่อยู่ในครอบครอง หรือกำหนดเงื่อนไขเฉพาะกับเอกสารแต่ละประเภท และต้องอธิบายข้อกำหนดเหล่านี้ให้ผู้ใช้ทราบอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามผู้ใช้จะต้องมีความรับผิดชอบในการถามรายละเอียดและเงื่อนไขทั้งหมดในการใช้เอกสาร ในกรณีที่มีข้อกำหนดและเงื่อนไขต่างๆ ไม่มีความชัดเจน สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงคือ "จริยธรรม" ในการใช้เอกสาร

» จริยธรรม

จริยธรรมที่ปรับใช้กับเอกสารจดหมายเหตุนั้น บางส่วนเกี่ยวข้องกับการปกป้องตัวเอกสารทางด้านกายภาพ และบางส่วนเป็นการควบคุมเนื้อหาทางด้านความรู้

ด้านกายภาพ เอกสารที่เก็บรักษาอยู่ในหอจดหมายเหตุนั้นมีความเปราะบางและควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษ นักจดหมายเหตุควรตรวจสอบการใช้เอกสารของผู้ใช้ แต่ไม่ใช่การจับตามอง ด้วยเหตุนี้ผู้ใช้จึงไม่ควรทำลายหรือก่ออันตรายต่อเอกสารด้วยวิธีหนึ่งวิธีใด ไม่ว่าจะเป็นการขีดเขียนลงบนตัวเอกสาร พับหรือทำให้เกิดรอยยับ เอาปกออก ทำให้เกิดรอยนิ้วมือบนตัวเอกสาร หรือทำให้หมึกหรือดินสอเปื้อนบนเอกสาร การจัดระเบียบเอกสารเพื่อให้สะดวกสำหรับการใช้ของตนก็เป็นสิ่งที่ไม่สมควรทำ เอกสารจดหมายเหตุส่วนใหญ่มีนโยบายเฉพาะในการควบคุมการทำสำเนาหรือถ่ายภาพ

ด้านข้อมูลและเนื้อหา มีกฎหมายข้อที่กำหนดมาเพื่อปกป้องแหล่งอ้างอิงและข้อมูลที่เป็นความรู้ รวมถึงเพื่อควบคุมการใช้หรือการตีความโดยนักวิจัย ดังต่อไปนี้

- ต้องให้ความดูแลแหล่งที่มาของเอกสารที่ไม่เปิดเผยเหล่านั้น การกล่าวอ้างควรระบุชื่อผู้ที่ทำงานภาคสนาม หมายเลขของชุดเอกสาร ชื่อเต็มและที่ตั้งของคลังที่เก็บรักษาเอกสาร หมายเลขของแฟ้มหรือหน้า การเข้าใช้ข้อมูลที่ไม่เปิดเผยจากงานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว ได้เช่นเดียวกับเอกสารที่เปิดเผยนั้นไม่ยุติธรรม
- พึงตระหนักในลิขสิทธิ์ทรัพย์สินทางปัญญาของเจ้าของเอกสารดั้งเดิม ในที่นี้รวมถึงการให้ความชื่นชมโดยกล่าวอ้างแนวคิดหรือข้อมูลของเจ้าของ รวมไปถึงบุคคลในชุมชนที่นักวิจัยลงไปเก็บข้อมูล หากการกล่าวอ้างนั้นไม่มีผลกระทบต่อความเป็นส่วนตัวหรือความลับ
- ให้ความเคารพในบริบทหรือสภาพแวดล้อมที่เก็บข้อมูล รวมไปถึงให้ความเคารพในข้อวิจารณ์เฉพาะที่อยู่ในบันทึก หมายถึงการคำนึงถึงการใช้อย่างเหมาะสมที่อาจมีความหมายหรือนัยที่แตกต่างจากปัจจุบัน ความรู้และอคติทางทฤษฎีของผู้ทำงานภาคสนาม ฯลฯ การไม่ได้คำนึงถึงตัวแปรด้านอื่นที่สำคัญ อาจนำมาซึ่งการตีความเอกสารที่ผิดพลาด

- คำนึงถึงเอกสารที่มีความอ่อนไหวและใช้อย่างเหมาะสม การบริจาคเอกสาร บางครั้งไม่ได้พิจารณาว่าในขณะนั้น ข้อมูลที่อยู่ในเอกสารอาจมีความอ่อนไหวหรือวันหนึ่งอาจจะกลายเป็นสิ่งที่อ่อนไหว เอกสารที่มีความอ่อนไหวทุกชิ้นควรจะได้รับ การหาหรือกันภายในชุมชน หรือบุคคลหรือทายาทก่อนตัดสินใจนำไปใช้หรือตีความ
- เคารพและรักษาไว้ซึ่งความลับ โดยเฉพาะถ้าหากเป็นส่วนหนึ่งในสัญญาที่นักวิจัยทำไว้กับบุคคลหรือชุมชน หลีกเลี่ยงการระบุบุคคลหรือเปิดเผยข้อมูลที่อาจจะเป็นอันตรายต่อเจ้าของข้อมูลหรือกลุ่มตัวอย่างหรือทายาท ข้อมูลบางอย่างมีลักษณะที่เป็นความลับอยู่แล้ว เช่น ข้อมูลทางการแพทย์หรือสุขภาพ คนที่ทำงานกับกลุ่มที่ทำผิดกฎหมาย ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ควรหลีกเลี่ยงการเปิดเผยข้อมูลที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นความลับหรือมีการวิจัยที่สืบต่อมา ที่อาจเป็นเหตุให้เกิดความอับอายหรือเจ็บปวดทางด้านอารมณ์ของบุคคล ชุมชนหรือทายาทอาจจะเป็นคนที่ตั้งตาสใจเรื่องนี้ได้ดีที่สุด
- เดินตามแนวทางของการใช้เอกสารแบบ "fair use" และข้อกำหนดอื่นๆ ที่ระบุตามกฎหมายลิขสิทธิ์หรือกำหนดโดยคลังเก็บเอกสาร

ในการใช้เอกสารจดหมายเหตุ ทั้งผู้ให้บริการและผู้ใช้จำเป็นอย่างมากที่จะต้องปฏิบัติตามแนวทางด้านกฎหมายและจริยธรรม เอกสารทุกชิ้นควรได้รับการปกป้องจากสิ่งที่เป็นอันตรายหรือสิ่งที่จะทำให้เอกสารเสื่อมสภาพ เอกสารที่ไม่เปิดเผยทุกชิ้นเป็นสิ่งที่ต้องกล่าวอ้างตามมารยาท เอกสารเหล่านี้เป็นทรัพย์สินทางปัญญา ที่มีข้อมูลที่อ่อนไหวหรือเป็นความลับ โดยเฉพาะเอกสารจดหมายเหตุ ที่มีข้อมูลความรู้ด้านวัฒนธรรมของกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่ง ผู้เก็บรักษาเอกสารและผู้ให้บริการพึงระมัดระวังว่าเอกสารจดหมายเหตุทางวัฒนธรรมบางอย่างที่มีข้อถกเถียงทางศีลธรรมควรให้บริการแก่สาธารณะหรือไม่ และเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมชนพื้นเมือง ควรจำกัดการพูดอย่างเสรีหรือจำกัดเสรีทางด้านข้อมูลหรือไม่ สิ่งเหล่านี้ควรมีแนวทางในการควบคุมที่ชัดเจน และผู้ใช้เอกสารต้องใช้โดยไม่แสวงหาผลกำไร สุดท้ายสิ่งพวกเรารู้อาจควร

ตระหนักคือ "ความเป็นส่วนตัวทางวัฒนธรรม" และ "การให้ความเคารพเจ้าของวัฒนธรรม".

» เอกสารอ้างอิง

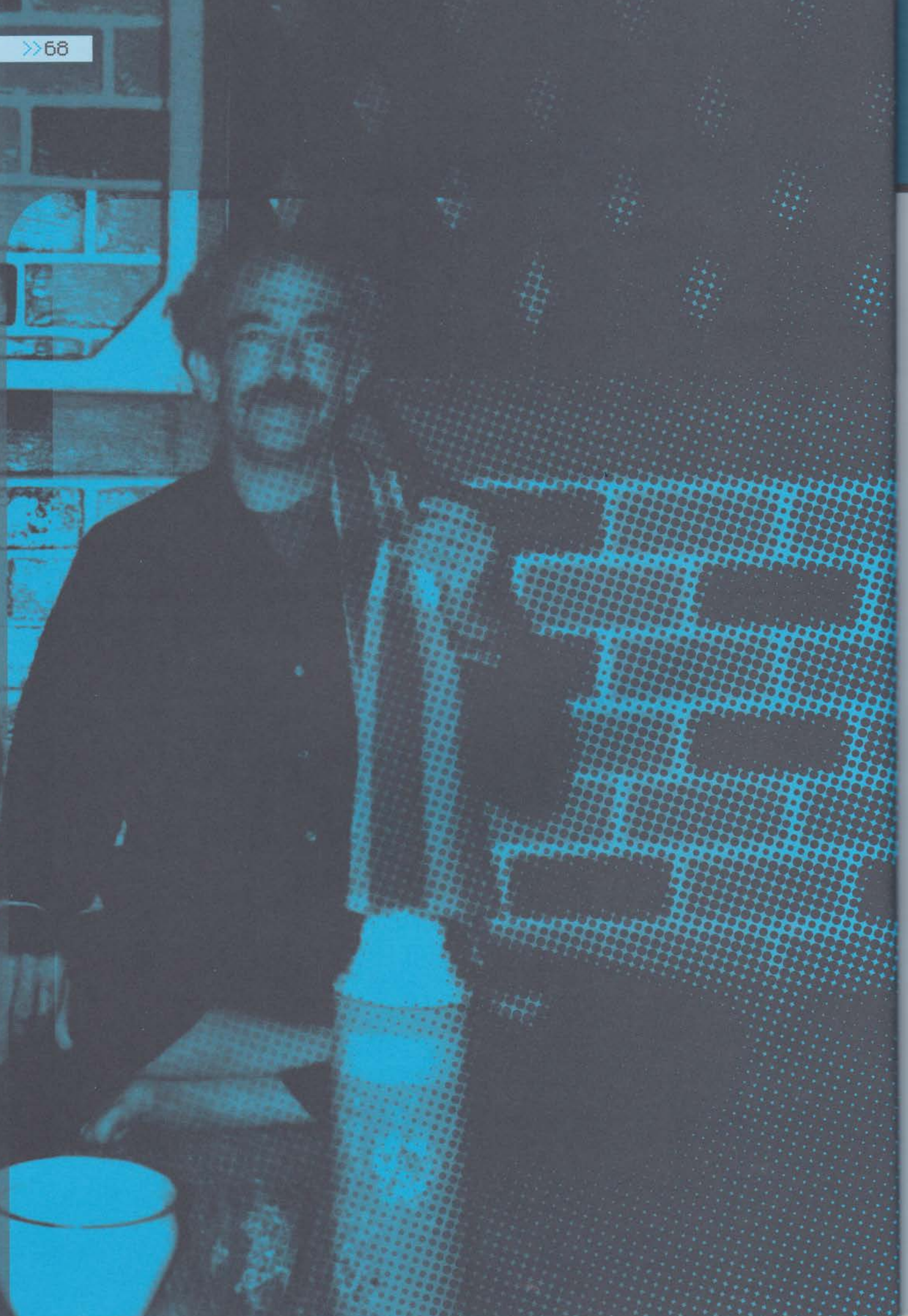
Brown, Michael F, "Cultural Records in Question - Information and Its Moral Dilemmas," *Cultural Resource Management*, Vol. 21, No. 6, 1998, p.18-20.

Chartrand, Harry Hillman, "Intellectual Property Rights in the Postmodern World," *The Journal of Arts Management, Law and Society*, Vol. 25, No. 4, 1996, p. 306-319.

» เอกสารออนไลน์

Flower, Catherine S and Crum, Steven J, "Ethical Use of Anthropological Records," *Guide to Preserving Anthropological Records*, Available from <http://www.nmnh.si.edu/naa/copar/bulletin10.htm>

Koch, Grace, "Challenges to a Small Ethnographic Archive," *Archives for the Future : Global Perspectives on Audiovisual Archives in the 21st Century*, 2004, P. 170-182. Available from <http://www.seagullindia.com/archive/download.html>.

เบื้องหลังคนใน

สิทธิศักดิ์ รุ่งเจริญสุขศรี

หลายคน อาจเคยตั้งคำถามว่า ในระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนามนักมานุษยวิทยาทำอะไรบ้าง งานของพวกเขาในแต่ละวันเริ่มที่โมงและเลิกที่โมง ทำไมพวกเขาถึงเป็นคนช่างซักช่างถามเหลือเกิน และทำไมเขาต้องคอยจดบันทึกอยู่ตลอดเวลาที่ทำการสอบถามข้อมูลต่างๆ หลายคนมักตั้งคำถามเหล่านี้เมื่อได้พบเห็นการทำงานภาคสนามของนักมานุษยวิทยา หรือมีโอกาสเป็นหนึ่งในผู้ให้ข้อมูล

เพื่อให้เราเข้าใจมากขึ้นถึงการ ทำงานภาคสนามของนักมานุษยวิทยา และตัวตนของพวกเขา บทความชิ้นนี้ จึงต้องการนำเสนอให้เห็นว่า นักมานุษยวิทยาทำอะไรบ้างระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนามในแต่ละวัน โดยการนำเสนอภาพ “เบื้องหลัง” การทำงานจากบันทึกภาคสนามของ ศ.ไมเคิล มอร์แมน (Michael Moerman) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งเคยเดินทางเข้ามาทำงานวิจัยภาคสนามเกี่ยวกับชุมชนที่ลือบ้านแพด ต.เชียงบาน อ.เชียงคำ จ.พะเยา ในช่วงระหว่างปี 1959-1986² รวมถึง

การนำเสนอให้เห็นตัวตนของนักมานุษยวิทยาจากเบื้องหลังการทำงาน เพราะแม้ที่นักมานุษยวิทยาจะพยายามทำความเข้าใจใจของโลกของกลุ่มคนที่ตนเองศึกษา โดยการพยายามแฝงตัว ปรับตัว และเรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มคนเหล่านั้นด้วยสายตาของคนใน แต่ในความพยายามทำตัวเป็น “คนใน” ของนักมานุษยวิทยานั้น กลับแสดงออกถึงความเป็น “คนนอก” อยู่ในบันทึกภาคสนามของพวกเขา³

ในระหว่างพิธีบูชาศาลที่ถูกสร้างขึ้นชั่วคราวก่อนทำการปลูกเรือนใหม่ มอร์แมนกำลังใช้เครื่องบันทึกเสียงบันทึกบทสวด (ภาพจาก : โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-6-63)

¹ ชื่อของบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจจากหนังสือเรื่อง คนใน : ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2545) บรรณาธิการโดย ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล เนื้อหาในหนังสือเป็นการรวบรวมบทความเกี่ยวกับประสบการณ์ภาคสนามจากบรรดานักมานุษยวิทยาในระดับนานาชาติของไทย หลายบทความได้มีการแสดงออกให้เห็นถึงตัวตน และอารมณ์ของนักมานุษยวิทยาในระหว่างการเก็บข้อมูล ภาคสนาม เพื่อให้ชื่อของบทความชิ้นนี้สะท้อนให้เห็นถึงการ ทำงานภาคสนามของนักมานุษยวิทยาได้อย่างชัดเจน ผู้เขียนจึงเลือกที่จะหยิบเอาชื่อของหนังสือเล่มนี้มาใช้.

² บทความชิ้นนี้ ผู้เขียนจะใช้ปี ค.ศ. เป็นหลักในการเขียน แต่ทั้งนี้ในส่วนของหนังสืออ้างอิงภาษาไทยซึ่งระบุปีที่ตีพิมพ์เป็น พ.ศ. ผู้เขียนจะไม่เปลี่ยนแปลง โดยจะยังคงปี พ.ศ. ไว้ตามเดิม ทั้งนี้เพื่อความสะดวกสำหรับผู้อ่านที่ต้องการสืบค้นเอกสารเพิ่มเติม.

³ แม้จะมีโอกาสได้เรียนวิชาทางด้านมานุษยวิทยาอยู่บ้างในสมัยที่เป็นนักศึกษา และมีประสบการณ์การออกภาคสนามอยู่พอสมควร แต่ผู้เขียนก็มิได้ศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาโดยตรง เป็นเพียงแค่คนที่ทำงานคลุกคลีกับเอกสารงานวิจัยภาคสนามของนักมานุษยวิทยาเท่านั้น บทความชิ้นนี้ จึงถูกเขียนขึ้นโดยเน้นที่การตีความจากเอกสารงานวิจัยภาคสนามของมอร์แมนเป็นหลัก โดยยังคงขาดความคล่องตัวในการนำเสนอแนวคิด หรือทฤษฎีทางมานุษยวิทยา มารองรับสมมุติฐานหลายประการ ซึ่งถือเป็นความด้อยประสบการณ์ของผู้เขียนเอง.

ผู้เขียนและคณะทำงาน ขณะทำการสัมภาษณ์พ่อบุญมา มิ่งคลาด “เกอ” ของมอร์แกน ที่จตุรพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (1992)

“...ตาไม่รู้หรือว่าเขาทำอะไร...รู้แต่ว่าตอนที่พ่อจาม⁵ เขามาบ้านแพด เขามาศึกษาภาษาลื้อ... เขาชอบถามนู่นถามนั่น เขาออกบ้านนั่นบ้านนี่ไปเรื่อย...เวลาเขาไปไหนมาไหนก็จะมีเด็กๆ ในหมู่บ้านเดินตามเป็นขบวน เพราะไม่เคยเห็นฝรั่งกัน”⁶

เกือบ 50 ปีผ่านไป ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงไม่มีใครรู้ว่างานการศึกษาที่มอร์แกนเลือกพื้นที่บ้านแพดเป็นสนามวิจัยนั้นคือ งานศึกษาทางด้านมานุษยวิทยา จากการสอบถามบรรดาผู้อาวุโสของหมู่บ้าน ซึ่งมีชีวิตอยู่ร่วมสมัยกับช่วงเวลาที่มีมอร์แกนมาทำงานวิจัยภาคสนามที่บ้านแพด ไม่มีใครสามารถให้คำตอบได้ชัดเจนถึงภาพชีวิตการทำงานของเขาในแต่ละวัน แม้แต่แม่อัมพร มิ่งคลาด อดีตแม่บ้านของมอร์แกนก็ให้ข้อมูลแก่ผู้เขียนได้เพียงคร่าวๆ ว่า “...ทุกเช้าพ่อจามจะตื่นนอนแต่เช้าตรู่ พ่อทำธุระส่วนตัวเสร็จก็จะสะพายกล้องกับย่ามเดินออกจากบ้าน...เที่ยวเดินเข้าออกบ้านไหนบ้านนี้ หรือคอยตามคนนั้นคนนี่ไปเรื่อย กว่าจะกลับเข้าบ้านก็มีมืดค่ำแล้ว พอกลับถึงบ้าน กินข้าว อาบน้ำเสร็จก็จุดตะเกียงนั่งพิมพ์ตีต้อจนถึงตีตื้นเป็นประจํา...ไม่มีใครนึกสงสัยหรือว่าเขาจะตามนั้นตามนี่ไปทำไม เพราะแก่เป็นคนดี ใครก็รักใคร่ก็ชอบ...”⁶

⁵ “พ่อจาม” เป็นคำที่ชาวบ้านร่วมสมัยการใช้ของมอร์แกนใช้เรียก ส.ไมเคิล มอร์แกนผู้เขียน

⁶ บทสัมภาษณ์บุญมา มิ่งคลาด อายุ 76 ปี เมื่อวันที่ 11 เม.ย. 2008 บ้านแพด ต.เจียงบาน อ.เจียงคัว จ.พะเยา จากสมุดบันทึกภาคสนามของสตีฟสันดี จู๋เจวีญู่งซูศรี เนื่องจากเป็นการจดบันทึกภาคสนามขณะทำการสัมภาษณ์ เนื้อหาในการจดบันทึกจึงเป็นภาษาพูดเพราะใจความสำคัญ ส่วนเนื้อหาอื่นๆ เป็นการเก็บความภาคหลังจบทักสัมภาษณ์ ซึ่งผู้เขียนและทีมงานได้บันทึกไว้เมื่อกลับไปออกภาคสนาม

⁷ บทสัมภาษณ์นางอัมพร มิ่งคลาด เมื่อวันที่ 26 ธ.ค. 2007 บ้านแพด อ.เจียงบาน อ.เจียงคัว จ.พะเยา จากสมุดบันทึกภาคสนามของสตีฟสันดี จู๋เจวีญู่งซูศรี

14 Nov 59 8(A)-W-1530 (2)
 And a more than middle
 policeman, the police
 The old 27. The
 Sapping 17th
 The moon cigarette (cheap)
 He took paper for
 for Sapping
 The trunk had a
 The general used
 cut and good
 out and good
 14 Nov 59, Trip
 We traveled in a
 after put into 4
 get out about 1
 have made it
 The driver
 Ch to Hu
 #. 259
 " Phayan
 12
 16
 58
 These items do not include 3
 We sit
 front seat
 the driver
 in the rear

- Khloc 15
- white 6
- less 3
- border 3
- Ordnery 4
- 12) 5
- low dirt 4
- Hoary 4
- substantially 11
- " 11 1
- 39
- P. 22
- with Paum 22

daily events
 10 Khm khyn (1)
 7:30 meatman returns, all his meat gone
 caj(60) sharpens knife
 cam(0) under house whittling
 8:00 sala sang visits
 8:30 cam(0) W goes to wash clothes at well
 hdms W goes to exchange cement at wat. Here is
 old & has turned grey, but still usable at the wat.
 ho(52) & cam(14) go to pick mushrooms in the hills
 ca 10:00 cam(0) leaves in on foot to cut a small tree
 trunk. Has ax & water gourd

UNISORT ANALYSIS CARD 415 1000 Y8 THE PONS COMPANY, INC. CHARLES E. HALEY DIVISION - PRINTED IN U.S.A.

17:15 a small girl goes to mill rice at myang
 along (un W) remarks on it
 sometime in afternoon the mushroom pickers return & mushrooms
 failing to find mushrooms, they return w phak wan
 17:35 13: plays w a sling shot
 17:50 women of (15) & (110) get water. My beloved wife
 says they usually do this together.
 1y & khwaw, each at his own house, breaking ground for
 a./sota chick "pepper garden"
 18:15 lat takes buffalo to drink at wat

UNISORT ANALYSIS CARD 415 1000 Y8 THE PONS COMPANY, INC. CHARLES E. HALEY DIVISION - PRINTED IN U.S.A.

Sue is always E-W. Now I tak
 seems to complain that cam always goes SW &
 his W (had 2) must not tak nam seems annoyed

เมื่อกลับถึงที่พัก มอร์แมนจะทำการถอดความข้อมูลที่ได้จากการเฝ้าสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ซึ่งเขาจดไว้ในสมุดบันทึกและ
 กระดาษจดบันทึก เพื่อพิมพ์ลงในบัตรบันทึกแบบเจาะ (Type Punch Field Note) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งในการเก็บข้อมูลภาคสนามของเขา โดย
 ตัวเลขแถวใน (1-91) ที่ปรากฏรอบบัตรบันทึกแบบเจาะใช้สื่อแทนหัวข้อต่างๆ ที่ได้มีการแบ่งไว้แล้ว เพื่อการจัดระเบียบข้อมูลวิจัยภาคสนาม

ในเบื้องต้น ข้อมูลที่ผู้เขียนได้จากการสัมภาษณ์บรรดา
 ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน ดูจะยังไม่เพียงพอในการให้ความ
 กระจ่างเกี่ยวกับการทำงานภาคสนามของมอร์แมน เพราะ
 ดูเหมือนจะไม่มีใครรู้อย่างแน่ชัดว่าในแต่ละวันที่เขาเดิน
 ตระเวนไปทั่วหมู่บ้านนั้น เขาได้ทำอะไรบ้าง⁷

เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพการทำงานของมอร์แมนได้
 ชัดเจนมากขึ้น ผู้เขียนจึงเลือกที่จะนำเอาข้อมูลบางส่วน
 จากบันทึกประจำวันของเขามานำเสนอ โดยจะนำเสนอใน
 รูปแบบของบัตรบันทึกแบบเจาะ และจะมีการนำเอาภาพถ่าย
 และภาพเขียนลายเส้นมาประกอบการอธิบายด้วย เพื่อให้
 ผู้อ่านได้เห็นภาพการทำงานของมอร์แมนในหลายมิติ
 อย่างไม่ได้ดี ภาพถ่ายที่ผู้เขียนนำมาใช้ประกอบการอธิบาย
 บันทึกเหตุการณ์ประจำวันนี้ของมอร์แมน มิได้ทำการระบุ
 วันที่เอาไว้อย่างชัดเจนเหมือนบัตรบันทึกแบบเจาะ มิเพียง
 การระบุเดือนและปีที่ถ่ายบนกรอบสไลด์เท่านั้น ในความ
 คิดของผู้เขียน แม้เอกสารทั้งสองประเภทนี้มิได้ถูกบันทึก
 ในวันเดียวกัน แต่เอกสารทั้งสองประเภทได้รับการบันทึก
 ขึ้นเพื่อใช้อธิบายเหตุการณ์เดียวกัน ผู้เขียนจึงเลือกที่จะนำ
 เอกสารทั้งสองประเภทนี้มาใช้ร่วมกัน

⁷ ปัญหาเรื่องการได้ข้อมูลที่ละเอียดเพียงพอกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนี้ ผู้เขียนคิด
 ว่านอกจากความไม่รู้จริงแล้ว อาจเป็นปัญหาเรื่องความทรงจำ เพราะผู้ให้
 ข้อมูลส่วนใหญ่มีอายุค่อนข้างมาก (มากกว่า 70 ปีขึ้นไป) จากการสังเกตของผู้
 เขียน ขณะทำการสัมภาษณ์มีหลายครั้งที่ผู้ให้ข้อมูลต้องใช้เวลาสักทบทวนความ
 ทรงจำเป็นเวลานาน และมีหลายครั้งที่ผู้ให้ข้อมูลบางคนบอกกับผู้เขียนตามตรง
 ว่าจำไม่ได้เพราะแก่แล้ว.

» เชียงคำ การปลูกเรือน

13 ต.ค. 1959 ...มีคนบอกฉันว่าชั้น 1, 3, 6, 11 และ 13 คำเป็นฤกษ์ดีในการปลูกเรือน...เสารเรือนถูกขุดเป็นหลุมลึกโดยไม้ขนาดยาวที่มีการติดแผ่นเหล็กหน้าแคบเอาไว้ ระหว่างการขุดหลุมมีการเทน้ำลงไปจนดินในหลุมกลายเป็นโคลน ไม้ไผ่ลำยาวถูกปักลงในหลุม (?) แล้วตอกด้วยก้อนหิน... บริเวณหัวเสาที่ถูกเจาะไว้เป็นเดือยถูกผูกเข้ากับเชือกซึ่งถูกผูกเข้ากับไม้ไผ่ลำยาว... ชาวบ้านจะดึงไม้ไผ่ที่ผูกกับหัวเสาเพื่อให้เสารลอยขึ้น จากนั้นจะมีคนคอยผลักให้เสารสูงขึ้นจากด้านล่าง ชาวอีกคนจะคอยใช้ก้อนที่ทำจากไม้ ดีไปทีโคนของเสา เพื่อให้เสารเรือนเคลื่อนที่ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งลงหลุม...⁸

(ภาพจาก : โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-1/2-697, MM-1-1/1-38)

» เชียงคำ การเกี่ยวข้าว

14 ต.ค. 1959 ...จีนและอีโมจีน" เดินตัดผ่านท้องนาซึ่งพื้นที่บางส่วนได้เริ่มทำการเกี่ยวเกี่ยวไปแล้ว...กองฟางถูกมัดรวมกันเป็นพ่อนวางพียงกัน หรือวางกองไว้รอบเสา ดูไปแล้วคล้ายกับต้นคริสต์มาสที่ไม่มีโคนต้น...ชาวบ้านใช้เสียมขนาดเล็กในการเกี่ยวข้าว ข้าวที่เกี่ยวแล้วจะถูกนำไปวางรวมกันเป็นกองตรงลานกว้าง...โต๊ะฟาดข้าวถูกนำมาวางบนเสื่อ จากนั้น ชาวบ้านจะใช้ไม้จับข้าวหนีบข้าวขึ้นมาหนึ่งกำแล้วนำไปฟาดกับโต๊ะ...เมล็ดข้าวที่ร่วงลงบนเสื่อจะถูกรวบรวมใส่ตระกร้าแล้วนำกลับไปที่หมู่บ้าน⁹

(ภาพจาก : โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-1/2-642, MM-1-1/1-57)

⁸ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-35. ผู้เขียนเลือกแปลความเฉพาะในส่วนที่อ้าง เนื่องจากบันทึกแบบเจาะที่มอร์แมนใช้บันทึกเหตุการณ์ประจำวันในแต่ละวันนั้น ในหนึ่งระเบียบมีเนื้อหาอยู่หลายแผ่นด้วยกัน.

⁹ ผู้เขียนยังไม่พบข้อมูลที่แน่ชัดเกี่ยวกับบุคคลนี้ แต่ในบันทึกประจำวันของมอร์แมนมีการพูดถึงชื่ออีโมจีนอยู่พอสมควรในช่วงแรกของการเก็บข้อมูลภาคสนาม (1959) ผู้เขียนสันนิษฐานว่าอาจเป็นชาวตะวันตกที่อาศัยอยู่ใน อ.เชียงคำมาก่อน และคอยให้ความช่วยเหลือมอร์แมนในระหว่างการเก็บข้อมูลก็เป็นได้.

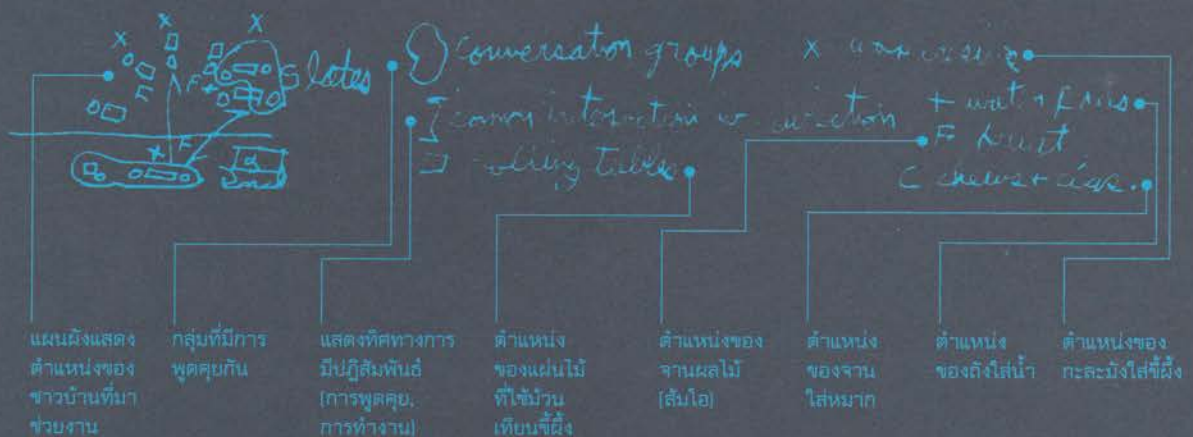
¹⁰ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-33.

» เชียงคำ การทำเทียนขี้ผึ้ง

- 12 พ.ย. 1959 ...ชาวบ้านมารวมตัวกันที่บ้านของจรรยาเพื่อช่วยกันทำเทียนขี้ผึ้งถวายวัดดอนชัย¹¹
- 9:05 ขี้ผึ้ง 5 ก.ก. ถูกแบ่งใส่กะละมังสังกะสี 2 ใบแล้วนำไปตากแดด
- 9:45 ใส่เทียนถูกตัดให้ยาวเส้นละ 3 ฟุต
- 10:15 ชาวบ้านบางส่วนเริ่มลงมือม้วนขี้ผึ้งเข้ากับไส้เทียน...มีชาวบ้านตามมาสมทบเรื่อยๆ... ระหว่างการทำงานชาวบ้านพูดคุยหยอกสื่อกันอย่างสนุกสนาน
- 12:10 หญิงสาวที่อยู่ในครัว นำส้มโอที่ปอกเปลือกแล้วใส่จานมาให้คนที่มาช่วยงานกิน
- 12:45 ตอนนี้ มีชาวบ้านมาช่วยทำเทียน 10 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มๆ ละ 2-3 คน บางคนก็นั่งทำอยู่คนเดียว
- 13:50 พักกินข้าวกลางวัน กับข้าววันนี้มีแกงไก่ใส่ผัก พริกทองต้ม และถั่ว... หญิงจากเชียงราย (ซึ่งดูเป็นคนก้าวร้าว) แสดงท่าทางเลียนแบบหญิงชาวบ้านที่มาช่วยงานพากันขบขัน
- 15:35 หญิงจากเชียงรายทำกาวที่ทำมาจากข้าวเหนียว
- 15:40 ทำเทียนได้ทั้งหมด 630 เล่ม เทียนถูกแบ่งออกเป็นมัดละ 10 เล่มแล้วพันด้วยกระดาษสีญี่ปุ่น โดยใช้กาวที่ทำจากข้าวเหนียวแถมไว้ไม่ให้หลุด...¹²

[ภาพจาก : โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-1/2-465, MM-1-1/2-464]

¹¹ วัดหย่วน บ้านดอนชัย-ผู้เขียน

¹² โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสาร หมายเลข MM-1-14-30.

» เชียงคำ
รวมกลุ่มจับปลา¹³

13 พ.ย. 1959

...5:30 เข้านี้เรา¹⁴ ตื่นนอนขึ้นมาด้วยความทุกข์ทรมาน เพราะอากาศที่หนาวเย็น
6:00 เราใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงในการขี่และจูงจักรยานไปบนถนนที่ขรุขระ
9:00 เมื่อเราไปถึง ผู้คนกำลังเตรียมเครื่องมือของตนให้พร้อมสำหรับการจับปลา... ดูเหมือนจะไม่มียุงน้ำ หรือการจัดระเบียบ
ใดๆ สำหรับกิจกรรมนี้ เมื่อถึงเวลา พวกผู้ชายค่อยๆ หย่อนเดินลงไปในน้ำ พร้อมกับตะโกนว่า “ไปๆ” และทำการตี
น้ำ... ครึ่งชั่วโมงผ่านไปเมื่อปลาเริ่มมารวมกันเป็นฝูง... พวกเขาจึงให้ลุ่มจ้วงลงไปในน้ำเพื่อจับปลา ดูเหมือนลุ่มจะเป็น
เครื่องมือจับปลาที่ใช้งานไม่ได้ดีเท่าใดนัก หากผู้ใช้ไม่มีความชำนาญ... ส่วนพวกผู้หญิงให้ออกในการจับปลา (7) โดย
ทำงานไปพลางคุยกันไป... กลุ่มของพวกเธอแยกออกจากกลุ่มผู้ชาย... ตกเที่ยง ทุกคนหยุดพักเพื่อกินข้าว มีการสูบบุหรี่
เพื่อให้ความอบอุ่นและย่างปลาที่จับมาได้... เพื่อนของแม่¹⁵ ชวนเราให้ร่วมวงด้วย เราตอบรับด้วยความเต็มใจ เพราะ
เราไม่ได้เตรียมข้าวกลางวันมาและตอนนี้เราก็กินมากด้วย กับข้าวมีอันนี้ปลาบ้าง เนื้อหมักลิ้มพูนที่ดูดี¹⁶ เครื่องเทศ
เขียวรสเผ็ด¹⁷ และมันหมูที่ถูกหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ... การเดินทางขากลับดูจะโหดร้ายกว่าตอนมา เพราะความเหน็ดเหนื่อยและ
แสงแดดที่ร้อนแรงจากดวงอาทิตย์ แคมจักรยานของเราซึ่งวางแนบอีกต่างหาก เราจำเป็นต้องหาที่ปะยาง และขอน้ำ
ดื่มจากบ้านที่เราแวะเพื่อปะยาง (ในน้ำจะมีอะมีบะหรือไม่มี เราไม่สนใจแล้ว เพราะเรากระหายน้ำมาก)... แมรี่แอนไป
ออกมาว่าจะไม่เดินทางไปแบบนี้อีกแล้ว... เราคิดถึงทางด่วนที่แสนสะดวกและรวดเร็วที่นิวเจอร์ซีย์... รองเท้าฉันเปียกแฉะ
แต่ฉันก็สามารถที่จะถอดออก แล้วถีบไปบนแป้นจักรยานที่ใกล้จะพังได้... เรากลับถึงบ้านในที่สุด แล้วดื่มน้ำส้มที่
ใสน้ำแข็งจนเต็มแก้ว ไปเข้านอนก่อนที่น้ำส้มจะอร่อยถึงขนาดนี้...¹⁸

(ภาพจาก : โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-1/1-247, MM-1-1/1-252)

¹³ ชาวบ้านแผลเรียกกิจกรรมดังกล่าวว่าการ “สักลุ่ม” มักจัดขึ้นในช่วงระหว่างเดือน พ.ย.-ธ.ค.-ผู้เขียน
¹⁴ มอร์แมนและภรรยา-โดยผู้เขียน Mrs. Marianne Moerman เป็นภรรยาคนแรกของมอร์แมนซึ่งมา
ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยกันที่บ้านแผลในปี 1959.
¹⁵ ผู้เขียนยังไม่มีข้อมูลที่แน่ชัดเกี่ยวกับบุคคลนี้ แต่สันนิษฐานว่าอาจเป็นชาวตะวันตกที่อาศัยอยู่
ใน อ.เชียงคำมาก่อน และคอยให้ความช่วยเหลือมอร์แมนในระหว่างการเก็บข้อมูลก็เป็นได้.
¹⁶ แหนม?-ผู้เขียน
¹⁷ น้ำพริกหนุ่ม?-ผู้เขียน
¹⁸ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-29.

» อภิศรทางสังคม

13 ก.พ. 1961 ...ความอึกกันฉันพี่น้องของผู้คนในชุมชน ถูกแสดงออกผ่านทาง การแลกเปลี่ยนสิ่งของต่างๆ ระหว่างกันเป็นประจำ... หากเป็นเรื่องของเล็กน้อบ น้อยครั้งก็พวกเขาจะไม่เอาค่าของคุณ ถือเป็น เรื่องปกติที่พี่น้องกันต้องไปกัน แต่หากเป็นเรื่องของสำคัญในโอกาสพิเศษ พวกเขาจริงจะเอาค่าของคุณ... หากเป็นที่สหรัฐอเมริกา ผู้คนคงยึดติดกับความมกิดกันนี้ พวกเขาไม่เคยชินแต่กับคำว่า "ความเท่าเทียมกัน", "หน้าที่", "การกุศล", "ความยุติธรรม", "การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม", "จิตสำนึกของชุมชน"... ชาวบ้านบางคนบอกกับเราว่า "หากเขาไม่เคยช่วยเรา เราก็ไม่จำเป็นต้องไปช่วยเขา" ...ในระหว่างที่ชาวบ้านกำลังช่วยปลูกเรือนให้คำป็น แสงพูดออกมา (โดยไม่เห็นเอาย) ว่า พวกเขาจะมาช่วยคำป็นปลูกเรือน เพราะคำป็นเคยเลี้ยงพวกเขา และพวกเขาจะเลี้ยงตอบแทนคำป็นเมื่อคำป็นเดินทางไปแล้วบ้าง หรือพะเขา...¹⁹

ชาวบ้านกำลังช่วยกันปลูกเรือนใหม่อร์แมน (ภาพจาก : โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-172-592)

» คนนอกในครอบครัว

บางส่วนจากบันทึกภาคสนามของมอร์แมนที่ผู้เขียนนำเสนอนี้ อาจทำให้เราอนุมานได้ว่า นักมานุษยวิทยา คือนักวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ที่มีความละเอียดลออในการเก็บข้อมูลภาคสนาม²¹ ข้อมูลต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในบันทึกภาคสนามของพวกเขาซึ่งได้มาจากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม นั้น เจาะลึกและเข้าถึงพฤติกรรมของผู้คนในชุมชน

อย่างไรก็ดี ข้อความที่ปรากฏอยู่ในบันทึกภาคสนามของมอร์แมน กลับทำให้เราเห็นภาพ "เบื้องหลังคนใน" ในบางแง่มุม ซึ่งเราสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

¹⁹ ชาวบ้านที่มาช่วยงาน-ผู้เขียน.

²⁰ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-11.

²¹ เรื่องวินัยในการเก็บข้อมูลภาคสนามนี้ อาจขึ้นอยู่กับนิสัยส่วนตัวและพื้นฐานการฝึกอบรมทางด้านมานุษยวิทยา ซึ่งนักมานุษยวิทยาแต่ละคนได้รับติดตัวมาจากอาจารย์ผู้สอนด้วย จากการศึกษาได้มีโอกาสพูดคุยกับนักมานุษยวิทยาอาวุโสหลายท่าน แต่ทุกท่านล้วนมีวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะการใช้บัตรบันทึกแบบเจาะเพื่อการเก็บข้อมูลนั้น ดูจะเป็นวิธีการเฉพาะที่นักมานุษยวิทยารุ่นเก่าบางท่านใช้กันเท่านั้น.

²² ผู้อ่านสามารถดูผลงานวิจัยของมอร์แมนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไร่ลื้อบ้านแพดได้จาก ธนาคี สุขประเสริฐ และสิทธิศักดิ์ รุ่งเจริญสุขศรี, "จดหมายเหตุภาพเคลื่อนไหว : ย้อนรอยจากเอกสารของมอร์แมน," จดหมายเหตุสมาคมจดหมายเหตุไทย, ฉบับที่ 4 (ค.ศ. 2550-ก.ย. 2551), น. 83-98. ผู้เขียนได้รวบรวมรายชื่องานวิจัยของมอร์แมนเอาไว้ในบทความดังกล่าวแล้ว.

1. เบื้องหลังของการทำงาน

จากบันทึกภาคสนามของมอร์แมน และคำบอกเล่าของบรรดาผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่เคยใกล้ชิดกับเขาในขณะทำการเก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านแพดนั้น เราจะเห็นภาพงานของเขาเริ่มตั้งแต่พระอาทิตย์ยังไม่พ้นขอบฟ้า และเมื่อพระอาทิตย์ลับขอบฟ้างานของเขาก็ยังไม่เสร็จสิ้นเช่นกัน มอร์แมนจะบันทึกเหตุการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตประจำวันของเขาอย่างละเอียดจนน่าอัศจรรย์ใจ (ตามความคิดของผู้เขียน) ไม่ว่าจะเป็นเสียงระฆังวัดดัง หญิงสาวบ้านไหนไปซักผ้าที่แม่น้ำ บ้านไหนมีใครมาเยี่ยม คนมาเยี่ยมแต่งตัวอย่างไร ใครติดเงินใคร ใครกำลังทะเลาะกับใครกับข้าวมีมืออะไรบ้าง การเกี่ยวข้าวมีขั้นตอนอย่างไร ใช้อุปกรณ์อะไรบ้าง ฯลฯ เมื่อกลับถึงที่พัก เขาจะทำการถอดข้อความต่างๆ ซึ่งตลอดทั้งวันได้จดในสมุดจดบันทึก เพื่อพิมพ์ลงในบัตรบันทึกแบบเจาะ ทำยที่สุดแล้ว ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จะถูกนำไปใช้ในการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้คนในชุมชน เพื่อนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการเขียนรายงานการวิจัย²²

แต่ทั้งนี้ “ข้อความ-ภาพถ่าย-ภาพเขียนลายเส้น” ซึ่งมอร์แมนได้บันทึกเอาไว้ในบันทึกประจำวันนี้เอง กลับทำให้ผู้เขียนมองเห็น “แว่นตาที่ใช้ในการสอดส่องผู้คน” ของเขา เราสามารถแบ่งเป็นประเด็นต่างๆ ได้ ดังนี้

1.1 สถานที่

ข้อมูลแรกสุดที่ปรากฏอยู่ในบันทึกประจำวันของมอร์แมนมักเป็นการพรรณนา และให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ๆ เขาเดินทางไปที่เก็บข้อมูล ตัวอย่างเช่น “...ฉันและอีโมจินเดินตัดผ่านท้องนาซึ่งพื้นที่บางส่วนได้เริ่มทำการเก็บเกี่ยวไปแล้ว...กองฟางถูกมัดรวมกันเป็นพ่อนวางพิงกัน หรือวางกองไว้รอบเสา...”²³ หรือ “...เมื่อเราไปถึง ผู้คนกำลังเตรียมเครื่องมือของตนให้พร้อมสำหรับการจับปลา...บ้างก็ยืนบ้างก็นั่งยองๆ อยู่บนทุ่งที่มีหญ้าขึ้นสูง และล้อมรอบไปด้วยโคลนตม อีกฟากของแม่น้ำก็มีชาวบ้านอีกกลุ่มกำลังเตรียมตัวมาจับปลาเช่นกัน...”²⁴

1.2 ผู้แสดง

ข้อมูลถัดมามีจะเป็นการบรรยายถึงบุคลิกลักษณะนิสัยใจคอ และข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับผู้แสดง ผู้แสดงเหล่านี้ก็คือบรรดาชาวบ้านที่มอร์แมนกำลังเฝ้าสังเกตพฤติกรรมอยู่นั่นเอง ตัวอย่างเช่น “...หญิงจากเชียงราย (ซึ่งดูเป็นคนก้าวร้าว) แสดงท่าทางเลียนแบบหมูนชาวบ้านที่มาช่วยงานพวกกันขบขัน”²⁵ หรือ “...คนแบบกำนันดูจะเป็นคนที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่า เขาไม่สวมเครื่องแบบ แต่สามารถพบเห็นเขาได้ที่อำเภอ ชาวบ้านเรียกเขาว่า “พ่อ” และมักขอความช่วยเหลือต่างๆ จากเขาในเรื่องทั่วไป”²⁶

1.3 กิจกรรม

เมื่อมีการอธิบายถึงสถานที่ และรายละเอียดของผู้แสดงซึ่งอยู่ในสถานที่แล้ว ข้อมูลสุดท้ายที่มอร์แมนอธิบาย คือ กิจกรรมที่เกิดขึ้น ณ สถานที่นั้นๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากการกระทำของบรรดาผู้แสดง (ชาวบ้าน) ทั้งหลาย ตัวอย่างเช่น “...ชาวบ้านจะดึงไม้ไผ่ที่ผูกกับหัวเสาเพื่อให้เสาลอยขึ้น จากนั้นจะมีคนคอยผลักให้เสาสูงขึ้นจากด้านล่าง ชายอีกคนจะคอยใช้ค้อนที่ทำจากไม้ ตีไปที่โคนเสา เพื่อให้เสาเรื้อนเคลื่อนที่ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งลงหลุม...”²⁷ หรือ “...ชาวบ้านบางส่วนเริ่มลงมือมัดมันขี้ผึ้งเข้ากับไส้เทียน...มีชาวบ้านตามมาสมทบเรื่อยๆ... ระหว่าง

การทำงานชาวบ้านพูดคุยหยอกล้อกันอย่างสนุกสนาน... 12:10 หญิงสาวที่อยู่ในครัว นำส้มโอปอกเปลือกใส่จานมาให้คนที่มาช่วยงานกิน... 12:45 ตอนนี้มีชาวบ้านมาช่วยทำเทียน 10 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มๆ ละ 2-3 คน บางคนนั่งทำอยู่คนเดียว”²⁸

“สถานที่-ผู้แสดง-กิจกรรม”²⁹ สามสิ่งนี้ได้เผยให้เราเห็นถึงเบื้องหลังการทำงานของมอร์แมนว่า ตัวเขาเองมีวิธีการมองข้อมูลที่จะเก็บเพื่อการจดบันทึกเช่นกัน เพราะข้อมูลที่อยู่ในบันทึกประจำวันมักจะมีข้อมูลเกี่ยวข้องกับประเด็นทั้งสามนี้ปรากฏอยู่เสมอๆ นอกจากนี้ ในการเก็บข้อมูลแต่ละประเด็นของมอร์แมนนั้นก็แสดงให้เห็น “กรอบในการมอง” ของเขาที่มีต่อเหตุการณ์นั้นด้วย ตัวอย่างเช่น ในเหตุการณ์การทำเทียนขี้ผึ้งที่บ้านของจรรยา ข้อมูลจากภาพถ่ายและภาพเขียนลายเส้น รวมไปถึงข้อความส่วนใหญ่ที่ปรากฏอยู่ในบันทึกนั้น อาจทำให้เราอนุมานไปได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมของผู้หญิง แต่ทั้งนี้ ในขณะที่บรรดาผู้หญิงกำลังนั่งทำเทียนอยู่นั้นก็มีผู้ชายนั่งอยู่ในวงด้วย ดังปรากฏข้อความว่า “...พวกผู้ชายนั่งอยู่หลังผู้หญิง สูบยา และพูดคุยกัน...”³⁰ จากการสันนิษฐานของผู้เขียน ข้อมูลเกี่ยวกับพวกผู้ชายที่ปรากฏอย่างผิวเผินในบันทึกเหตุการณ์การทำเทียนขี้ผึ้งที่บ้านจรรยาอาจบอกให้เราทราบว่า ตามความคิดของมอร์แมน การทำเทียนขี้ผึ้งเป็นกิจกรรมของผู้หญิง แม้จะมีผู้ชายอยู่ในสถานการณ์ที่เกิดกิจกรรมนี้ด้วย แต่เนื่องจากพวกผู้ชายมิได้มีบทบาทใดเป็นพิเศษ นอกจากนั่งพูดคุยและสูบยา มอร์แมนจึงเน้นความสนใจในการเฝ้าสังเกตพฤติกรรมไปที่บรรดาผู้หญิงที่กำลังนั่งทำเทียนขี้ผึ้งมากกว่า

²³ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-33.

²⁴ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-29.

²⁵ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-30.

²⁶ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-11.

²⁷ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-35.

²⁸ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-30.

²⁹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับความหมายของสถานที่ ผู้แสดง และกิจกรรม ในการวิจัยทางมานุษยวิทยาได้จาก งานพิเศษ สัตย์สงวน, การวิจัยทางมานุษยวิทยา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), น. 69-71.

³⁰ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-30.

ตัวอย่างอีกเหตุการณ์ที่ช่วยแสดงให้เห็นถึงกรอบในการมองของมอร์แมน คือ การรวมกลุ่มจับปลา ดังปรากฏข้อความว่า “พวกผู้ชายค่อยๆ ทอยเดินลงไปในน้ำ พร้อมกับตะโกนว่า “ไปๆ”... ส่วนพวกผู้หญิงใช้มือในการจับปลา (?) โดยทำงานไปพลางคุยกันไป... กลุ่มของพวกเขาแยกออกจากกลุ่มผู้ชาย...”³¹

ข้อมูลจากทั้งสองเหตุการณ์นี้อาจบอกเราได้ว่า มอร์แมนมองเห็นการแบ่งแยกการทำกิจกรรมบางประเภทระหว่างชาย-หญิงในชุมชนแห่งนี้ หรือแม้แต่การใช้อุปกรณ์บางอย่างที่แตกต่างกัน (เช่น ผู้ชายใช้ส้อม ผู้หญิงใช้ช้อน) ประเด็นดังกล่าวนำไปสู่การตอบคำถามบางประการให้กับตัวผู้เขียนเอง ในฐานะที่เป็นผู้ที่คลุกคลีกับเอกสารงานวิจัยภาคสนามของมอร์แมนมาเป็นเวลาเกือบสองปีว่า ตัวของมอร์แมนก็มี “กรอบทางความคิด” ในการมองสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการเก็บข้อมูล และกรอบนี้เองที่เป็นตัวกำหนดมุมมองในการเก็บข้อมูลของเขา เช่น การมองว่า

กิจกรรมการทำเทียนไขซึ่งเป็นกิจกรรมของผู้หญิง จึงเน้นให้ความสนใจในการเฝ้าสังเกตพฤติกรรมของผู้หญิงเป็นพิเศษ หรือมองว่าการแบ่งแยกกลุ่มออกเป็นชาย-หญิง ในระหว่างการรวมกลุ่มจับปลา

2. เผยความรู้สึก

นอกจากประเด็นเบื้องหลังการทำงานที่ผู้เขียนมองเห็นจากบันทึกภาคสนามของมอร์แมนแล้วนั้น นัยของข้อความที่บรรยายถึงรายละเอียดของสถานที่-ผู้แสดง-กิจกรรมยังทำให้ผู้เขียนสัมผัสได้ถึง “ความรู้สึก” ของมอร์แมนขณะทำการจดบันทึกข้อมูลอีกด้วย เพราะในความพยายามที่จะแฝงตัวเป็น “คนใน” เพื่อเฝ้าสังเกตพฤติกรรมชาวบ้านนั้น ได้ปรากฏให้เห็นแกนของความเป็น “คนนอก” ของเขาอยู่ ความเป็นคนนอกของมอร์แมนที่ผู้เขียนสัมผัสได้ คือ คนที่มาจากต่างวัฒนธรรม และคนที่มาจากประเทศที่เจริญกว่า (สหรัฐอเมริกา)

มอร์แมนและภรรยา³² ถ่ายภาพคู่กันในอิริยาบถที่ค่อนข้างผ่อนคลาย ในระหว่างการกลับมาเก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านแพดอีกครั้งในปี 1986 (ภาพจาก : โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-66-7)

³¹ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-29.

³² Mrs. Pat เป็นภรรยาคนที่ 2 ของมอร์แมนซึ่งมาทำการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยกันที่บ้านแพดในปี 1986.

ด้วยเหตุนี้ ข้อความหลายแห่งที่ปรากฏอยู่ในบันทึกประจำวันของมอร์แมน จึงเผยให้เห็นตัวตน อารมณ์ และความคิดเห็นของเขา ตัวอย่างเช่น "...เพื่อนของเมลชวนเราให้ร่วมวงด้วย เราตอบรับด้วยความเต็มใจ เพราะเราไม่ได้เตรียมข้าวกลางวันมาและตอนนี้เราก็กินข้าวมากด้วย...การเดินทางจากลับดูจะโหดร้ายกว่าตอนมา เพราะความเหนื่อยล้าและแสงแดดที่ร้อนแรงจากดวงอาทิตย์ แคมป์จรรย์านของเราจึงยังแบนอีกต่างหาก เราจำเป็นต้องหาที่ปะยาง และขอน้ำดื่มจากบ้านที่เราแวะเพื่อปะยาง (ในน้ำจะมีอะมีบหรือไม่มี เราไม่สนแล้ว เพราะเรากระหายน้ำมาก!)... แมริแอนบ่นออกมาว่าจะไม่เดินทางแบบนี้ไปอีกแล้ว... เราคิดถึงทางด่วนที่แสนสะดวกและรวดเร็วที่นิวเจอร์ซีย์..."³³ (ข้อความที่เป็นตัวหนาถูกเน้นโดยผู้เขียน)

นอกจากนี้ ในบางสถานการณ์เขาได้ใช้คำนิยามแบบตะวันตกเป็นบรรทัดฐานในการตัดสิน หรือตั้งคำถามกับการกระทำของชาวบ้าน ตัวอย่างเช่น "...ถือเป็นเรื่องปกติที่พี่น้องกันต้องปิ่นกัน...หากเป็นที่สหรัฐอเมริกา ผู้คนคงอึดอัดใจกับความคิดเช่นนี้ พวกเขาไม่เคยชินแต่กับคำว่า "ความเท่าเทียมกัน", "หน้าที่", "การกุศล", "ความยุติธรรม", "การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม", "จิตสำนึกของชุมชน"... ในระหว่างที่ชาวบ้านมาช่วยปลูกเรือนให้ค้ำบ้าน แสงพูดออกมา (โดยไม่เงินอาย) ว่า พวกเขา³⁴ มาช่วยค้ำบ้านปลูกเรือนเพราะค้ำบ้านเคยเลี้ยงพวกเขา และพวกเขาจะเลี้ยงตอบแทนค้ำบ้าน เมื่อค้ำบ้านเดินทางไปล่าปลิง หรือพะเยา..."³⁵

แม้ในตำราเรียนมานุษยวิทยาจะปราศสอนเสมอว่า ระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนาม นักมานุษยวิทยาต้องเฝ้าสังเกต และศึกษาพฤติกรรมของชาวบ้านที่ตนเองศึกษาด้วยใจที่เป็นกลาง ห้ามเอาความคิดของตนเองไปตัดสินการกระทำของชาวบ้าน แต่ในความเป็นจริงแล้ว เราต้องไม่ลืมว่านักมานุษยวิทยาเองก็เป็นเพียงปุถุชนทั่วไป มีใจเครื่องจักรสังเกตการณ์ที่ไม่มีอารมณ์ความรู้สึกใดๆ อีกทั้งพวกเขาต่างเดินทางเข้าสู่สนามวิจัยพร้อมด้วย "เป้ทางวัฒนธรรม"³⁶ (cultural baggage) ของตน จึงเป็นไปได้เลยที่พวกเขาจะไม่แสดงความไม่เห็นด้วย หรือตั้งคำถามบางประการกับกลุ่มคนที่ตนเองศึกษา เมื่อเห็นว่าสิ่งที่ชาวบ้านกระทำอยู่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมของตน อย่างไรก็ตาม ด้วยความเป็นนักวิจัยมืออาชีพ การแสดงออกของพวกเขาจึงมีใช้การลุกขึ้นมาคัดค้าน หรือแสดงความคิดเห็นที่ไม่เห็นด้วย เพราะจะเป็นการเข้าไปแทรกแซงพฤติกรรมของชาวบ้าน ซึ่งถือเป็นหนึ่งในข้อห้ามร้ายแรงของการเก็บข้อมูลภาคสนามทางมานุษยวิทยา การแสดงออกทางอารมณ์และความคิด

ของพวกเขาจึงถูกถ่ายทอดลงในบันทึกประจำวันแทน³⁷

ดังนั้น เราจึงพบเห็นอารมณ์ดีใจ (ดีใจที่ชาวบ้านชวนร่วมวงกินข้าวด้วย เพราะไม่ได้เตรียมข้าวมา) อารมณ์หงุดหงิดและคิดถึงบ้าน (จากความเหนื่อยล้าและความยากลำบากในการเดินทางกลับจากการดูชาวบ้านจับปลา) ความรู้สึกไม่ใส่ใจ (ไม่ใส่ใจแล้วว่าน้ำที่ดื่มจะสะอาดหรือไม่ ซึ่งในเวลาปกติแล้วอาจต้มน้ำก่อนดื่ม?) หรือแม้แต่การใช้คำนิยามแบบตะวันตกมาเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินพฤติกรรมของชาวบ้าน ในเรื่องการแบ่งปันสิ่งของต่อกันและกัน³⁸ สอดแทรกอยู่ในบันทึกประจำวันของมอร์แมน

» ส่งท้าย

อาจกล่าวได้ว่า เอกสารงานวิจัยภาคสนามของนักมานุษยวิทยาเปรียบเสมือน "บันทึกส่วนตัวของนักมานุษยวิทยา" จึงไม่น่าแปลกใจหากเนื้อหาที่อยู่ภายในจะปรากฏให้เห็นลักษณะการทำงาน ตัวตนและความรู้สึกนึกคิดของผู้บันทึก

เอกสารงานวิจัยภาคสนามของมอร์แมนซึ่งผู้เขียนนำเสนอในบทความชิ้นนี้ ทำให้เรามองเห็นภาพ "เบื้องหลังการทำงาน" อย่างมีระบบ และ "เผยความรู้สึก" ที่แสดงให้เห็นอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดของเขาในระหว่างการทำงานภาคสนาม แม้ว่าเนื้อหาในบทความจะเป็นการย้อนกลับไปวิพากษ์การทำงานภาคสนามของมอร์แมน แต่ก็

³³ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-29.

³⁴ ชาวบ้านที่มาช่วยงาน-ผู้เขียน

³⁵ โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข MM-1-14-11.

³⁶ เมื่อผู้คนจากวัฒนธรรมหนึ่งมีการปะทะสังสรรค์กับผู้คนจากต่างวัฒนธรรม ในบางครั้งอาจมีการแสดงออกทางพฤติกรรม หรือทางความคิดบางประการ เพื่อเข้าไปตัดสิน หรือสอดแทรกวัฒนธรรมที่ตนเองไม่เห็นด้วยโดยที่พวกเขาไม่รู้ตัว ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก Wikipedia, Cultural Baggage, http://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_baggage (accessed on 16 October 2008).

³⁷ ในประเด็นเรื่องการแสดงออกทางอารมณ์ หรือการตั้งคำถามกับกลุ่มคนที่ตนเองกำลังศึกษาในระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนามนั้น ผู้เขียนแนะนำให้อ่านงานของ มีสรา มุกดาวิจิตร, "ชาติพันธุ์วิทยาคือ (การเอา) ชีวิต (รอด)," วิชาการ, ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 ลำดับที่ 12 (1 ส.ค.-15 ก.ย. 2551), น. 97-102. ผู้อ่านจะได้ อรรถรสเป็นอย่างดีจากประสบการณ์ของมีสรา ในระหว่างการติดตามสามีไปทำงานวิจัยภาคสนามที่ประเทศเวียดนาม.

³⁸ ประเด็นเรื่องการใช้นิยามแบบตะวันตกมาเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินกลุ่มคนอื่น ๆ นั้น ผู้เขียนไม่แน่ใจว่า มอร์แมนได้รับอิทธิพลมาจากการศึกษาเกี่ยวกับ "ลักษณะประจำชาติ" ของผู้คนแต่ละเชื้อชาติหรือไม่ เพราะบรรดานักมานุษยวิทยาสำนักอเมริกันในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีทฤษฎีที่เชื่อว่าวัฒนธรรมและบุคลิกภาพมีผลต่อการกำหนดพฤติกรรมของชนชาตินั้นๆ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวได้จาก ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), น. 179-195.

ไปด้วยจิตคารวะที่มีต่อการทำงานอย่างอุทิศของเขา นอกจากนี้ เนื้อหาบางส่วนที่มีการนำเสนออารมณ์และความรู้สึกนึกคิดของมอร์แมนนั้นก็เป็นที่ไปเพื่อการนำเสนอให้เห็นภาพความเป็น “ปุถุชน” ของนักมานุษยวิทยาเท่านั้น ผู้เขียนมิได้ต้องการจะจับผิดแต่อย่างใด

ขณะนี้ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ได้นำบันทึกภาคสนามทั้งหมดของมอร์แมนมาจัดทำเป็น “ฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย” ผู้ที่สนใจสามารถเข้าไปทำการสืบค้นข้อมูล และดูเอกสารต้นฉบับได้จากฐานข้อมูลของศูนย์ฯ (www.soc.or.th)

นอกจากงานของมอร์แมนแล้ว ทางศูนย์ฯ กำลังดำเนินการจัดทำคลังข้อมูลดิจิทัลงานวิจัยภาคสนามของนักมานุษยวิทยาอีกหลายท่าน เช่น

- งานการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนบางชั้น จ.สมุทรปราการ ของ Prof. Jane และ Lucien Hanks นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน
- ภาพถ่ายชนบนพื้นที่สูงเผ่าใน จ.เชียงใหม่ของนายประเสริฐชัยพิฤสิต อดีตผู้อำนวยการสถาบันวิจัยชาวเขา
- สไลด์ภาพถ่ายชนบนพื้นที่สูงใน จ.เชียงราย และ จ.ตาก ของ Prof. Hans Manndorff นักมานุษยวิทยาชาวออสเตรเลีย
- สไลด์ภาพถ่ายงานวิจัยภาคสนามของ ศ. ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์
- บันทึกส่วนตัว และรายงานการขุดค้นทางโบราณคดีของ ศ.ชิน อยู่ดี

>> บรรณานุกรม

หนังสือ

งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, บก. คนใน : ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2545.

ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

เอกสารอ้างอิงอิเล็กทรอนิกส์

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). โครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย. Wikipedia. Cultural Baggage. Available from : http://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_baggage (accessed on 16 October 2008).

บทสัมภาษณ์

บทสัมภาษณ์นางอัมพร มังคลาด เมื่อวันที่ 26 ธ.ค. 2550 บ้านแพด ต.เชียงบาน อ.เชียงคำ จ.พะเยา จากสมุดบันทึกภาคสนามของสิทธิศักดิ์ รุ่งเจริญสุขศรี.

บทสัมภาษณ์นายบุญมา มังคลาด เมื่อวันที่ 11 เม.ย. 2551 บ้านแพด ต.เชียงบาน อ.เชียงคำ จ.พะเยา จากสมุดบันทึกภาคสนามของสิทธิศักดิ์ รุ่งเจริญสุขศรี.

หนังสือแนะนำเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทความ

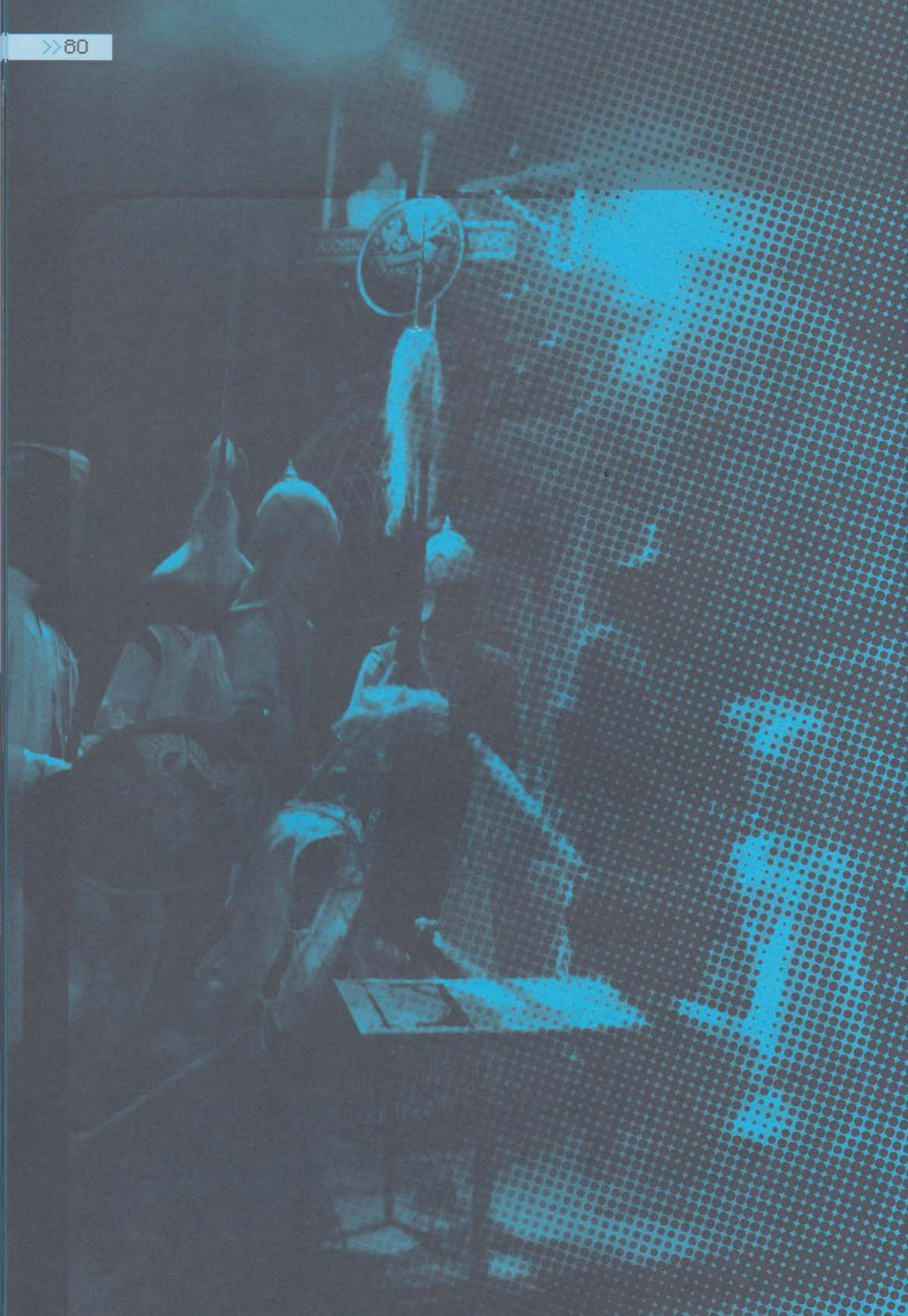
ฉัสมรา มุกดาวิจิตร. “ชาติพันธุ์วิทยา คือ (การเอา) ชีวิต (รอด).” วิภาษา. ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 ลำดับที่ 12 (1 ส.ค.-15 ก.ย. 2551), น. 97-102.

ธันวดี สุขประเสริฐ และสิทธิศักดิ์ รุ่งเจริญสุขศรี. “จดหมายเหตุภาพเคลื่อนไหว : ย้อนรอยจากเอกสารของมอร์แมน.” จดหมายเหตุสมาคมจดหมายเหตุไทย. ฉบับที่ 4 (ต.ค. 2550-ก.ย. 2551), น. 83-98.

สิทธิศักดิ์ รุ่งเจริญสุขศรี. “คอมมิวนิสต์บุกบ้านแพด!” จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์. ฉบับที่ 12 (มิ.ย. 2550-พ.ค. 2551), น. 66-85.

ขอขอบคุณ

คุณชีวิสิทธิ์ บุญยเกียรติ บรรณาธิการและเพื่อนร่วมงานผู้แข็งแกร่ง สำหรับข้อคิดเห็นและคำแนะนำต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อบทความชิ้นนี้

ความเป็น “สยาม” ที่ “Museum Siam”

สุเจน ธรรมฤทธิ

“คำว่า ‘ทำไม’ คำเดียวจะทำให้เรามีปัญญา” วันปลายฝนต้นหนาว ที่ทางเข้าพิพิธภัณฑ์มิวเซียมสยาม ตึกกระทรวงพาณิชย์เก่า

ผมพบว่าผู้คนที่เข้ามาชมพิพิธภัณฑ์น้อยคนนักจะหยุดยินพิจารณาป้ายภาษาไทยแผ่นนี้อย่างจริงจัง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย” กล่าวประโยคข้างต้นนี้ไว้นานแล้ว

เมื่ออ่านประโยคที่ว่านี้ ผมนึกถึงพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งกระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศไทย ซึ่งนอกจากจะมีปริมาณน้อยแล้ว การแสดงสิ่งที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ก็เป็นลักษณะของการ “ป้อน” ความรู้ให้กับผู้ดูอย่างน่าเบื่อหน่าย

ที่หนักกว่านั้นคือ บางแห่งถึงกับ “วางเฉย” ต่อผู้มาเยือนด้วยการวางข้าวของเอาไว้นิ่งๆ ในพิพิธภัณฑ์โดย

ไม่มีคำอธิบายประกอบแต่อย่างใดแถมยังใช้เหตุผลที่คนเข้าน้อยเป็นข้ออ้างในการประหยัดไฟและระบบระบายอากาศภายในจนทำให้ภายในมืดสลัวและร้อนอบอ้าว ส่งผลให้ผู้ตั้งใจเข้ามาชมซึ่งมีน้อยอยู่แล้วเลยผ่านไป

ที่สำคัญคือผู้มาชมไม่มีส่วนร่วมหรือได้ตั้งคำถามต่อความรู้ที่ตนเองได้รับแต่อย่างใด

ดังนั้น เมื่อผมมาเยือน “พิพิธภัณฑ์สยาม” ซึ่งกล่าวขานกันว่าพยายามนำเสนอความรู้ของประเทศไทยสู่สายตาผู้มาเยือนด้วยรูปแบบใหม่ๆ ในตึก 4 ชั้นของกระทรวงพาณิชย์เดิมที่ตั้งตระหง่านอยู่กลางที่ดิน (จำนวน) ไร่ชิดติดกับส่วนที่เป็นหัวใจหลักของเกาะรัตนโกสินทร์ สิ่งที่ผมพยายามตามหาคือ พิพิธภัณฑ์ใหม่เอี่ยมแห่งนี้ ทำให้ผมรู้สึก “ทำไม” และทำให้ตั้งคำถามต่อองค์ความรู้เดิมๆ ได้มากเพียงใด

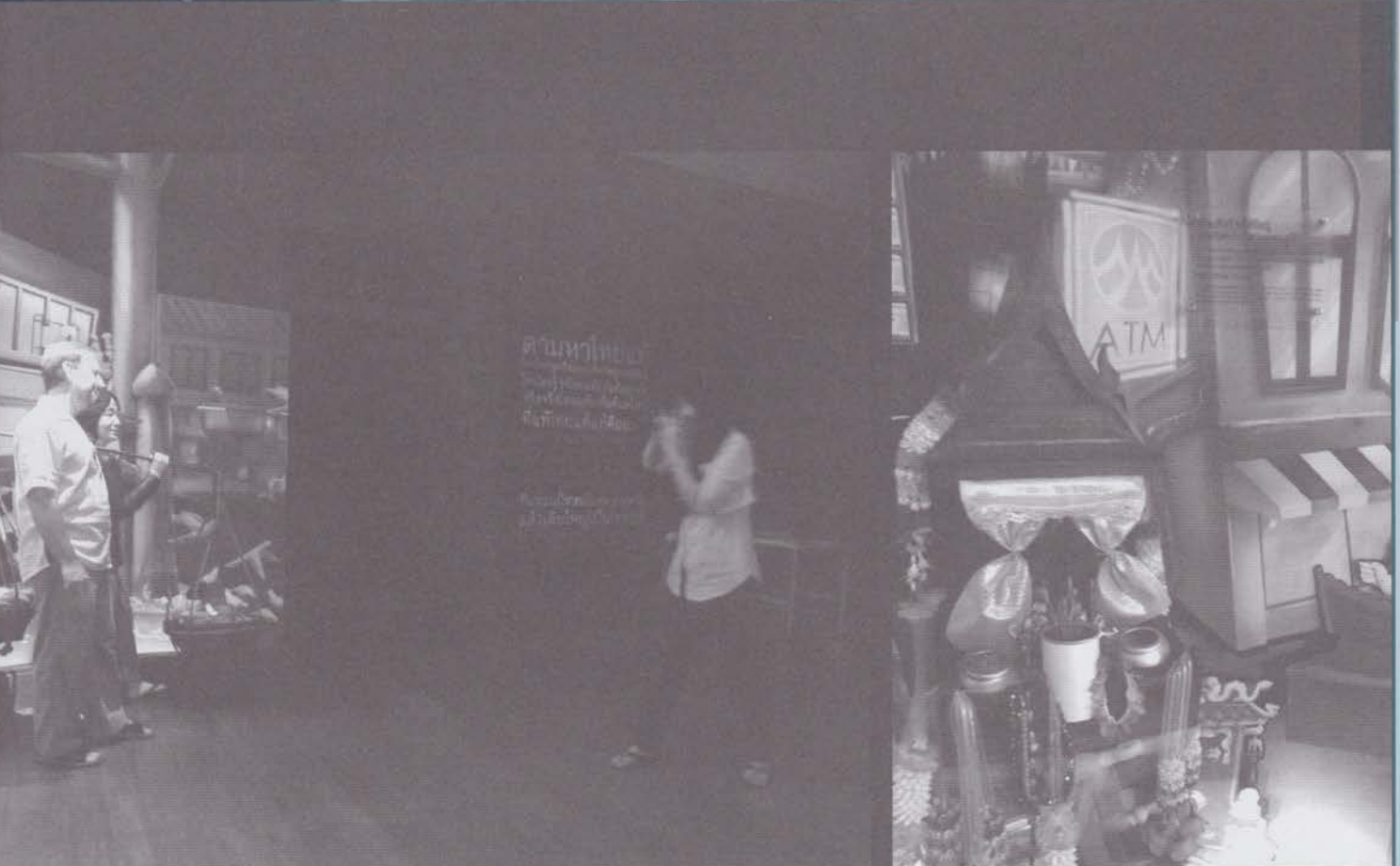
» นิธิภัณฑสยาม กับความพยายาม “ทำไม”

การก้าวเท้าเข้าไปชมพิพิธภัณฑ์สยาม สัมผัสแรกก็คือที่นี่มีลักษณะค่อนข้างที่จะทันสมัยพอสมควรในรูปแบบของการนำเสนอ

ที่ชั้น 1 ในห้องแรกที่มีชื่อ “เบิกโรง” เมื่อเราก้าวเท้าเข้าไปหลังรับสติ๊กเกอร์แสดงตนจากเจ้าหน้าที่แล้ว คือโรงหนังขนาดเล็กที่ฉายภาพยนตร์ขนาดสั้นซึ่งพยายามทำให้ผู้ชมตั้งคำถามว่า “ความเป็นไทย” คืออะไร โดยนำเสนอผ่านตัวละครหลายตัวซึ่งประกอบอาชีพหลากหลายในโลกยุคปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นคุณนายหัวอนุรักษ์นิยม คนในขบวนการซื้อขายของเก่า ฯลฯ โดยตัดฉากไปมากับคนบนแผ่นดินแถบนี้ในยุคอดีตซึ่งมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ผ่านจอภาพยนตร์ที่ถูกออกแบบเป็นจอยาวซึ่งบางคนบอกว่าดูยากพอสมควรด้วยรูปแบบที่ยาวและบิด

ที่น่าสนใจก็เช่น คุณนายคนหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายกับนักการเมืองที่มีอนุรักษ์นิยมสุดโต่งกำลังให้สัมภาษณ์ทาง

โทรทัศน์เรื่อง “วัฒนธรรมอันดีของไทย” แล้วภาพก็ตัดไปที่ตัวเธอในสมัยโบราณที่นุ่งห่มเสื้อผ้าคนละแบบ มีวิถีชีวิตกันคนละชนิด หรือ กรณีพนักงานบริการในโรงแรมกำลังพยายามบอกฝรั่งว่าขนมฝอยทองเป็นขนมไทย

ก่อนจะจบส่วนนิทรรศการ (โดยไม่สรุป) ผู้ชม “ถูกส่ง” ให้เดินเข้าชมห้องต่อไปที่มีการจำลองหุ่นแม่ค้าถือหาบขายของ รถตุ๊กๆ รถเข็นขายส้มตำ ศาลพระภูมิเจ้าที่ ภาพของการฟ้อนรำทำเพลง ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่คนไทยส่วนมากมีความคุ้นเคยและเชื่อว่านี่คือวิถีชีวิตที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

โดยมีป้ายเล็กๆ และจอภาพอยู่ข้างสิ่งของเหล่านี้แทบทุกอัน ซึ่งผมสังเกตเห็นว่าเมื่อมาถึงห้องนี้ผู้ชมส่วนมากจะหยิบกล้องออกมาถ่ายภาพคู่กับแบบจำลองต่างๆ มากกว่าที่จะอ่านหรือดูสิ่งที่ป้ายสื่อความหมายพยายามสื่อสาร แล้วก็เดินออกไปยังห้องต่อไปทันที

และที่น่าเสียดายคือข้อความในป้ายนั้นล้วนตั้งคำถามกับความเป็นไทยได้ดี

อาทิ ป้ายบนตู้รถเข็นขายส้มตำที่เขียนเชิญชวนให้พิจารณา “อาหารไทยแท้” โดยยก “กะปิ” มาบอกว่าเป็นอาหารที่แพร่หลายอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

มาเลเซียเรียกว่า “เมลาจัน” อินโดนีเซียเรียกว่า “เดระติ” เวียดนามเรียก “หม่าตม” ฟิลิปปินส์เรียก “บากอง” และพม่าเรียก “งาปี” และพยายามที่จะบอกว่าสิ่งที่เรียกว่าไทยนั้นเกิดขึ้นจากความหลากหลายของวัฒนธรรมผ่านป้ายที่ตั้งอยู่ที่ผู้ชมน้อยคนนักจะมอง

จากการตั้งคำถามเรื่องความเป็นไทย เส้นทางเดินพาเราเข้าไปสู่ชั้น 2 เข้าไปที่ห้อง “เปิดตำนานสุวรรณภูมิ” ที่จัดแสดงเรื่องราวความเป็นมาของพื้นที่ที่เรียกขานกันว่าเป็นแผ่นดินทอง (สุวรรณภูมิ) อันปรากฏอยู่ในบันทึกของนักเดินทางมาตั้งแต่ราว 2 พันปีก่อนในหลากหลายชื่อ

ที่โดดเด่นแตกต่างจากพิพิธภัณฑ์อื่นก็คือการนำเสนอทฤษฎีที่เสนอว่าสุวรรณภูมินั้นอยู่ตรงไหนจากนักประวัติศาสตร์คนสำคัญ และความเป็นไปได้ต่างๆ ของตำแหน่งแผ่นดินทองซึ่งรุ่มรวยไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและเอื้อต่อความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยิ่ง จากนั้นก็นำไปดูการกำเนิดของภูมิภาคที่ได้รับการขนานนามว่าแผ่นดินทองซึ่งเมื่อหลายร้อยปีก่อนหน้าพื้นที่บางส่วนของภาคกลางของไทยนั้นยังอยู่ใต้ทะเลผ่านแผนที่สามมิติ

จากนั้นเสนอหลักฐานโบราณคดีและวิวัฒนาการทางสังคมในพื้นที่ตั้งแต่ยุคไดโนเสาร์ด้วยภาพพร้อม

เปิดตำนาน
สุวรรณภูมิ

Introduction to
Suvarnabhumi

กระบวนการชุดค้นซึ่งผู้ชมมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดได้ด้วยการสมมติตนเองเป็นนักโบราณคดีที่ชุดค้นวัตถุโบราณผ่านจอภาพแบบเสมือนจริง แกรมด้วยวิถีทัศน์ให้ความรู้ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย

น่าสนใจว่าพิพิธภัณฑ์ไม่ได้สรุปว่าบรรพบุรุษของคนสุวรรณภูมิมาจากที่ใด อาจวิวัฒนาการมาจากบรรพบุรุษอย่างมนุษย์โฮโมอีเร็คตัสที่อยู่ที่นี่มานาน หรืออาจเป็นคนเผ่ามองโกลอยด์ที่อพยพมาจากพื้นที่จีนแผ่นดินใหญ่ก็ได้ และสุดท้ายว่าปัญหานี้คนรุ่นหลังคงต้องสืบหากันต่อไป

แน่นอน ป้ายเหล่านี้ แม้จะมีขนาดข้อความที่สั้น แต่น้อยคนนักที่จะอ่านทั้งหมด

ถัดมาคือห้อง “สุวรรณภูมิ” ซึ่งด้านหนึ่งของห้องยังคงนำเสนอหลักฐานต่างๆ ที่ชี้เบาะแสบรรพบุรุษของคนแถบนี้ เช่น การค้นพบมนุษย์ล่าปางอายุ 5 แสนปี นำเค้าหน้าคนอุษาคเนย์ประเทศต่างๆ มาวางเปรียบเทียบกันและเว้นว่างให้บรรดาผู้ชื่นชอบถ่ายรูปได้ ด้วยการแทรกใบหน้าเข้าไปตามช่องว่างระหว่างใบหน้าเหล่านั้นเพื่อเปรียบเทียบว่าปัจจุบันคนแถบนี้ยังคงมีลักษณะร่วมกัน ทั้งนี้ยังมีปุ่มกดฟังเสียง “สวัสดี” ในภาษาต่างๆ อีกด้วย

จากนั้นนำเสนอเรื่องความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรสำคัญในภูมิภาคตามช่วงเวลาต่างๆ บนปฏิทินเวลา นำเสนอพื้นฐานการก่อกำเนิดอารยธรรมอันเกิดจากการสร้างเครื่องมือทำเกษตรและการค้นพบสินแร่ชนิดต่างๆ เช่น เหล็ก อลูมิเนียม ผ่านภาพยนตร์จำลองสถานการณ์บนจอ นำเสนอความเชื่อดั้งเดิมที่เข้ามาในภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็น พราหมณ์ พุทธ ผี ที่ผสมผสานจนเป็นหนึ่งในเรื่องราวของคนต่างเชื้อชาติและศาสนาที่มาอยู่ร่วมกัน ผ่านเกมและวิถีทัศน์ต่างๆ โดยให้ผู้ชมมีส่วนร่วม

ที่น่าสนใจคือการนำเสนอเรื่องกลองมโหระทึก เครื่องดนตรีที่คนอุษาคเนย์โบราณใช้ในการทำพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอความอุดมสมบูรณ์ซึ่งค้นพบกระจายอยู่ในภูมิภาค ผ่านลักษณะเกมติกตามจังหวัดดนตรีที่ปรากฏในห้างสรรพสินค้า ซึ่งเมื่อตีตำนานเกี่ยวกับกลองมโหระทึกก็จะปรากฏขึ้นบนจอตรงหน้ากลอง

เพียงแต่สารนี้จะถึงผู้รับหรือไม่ ปัจจัยสำคัญคือความสนใจอ่านป้ายและร่วมกิจกรรมเหล่านี้คงมีน้อยอย่างยิ่งเช่นเดิม

ห้องต่อมาคือห้อง “พุทธปัญญา” เป็นเรื่องของหัวใจพระพุทธศาสนา จากคาถา “เย ธมมา” (เย-ท่ามา) แปลว่า “สิ่งทั้งหลายมีเหตุเป็นแดนเกิด” ผ่านเสียงบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ภิกษุชาวไทยผู้ได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกเมื่อปี 2550

แต่นั้นก็เป็นสิ่งที่ผมได้อ่านจากโบรชัวร์ของพิพิธภัณฑ์ด้วยจุดอ่อนของห้องนี้คือความมืดสลัวและความสับสนของป้ายซึ่งทำให้ไม่รู้ว่าจะเริ่มอ่านจากจุดไหนและควรจะไปนั่งฟังเสียงของท่านพุทธทาสที่กลางห้องซึ่งมีเบาะเตรียมเอาไว้ให้เลยหรือไม่ เช่นเดียวกับหลายคนที่เข้ามาในห้องนี้แล้วก็เดินผ่านไปยังห้องต่อไปทันที

“กำเนิดสยามประเทศ” คือห้องถัดมา เป็นเรื่องราวของการเกิดขึ้นของรัฐสยามที่เป็นปึกแผ่นบนที่ราบลุ่มภาคกลางคืออาณาจักรอยุธยาซึ่งเจริญรุ่งเรืองอยู่ถึง 417 ปี การจัดแสดงที่น่าสนใจในห้องนี้คือแนวคิดที่ค่อนข้างจะข้ามพันความรู้ชุดปัจจุบันที่เชื่อว่าไทยสืบสายมาจากสุโขทัย-อยุธยา-กรุงธนบุรี-กรุงเทพฯ และเป็นหนึ่งเดียวกันมาตั้งแต่โบราณ

บอร์ดไฟฟ้าพร้อมนาฬิกาที่วิ่งจากสมัยโบราณมาสู่ยุคใหม่อย่างรวดเร็วโดยข้างล่างเป็นแผนที่ซึ่งมีกลุ่มไฟแสดงตำแหน่งและฐานอำนาจของอาณาจักรต่างๆ ที่มีอาณาเขตไม่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

อยุธยาคือหนึ่งในอาณาจักรเหล่านั้นที่ถือกำเนิดจากรัฐเล็กๆ บริเวณภาคกลางไม่ว่าจะเป็นละโว้ สุพรรณภูมิ เจริญรุ่งเรืองและมีอำนาจอยู่เป็นเวลายาวนาน โดยในระยะเวลาเดียวกันก็ยังมีอาณาจักรสุโขทัย ล้านนา ล้านช้าง นครศรีธรรมราช ปัตตานี ด้วย โดยอยุธยามีพลังอำนาจเหนือรัฐเล็กๆ เหล่านี้

ในห้องยังกล่าวถึงตำนานท้าวอู่ทอง โดยนำเสนอหลายสำนวนผ่านจอสไลด์เล็กๆ ทั้งคำถามปลายเปิดว่ายังสรุปไม่ได้ว่าตำนานใดถูกต้อง แต่ก็แสดงคติการอพยพโยกย้ายผู้คนเพื่อสร้างบ้านแปงเมืองในยุคนั้นได้เป็นอย่างดี

เดินต่อไปก็จะพบห้องอีกห้องหนึ่งที่แสดงถึงความรุ่งเรืองของอยุธยา กลางห้องเป็นการจำลองขบวนเรือพระราชพิธีในลักษณะลอยตัว บนกำแพงห้องแต่ละด้านกล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้อยุธยารุ่งเรืองไม่ว่าจะเป็นสภาพภูมิศาสตร์ที่มีแม่น้ำล้อมรอบกรุงส่งผลให้เป็นอาณาจักรที่เข้มแข็งไม่พ่ายแพ้จากการโจมตีของข้าศึก ตำแหน่งที่ตั้งยังทำให้การค้าเจริญรุ่งเรืองเพราะเป็นจุดนัดพบของพ่อค้าจากตะวันตกและตะวันออก เล่าถึงความสวยงามของพระราชวัง วัด งานช่าง งานพระเมรุสมัยกรุงศรีอยุธยา เรื่องของคนหลากหลายเชื้อชาติ ยุคทองของวรรณกรรม

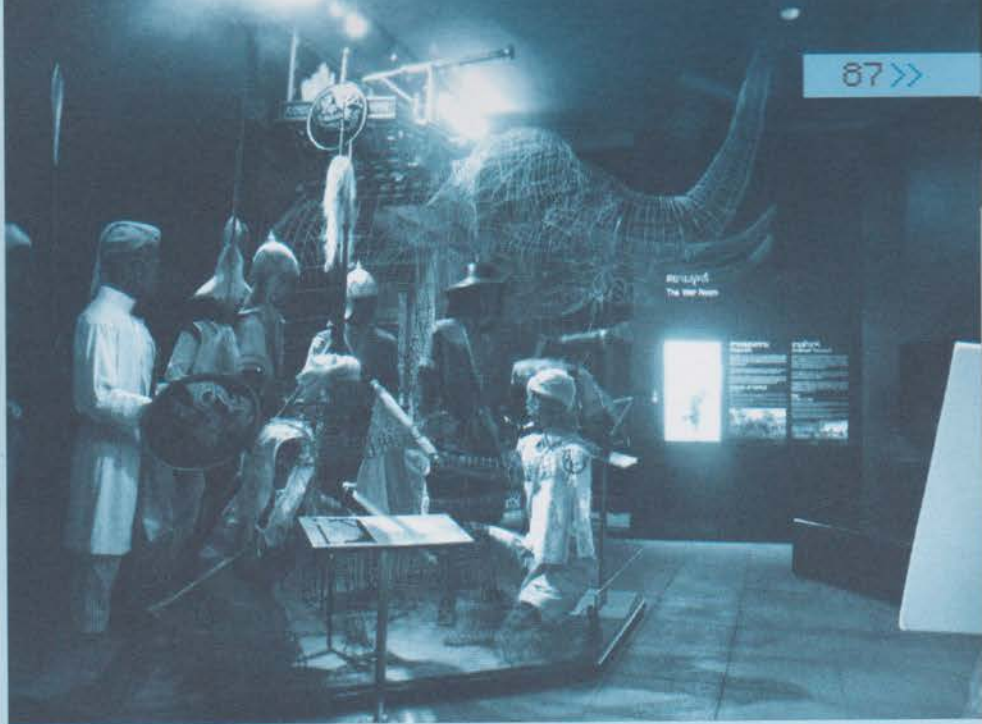
ถัดมาคือห้อง “สยามยุทธ” กล่าวถึงการสงครามระหว่างอยุธยากับอาณาจักรต่างๆ โดยเฉพาะการศึกกับอาณาจักรพม่าทางทิศตะวันตก เล่าถึงสาเหตุของสงครามซึ่งสำหรับผมส่วนนี้น่าสนใจที่สุดเพราะอาจถือเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งแรกในประเทศไทยที่ระบุว่า เกิดจากคดีเรื่อง “จักรพรรดิราช” เหนือพระเจ้าแผ่นดินอื่น ความต้องการขยายกำลังคนที่สมัยนั้นมีจำนวนน้อยจะได้มาด้วยการกวาดต้อนความพยายามควบคุมเส้นทางการค้า ที่สำคัญคือไม่ได้มุ่งขยายดินแดนและไม่ใช้สงครามระหว่าง “ประเทศไทย” กับ “ประเทศพม่า” แต่อย่างไร เพราะแนวคิดเรื่องชาติยังไม่เกิดขึ้นในตอนนั้น

เรื่องของสงครามนี้แสดงผ่านภาพยนตร์จอเล็กๆ และตู้แสดงสถานการณ์จำลองให้เราชมได้อย่างตื่นตาตื่นใจในห้องยังกล่าวถึงตำราพิชัยสงคราม ลักษณะของทหารสมัยก่อน วิธีการป้องกันตัวของอยุธยาอีกด้วย

จบจากเรื่องสงคราม ทางเดินจะพาลงไปยังบริเวณจัดแสดงชั้น 2 เริ่มจากห้องที่สำหรับผมถือว่าสำคัญมากคือห้อง “แผนที่ ความยกย่อนบนแผ่นดินกระดาษ” กล่าวถึงกำเนิดของแผนที่อันส่งผลถึงกำเนิดของรัฐชาติหรือ “ประเทศ” สมัยใหม่ที่เรารู้จักทุกวันนี้

สยามยุทธ์
The War Room

แผนที่
ความเชื่อก่อนชนแผนกระดาษ
The Map Room

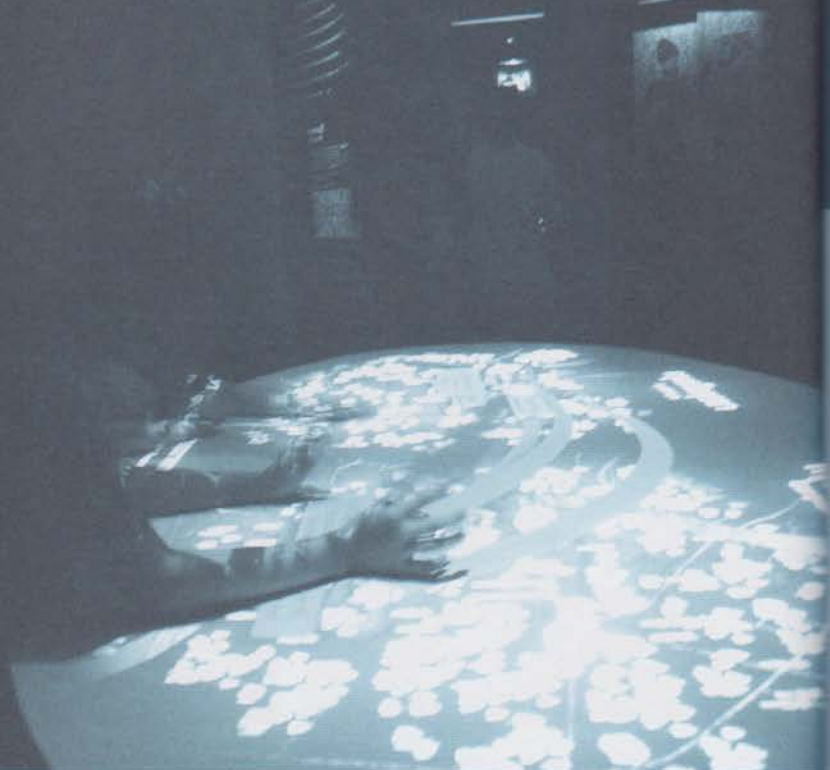
นอกจากบอร์ดความรู้ สิ่งที่น่าสนใจที่ใช้สื่อสารก็คือเกมที่ให้ผู้เล่นมีอำนาจเลือกขอบเขตอาณาจักรของตนในแผนที่ภูมิประเทศแห่งหนึ่งอันประกอบด้วยเกาะและแผ่นดินใหญ่ เมื่อเลือกแล้วก็ส่งผลถึงประเภททรัพยากรของประเทศซึ่งแฝงอยู่ตามภูเขาและทะเล รวมถึงความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ในแง่เศรษฐกิจและการค้า

สิ่งที่จัดแสดงอยู่นี้สอดคล้องกับงานวิชาการของ ดร.ธงชัย วินิจจะกุล นักประวัติศาสตร์ไทยซึ่งสอนอยู่ที่

มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน เมดิสัน ประเทศสหรัฐอเมริกาเรื่อง "Siam Map" ที่อธิบายแนวคิดดังกล่าวอย่างละเอียดและวันนี้มีการแปลบางส่วนลงในวารสารราย 3 เดือนอย่าง "ฟ้าเดียวกัน" โดย ดร.พวงทอง ภวัครพันธุ์ แห่งคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว ซึ่งน่าสนใจว่าการที่เนื้อหาดังกล่าวปรากฏตัวในพิพิธภัณฑ์นี้หมายถึงทางการไทยเริ่มยอมรับแนวคิดนี้แล้วหรือไม่

กรุงเทพฯ ภายใต้ฉากอยุธยา Bangkok, New Ayutthaya

ห้องต่อมาคือ “กรุงเทพฯ ภายใต้ฉากอยุธยา” สื่อว่าหลังการสิ้นสุดของกรุงศรีอยุธยาในปี 2310 เมื่อมีการสร้างกรุงเทพฯ ในปี 2325 ก็มีการถอดแบบสิ่งต่างๆ จากอยุธยาไม่ว่าจะเป็นวัด วัง สถานที่สำคัญต่างๆ มาสร้างไว้ที่ “บางกอก” โดยแรงงานของคนหลากหลายเผ่าพันธุ์ที่ต่อมากลายเป็นชาวบางกอกไปในที่สุด

มีการสื่อสารเรื่องดังกล่าวผ่านจอภาพสัมผัสที่มีลักษณะคล้ายโต๊ะตั้งอยู่กลางห้อง บนจอภาพฝั่งซ้ายปรากฏภาพเกาะเมืองอยุธยา ด้านขวาปรากฏภาพเกาะรัตนโกสินทร์ เมื่อเราชี้หมุดหมายสำคัญของเมือง เช่น วัดพระแก้ว ก็จะมีลูกศรจับคู่โยงไปยังวัดพระศรีสรรเพชญ์ของอยุธยาปรากฏเพื่อแสดงว่าสิ่งนี้สืบทอดต่อกันมา

ยังมีกรกล่าวถึงการเติบโตและการสร้างตัวตนของกรุงเทพฯ ช่วงรัชกาลที่ 3 ที่การค้าขายเติบโตขึ้น ที่สำคัญคืออาจเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งแรกๆ ที่เอ่ยถึงส่วนผสมอันหลากหลายของคนกรุงเทพฯ ที่ร่วมกันสร้างลักษณะเฉพาะของตนเองขึ้นมา

ถัดมาคือการให้ภาพของชีวิตในชนบทนอกเมืองหลวงที่ชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเท่าในเมือง เรื่องของความเชื่อจึงยังคงมีพลัง ทั้งยังมีสิ่งที่มีค่าคือภูมิปัญญาท้องถิ่น

อาทิ วัฒนธรรมข้าวที่เป็นพื้นฐานของการก่อกำเนิดประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องมากมาย เช่น การเคารพแม่โพสพ การใช้ไม้ไผ่ที่มีอยู่ทั่วไปในชนบทโดยนำมาสร้างที่อยู่อาศัยและอุปกรณ์ต่างๆ รวมไปถึงเป็นส่วนประกอบ

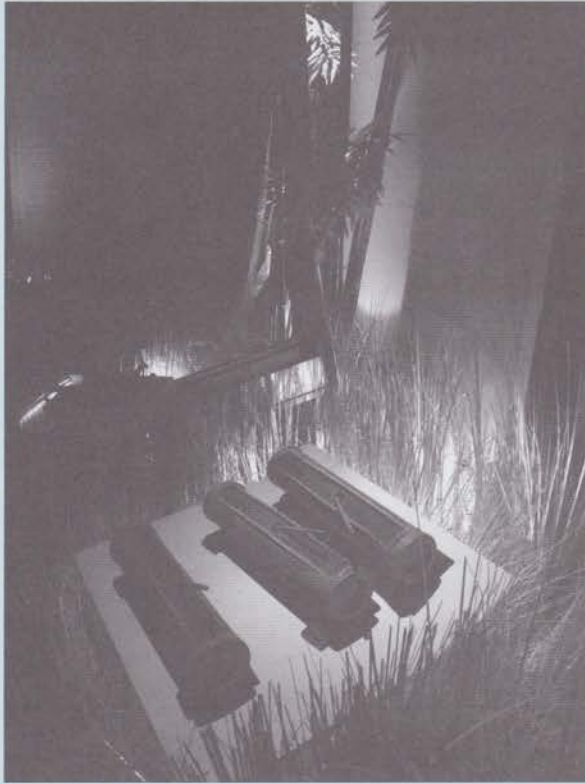
ในการทำพิธีกรรม การนับถือผี โดยมีทั้งผีที่บันดาลความอุดมสมบูรณ์ คือ พญาแถน (บันดาลฟ้าฝน) แม่โพสพ (บันดาลผลผลิตข้าว) แม่คงคา (บันดาลเรื่องน้ำ) ส่วนผีที่ไม่ดีจะทำให้เกิดโรคภัยและภัยธรรมชาติ

ในห้องนี้ยังมีของเล่นและอุปกรณ์จริงๆ ที่สามารถให้ผู้เข้ามาชมสัมผัสได้อย่างใกล้ชิด

ชีวิตนอกกรุงเทพฯ
Village Life

จากนั้นเป็นห้อง “แปลงโฉมสยามประเทศ” ฉายภาพการเปลี่ยนแปลงสู่สมัยใหม่ของสยามจากการติดต่อกับชาติตะวันตก มีการนำอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ตู้ไปรษณีย์ เครื่องส่งโทรเลข อันเป็นตัวแทนของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาในเมืองไทยช่วงรัชกาลที่ 4 และ 5 เหล่านี้ส่งผลให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีการแสดงเครื่องแต่งตัวสมัยนั้นโดยผู้ชมสามารถลองหยิบมาสวมใส่และถ่ายภาพได้อย่างอิสระ

และเมื่อเดินเข้ามาสู่ห้อง “กำเนิดประเทศไทย” ก็จะเป็นเรื่องราวในยุคของการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย

แต่จุดอ่อนของห้องนี้ก็นำเสนอด้วยความสับสน มีรูปจำนวนมากจนผมพบว่าคนมาเที่ยวหลายคนดูแล้วก็เดินผ่านไปโดยที่ไม่ได้รับสารที่พยายามจะสื่อ รูปจำนวนมากที่ว่าก็คือหนังสือพิมพ์ที่เขียนวิจารณ์รัฐบาลของรัชกาลที่ 7 และรูปของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

รายละเอียดที่ให้น้อย แค่อำนาจการกำเนิดกลุ่มปัญญาชนจากการไปศึกษาต่างประเทศคือ “นักเรียนนอก” อันเป็นจุดกำเนิดของคณะราษฎรที่ “เข้ายึดอำนาจเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมี

พระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ” และกล่าวว่าเป็นจุดอวสานของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ทั้งที่เจตนารมณ์ของการสร้างพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ตั้งใจจะทำให้คนตั้งคำถามว่า “ทำไม” แต่เหตุการณ์ที่นักประวัติศาสตร์สมัยใหม่ทั่วโลกถือกันว่าสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ไทยกลับมีที่เพียง 3 ย่อหน้า ในบอร์ด เทียบกันไม่ได้เลยกับการให้ความสำคัญของรายละเอียดในยุคกรุงศรีอยุธยาและประเพณีของชนชั้นสูง

ไม่มีการกล่าวถึงนักหนังสือพิมพ์คนสำคัญอย่าง กุหลาบ สายประดิษฐ์ ผู้นำคณะราษฎรคนสำคัญอย่างพระยาพหลพลพยุหเสนา ดร.ปรีดี พนมยงค์ และสามัญชนคนอื่น ๆ ที่ทำคุณูปการให้กับประเทศในสมัยนั้นแต่อย่างใด

จากนั้นก็เป็นการกล่าวถึงการสร้างชาติผ่านเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ว่าจะ เป็นวิทยุ การออกกฎหมายต่างๆ รวมไปถึงการนิยามวัฒนธรรมว่าสิ่งใดคือไทย ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่สร้างความ เป็นไทยที่เรา รู้จักกันดีในยุคปัจจุบัน ในห้องนี้ยังมีการจำลองการทำรายการข่าวทางโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหมโดยให้ผู้เข้าชมรับบทเป็นผู้ประกาศข่าวด้วย

ต่อมาคือห้อง “สีลันตะวันตก” เล่าความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในยุคสงครามเย็นที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จบลง โลกในขณะนั้นแบ่งเป็น 2 ขั้วอุดมการณ์ทางการเมือง ประเทศไทยที่อยู่ฝ่ายโลกเสรีกลายเป็นฐานทัพของสหรัฐอเมริกาที่เข้ามาทำสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคอินโดจีน เงื่อนไขดังกล่าวส่งผลให้วัฒนธรรมอเมริกันปรากฏในเมืองไทยผ่านนิตยสารและเมล็ดเงินดอลลาร์ที่หลั่งไหลเข้ามาจำนวนมาก

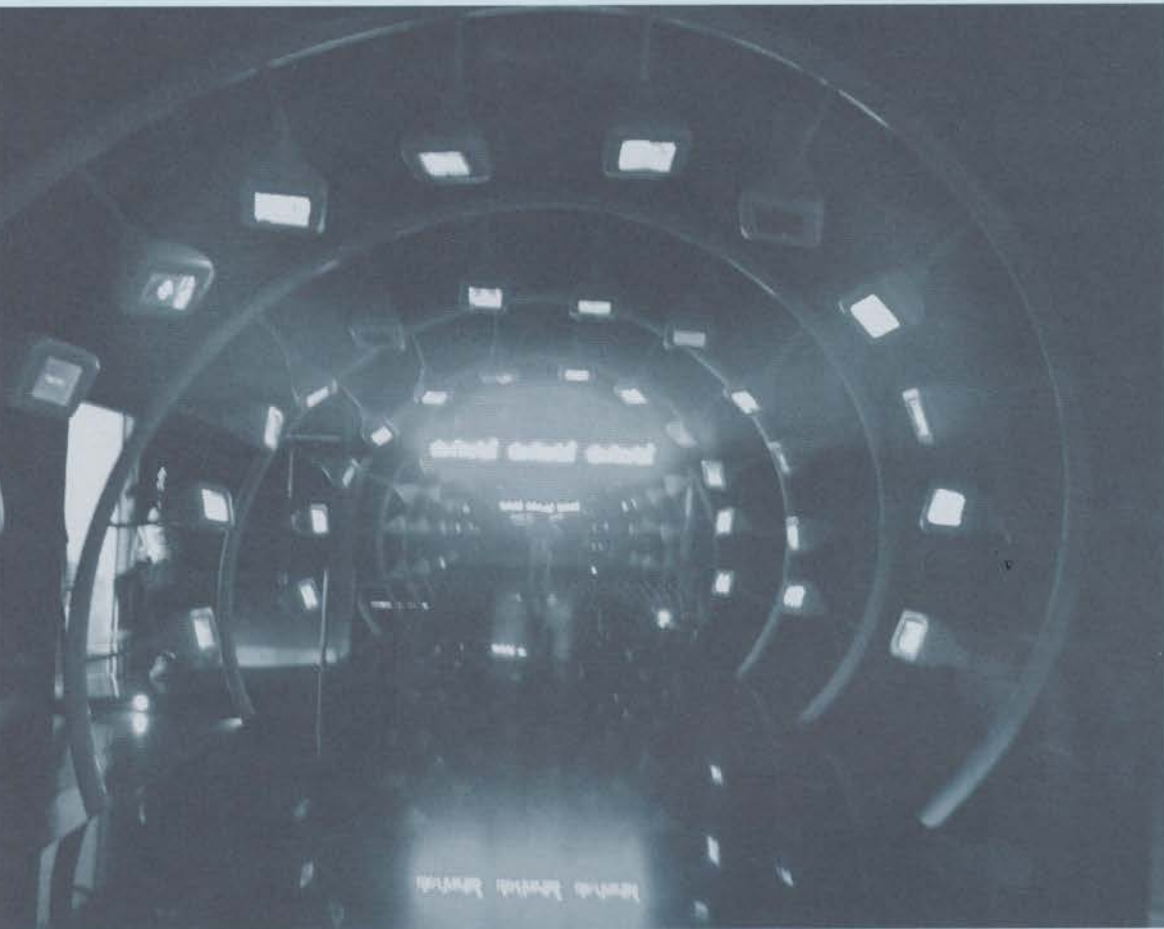
ห้องนี้ได้จำลองผังแบบอเมริกัน จ้าลองรอยนต์ และอาหารอเมริกันที่หลั่งไหลเข้ามาในเมืองไทยยุคนั้น โดยผู้ชมสามารถสัมผัสจับต้องได้อย่างใกล้ชิด

สีลันตะวันตก

Thailand and the World

ห้องต่อมาคือ “เมืองไทยวันนี้” มีลักษณะคล้ายกับอุโมงค์ ซึ่งโครงสร้างของอุโมงค์ที่เป็นเหล็กนั้นมีโทรทัศน์หลายจอที่ฉายภาพสถานการณ์ต่างๆ

ในเอกสารที่พิพิธภัณฑ์แจกเขียนว่า “ผ่านกาลเวลามากกว่า 3 พันปี มีสิ่งใดบ้างที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนฝังตรึงเป็น ‘ดีเอ็นเอ’ ของความเป็นไทย มีสิ่งดีๆ ใดบ้างที่ยังอยู่กับเรา และมีสิ่งดีๆ ใดบ้างที่หล่นหายไปอย่างน่าเสียดาย ภาวะอันสับสนของคนรุ่นปัจจุบันน่าจะแก้ไขได้ หากทุกคนเรียนรู้ ‘ความเป็นไทยที่แท้จริง’ ‘ความเป็นไทยที่อยู่บนพื้นฐานของความหลากหลาย’ ‘ความเป็นไทยที่เลือกรับและปรับใช้’ นั่นคือการผสมผสานสิ่งดีงามจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของเรา”

แต่ถ้าไม่อ่านเอกสารก็อาจไม่มีวันเข้าใจสิ่งที่พิพิธภัณฑ์พยายามเสนอ เพราะเนื้อหา มีลักษณะที่ต้องตีความสูง สำหรับคนทั่วไปที่ไม่ได้อ่านประวัติศาสตร์หรือมีพื้นฐานทางด้านวิชาการมาก่อน ก็อาจเข้าใจสาระหลักได้ยาก

ภาพที่พวกเขาเห็นอาจมีแค่ “สวยดี” และ “ประหลาดดี” เท่านั้น

ห้องสุดท้ายคือห้อง “มองไปข้างหน้า” ห้องนี้จะมีกระดานอิเล็กทรอนิกส์ให้ผู้เข้าชมเขียนข้อความที่อยากจะเขียนลงไป แล้วข้อความนั้นจะไปปรากฏอยู่ที่ฉากด้านหลังที่ริมหนึ่งของจอภาพมีสถิติที่น่าสนใจเช่น เด็กไทยอายุ 14-18 ปี มีค่าเฉลี่ยไอคิวเพียง 87 เท่านั้น

เข้าใจว่าทางพิพิธภัณฑ์ต้องการให้ผู้เข้าชมเขียนความรู้สึกหลังเข้าชมถึงอนาคตของประเทศไทยและสิ่งที่ตนเองคิด อย่างไรก็ตาม ผมมองว่าด้วยจุดอ่อนของการจัดแสดง อาทิ การดึงความสนใจที่ทำได้แค่เพียงกระตุ้นให้คนเข้าชมส่วนหนึ่งอยากถ่ายรูปเป็นที่ระลึก (โดยไม่อ่านข้อความบนบอร์ด) และเห็นพื้นที่นี้เป็นที่เล่นเสียมากกว่า

ผมจึงเข้าใจได้ไม่ยากเมื่อเห็นข้อความทำนองว่า “รักตัวเองนะ” “รัก...” มากกว่าข้อความแบบอื่น

จบจากตรงนี้ก็แล้วก็คือทางออกสู่ชั้น 2 และลงสู่ชั้น 1

ระหว่างเดินออกมา ผมพบว่าพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ลงทุนกับสื่อค่อนข้างมาก และมีทั้งข้อดีและข้อเสียหลายข้อ

ข้อดีคือ ที่นี่อาจเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งแรกที่พยายามแยก “อาณาจักรอยุธยา” ที่ประวัติศาสตร์ราชการบอกว่าเป็นหนึ่งเดียวกับประเทศไทยตลอดว่าเป็นคนละอย่างกัน และน่าดีใจตรงที่มีการสมานฉันท์กับเพื่อนบ้านจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ว่ายุคนั้นยังไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “ชาติ” เกิดขึ้น ดังนั้นสงครามระหว่างอยุธยากับหงสาวดี หรืออังกษนั้นจึงมิใช่สงครามระหว่างประเทศไทยกับพม่า ในความหมายปัจจุบันแต่อย่างใด

แต่ผมก็สงสัยว่า “ทำไม” จึงเน้นแต่เรื่องราวของอยุธยาจนเกินไป ส่วนเรื่องของล้านนา เวียงจันทน์ ปัตตานี ปรากฏอยู่ในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้เพียงแค่อีโก้ แต่ไม่มีความพยายามอธิบายมากกว่าไปกว่าชื่อของอาณาจักรหนึ่งแต่อย่างใด (หรือว่านี่คือมิวเซียมสยาม? และนิยามว่าสยามคืออยุธยา เลยเสนอแต่เรื่องของอาณาจักรสยาม ไม่เสนอเรื่องของอาณาจักรอื่นๆ ที่วันนี้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยปัจจุบัน และท่านก็ใช้ภาษีของเขามาสร้างพิพิธภัณฑ์แห่งนี้)

ห้องบางห้องก็ใช้สัญลักษณ์มากเกินไปจนไม่สามารถสื่อสารกับคนส่วนหนึ่งที่ไม่มีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ได้ เช่น ห้องพุทธปัญญา ห้องเมืองไทยวันนี้ ที่คนส่วนมากแค่เดินผ่านอย่างงงๆ

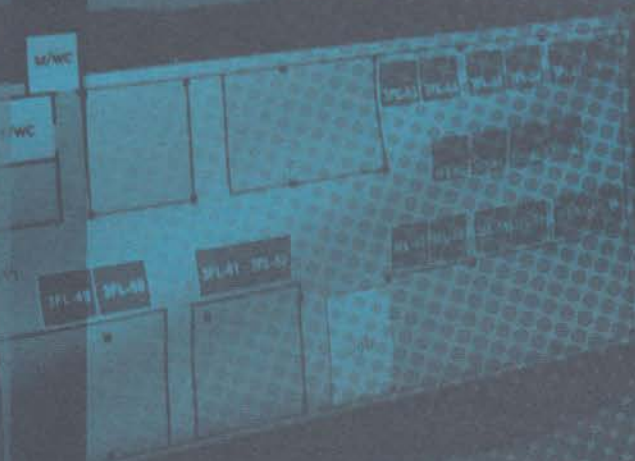
สำหรับผม มิวเซียมสยามเป็นสถานที่ที่น่าเข้าชม ด้วยผู้จัดพยายามนำแนวคิด รูปแบบ และเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาจัดการพิพิธภัณฑ์ให้น่าสนใจสำหรับผู้เข้าชมมากขึ้น แต่ก็ยังมีจุดบอดบางจุด

แต่อย่างไรก็ตาม ก็หวังว่าทางผู้บริหารพิพิธภัณฑ์นี้ จะมีความพยายามพัฒนาเนื้อหาและรูปแบบของสิ่งที่จัดทำต่อไป

เพื่อให้ที่นี่เป็น “มิวเซียมสยาม” อันหมายถึงพิพิธภัณฑ์ของชาวสยามที่จะมีพื้นที่ความทรงจำของคนทุกหมู่เหล่าที่ประกอบกันขึ้นเป็นคนไทยในยุคปัจจุบันอย่างแท้จริง

ในความทรงจำ

ารณ์และมุมมองของผู้คน บ้างเป็นประสบการณ์ที่ดีที่ผู้ร่วมกิจกรรมนั้น
 ัน หรือเนื่องจากวิกฤตการณ์หรือเหตุการณ์ประหลาดใมนานครั้งหนึ่ง
 ในความทรงจำของผู้คน สถาบัน องค์การ กลุ่มคน ชุมชน องค์กร วัฒนธรรม
 มีพื้นที่กับข้าวของบางอย่าง บางประเทศหาจดหมายเหตุที่สูญหายหรือ
 ึ่งจีนนั้นกลายเป็น "ของในความทรงจำ" มีคุณค่าทางจิตใจที่หาไม่ได้
 ของในความทรงจำสามารถส่งต่อหรือสืบทอดไปยังคนรุ่นถัดไป
 เรื่องราวที่ทรงคุณค่าเหล่านั้น

3

จังหวัด
เมืองเก่า

จังหวัด
เมืองเก่า

จังหวัด
เมืองเก่า

เทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 2551

ยุภามร ธีธวิวัฒนกุล

ผ่านไป เรียบร้อยแล้วสำหรับงานเทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 2551 (Local Museums Festival 2008) ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เมื่อวันที่ 3-5 พฤศจิกายน 2551 โดยในงานครั้งนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นประธานในพิธีเปิดและทอดพระเนตรชมนิทรรศการจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกว่า 70 แห่งทั่วประเทศ เทศกาลดังกล่าว นับเป็นครั้งแรกของประเทศไทยที่มีการจัดงานเทศกาลเฉพาะเรื่องพิพิธภัณฑ์

ทุกวันนี้คำว่า “พิพิธภัณฑ์” เริ่มขยับเข้ามาใกล้กับวิถีชีวิตคนไทยมากขึ้นทุกขณะ หากสังเกตและติดตามความเคลื่อนไหวในแวดวงสังคมและวัฒนธรรม จะพบว่าในช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ข่าวคราวเกี่ยวกับการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ปรากฏให้เห็นอย่างเนืองๆ ศูนย์วัฒนธรรมหรือแหล่งเรียนรู้จำนวนมากนับหลายร้อยแห่งกระจายตัวในแต่ละท้องถิ่นทุกภูมิภาค ด้วยเหตุนี้ พิพิธภัณฑ์หรือองค์กรลักษณะดังกล่าวจึงมักได้รับการขนานนามว่า “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น”

เหตุใดสังคมไทยจึงหันมาให้ความสนใจกับพิพิธภัณฑ์มากถึงเพียงนี้ หน่วยเล็กๆ ของสังคมที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วนี้เป็นผลสะท้อนถึงความตื่นตัวและพยายามค้นหาสิ่งที่เรียกว่ารากเหง้าเดิมในท้องถิ่นของตนเองใช่หรือไม่ หรือการสร้างพิพิธภัณฑ์เป็นเพียงการตอบสนองนโยบายจากภาครัฐ แล้วอะไรคือกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรลักษณะนี้ พวกเขาทิศทางการดำเนินงานอย่างไร?

เหล่านี้เป็นเพียงคำถามส่วนหนึ่งของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ด้วยความสนใจศึกษาและค้นหาคำอธิบายเช่นนี้ ศูนย์ฯ จึงได้พัฒนาและดำเนินโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2546 ตลอดหลาย

ปีที่ผ่านมา นักวิชาการและนักวิจัยของโครงการได้เข้าไปสังเกต ศึกษา แลกเปลี่ยน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้ด้านพิพิธภัณฑ์ พร้อมไปกับผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ชาวบ้าน ศูนย์ฯ ยังสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับคนทำงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ด้วยการจัดเวทีพบปะ เรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างคนพิพิธภัณฑ์ตามภูมิภาคต่างๆ

ในปี 2551 ศูนย์ฯ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเวทีสาธารณะ และเห็นควรริเริ่มจัดงานเทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกเครือข่ายได้สร้างปฏิสัมพันธ์และร่วมแบ่งปันประสบการณ์ระหว่างชุมชนคนพิพิธภัณฑ์ในระดับประเทศ เทศกาลยังนับเป็นจุดนัดพบให้ผู้ที่สนใจพิพิธภัณฑ์ ทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ได้เข้ามาเรียนรู้เรื่องราวของวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ ที่มีทั้งความเหมือนและความแตกต่าง เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมในสังคมไทย

» กังหันลมหลากสี : สัญลักษณ์งานเทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

กังหันลมหลากสี หรือสัญลักษณ์ของเทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ถอดแบบมาจากกังหันที่สานด้วยดอกไม้ไม้ไผ่ วัสดุจากธรรมชาติ เปรียบเสมือนกับพิพิธภัณฑ์แบบชาวบ้านที่สร้างขึ้นเองโดยคนในท้องถิ่น และเส้นดอกไม้พัดหลากสีนั้นเป็นเช่นความหลากหลายของพิพิธภัณฑ์

หากใบพัดของกังหันหมุนได้ ด้วยแรงลมธรรมชาติ พัดเป่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยพลังเครือข่าย และการประสานความร่วมมือ แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่าง

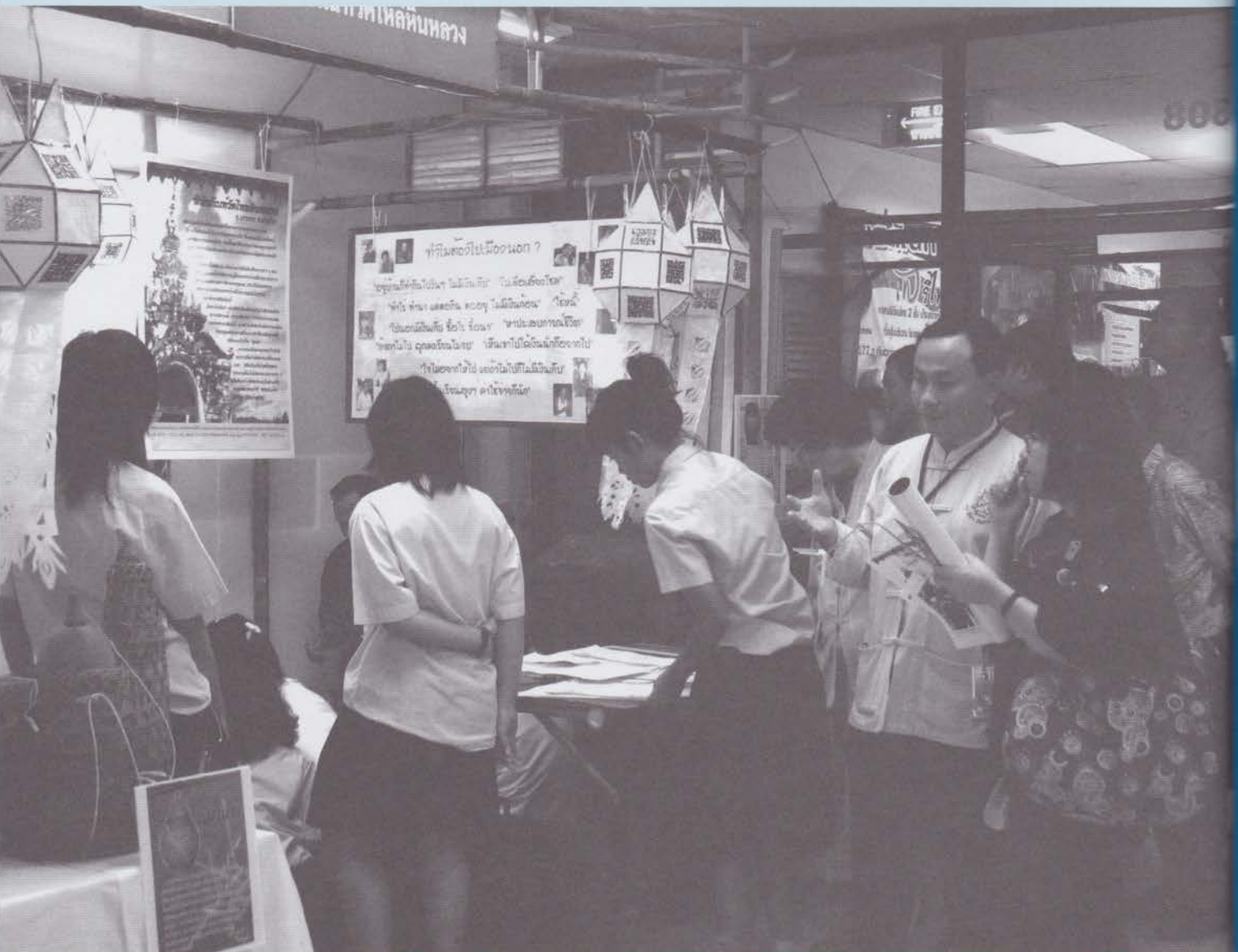
กันเป็นแรงผลักดันให้เกิดความเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง รวมถึงผู้ชมที่เป็นส่วนสำคัญช่วยเสริมแรงใจสนับสนุนให้ชาวพิพิธภัณฑ์พัฒนาก้าวต่อไป

» "คนกับของ" กระจกที่ส่องและสะท้อนตัวตนคนท้องถิ่น

ในปีนี้รูปแบบงานเทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 2551 ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ส่วนให้ผู้เข้าชมงานสามารถเลือกชมเลือกฟังได้ตามความสนใจ ได้แก่ ชุมนิทรรศการของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจากทั่วประเทศ กิจกรรมเสวนาวิชาการ และกิจกรรมการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม

ศูนย์ฯ ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั่วประเทศมาร่วมออกชุมนิทรรศการที่ผูกเรื่องราวระหว่าง "คนกับของ" ที่สะท้อนให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับข้าวของในพิพิธภัณฑ์ที่แสดงคุณค่าและความทรงจำ ทั้งนี้ นิทรรศการกระจายอยู่ตามพื้นที่ทั้งสี่ชั้นของศูนย์ฯ

“ของในชีวิต” (ชั้น 1) มีขุมนิทรรศการจากตัวแทน พิพิธภัณฑ์จำนวน 34 แห่งมาบอกเล่าถึงการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ด้วยข้าวของที่พบเห็นในชีวิตประจำวันทั้งในบ้าน ใต้ถุน ท้องนา ไร่ สวน ซึ่งสิ่งของเหล่านี้หากกำลังจะผูกอ่อนเสื่อมสลาย หรือเลื่อนหายไปจากสังคมปัจจุบันอย่างรวดเร็ว

“คนกับความรื่นรมย์” (ชั้น 2) ประกอบด้วยขุมนิทรรศการจากพิพิธภัณฑ์ 9 แห่ง วัตถุประสงค์ของในส่วนนิทรรศการนี้มาจากการประดิษฐ์ของผู้คนต่างๆ และเป็นไปเพื่อความสนุกสนาน สร้างอารมณ์เบิกบาน ข้าวของหลายชิ้นสัมพันธ์กับมหรสพการแสดง บางอย่างเป็นงานศิลปะประดิษฐ์ที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความประณีต บางอย่างเป็นสิ่งของประดับตกแต่ง อันทรงคุณค่าทางสุนทรียะและความสวยงาม

“ของในความทรงจำ” (ชั้น 3) มีขุมนิทรรศการจากพิพิธภัณฑ์ 19 แห่ง จัดแสดงวัตถุสิ่งของที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาของท้องถิ่น ลักษณะ

ภูมิศาสตร์ รวมทั้งเหตุการณ์ที่สะท้อนภาพในอดีตที่เคยเป็น และสิ่งของที่เคยมีในชุมชน เหล่านี้ล้วนเผยให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามกาลเวลา

“คนกับความหลากหลาย” (ชั้น 4) ประกอบด้วยนิทรรศการจากพิพิธภัณฑ์ 12 แห่งที่ถ่ายทอดความหลากหลายของเผ่าพันธุ์ วัฒนธรรมและประเพณี และความเชื่อที่หลากหลายและปรากฏอยู่ในสังคมไทย สิ่งของหลายชิ้นแฝงเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในวิถีชีวิตของผู้คน

» สิ่งละอันพันละน้อย

ในครั้งนีพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งนำตัวอย่างของวัตถุสะสมทั้งที่แปลกตาและคุ้นเคย มาวาดให้ได้ชมกันอย่างละลานตา ข้าวของเหล่านี้ล้วนแฝงด้วยคุณค่าและความหมายที่ต่างกันไปในแต่ละถิ่น การจัดแสดงดังกล่าวนับเป็นการเปิดมุมมองให้เด็ก เยาวชน และผู้เข้าร่วมงาน ได้เห็นและรู้จักวัตถุสิ่งของที่สะท้อนความแตกต่างหลากหลายของสังคมวัฒนธรรม อาทิ

ปลาแกะสลักจากหิน (พิพิธภัณฑ์ปลาหิน จ. สุราษฎร์ธานี) ปลาหินที่มาจากการสลักของคุณลุงกิตติ สีนอุดม มีความสวยงามเหมือนจริง จนยังความสงสัยให้กับผู้ชมว่าผู้แกะสลักทำได้อย่างไร แล้วเรื่องราวของปลาหินนี้ได้รับพื้นภาพอดีตความอุดมสมบูรณ์ของอ่าวดอนสัก จ. สุราษฎร์ธานี

โรงหนังกระโปรงและกะโหลกนางนาก (ขุมนิทรรศการภาพถ่ายไทย จ. นครปฐม) โรงหนังขนาดเล็กแห่งนี้มีที่นั่งชมแบบถ้ำมองได้เพียงครั้งละ 6 คน และฉายหนังเก่าหายากหลายเรื่อง เช่น รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสยุโรป เหตุการณ์น้ำท่วมกรุงเทพฯ เมื่อปี 2485 และหนังสุศึกษา

พระคัมภีร์ช่างจารภาษามอญโบราณ (ชุมชนยี่
เรียนรัฐวัฒนธรรมมอญ วัดทองบ่อ จ.พระนครศรีอยุธยา)
นอกจากความเก่าแก่ของภาษาแล้ว กรรมวิธีการเสียดงาข้าง
ให้เป็นแผ่นบางๆ ยังทำให้ผู้ชมอึ้งจรรยใจ

ซากตุ๊กตาไหมไฟจากโรงงานเคเดอร์ (ชุมชนพิพิธภัณฑ
แรงงานไทย เขตราชเทวี) สร้างทั้งความสะเทือนใจ และ
เตือนให้คิดถึงความปลอดภัยและเห็นใจคนใช้แรงงาน

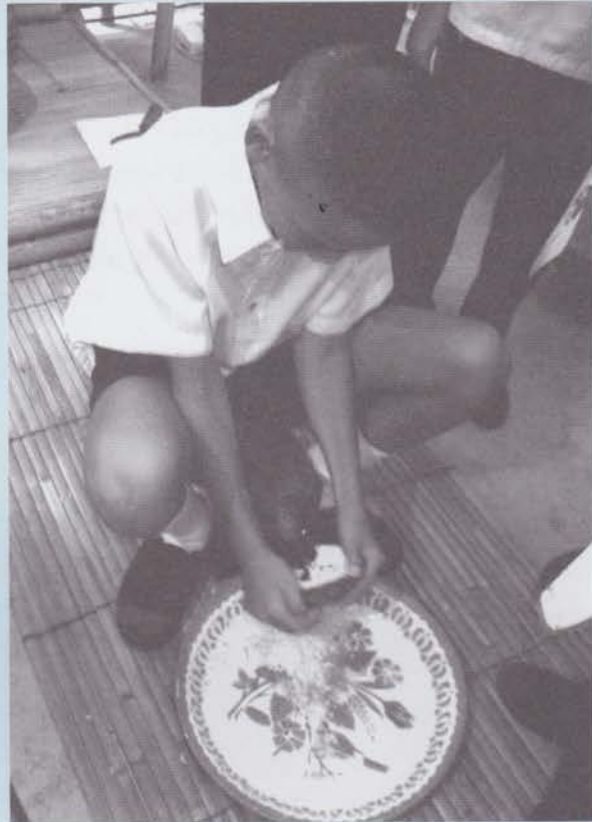
เคียวเขมร (ชุมชนยี่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหัวสำโรง
จ.ฉะเชิงเทรา) มีใช้โดดเด่นแต่เพียงรูปลักษณะอันแปลกตา
แต่มีเรื่องเล่าและความเป็นมาที่ยาวนานนับร้อยปี

ผ้าตีนจก (ชุมชนสารพิพิธภัณฑผ้าทองคำ จ.สุโขทัย)
ผ้าทอของชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวที่มีลวดลายแบบ
โบราณที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถึง 9 ลาย

นอกจากนี้พิพิธภัณฑบางแห่งได้เตรียมวัสดุอุปกรณ์
มาสาธิตและเปิดโอกาสให้ผู้เยี่ยมชมได้มีส่วนร่วมกิจกรรม
ทดลองทำด้วยตนเอง หรือสัมผัสอย่างใกล้ชิด ได้แก่ บริการ
เขียนชื่อเป็นภาษาของ ของชุมชนยี่พิพิธภัณฑพื้นฟูวัฒนธรรม
และภาษาของ เรียนประดิษฐ์โคมกระดาษแบบล้านนา กับ
พ่ออุ๊ยจากชุมชนพิพิธภัณฑวัดโหลหินหลวง ทดลองชูดมะพร้าว
และคั้นกะทิสดๆ ด้วยกรรมช่าง ที่พิพิธภัณฑคดีชนวิทยา
สวมบทบาทเป็นนายหนึ่งหัดเชิดตะลุง ที่พิพิธภัณฑศิลป
วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ สาธิตและลองเล่นสนุกกับลูกช่าง
ที่ชุมชนพิพิธภัณฑลาหู่แซแล ลองสวมหน้ากากผีตาโขน ที่ชุม
พิพิธภัณฑห้องถิ่นเมืองด่านซ้าย ชิมยาตอง ภูมิปัญญาในการ
ใช้สมุนไพรบำรุงร่างกาย ที่ชุมชนพิพิธภัณฑบ้านเขายี่สาร ผัก

ทอเสื่อจันทบูร กับน้องๆ จากชุมชนพิพิธภัณฑโรงเรียนสตรี
มารดาพิทักษ์ สองฝั่งตะขาบ เครื่องมือจับไล่สัตว์ที่จะมา
กินผลไม้ในสวนที่ชุมชนพิพิธภัณฑเพื่อการศึกษา วัดหนังราช
วรวินัย และแฉะพักเหนื่อย ดื่มน้ำสมุนไพร ดื่ดต่อสุขภาพ
กับชุมชนพิพิธภัณฑการแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร

ตลอดทั้ง 3 วันยังมีกิจกรรมการแสดงทางด้าน
ศิลปวัฒนธรรมที่มีผู้คนให้ความสนใจไม่น้อย สำหรับเวที
หอประชุมมีชุดการแสดงของกลุ่มไทยทรงดำที่โดดเด่นทั้ง
สีสันทันเครื่องแต่งกาย-ทรงผมสะดูดดาโดยมีป้าดอนม คงยิ้ม
ละม้าย จากพิพิธภัณฑปานถนอม จ.เพชรบุรี เป็นผู้สร้าง
บรรยากาศให้ครื้นเครง รวมถึงการแสดงหนังตะลุงของ 2
ศิลปินแห่งชาติที่มีลีลาการเชิดและบทพากย์ตรึงคนดูตั้ง
ต้องมนต์จันลิมเวลา

ถัดมาในเวที่ย่อยที่ลานกิจกรรมชั้น 1 และชั้น 4 มี
การแสดงหลายชุดที่เดินทางมาไกลและหาชมได้ยาก เช่น
การเต้นรอนเง็ง หรือการเดินรำพื้นเมืองของคณะรอนเง็ง
จากเกาะลันตา จ. กระบี่ การแสดงดนตรีพื้นบ้าน 'หน้าเต'
หรือพินของชาวปะเกอญอแห่งทุ่งใหญ่เนรศวร จ.กาญจนบุรี

การแสดงหุ่นกระบอกสาย (Marionette) ของคณะหุ่นสายเสมา สลับกับรายการพื้นความหลังฟังเรื่องเล่าหลากรสด้วยการเสวนาพูดคุยกับพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น ได้แก่ 'ย้อนรอยอดีตสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2' คุยกับพิพิธภัณฑที่เสรีไทย จ.แพร่ ผืน : พระเอกหรือผู้ร้าย?' โดยพิพิธภัณฑที่บ้านผืน จ.เชียงราย 'เบื้องหลังปลาส้มปากและผ้ามัดหมี่' กับพิพิธภัณฑไทยพวนบ้านทราย จ.ลพบุรี 'มากกว่าของเล่น' จากพิพิธภัณฑเล่นได้ จ.เชียงราย ฯลฯ

ในด้านกิจกรรมด้านวิชาการ มีหลากหลายประเด็นที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์กับคนพิพิธภัณฑ ทั้งการบรรยายเพื่อเรียนรู้ประสบการณ์ของพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นในต่างแดน จากวิทยากรถึง 4 ประเทศ และการเสวนาบอกเล่าประสบการณ์จริงจากคนทำงานพิพิธภัณฑ เพื่อแบ่งปันความรู้ที่ได้จากการทดลองเรียนถูกเรียนผิด ตั้งแต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ที่ทำเองได้ในพิพิธภัณฑ หรือการออกแบบนิทรรศการที่เจ้าของพิพิธภัณฑมีส่วนร่วม จนถึงเรื่องใหญ่

เช่น การตลาดและการสร้างแบรนด์ที่มีส่วนสำคัญให้พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นสามารถเลี้ยงตัวเองได้

สำหรับกิจกรรมอื่นๆ ที่คนเที่ยวชมงานเพลิดเพลินอย่างยิ่งทั้งเด็กและผู้ใหญ่ คือ การถ่ายรูปที่ระลึกกับหุ่นเงาหน้ารูปการ์ตูน และกิจกรรม 'คนค้นของ' กิจกรรมการศึกษาที่กระตุ้นการค้นพบและเรียนรู้สิ่งใหม่ที่ไม่เคยรู้จักอย่างคำบอกกรักแบบชนเผ่าต่างสไตล์

3 วันกับการจัดงานเทศกาลฯ ครั้งนี้จบลงด้วยรอยยิ้มและความประทับใจของทั้งผู้ชมและเจ้าภาพ (ศูนย์ฯ และเครือข่ายพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น) แม้ระยะเวลาอาจจะสั้นไปชัคนิดตามที่หลายคนตัดพ้อว่ายังไม่จูงใจ แต่เชื่อว่าทุกคนคงเก็บเกี่ยวความรู้และประสบการณ์กันเต็มที่ โดยเฉพาะคนทำงานพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นที่ได้รับกำลังใจกลับไปอย่างเต็มเปี่ยม หากใครพลาดโอกาสชมงานในครั้งนี้ คงต้องติดตามครั้งต่อไป

โครงการจัดสัมมนาวิชาการประจำปีสมาคมจดหมายเหตุสยาม 2551
Seminar

เรื่อง "ภูมิภาคลุ่มน้ำโขง : จดหมายเหตุ-ประวัติศาสตร์-นิเวศวิทยา-ชาติพันธุ์"
"Mekong region : Archives-History-ecology-Ethnicity"

วันพฤหัสบดีที่ 26-ศุกร์ที่ 27 กุมภาพันธ์ 2552 • 26-27 February 2009

ณ โรงแรม เวียงอินทร์ จังหวัดเชียงราย • Wiang Inn Hotel, Chiang Rai, Siam (Thailand)

ลงพื้นที่ภาคสนาม เส้นทางอารยธรรมชาวดไต มิ่งคลาบาเชียงตุง สหภาพพม่า • Burma

วันเสาร์ที่ 28 กุมภาพันธ์-อาทิตย์ที่ 1 มีนาคม 2552 • 28 February-1 March 2009

» ความเป็นมา

ในปัจจุบันองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ในมิติต่างๆ ทั้งด้านการเมือง สังคม

เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ยังคงจำกัดอยู่ในวงวิชาการ เป็นส่วนใหญ่ โดยที่ความเป็นจริงแล้วภูมิภาคลุ่มน้ำโขง อันหมายรวมไปถึงประชาคมซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 6 ประเทศ คือ ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และจีน (มณฑลยูนนาน) นั้นมีพื้นที่ร่วมกันประมาณ 2 ล้าน 3 แสนตารางกิโลเมตร หรือประมาณพื้นที่ของยุโรปตะวันตก และทำหน้าที่เป็นเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงประชากรกว่า 250 ล้านคน ซึ่งความหลากหลายเชิงนิเวศวิทยาของแม่น้ำสายนี้ได้ก่อให้เกิดเป็นชุมชนอันร่ำรวยด้วยวัฒนธรรมความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และด้วยประวัติศาสตร์อันยาวนานก็ได้หล่อหลอมให้ดินแดนแห่งนี้กลายเป็นอู่อารยธรรมข้ามพรมแดนรัฐชาติที่สำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ด้วยสภาพการณ์ปัจจุบันที่แผนการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจบริเวณลุ่มน้ำโขงแห่งนี้ได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางของความเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองต่อกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจโลกเป็นสำคัญนั้น ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายต่อโครงสร้างทางนิเวศวิทยา สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชุมชนในภูมิภาคนี้ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นไปตามเข็มทิศที่ถูกกำหนดมาจากทิศทางอื่น

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะสร้างการรับรู้และตระหนักถึงคุณค่าแห่งความหลากหลายทางนิเวศวิทยาและชาติพันธุ์ของอู่อารยธรรมข้ามพรมแดนรัฐชาติแห่งนี้ เพื่อความเข้าใจที่ดีและรู้เท่าทันผลกระทบจากการพัฒนาที่กำลังเกิดขึ้นด้วยว่าเราทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคแห่งนี้

ดังที่ คำประกาศกรุงเทพฯ ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2547 ได้กล่าวไว้ว่า

“

ทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคแม่น้ำโขงเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่ประชาชนทั้งหมดในภูมิภาคเป็นเจ้าของร่วมกัน ดังนั้นไม่มีใครได้รู้หนึ่งจะมีสิทธิในการตัดสินใจเพียงลำพังในการใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อันจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

”

การสัมมนาครั้งนี้เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือในวงวิชาการทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยความริเริ่มของสถาบัน มูลนิธิ และองค์กรต่างๆ ทางด้านวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และได้รับความร่วมมือจากมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย กับบริษัทโตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด ที่ส่งเสริมและให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อขยายพรมแดนความรู้และสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ทางการศึกษาแก่คนและสังคมไทยให้เป็นสังคมที่อุดมไปด้วยปัญญา ดังพุทธภาษิตที่ว่า *“นตถิ ปัญญา สมาอาภา”* แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา ไม่มี

» วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเผยแพร่ข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ในมิติต่างๆ ทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม
2. เพื่อกระตุ้นให้มีการนำเอาความรู้และความเข้าใจที่ได้ไปปรับให้เอื้อต่อการสร้างความเข้าใจอันดีของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน
3. เพื่อมุ่งสร้างคุณค่าและองค์ความรู้ความเข้าใจต่อผลกระทบจากกระแสความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากแผนพัฒนาเชิงเศรษฐกิจบนลุ่มน้ำโขงในปัจจุบัน
4. เพื่อมุ่งสร้างคุณค่าและองค์ความรู้ และพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพ เพื่อตอบสนองสังคมไทย

» ผู้เข้าร่วมสัมมนา

สมาชิกสมาคมจดหมายเหตุสยาม นักจดหมายเหตุ นักเอกสารสนเทศ บรรณารักษ์ ครู-อาจารย์ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไป 300 คน

» ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดความเคลื่อนไหวและตื่นตัวในวงวิชาการเกี่ยวกับองค์ความรู้และความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มแม่น้ำโขง
2. เกิดการสนับสนุนและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง
3. เกิดการต่อยอดให้มีมุมมองประเด็นปัญหาใหม่ๆ เกี่ยวกับภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง

» จัดโดย

- มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย บริษัทโตโยต้ามอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด
- กระทรวงวัฒนธรรม
- สมาคมจดหมายเหตุสยาม กองทุนจิตรภูมิศักดิ์
- มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, วิทยาลัยนานาชาติ ภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กำหนดการสัมมนา

» วันพฤหัสบดีที่ 26 กุมภาพันธ์ 2552

หัวข้อใหญ่	ไฟฟ้า : วิกฤตของไทยกับโอกาสของสาขา
หัวข้อย่อย	ชาติพันธุ์ สันติภาพ กลุ่มน้ำโขง
	ประชุมประจำปีสมาคมจดหมายเหตุสยาม
	จดหมายเหตุภาพสามเหลี่ยมทองคำ
	บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ กับ 30 ชาติในเชียงราย
	การค้าชายแดนเมืองใหม่
	จดหมายเหตุหมอดอดด์ ในความรับรู้ของไทย
	รัฐชาติสยามประเทศไทยกับการรวมล้านนา
	ฮ่อ-พ้อค้าในโลกเก่า ชนกลุ่มน้อยในโลกใหม่

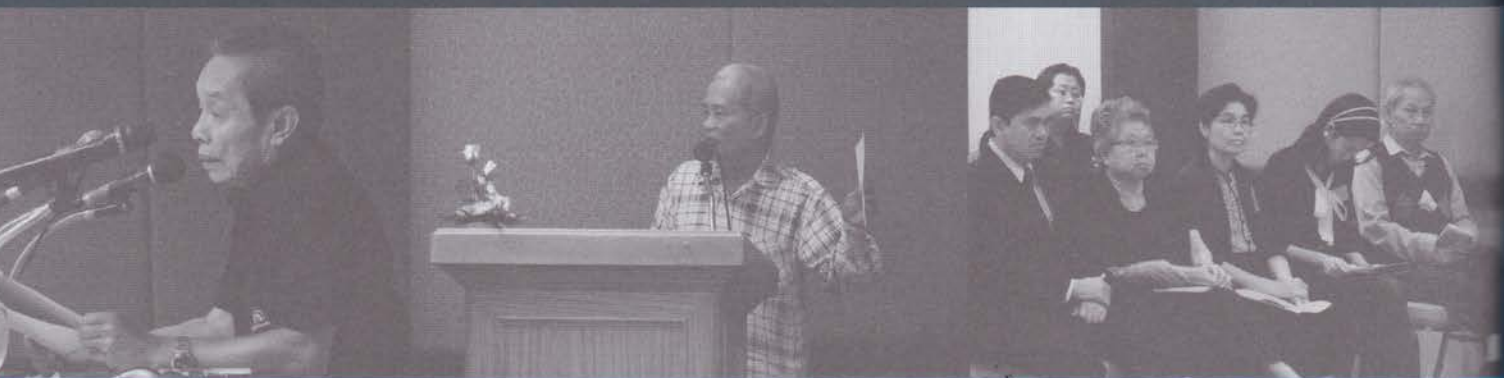
» วันศุกร์ที่ 27 กุมภาพันธ์ 2552

หัวข้อการสัมมนา	จดหมายเหตุปราสาทเขาพระวิหารกับการเมืองสยาม ประเทศไทย-กัมพูชา
	สื่อในกลุ่มน้ำโขง : ความรับผิดชอบ-จริยธรรม-ประชาธิปไตย
	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสามเหลี่ยมทองคำ
	จดหมายเหตุสหรัฐอเมริกาเดิม (เชียงตุง)
	มะเมียะกับเจ้าสุโขทัย : โรมิโอบุเลียด แห่งกลุ่มน้ำสาละวิน
	แม่น้ำกก-เสียมกุก กับความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม
ทัศนศึกษาภาคสนาม	สามเหลี่ยมทองคำและกลุ่มน้ำโขง

» วันเสาร์ที่ 28 กุมภาพันธ์-วันอาทิตย์ที่ 1 มีนาคม 2552 ลงบันทึกภาคสนาม

เส้นทางอารยธรรมชาวไต มิ่งคลาบาเชียงตุง สหภาพพม่า "เมืองสามจอม เจ็ดเชียง เก้าหนอง สิบสองประดู่"

» รายงานกิจกรรมของสมาคมจดหมายเหตุสยาม ในรอบปีที่ผ่านมา

ปีที่ผ่านมา สมาคมฯ จัดประชุมใหญ่ประจำปี ณ โรงแรม นครพนม ริเวอร์วิว จ.นครพนม โดยจัดร่วมกับมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย บริษัทโตโยต้ามอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด มหาวิทยาลัยนครพนม และกองทุนจิตรภูมิศักดิ์ เรื่อง แม่น้ำโขง : ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม กับกระแสของความเปลี่ยนแปลง วันพฤหัสบดีที่ 24-วันศุกร์ที่ 25 มกราคม 2551 ณ โรงแรมนครพนม ริเวอร์วิว จ.นครพนม และลงพื้นที่ภาคสนาม ณ ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม วันเสาร์ที่ 26-วันพฤหัสบดีที่ 31 มกราคม 2551

นายกสมาคมฯ แจ้งให้ที่ประชุมสมาชิกทราบว่า ปีที่ผ่านมาสมาคมฯ ประกาศรับรองสมาชิกใหม่จำนวน 42 ราย ประกอบด้วย สมาชิกประเภทบุคคลจำนวน 28 คน ประเภทองค์กรจำนวน 14 หน่วยงาน รวมจำนวนสมาชิกทั้งหมด จำนวน 103 ราย

ที่ประชุมสมาชิกฯ มีมติให้เปลี่ยนชื่อสมาคมจดหมายเหตุไทย เป็น "สมาคมจดหมายเหตุสยาม" ชื่อภาษาอังกฤษว่า "The Archive Association of Siam" เพื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงของความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษาและอัตลักษณ์วัฒนธรรม และตรงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์

นอกจากการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปีแล้ว สมาคมฯ ยังได้จัดกิจกรรมวิชาการร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ได้แก่

1. จัดเสวนาเรื่อง มอญในสยามประเทศ (ไทย) : ชนชาติ บทบาท และบทเรียน" ร่วมกับมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กองทุนจิตร ภูมิศักดิ์ และชมรมเยาวชนมอญกรุงเทพ ร่วมกับ บริษัท มดิซัน จำกัด (มหาชน) รายได้สมทบทุนช่วยเหลือผู้ประสบวาตภัยจากพายุไซโคลน นาร์กิส ในสหภาพพม่า วันศุกร์ที่ 30 พฤษภาคม 2551 ณ หอประชุม ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ดลิ่งชั้น กรุงเทพฯ

2. การจัดอภิปรายในหัวข้อสยามประเทศ (ไทย) หลังสมัคร 1 : การเมืองกับลัทธิชาตินิยม-กรณีศึกษาปราสาทเขาพระวิหาร / รัฐบาลสมัคร-ปัญหาและทางออก ร่วมกับมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ กองทุนจิตร ภูมิศักดิ์ สมาคมจดหมายเหตุสยาม และคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันอาทิตย์ที่ 13 กรกฎาคม 2551 ณ ห้อง 201 คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

ใบสมัครสมาชิกสมาคมจดหมายเหตุธสยาม

1. ชื่อหน่วยงาน _____

เลขที่ _____ หมู่/ซอย _____ ถนน _____ ตำบล/แขวง _____

อำเภอ/เขต _____ จังหวัด _____ รหัสไปรษณีย์ _____

โทรศัพท์ _____ โทรสาร _____ E-mail _____

ประสงค์จะสมัครสมาชิกสมาคมจดหมายเหตุธสยาม ตลอดชีพ รายปี

2. ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว) _____ อายุ _____ ปี อาชีพ _____

สถานที่ติดต่อ _____

เลขที่ _____ หมู่/ซอย _____ ถนน _____ ตำบล/แขวง _____

อำเภอ/เขต _____ จังหวัด _____ รหัสไปรษณีย์ _____

โทรศัพท์ _____ โทรสาร _____ E-mail _____

ประสงค์จะสมัครสมาชิกสมาคมจดหมายเหตุธสยาม ตลอดชีพ รายปี

3. ประเภทสมาชิก

3.1 สมาชิกกิตติมศักดิ์ตลอดชีพ จำนวน 5,000 บาท

3.2 สมาชิกสามัญ

องค์กรจดหมายเหตุธตลอดชีพ 3,100 บาท รายปี 500 บาท

ส่วนบุคคลตลอดชีพ 2,100 บาท รายปี 200 บาท

3.3 สมาชิกสมทบ ได้แก่ นิสิต นักศึกษา รายปีๆ ละ 100 บาท

4. ข้าพเจ้าสมัครสมาชิกโดยโอนเงินเข้าบัญชีออมทรัพย์ ธนาคารทหารไทย สาขา ม.ธรรมศาสตร์-ท่าพระจันทร์

ชื่อบัญชี สมาคมจดหมายเหตุธไทย เลขที่บัญชี 155-2-02226-9 จำนวน _____ บาท (_____)

ส่งตัวแลกเงิน/ธนาคณ์/เช็ค ส่งจ่าย สมาคมจดหมายเหตุธไทย จำนวน _____ บาท (_____)

ชำระเงินสด จำนวน _____ บาท (_____)

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าจะปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบของสมาคมฯ โดยชอบทุกประการ

ลงชื่อ _____ ผู้สมัคร

(_____)

วันที่ _____

หมายเหตุ

1. สมาชิกสมาคมฯ มีสิทธิได้รับสิ่งพิมพ์วิชาการ การเข้าร่วมประชุมทางวิชาการประจำปี โดยชำระค่าลงทะเบียนในอัตราสมาชิก การเลือกตั้งกรรมการบริหารสมาคมฯ และสิทธิการบริการติดต่อประสานงานสมาชิกเครือข่ายสมาคมฯ ฯลฯ

2. ส่งใบสมัครและสำเนาการโอนเงินมาที่ ตู้ ปณ. 11 ปณฝ. หน้าพระลาน กรุงเทพฯ 10202 หรือ โทรสาร 0-2222-0149 โทรศัพท์ 0-2613-3840-1

» คุณสมบัติของสมาชิก

1. เป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว
2. เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อย
3. ไม่เป็นโรคที่สังคมรังเกียจ
4. ไม่ต้องคำพิพากษาของศาลถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลาย หรือไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือต้องโทษจำคุก ยกเว้นความผิดฐานประมาท หรือสุหุโทษ การต้องคำพิพากษาของศาลถึงที่สุดในกรณีดังกล่าว จะต้องเป็นในขณะที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกหรือในระหว่างเป็นสมาชิกของสมาคมเท่านั้น

» ประเภทของสมาชิก

1. สมาชิกสามัญ ได้แก่
 - 1.1 ผู้มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน การศึกษา การเรียน การสอน การบริหาร การเผยแพร่เอกสาร และวิชาการจดหมายเหตุ รวมไปถึงผู้สนับสนุนกิจกรรมด้านนี้
ค่าสมัครสมาชิก 200 บาท / ปี หรือ ตลอดชีพ 2,100 บาท
 - 1.2 องค์กรจดหมายเหตุในภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชนที่สนใจสนับสนุนวัตถุประสงค์ของสมาคมและต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาคม
ค่าสมัครสมาชิก 500 บาท / ปี หรือ ตลอดชีพ 3,100 บาท
2. สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่ บุคคลผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการจดหมายเหตุ และวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจดหมายเหตุ หรือเห็นความสำคัญต่อกิจกรรมด้านนี้ที่คณะกรรมการเชิญมา ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่สนใจในกิจกรรมจดหมายเหตุ
3. สมาชิกสหทบ ได้แก่ นักเรียน นิสิตนักศึกษา
ค่าสมัครสมาชิก 100 บาท / ปี

» การสิ้นสุดสมาชิกภาพประเภทรายปี

มีระยะเวลา 1 ปี นับจากวันสมัคร

» การสมัครสมาชิก

1. สมัครโดยกรอกใบสมัครสมาชิกสมาคม
2. โอนเงินเข้าบัญชีออมทรัพย์ ธนาคารทหารไทย สาขา ม.ธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์
ชื่อบัญชี สมาคมจดหมายเหตุไทย เลขที่บัญชี 155-2-02226-9
3. ส่งโทรสารใบสมัคร หลักฐานการโอนเงินมาที่ 0-2222-0149 หรือ E-mail มาที่ archivesithai@yahoo.com หรือ ส่งจดหมายมาที่ สมาคมจดหมายเหตุไทย ตู้ ปณ. 11 ปณฝ. หน้าพระลาน กรุงเทพฯ 10202

» สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก

1. เข้าประชุมสมาคมฯ ประจำปี ปีละ 1 ครั้ง
2. เข้ารับการบริการฝึกอบรม-ประชุมเชิงปฏิบัติการ / ปาฐกถา สัมมนา เพื่อให้ความรู้แก่สมาชิกตามแต่โอกาสอันควร (ในอัตราสมาชิก)
3. รับการบริการติดต่อเครือข่ายสมาชิกทั้งในด้านการบริหาร การเผยแพร่ความรู้สารสนเทศ ตลอดจนการปรึกษาหารือร่วมกันในการพัฒนางิจกรรมจดหมายเหตุ
4. ได้รับสิ่งพิมพ์วิชาการจดหมายเหตุ เพื่อเป็นการเผยแพร่ข่าวสาร (สิทธิพิเศษเฉพาะสมาชิก)
5. มีสิทธิเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการของสมาคมฯ ต่อคณะกรรมการ
6. สมาชิกสามัญมีสิทธิในการเลือกตั้ง หรือได้รับการเลือกตั้ง หรือแต่งตั้งเป็นกรรมการ
7. ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของสมาคมฯ
8. ร่วมกิจกรรมที่สมาคมฯ จัดให้มีขึ้น
9. ช่วยเผยแพร่ชื่อเสียงของสมาคมฯ ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ร่วมกับ มูลนิธิโดยต้าประเทศไทย กับ บริษัทโดยต้า เอเชีย ประเทศไทย จำกัด กำหนดจัดการประชุมสัมมนาวิชาการ เรื่อง “โลกของอิสลามและมุสลิมในอุษาคเนย์” วันศุกร์ที่ 27-วันเสาร์ที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2552 ณ โรงแรมวินโลดัส จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ในหัวข้อต่างๆ อาทิ ไทยใต้-มาเลเซียเหนือ : ปัญหาของศูนย์กลางหรือชายขอบ สื่อสารมวลชนสมัยใหม่กับภาพลักษณ์มุสลิม อิสลามาวัดันในอุษาคเนย์ พระเจ้าตากสินกับนครศรีธรรมราชเรื่องจริงหรืออิงนิยาย ประวัติศาสตร์-พงศาวดารปัตตานี สตรี ธานี : บทบาทหญิงมุสลิม จากจุดคามรามเทพถึงพระพิฆเนศ การเทครัวในอุษาคเนย์ เป็นต้น และลงพื้นที่ภาคสนาม อารยธรรมเพื่อนบ้าน ลังกาวิ สหพันธรัฐมาเลเซีย วันอาทิตย์ที่ 29-วันจันทร์ที่ 30 มีนาคม 2552

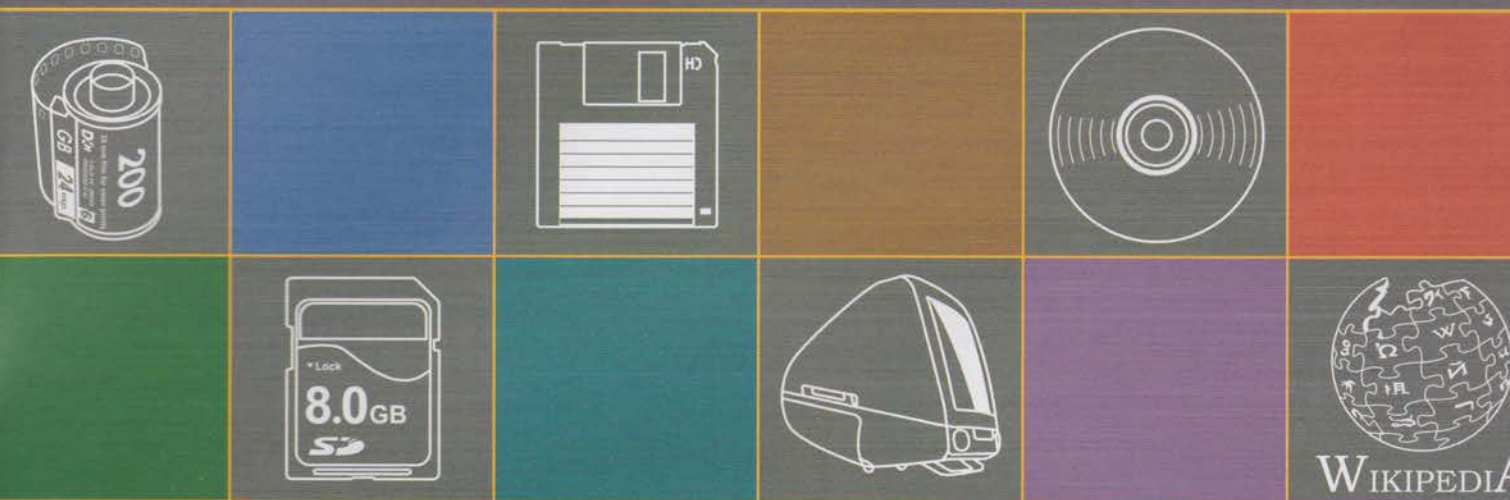

ผู้สนใจติดต่อข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ โทร.0-2424-5768, 0-2433-8713
โทรสาร 0-2433-8713 e-mail : kitsunees_tai@yahoo.com
หรือ www.textbooksproject.com/ www.seas.tu.ac.th

ประชุมวิชาการนานาชาติ เอกสารเก่ากับชีวิตใหม่

ร่วมกันเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พร้อมช่วยกันระดมความคิดเพื่อค้นหาแนวทางการคืนชีวิตให้กับเอกสารเก่าบนโลกดิจิทัล
6-7 สิงหาคม 2552 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

หัวข้อการประชุม

- **คุณค่าของเอกสารงานวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยา**
เก็บทำไม มีประโยชน์อะไร เรามาร่วมกันหาคำตอบ พร้อมฟังเรื่องเล่าจากเหล่านักมานุษยวิทยา
- **เอกสารเก่ากับการเผยแพร่ต่อสาธารณชน**
ความเคารพและความรับผิดชอบต่อการเผยแพร่ข้อมูลทางวัฒนธรรม รวมถึงแนวทางการแบ่งปันความรู้กับชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม
- **การจัดการเอกสารเก่าในยุคดิจิทัล**
ร่วมรับฟังประสบการณ์จากการทำงานของนักจดหมายเหตุในการจัดการ สงวนรักษา และเผยแพร่เอกสารต่อสาธารณชน รวมทั้งเรียนรู้ขั้นตอนการทำงานพื้นฐานในการจัดทำคลังจดหมายเหตุดิจิทัล

ผู้สนใจเข้าร่วมการประชุมสามารถติดตามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ทาง
www.sac.or.th หรือ e-mail : thanwadee@sac.or.th หรือ 0-2880-9334 ต่อ 3822
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เลขที่ 20 เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170

» วัตถุประสงค์ของการจัดทำจดหมายข่าว

- เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างสมาคมฯ กับสมาชิกฯ
- เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสมาคมฯ
- เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านจดหมายเหตุและเอกสารรวมถึงสาขาที่เกี่ยวข้องแก่ผู้สนใจทั่วไป

สมาคมจดหมายเหตุสยาม

The Archive Association of Siam Newsletter

ตู้ ปณ. 11 ปณฝ. หน้าพระลาน กรุงเทพฯ 10202

E-mail : archivesthai@yahoo.com

โทรศัพท์ 0-2613-3840-1 โทรสาร 0-2222-0149

ISSN 19061706

9 771906 170005